

การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
โดย
นางสาวสุกัญญา กิมเปี่ยม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

โดย

นางสาวสุกัญญา กิมเปี่ยม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**THE STUDY OF POTENTIAL OF TOURISM OF SANAM CHANDRA PALACE
IN NAKHON PATHOM PROVINCE**

By

Sukanya Kimpiem

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF EDUCATION

Department of Education Foundations

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2008

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม” เสนอโดย นางสาวสุกัญญา กิมเปี่ยม เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์คณิต เขียววิชัย
2. อาจารย์สาธิต จันทรวินิจ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.ลุย วีระนาวิน)
...../...../.....

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์)
...../...../.....

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์คณิต เขียววิชัย)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์สาธิต จันทรวินิจ)
...../...../.....

47260316 : สาขาวิชาพัฒนศึกษา

คำสำคัญ : ศักยภาพ/ การท่องเที่ยว/พระราชวังสนามจันทร์

ผู้ศึกษา กิมเปี่ยม : การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : รศ. คณิต เขียววิชัย, อ. สาธิต จันทรวินิจ. 417 หน้า

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ และศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้ความเรียงแบบบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่าศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับมาก โดยศักยภาพที่เหมาะสมมากที่สุดคือปัจจัยทางด้านธรรมชาติ ได้แก่เรื่อง การจัดสวน ความร่มรื่นของสถานที่ และความสะอาดเป็นระเบียบของสถานที่ ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา ได้แก่ เรื่องของประติมากรรม คือเทวรูปพระคเณศ และพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ ได้แก่ ควรปรับปรุงคู่มือล้อมรอบพระราชวังสนามจันทร์ และควรติดตั้งเครื่องบำบัดน้ำเพิ่มออกซิเจนในน้ำ ควรจัดแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้มากกว่าที่จัดแสดงอยู่ ควรมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในด้านบุคลิกภาพ ด้านการให้บริการที่ดี และการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ควรมีการจัดฝึกอบรมภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่นๆ ให้แก่เจ้าหน้าที่ ควรจัดกิจกรรมวันสำคัญอันเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยจัดให้มีการลงนามถวายพระพร ควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวโรกาสที่เป็นวันสำคัญของพระองค์ท่าน เช่น วันสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ควรมีรถรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวจากองค์พระปฐมเจดีย์มายังพระราชวังสนามจันทร์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยว

ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ที่พบ ได้แก่ ด้านบุคลากร ปัญหาเกี่ยวกับความเที่ยงตรงหรือความยุติธรรม ด้านการเงิน งบประมาณ เกี่ยวกับการบำรุง ซ่อมแซม รักษาสภาพสถานที่ต่างๆ ด้านวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ เกี่ยวกับสวัสดิการ (รถยนต์รับ-ส่ง) ที่ทางหน่วยงานจัดให้เจ้าหน้าที่ ด้านการจัดการเกี่ยวกับความต้องการขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ ควรจัดให้เจ้าหน้าที่มีโอกาสได้ไปศึกษาเรียนรู้และดูงานต่างประเทศหรือนอกสถานที่ ควรมีงบประมาณในด้านการปฏิบัติหน้าที่ ควรจัดรถรับ-ส่ง ในลักษณะที่เป็นรถบัสให้เจ้าหน้าที่ และ ควรมีการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์ ให้มากกว่านี้

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2551

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1. 2.

47260316 : MAJOR : DEVELOPMENT EDUCATION

KEY WORD : POTENTIAL / TOURISM / SANAM CHANDRA PALACE

SUKANYA KIMPIEM : THE STUDY OF POTENTIAL OF TOURISM OF SANAM CHANDRA PALACE IN NAKHON PATHOM PROVINCE. THESIS ADVISORS : ASSOC. PROF. KANIT KHEOVICHAI, SATHID JANTARAVINID, M.Ed. 417 pp.

The objectives of this study is to study the potential of Sanam Chandra Palace as a tourist site, studying the development of tourism management at the Sanam Chandra Palace and studying the problems, obstacles of this tourist site in order to improve them.

The researcher used a computer program and the statistics using for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation and content analysis

The study results were found to be the following: Thai and foreign tourists indicated that the Sanam Chandra Palace has high tourist potential as indicated by factors which are: the potential of its attraction such as natural setting, atmosphere and surrounding garden. The potential for being a significant historical site, architectural attraction and religious background.

The ways to improve tourist potential can be done as following ; improving and cleaning the palace canals, using an aeration system to provide more oxygen, providing an exhibition about H.M. King Rama VI, encouraging the staff to improve their personality, positive attitude and proficient English and others Language ability , providing special exhibition on H.M. the King and Queen and on H.M. King Rama VI on auspicious days such as birthdays, providing a message book on those days for signing and the last is providing tourists a tram from the Phra Pathom stupa to the Palace as a convenience for traveling

Problems and obstacles of this tourist site were found to be the following: the fairness, well judging, the welfare such as providing a bus for staffs. And give them enthusiasm and encouragement to do their jobs. The suggestion: providing the staff with training language course or trips overseas, providing the staffs with a bus from their homes to the palace and doing more public relations about Sanam Chandra Palace.

Department of Education Foundations Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2008

Student's signature

Thesis Advisors' signature 1. 2.

กิตติกรรมประกาศ

คุณประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้มีพระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐ ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังสนามจันทร์ อันทำให้มีศรีสง่าแก่ประเทศชาติและเป็นความภูมิใจของชาวไทยทั้งมวล และขอรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี องค์ประธานคณะกรรมการบูรณะพระราชวังสนามจันทร์ และรำลึกถึงศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รองประธานคณะกรรมการบูรณะพระราชวังสนามจันทร์

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีก็ด้วยได้รับความเมตตา ความกรุณาเอาใจใส่จากคณาจารย์ ตลอดจนได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่ายซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. ลุย วิระนาวิน ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำในการตรวจแก้วิทยานิพนธ์ และให้ความรู้ด้านวิชาการในประเด็นต่างๆ

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์คณิต เขียววิชัย ผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ ในการเสนอหัวข้อวิทยานิพนธ์ และกรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาและควบคุมวิทยานิพนธ์

กราบขอบพระคุณ อาจารย์สาธิต จันทรวินิจ ที่กรุณาเสียสละเวลาต่อลูกศิษย์ ให้คำแนะนำ เสนอแนะแนวทางแก้ไข และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ ซึ่งกรุณาเป็นอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิควบคุมวิทยานิพนธ์ให้กับผู้วิจัย และให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนให้ความรู้ทางวิชาการ และกรุณาให้แง่คิดด้านคุณธรรม จริยธรรม อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งตลอดระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีรฉัตร วรรณดี อาจารย์เอมอร พิทยายน และคุณ สุรีพร โชติธรรมโม รองศาสตราจารย์ลิขิต กาญจนภรณ์ อาจารย์ Wasalak Scruton อาจารย์รินทร์ ชีพอรณัย ที่กรุณาเสียสละเวลาในการตรวจแก้เครื่องมือในการวิจัย พร้อมทั้งให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พันตำรวจโทหญิง ดร. ทิพย์ฉมพร เกษโกมล ที่กรุณาเสียสละเวลาตรวจสอบข้อมูลในการทำวิจัย พร้อมทั้งให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์วันดา สิทธิธรรมาภรณ์ ที่ให้การสนับสนุนและให้ความเมตตาในเรื่องที่พักอาศัย และยานพาหนะ

กราบขอบพระคุณ คุณรัตนาวุธ วัชรโรทัย ที่ปรึกษาฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ซึ่งให้การสนับสนุนด้านสถานที่ และข้อมูลของพระราชวังสนามจันทร์ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย

กราบขอบพระคุณ คุณวัชรกิติ วัชรโรทัย กรมวังผู้ใหญ่ ที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษา

กราบขอบพระคุณ คุณสัตยชาติ วัชรารักษ์ ผู้ดูแลพระราชวังสนามจันทร์ ที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาตลอดมา พร้อมทั้งสนับสนุนในเรื่องข้อมูลของพระราชวังสนามจันทร์อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย

กราบขอบพระคุณ Mr. Geoffrey A.Longfellow ที่ให้การสนับสนุนตรวจด้านภาษาอังกฤษ

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์ทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือและเสียสละเวลาอันมีค่าของท่านในการตอบแบบสอบถาม และให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่งานวิจัย

ขอขอบพระคุณฝ่ายพิพิธภัณฑ์พระที่นั่งวิมานเมฆ ที่ให้การสนับสนุนเวลาในการศึกษา

ขอขอบคุณ คุณวาสนา บุญเกิด คุณวชิราภรณ์ พิมดา คุณสุนต มั่งพิมาย คุณปิยรัตน์ ฤทธิไกร ที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนเวลาในการศึกษา

ขอขอบคุณ คุณสุพรรณษา คณา ที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอ

ขอขอบคุณ คุณมัลลิกา ศรีสวัสดิ์ ที่ให้การสนับสนุนเรื่องยานพาหนะ

ขอขอบคุณ คุณกิ่งแก้ว เกตุสม ที่ช่วยประสานงานในเรื่องการศึกษาของผู้วิจัย

ขอขอบคุณ น.ส. เอื้อบุญ จงสมชัย นายเจษฎาพร ศรีวิชัย นักศึกษาคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือในการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ น.ส. ธนวรรณ คู่มครอง น.ส. ลีดา สิทธิธรรมฤทธิ น.ส. ภาวิดา ฉวีวงศ์ น.ส. ปิยะวรรณ เกาะแก้ว นายวีระปรัชย์ คงทอง ที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอ

ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ พัฒนศึกษา รุ่น 2 ภาคพิเศษ ทุกคน ที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอ

สุดท้าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ทองเจือ คุณพ่อชนะ กิมเปี่ยม ที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอ

สารบัญ

		หน้า
	บทคัดย่อภาษาไทย	ง
	บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
	กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
	สารบัญตาราง	ฉ
	สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
	สารบัญภาพ	ฉ
	บทที่	
1	บทนำ.....	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
	วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	8
	ขอบเขตของการวิจัย	9
	นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
2	วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
	ความรู้เกี่ยวกับแหล่งข้อมูล	14
	พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระ	
	มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	14
	ความรู้เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์.....	19
	ประวัติและ โครงสร้างการบริหารงานของพระราชวังสนามจันทร์	
	สำนักพระราชวัง (ปี พ.ศ. 2546 – ปัจจุบัน).....	73
	การบูรณะพระราชวังสนามจันทร์	76
	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย.....	85
	การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว.....	85
	การศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	93
	ความรู้เกี่ยวกับการบริการ	119
	ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์.....	139
	ความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์.....	142

บทที่		หน้า
	ความรู้เกี่ยวกับวิธีวัดความคิดเห็น	148
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	149
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	155
3	วิธีดำเนินการวิจัย	157
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	157
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	159
	การเก็บรวบรวมข้อมูล	166
	การวิเคราะห์ข้อมูล	166
	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	169
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	172
	ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป	174
	ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม	180
	ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวัง สนามจันทร์	202
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	234
	สรุปผลการวิจัย	234
	การอภิปรายผลการวิจัย	236
	ข้อเสนอแนะ	245
	บรรณานุกรม	246
	ภาคผนวก	253
	ภาคผนวก ก หนังสือขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัย	254
	ภาคผนวก ข รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	266
	ภาคผนวก ค แบบตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์	269
	ภาคผนวก ง ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม	303
	ภาคผนวก จ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	305

	หน้า
ภาคผนวก จ หมายกำหนดการ งานฉลอง 100 ปี พระราชวังสนามจันทร์.....	349
ภาคผนวก ช หนังสือส่งมอบพระราชวังสนามจันทร์	361
ภาคผนวก ซ แผนผังพระราชวังสนามจันทร์	412
ประวัติผู้วิจัย	417

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สถิติผู้เข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ปี พ.ศ. 2549.....	9
2	แสดงการสุมตัวอย่างแบบแบ่งชั้น.....	158
3	วิธีการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม.....	171
4	ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวชาวไทย	174
5	ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวต่างชาติ.....	176
6	ข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์.....	177
7	ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติ.....	181
8	ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์ และศาสนา.....	183
9	ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์ สร้างขึ้น	190
10	ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยประกอบ	194
11	ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก สะดวก.....	196
12	ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและ การคมนาคม	200
13	จำนวนของนักท่องเที่ยวที่ตอบคำถามปลายเปิดแยกตามประเภทนักท่องเที่ยว	202
14	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติของพระราชวังสนามจันทร์จาก นักท่องเที่ยวชาวไทย	204
15	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนาของพระราชวัง สนามจันทร์ จากนักท่องเที่ยวชาวไทย.....	206
16	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นของพระราชวัง สนามจันทร์ จากนักท่องเที่ยวชาวไทย.....	207

ตารางที่	หน้า
17	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านปัจจัยประกอบของพระราชวังสนามจันทร์ จากนักท่องเที่ยวชาวไทย 211
18	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ของพระราชวังสนามจันทร์ จากนักท่องเที่ยวชาวไทย..... 212
19	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ของพระราชวังสนามจันทร์ จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 218
20	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม จากนักท่องเที่ยวชาวไทย 219
21	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน พระราชวังสนามจันทร์ 221
22	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน พระราชวังสนามจันทร์ ด้านบุคลากร 227
23	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน พระราชวังสนามจันทร์ ด้านการเงิน / งบประมาณ..... 230
24	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน พระราชวังสนามจันทร์ ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / อาคารสถานที่ 230
25	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน พระราชวังสนามจันทร์ ด้านการจัดการ 231

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	การบริหารงานภายในพระราชวังสนามจันทร์ พ.ศ. 2552.....	75
2	องค์ประกอบของการท่องเที่ยว.....	98
3	รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21	107
4	องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	118
5	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	156
6	วิธีการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย.....	165
7	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	170

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่		หน้า
1	สะพานรามประเวศน์.....	24
2	สะพานนเรศวรวัลลี.....	25
3	สะพานจักรีयाตรา.....	26
4	สะพานสุนทรถวาย.....	27
5	พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	29
6	พระที่นั่งพิमानปลุม.....	31
7	พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี.....	33
8	พระที่นั่งวัชรนิรมยา.....	34
9	พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์.....	36
10	เทวาลัยคเณศร์.....	38
11	พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย.....	40
12	พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์.....	41
13	อนุสาวรีย์ย่าเหล.....	43
14	พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์.....	45
15	พระตำหนักทับแก้ว.....	48
16	พระตำหนักทับขวัญ.....	49
17	เรือนพระกระรติเกยะ.....	52
18	เรือนพระนนทิการ.....	53
19	เรือนพระนนทิสาน.....	54
20	เรือนพระสุภรัักษ์.....	55
21	เรือนชาวที่.....	56
22	เรือนทับเจริญ.....	57
23	เรือนพระธรณี.....	58
24	เรือนพระสุรภิ.....	59
25	เรือนพระกรรมศักดิ์.....	60
26	เรือนพระอัศวิน.....	61
27	เรือนพระธเนศวร.....	62

ภาพประกอบที่		หน้า
28	เรือนพระฤทธิบดี	63
29	เรือนพระเอกทัณฑ์	65
30	ศาลาลงทรง	66
31	สถานีรถไฟหัวหิน	69
32	สถานีรถไฟพระราชวังสนามจันทร์ในปัจจุบัน	70
33	แก่งรถไฟ.....	71

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่ของประเทศไทยเป็นแหล่งอารยธรรมมาแต่โบราณ ดังมีหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองของอารยธรรม เริ่มตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทยเป็นจำนวนมากนับพันแห่ง หลักฐานที่ปรากฏมีทั้งศาสนสถานที่เป็นพุทธสถานและฮินดูสถาน ในปัจจุบัน สถานที่ดังกล่าวยังคงใช้ประกอบพิธีทางศาสนา ซึ่งมีทั้งโบราณสถานที่ยังคงสภาพเกือบสมบูรณ์ และสถานที่ที่เป็นซากปรักหักพัง ซึ่งบางแห่งได้รับการบูรณะและดูแลรักษา และบางแห่งยังขาดการบูรณะ สถานที่เหล่านี้ ทำทนายความอยากรู้ยากเห็นของคน โดยทั่วไป จึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดความสนใจของประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ (นพวงษ์ พิรุณ 2525 : 39)

โบราณสถานแสดงถึงประวัติความเป็นมาของชาติดังกล่าว ปรากฏอยู่ทั่วประเทศ ดังจะเห็นว่ามิชากเมืองโบราณของอาณาจักรต่างๆ และวัดวาอารามที่ยังคงสภาพให้เห็นร่องรอยความเจริญของอาณาจักรในสมัยนั้นๆ ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ชาวไทยทุกคนภูมิใจในความเป็นอารยที่มีประวัติอันยาวนาน (นพวงษ์ พิรุณ 2525 : 40)

จากหลักฐานที่เป็น โบราณวัตถุสถานที่มีอยู่มากมาย เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของชาติไทยมีความรุ่งเรืองมาโดยตลอด มรดกทางวัฒนธรรมในรูปของขนบธรรมเนียมและประเพณีจึงยังคงสืบสานมาจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏมีประเพณีต่างๆ อยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ซึ่งรัฐบาลก็มีนโยบายสนับสนุนและฟื้นฟูอย่างจริงจัง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีหน้าที่ในการช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของแต่ละภาคให้คงอยู่ และสนับสนุนให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในหมู่คนไทยและชาวต่างประเทศ

ในส่วนของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สิ่งทีกล่าวมาข้างต้น คือ ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง ในการจะดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ ผลที่เกิดขึ้นแก่ประเทศชาติก็คือประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจและสังคม (นพวงษ์ พิรุณ 2525 : 42)

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในด้านต่างๆ เพราะเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศชาติ เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นธุรกิจบริการอย่างหนึ่ง สามารถ

ทำรายได้ให้แก่ประเทศไทยเป็นจำนวนมหาศาล เมื่อนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามา ก็จะนำเงินตรามาใช้จ่าย ซึ่งมีผลต่อเศรษฐกิจ ทั้งอาจจะช่วยลดการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศไทยได้ทางหนึ่ง กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวช่วยสร้างงาน สร้างอาชีพ และช่วยให้เกิดการกระจายรายได้สู่ประชาชนในทุกส่วนที่มีสถานที่ท่องเที่ยว รวมทั้งยังสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศ ทำให้เป็นที่รู้จักของนานาประเทศอีกทางหนึ่งด้วย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวอันหลากหลาย มีสถานที่ท่องเที่ยวกว่า 700 แห่งทั่วประเทศ มีเทศกาล วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตที่น่าสนใจและสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

แหล่งท่องเที่ยวสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณคดี โบราณสถาน และศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, เอกสารแผ่นพับ)

แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นถึงความป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย ซึ่งเป็นชาติเก่าแก่ มีอารยธรรมมาแต่โบราณกาล ดังปรากฏมีศิลปวัฒนธรรมประจำชาติสืบทอดให้เห็นเป็นประจักษ์พยานอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ยังแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่สร้างสรรค์ประวัติศาสตร์สถาน เป็นอนุสรณ์แสดงถึงศิลปวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะสร้างด้วยวัสดุที่คงทน และเป็นสิ่งก่อสร้างที่ค่อนข้างแข็งแรง มั่นคง อันทำให้สามารถคงสภาพมาจนถึงปัจจุบันได้ แต่ก็พบว่า มีสภาพชำรุดทรุดโทรมไปมากบ้าง น้อยบ้าง และมีการเสื่อมสลายได้ถ้าขาดการดูแลรักษา ซึ่งโบราณวัตถุและโบราณสถานเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญและความเป็นชาติของบ้านเมือง ดังนั้นจึงมีความสำคัญยิ่ง ดังกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันว่า “การสร้างอาคารสมัยนี้คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่เรื่องโบราณสถานนั้นเป็นเกียรติของชาติ อิฐเก่าๆ แผ่นเดียวมีค่าควรที่จะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสูญหายไป อุตสาหกรรม และกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศก็ไม่มีความหมาย” (โสภณ จงสมจิต 2530 : 2)

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อดีตนายกรัฐมนตรี ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์เมืองโบราณสถาน และประวัติศาสตร์สถาน ดังนี้

ประวัติศาสตร์สถานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติที่มั่นคง และเป็นศูนย์รวมความภาคภูมิใจ พลังอำนาจบนพื้นแผ่นดินไทยที่บ่งบอกถึงเอกราชทางวัฒนธรรมของคนในชาติ ซึ่งมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมสูงนั้น ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงให้มีวิวัฒนาการสืบทอดโดยตลอด พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงปกป้อง ทะนุบำรุง ขยายพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมทุกแขนง

ประเทศไทยจึงเต็มไปด้วยศิลปกรรมทั่วแผ่นดิน มรดกไทยดังกล่าว คือ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ปราณีตศิลป์ ดนตรี วรรณกรรม ศิลปพื้นบ้าน การกีฬา การเล่น และงานด้านโบราณคดี นับเป็นองค์ประกอบเอกลักษณ์ของเกียรติภูมิของชาติ สมบัติวัฒนธรรมทั่วโลกต่างผดุงรักษาอนุรักษ์ด้วยเห็นคุณค่าของคนในชาติ องค์การต่างประเทศต่างให้ความช่วยเหลือ โครงการอุทยานประวัติศาสตร์ ประเทศไทยเป็นดินแดนศิลปะ มีโบราณสถานทั่วประเทศ ต่างชำรุดทรุดโทรม ต้องการการดูแลจากคนไทยทุกคนซึ่งเป็นเจ้าของ สมควรที่รัฐบาล เอกชน และประชาชน ควรมีส่วนร่วมมีผลงานงานอย่างจริงจังและต่อเนื่องให้จงได้ และคนไทยทุกคนร่วมรับผิดชอบ พิทักษ์รักษาด้านวัฒนธรรม สร้างความชื่นชม ภาคภูมิใจการเป็นอนุสรณ์มรดกไทยให้รุ่งเรืองเป็นอาภรณ์อันยิ่งใหญ่ และล้ำค่าเป็นเกียรติศักดิ์ศรีจรโลงสืบทอดต่อไป

(โสภณ จงสมจิต 2530 : 2)

โบราณสถานต่างๆ เหล่านี้ สามารถสะท้อนให้คนรุ่นหลังได้รู้จักสภาวะทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของคนในอดีตกาล อันนำมาซึ่งความผูกพัน เชื่อมโยงคนไทยทุกคนทั้งในอดีตและปัจจุบันไว้ด้วยกันได้ โบราณสถานจึงมีคุณค่าสมควรแก่การเอาใจใส่ดูแลรักษาไว้เป็นมรดกสำหรับคนรุ่นหลังต่อไป

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

หากจะกล่าวถึงเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งในอดีตมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่งนั้น จังหวัดนครปฐมนับว่าเป็นเมืองที่สมกับคำกล่าวนี้ เนื่องจากการสำรวจคูโบราณสถานที่ยังเหลือเป็นพยานอยู่ “เช่นองค์พระปฐมเจดีย์องค์เดิม ธรรมจักรกับกวาง อาสนบูชา สถูปจารึก พระธรรมภาษามคธ คาถาเขมมมา ซึ่งทำตามคตินิยมแต่ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราช ก่อนมีพุทธรูปสิ่งเหล่านี้มีแต่พบที่นครปฐมแห่งเดียวเท่านั้น” (อ้างอิงใน กระจ่างศึกษาธิการ 2504 : 4 - 5)

นอกจากจะเป็นเมืองเก่าแก่ในอดีตแล้ว จังหวัดนครปฐมยังเป็นเมืองโบราณที่ได้มีการค้นพบในช่วงเริ่มต้นของการศึกษาด้านโบราณคดี ซึ่งโบราณสถาน โบราณวัตถุเหล่านี้ ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม อันแสดงให้เห็นถึงรากฐานของการเป็นสังคมไทย เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ชี้ให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชาติ ทั้งยังเป็นประจักษ์พยานสำคัญที่แสดงว่าชาติไทยมีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองมานานนับศตวรรษ เพราะสิ่งเหล่านั้นเกิดจากความคิด พลังศรัทธา และการสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษไทย สมควรที่จะต้องช่วยกันดูแล ปกป้อง คุ้มครอง และรักษาไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลังต่อไป

จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่เปรียบเสมือนประตูสู่ภาคตะวันตกและภาคใต้ ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปยังภาคตะวันตกและภาคใต้ มักแวะมาเที่ยวจังหวัดนครปฐมด้วย นอกจากนั้น จังหวัดนครปฐมยังเป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร การเดินทางไปมาสะดวก มี

สาธารณูปโภคที่สมบูรณ์ มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจมาเที่ยวชม แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ในจังหวัดนครปฐมอยู่เสมอ (นุกูล ชมภูนิช 2542 : 1) อีกทั้ง ยังมีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า มีเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ และมีแหล่งธรรมชาติที่มีศักยภาพสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดอยู่มากพอควร ซึ่งแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ มีศักยภาพ และทรงคุณค่า อันแสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และถือเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่อยู่คู่กับชาวจังหวัดนครปฐมนั้นคือ พระราชวังสนามจันทร์

พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม เป็นพระราชวังที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญควรค่าแก่การอนุรักษ์ยิ่ง กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ (2539 : 27) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์ว่า

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2450 ในขณะที่พระองค์ทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร โดยทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ทั้งในการซื้อที่ดินและก่อสร้างพระราชวัง นอกจากนี้ทรงมีพระราชประสงค์ในการใช้เป็นที่พักแล้ว ยังทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะใช้พระราชวังสนามจันทร์เป็นค่ายหลวงสำหรับประชุมและซ้อมรบเสือป่า เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับเป็นกองกำลังร่วมในการป้องกันประเทศชาติ มิให้ตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งกำลังล่าอาณานิคมและแสวงหาประโยชน์จากประเทศต่างๆ ในดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ในขณะนั้น พระราชดำริดังกล่าวจึงทำให้นครปฐมเป็นที่มั่นที่สองรองจากกรุงเทพฯ ซึ่งหากกรุงเทพฯ ประสบภาวะคับขันเมื่อใด ก็จะใช้นครปฐมเป็นที่มั่นในการต่อต้านข้าศึก เนื่องจากมีเส้นทางคมนาคมที่เป็นเรือกสวนคูคลอง อันทำให้ข้าศึกจะติดตามรุกไล่ได้โดยลำบาก ซึ่งเหมาะที่ฝ่ายไทยจะดำเนินยุทธวิธีของการชும்โจมตีสืบไปได้

นอกจากนี้ พระราชวังสนามจันทร์ยังเป็นพระราชวังที่มีความสำคัญอย่างยิ่งทางประวัติศาสตร์ ในด้านการรักษาความมั่นคงของชาติ และยังมีความสำคัญทางด้านศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งด้านวรรณกรรมและสถาปัตยกรรมด้วย ดังปรากฏว่าพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหลายเรื่องที่ทรงคุณค่า ก็ทรงพระราชนิพนธ์ที่พระราชวังแห่งนี้ เช่น **ท้าวแสนปม ธรรมมาฆกรรมสงคราม หลักราชการ และ โรมิโอและจูเลียต เป็นต้น**

ด้านสถาปัตยกรรมนั้น สิ่งก่อสร้างในพระราชวังสนามจันทร์ซึ่งประกอบด้วยมณฑุพระที่นั่ง พระตำหนัก และอาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ ล้วนมีคุณค่าสูงในทางสถาปัตยกรรมทั้งแบบ

ไทยและแบบตะวันตก ซึ่งพระองค์ได้ทรงพระราชทานนามได้อย่างคล้องจองกัน และสื่อความหมายได้อย่างดียิ่ง คือ (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2545 : 4 - 5)

1. พระที่นั่งพิมานปฐม
2. พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี
3. พระที่นั่งวัชรรมยา
4. พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์
5. ปราสาทศรีวิชัย (ไม่ได้สร้าง)
6. เทวาลัยคเณศร์
7. ศาลาธรรมมุนีโศพาน (ไม่ได้สร้าง)
8. พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย (ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร)
9. พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์
10. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์
11. พระตำหนักทับแก้ว
12. พระตำหนักทับขวัญ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

พระที่นั่ง พระตำหนัก และสิ่งก่อสร้างดังกล่าว นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรมไทยอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติแล้ว ยังมีอาคารหลายแห่งที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ซึ่งนำมาปรับ ประยุกต์ ให้มีความเหมาะสมกลมกลืนกันได้เป็นอย่างดี สถาปัตยกรรมทั้งหมดในพระราชวังสนามจันทร์จึงเป็นสมบัติของชาติที่อนุชนรุ่นหลังควรภูมิใจต่อไป จังหวัดนครปฐมจึงจัดลำดับความสำคัญของพระราชวังสนามจันทร์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานที่มีความสำคัญสูงสุดในจังหวัดนครปฐม (จังหวัดนครปฐม 2539 : 36)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้มณฑลนครไชยศรีใช้เป็นสถานที่ราชการ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้ใช้พระที่นั่งในพระราชวังสนามจันทร์เป็นศาลากลางจังหวัด (นวลจง เสวตเวช 2539 : 155 - 159) และได้มอบหมายให้ดูแลพระที่นั่งทั้งหมดที่ใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติราชการ (ประวัติ เสมดี 2541 : 3) นอกจากนี้ เทศบาลเมืองนครปฐมยังได้ดูแลพื้นที่บางส่วนด้วย เมื่อมหาวิทยาลัยศิลปากรได้มาตั้งวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ในพื้นที่ส่วนหนึ่งของพระราชวังสนามจันทร์ ก็ได้รับมอบหมายให้ดูแลในส่วนที่เป็น

พระตำหนัก 3 องค์ คือ พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ และ พระตำหนักทับขวัญ

คณะกรรมการอำนวยการบูรณะพระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เป็นองค์ประธาน และศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นรองประธานกรรมการฯ ได้ดำเนินการให้กระทรวงมหาดไทยถวายคืนการใช้ พระราชวังสนามจันทร์แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้จังหวัดนครปฐม และมหาวิทยาลัย ศิลปากรส่งมอบพื้นที่ อันประกอบด้วยพระที่นั่ง พระตำหนัก เรือนข้าราชการบริพาร และอาคาร สิ่งก่อสร้างต่างๆ ให้สำนักพระราชวังดำเนินการดูแล เพื่อให้พระราชวังสนามจันทร์กลับคืนมา มี ฐานะเป็นพระราชวังของพระมหากษัตริย์ ตามพระราชดำริในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้า เพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทั้งนี้ ได้มีพิธีส่งมอบให้สำนักพระราชวัง ณ ห้องประชุม ราชการ จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2546 โดยมีนายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการ พระราชวัง เป็นผู้รับมอบ นายนาวัน ชันชหิรัญ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม และผู้ช่วย ศาสตราจารย์ลิขิต กาญจนภรณ์ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวัง สนามจันทร์ เป็นผู้ส่งมอบ (กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์ 2552) สำนักพระราชวังจึงได้เข้ามาดูแล พระราชวังสนามจันทร์ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

อนึ่ง สำนักพระราชวังเป็นส่วนราชการที่มีฐานะเป็นกรม มีอำนาจหน้าที่จัดการ พระราชวัง ตลอดจนการดูแลรักษาทรัพย์สิน และผลประโยชน์ของพระมหากษัตริย์ และให้อยู่ใน บังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี โดยมีเลขาธิการพระราชวังรับผิดชอบในการบริหารราชการของ สำนักพระราชวังให้เป็นไปตามกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับของทางราชการ โดยมีหน้าที่ที่ จะต้องปฏิบัติ คือ ถวายความสะดวก ความปลอดภัยแก่พระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศานุวงศ์ ปฏิบัติงานในพระองค์ตามพระราชประสงค์ ดูแลรักษาเครื่องราชภัณฑ์ราชูปโภค ปุชนิยสถาน และ ปุชนิยวัตถุต่างๆ ของพระมหากษัตริย์ กำหนดการและปฏิบัติงานพระราชพิธี รัฐพิธี พระราชกุศล และงานพิธีต่างๆ จัดการผลประโยชน์ทรัพย์สินของกองทัพ วัดวาอาราม ที่อยู่ในพระบรม ราชูปถัมภ์ และทรัพย์สินพระบรมวงศานุวงศ์ที่ฝากไว้โดยพระบรมราชานุมัติ (สำนักพระราชวัง 2534 : 3)

เมื่อสำนักพระราชวังได้รับคืนพื้นที่พระราชวังสนามจันทร์จากหน่วยงานและองค์กร ดังกล่าวข้างต้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว สำนักพระราชวังได้ดำเนินการปรับปรุง บูรณะซ่อมแซม และ เปิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเป็นการถาวรนับตั้งแต่วันที่ได้รับมอบคืน ปัจจุบัน สำนักพระราชวังได้ เปิดให้เข้าชมพระที่นั่งพิมานปฐม พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี พระที่นั่งวัชรนิรมยา พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์

เทวาลัยคเณศร์ พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ พระตำหนักทับขวัญ และเรือนข้าราชการ

การเดินทางมาชมพระราชวังสนามจันทร์ของนักท่องเที่ยว นอกจากจะสามารถมาชื่นชมความงามด้านสถาปัตยกรรมแล้ว นักท่องเที่ยวยังจะได้ชมการแสดงละครจากบทพระราชนิพนธ์ เรื่อง **วิวาห์พระสมุทร** ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และการแสดงนาฏศิลป์ไทยในชุดรำและระบำเบ็ดเตล็ดต่างๆ จัดแสดงโดยเจ้าหน้าที่งานนาฏศิลป์ พระราชวังสนามจันทร์ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังจะได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญของพระราชวังสนามจันทร์ อันจะทำให้เกิดความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ และเกิดความตระหนักในการที่จะอนุรักษ์สถานที่แห่งนี้ไว้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

พระราชวังสนามจันทร์ เป็นส่วนราชการขึ้นกับฝ่ายพิพิธภัณฑ์ พระที่นั่งวิมานเมฆ และพระที่นั่งอภิเศกคฤสดี สังกัดกองสำนักงานพระคลังข้างที่ กรมสำนักพระราชวัง พระราชวังสนามจันทร์มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดแสดงเผยแพร่ประวัติ รูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปวัตถุที่ทรงคุณค่า อันเป็นสมบัติส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดเจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ประชาสัมพันธ์ นำชม รับรองนักท่องเที่ยว แยกพิเศษ อธิบายประวัติความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์ ลักษณะสถาปัตยกรรม และศิลปวัตถุที่จัดแสดงแก่ผู้เข้าชมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จัดทำทะเบียนสิ่งของหรือศิลปวัตถุ จัดเจ้าหน้าที่นาฏศิลป์ปฏิบัติหน้าที่แสดงละครจากบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเริ่มมีการแสดงตั้งแต่วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา (ข้อมูล 1 ตุลาคม 2549) และเพื่อให้การแสดงมีรูปแบบที่หลากหลายจึงได้มีเพิ่มการแสดงนาฏศิลป์ไทยในชุดรำและระบำเบ็ดเตล็ดด้วย โดยเริ่มแสดงตั้งแต่วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2550 และได้จัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัย จำหน่ายบัตรเข้าชม จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม ให้บริการเช่ารถจักรยาน รถกอล์ฟไฟฟ้า และให้บริการเช่าจักรยานน้ำ ล่องชมบรรยากาศและทิวทัศน์โดยรอบสระน้ำบริเวณพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ (ข้อมูล 1 กุมภาพันธ์ 2550)

พระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง มีเจ้าหน้าที่รวม 60 คน ประกอบด้วยข้าราชการ 27 คน ลูกจ้างประจำ 9 คน และพนักงานข้าราชการสำนักพระราชวัง 24 คน แบ่งหน่วยงานออกเป็นหลายหน่วยงาน คือ งานธุรการ งานการเงิน-การบัญชี งานพัสดุ-ทะเบียน งานประชาสัมพันธ์ งานนำชม งานนาฏศิลป์ งานช่างที่ งานรักษาความปลอดภัย งานบำรุงรักษาราชอุทยาน งานระบบ งานช่าง (ข้อมูล 4 มกราคม 2550) ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบแตกต่างกันออกไปตามขอบเขตของงาน ดังนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงควร

ต้องมีการศึกษาศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์ เพื่อเป็นการสร้างและบูรณาการบุคลากร พร้อมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานและการท่องเที่ยว

เนื่องจากพระราชวังสนามจันทร์เป็นส่วนราชการของสำนักพระราชวัง ซึ่งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้เข้าชมความงดงามทางสถาปัตยกรรมที่ยังคงรักษารูปแบบเดิมและศิลปวัตถุอันทรงคุณค่า พร้อมทั้งเรื่องราวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในบางครั้งยังใช้เป็นสถานที่รับรองพระบรมวงศานุวงศ์ พระราชอาคันตุกะ และแขกพิเศษ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน และของรัฐบาล

เจ้าหน้าที่ทุกหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น จึงมีบทบาทอย่างมากในการต้อนรับและบริการข้อมูลข่าวสาร รายละเอียดที่ถูกต้องครบถ้วน รวมทั้งการดูแลเอาใจใส่แก่นักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งเจ้าหน้าที่ทุกหน่วยงานควรจะศึกษาและมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์ รวมทั้ง การศึกษาเทคนิคและวิธีการในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างและรักษาภาพลักษณ์ที่ดีของสำนักพระราชวัง และเอกลักษณ์ที่ดีของชาติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์ เพื่อพัฒนา บุรณะ และอนุรักษ์ พระราชวังสนามจันทร์ให้มีศักยภาพเหมาะสมสำหรับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความงดงามทางสถาปัตยกรรม และเหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป อีกทั้ง เป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ และต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ รวมถึงเป็นผลดีแก่องค์กร (หน่วยงาน) ในระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่

ผู้ปฏิบัติงาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ประกอบด้วย

1.1.1 นักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ โดยพิจารณาจากสถิตินักท่องเที่ยวตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 69,095 คน (ข้อมูลจากสถิติผู้เข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ ปี พ.ศ. 2549) เป็นฐานในการคิด เพื่อหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2550

ตารางที่ 1 สถิติผู้เข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ปี พ.ศ. 2549

เดือน	นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ (คน)	นักท่องเที่ยวชาวไทย และนักเรียน / นักศึกษา (คน)	รวมจำนวน นักท่องเที่ยว (คน)
มกราคม	146	7,093	7,239
กุมภาพันธ์	117	5,411	5,528
มีนาคม	96	3,689	3,785
เมษายน	76	3,761	3,837
พฤษภาคม	89	3,579	3,668
มิถุนายน	83	4,020	4,103
กรกฎาคม	92	7,943	8,035
สิงหาคม	107	6,140	6,247
กันยายน	106	6,857	6,963
ตุลาคม	107	5,927	6,034
พฤศจิกายน	180	4,754	4,934
ธันวาคม	129	8,593	8,722
รวม	1,328	67,767	69,095

ข้อมูล : แผนกการเงิน-บัญชี งานพระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง 2549

1.1.2 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพระราชวังสนามจันทร์ จำนวน 60 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

1.2.1 นักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ ในปี พ.ศ. 2550 ที่ได้มาโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) จำนวน 382 คน จากการเปิดตารางของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan

1.2.2 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 58 คน จากการเปิดตารางของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan

2. พื้นที่ในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

3. ตัวแปรในการศึกษา

3.1 ตัวแปรพื้นฐาน ได้แก่

เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ประเภทของนักท่องเที่ยว ประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่งงานของเจ้าหน้าที่

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์ หมายถึง ความพร้อมด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมี 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยหัวใจหลักของการท่องเที่ยว (Primary Attraction) พิจารณาได้จากความสำคัญของสถานที่ตั้ง และลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในหลายๆ ด้าน เช่น ความต้องการทางการพักผ่อนอย่างสงบ ความสนุกตื่นเต้น การหาประสบการณ์ เป็นต้น ปัจจัยหัวใจหลักของการท่องเที่ยวแบ่งได้เป็น 3 ชนิด คือ

1.1 ปัจจัยหัวใจทางด้านธรรมชาติ (Natural Assets)

1.2 ปัจจัยหัวใจด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical & Religious Assets)

1.3 ปัจจัยจูงใจทางด้านการกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product & Activities)

2. ปัจจัยประกอบ (Complementary Factors) คือ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์อันเป็นเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมซึ่งสะท้อน ทำให้ พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินทั้งทางด้าน โจรสลัด ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก (Supporting Facilities) ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวก มาตรฐานในเรื่องการบริการ ที่พักและอาหาร การติดต่อเข้าใจในด้านภาษา การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านบันเทิงเริงรมย์และร้านค้า ของที่ระลึก

4. ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม (Infrastructure & Transportation) ได้แก่ โครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำใช้ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสาร โทรคมนาคม

ความรู้ ความสามารถ และบุคลิกภาพของบุคลากร หมายถึง ความพร้อมในด้านการ ท่องเที่ยว ความรู้และความสามารถในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่นำชม ตลอดจนความรู้ต่างๆ ที่ นักท่องเที่ยวควรทราบ เช่น ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์ สถาปัตยกรรมต่างๆ ภายในพระราชวังสนามจันทร์ พระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ รวมทั้งการแนะนำสถานที่ต่างๆ เช่น ร้านอาหาร ร้าน เครื่องดื่ม ห้องสุขา นอกจากนี้ ยังต้องสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชาติและสถาบัน แสดงความเป็น ไทยให้ประจักษ์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในด้านกิจกรรมการวางตน ค่านิยมของสังคมไทย เช่น ความอ่อนโยน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจไมตรี ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นนักประชาสัมพันธ์ที่ดี และเป็นเจ้าของบ้านที่ดี

พระราชวังสนามจันทร์ หมายถึง พระราชวังซึ่งประกอบด้วยพระที่นั่ง พระตำหนัก และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ณ ตำบล นครปฐม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ประเภทนักท่องเที่ยว หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ นักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวที่เป็นนักเรียน / นักศึกษา ที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน หมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประชาสัมพันธ์ งานนาฏศิลป์ และงานนำชมของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบต่อไปในอนาคต
2. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่ปฏิบัติงานฝ่ายต่างๆ ในพระราชวังสนามจันทร์
3. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดอื่นๆ ได้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย โดยมีหัวข้อดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับแหล่งข้อมูล
 - 1.1 พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - 1.2 ความรู้เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์
 - 1.3 ประวัติและโครงสร้างการบริหารงานของพระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง (ปี พ.ศ. 2546 – ปัจจุบัน)
 - 1.4 การบูรณะพระราชวังสนามจันทร์
2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
 - 2.1 การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
 - 2.2 การศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - 2.3 ความรู้เกี่ยวกับการบริการ
 - 2.4 ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์
 - 2.5 ความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์
 - 2.6 ความรู้เกี่ยวกับวิธีวัดความคิดเห็น
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับแหล่งข้อมูล

1.1 พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.1.1 พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขณะทรงพระเยาว์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรี ทรงเป็นพระราชโอรสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันเสาร์ที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2423 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เฉลิมพระนามาภิไธยของพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นี้ว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เอกอัครมหานุรุษบรมนราธิราช จุพาลงกรณนาถ ราชวโรรส มหาสมมตชัฎยพิสุทธ์ บรมมกุฏสุริยสันตติวงษ์ อดิสัยพงษ์วโรภโตสุชาติ คุณสังกาศ วิมลรัตน พฤษมนมสวัสดิ ชัฎยราชกุมารมุลิกนาม แต่สมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนีทรงเรียกสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอว่า ลูกโต (ชนาครหอมสิน 2545 : 13)

ในขณะทรงพระเยาว์ พระองค์ทรงรับการถวายพระอักษรจากครูหลายท่าน เช่น พระยาศรีสุนทรโวหาร พระยาอัครพันธ์ โสภณ และหม่อมเจ้าประภากร ทรงศึกษาภาษาอังกฤษจากนาย โรเบิร์ต มอแรนต์ ซึ่งเป็นหลานของฟลอเรน ในดิงเกล เมื่อพระองค์ทรงมีพระชนมายุ 10 พรรษา ได้เสด็จเข้าทรงศึกษาในโรงเรียนราชกุมาร ภายในพระบรมมหาราชวัง

เสด็จต่างประเทศ

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เสด็จพระราชดำเนินจากประเทศสยามเพื่อทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ พร้อมด้วยคณะผู้ตามเสด็จ ถึงประเทศยุโรปเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2436 เสด็จขึ้นจากเรือ ณ ท่าเรือเมืองเนเปิลส์ ประเทศอิตาลี แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทรงพักอยู่ ณ กรุงปารีส เป็นเวลาหลายวัน ก่อนที่จะเสด็จไปยังประเทศอังกฤษ พระองค์เสด็จพระราชดำเนินถึงประเทศอังกฤษเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2436 ระหว่างที่ทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ได้ประทับอยู่ที่พระตำหนักนอร์ธ ลอดจ์ เมืองแอสค็อต ระหว่างที่พระองค์ประทับอยู่ที่เมืองแอสค็อตนั้น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ทิวคตในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2437 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ให้ดำรงตำแหน่งสยามมกุฎราชกุมารแทน

เมื่อพระองค์ได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงใฝ่พระทัยศึกษาทางด้านอักษรศาสตร์โดยเฉพาะ พระองค์ทรงศึกษาภาษาอังกฤษได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงสามารถออกหนังสือพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษได้ ทรงพระราชทานนามหนังสือพิมพ์นั้นว่า **The Screech Owl** เนื้อหาภายในเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดสำหรับเด็ก และเป็นบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์หลายเรื่อง อนึ่ง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธทรงมีพระราชประสงค์ที่จะทรงศึกษาวิชาทหาร จึงทรงเข้าศึกษาต่อยังโรงเรียนนายร้อยแซนเฮิร์สต์ แล้วทรงเข้าศึกษาวิชาพลเรือนยังมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดในลำดับต่อมา ในขณะที่ทรงศึกษาในมหาวิทยาลัย ได้ทรงพระราชนิพนธ์วิทยานิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษ 1 เรื่อง คือ **War of the Polish Succession (สงครามสืบราชสมบัติโปแลนด์)** ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ภาคพื้นทวีปยุโรปตอนหนึ่ง ได้ตีพิมพ์จำหน่ายและเป็นที่ยอมรับมากในสมัยนั้น

ก่อนเสด็จกลับประเทศสยาม สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราชสำนักต่างๆ ในยุโรป จากนั้นได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินกลับนั้น ทรงรู้จักพระราชอาชิตี และผู้นำประเทศสำคัญต่างๆ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จนิวัติพระนครเมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2445 รวมระยะเวลาที่เสด็จไปทรงศึกษาต่างประเทศ 9 ปี 5 เดือน 9 วัน เมื่อเสด็จนิวัติพระนครแล้ว ได้ทรงรับราชการในตำแหน่งสำคัญ เช่น ผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็ก นายพลเอกราชองครักษ์ และจเรทหารบก ทั้งยังทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ระหว่างที่พระบรมชนกนาถเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 พ.ศ. 2450

ทรงผนวช

หลังจากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จนิวัติพระนครได้ 3 ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์ทรงผนวช ตั้งแต่วันที่ 21 สิงหาคม จนถึงวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2447 โดยมีพระเจ้านั่งยาเชอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นอุปัชฌาย์ พระองค์เสด็จจำพรรษา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงได้รับพระสมณฉายาว่า **วชิราวุโธ**

เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรี ภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต

ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2453 ได้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เถลิงพระราชมนเทียร และมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2454 พระองค์ทรงได้รับการถวายพระนามอภิไชยในพระสุพรรณบัฏซึ่งตัดตอนโดยย่อว่า **พระปรเมนทรมหาวชิราวุธฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** ต่อมา พระองค์ได้มีพระราชดำริให้เปลี่ยนแปลงพระนามอภิไชยเป็น **พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**

ระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์นั้น ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันยังประโยชน์ให้เกิดแก่ประเทศชาติเป็นอเนกอนันต์ ทรงวางรากฐานการปกครองอันมีระบอบประชาธิปไตยให้เป็นปึกแผ่น ทรงวางรากฐานการศึกษาไทยให้มั่นคง ทรงมีพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกลในด้านเศรษฐกิจและการต่างประเทศ และด้วยพระปรีชาสามารถอันเป็นเลิศในด้านอักษรศาสตร์ พระองค์จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์งานเขียนประเภทต่างๆ ไว้อย่างมากมาย ยังประโยชน์ให้เกิดแก่นุชนและผู้ศึกษางานพระราชนิพนธ์ของพระองค์ ที่ทรงแฝงข้อคิดและคติเตือนใจไว้อย่างแยบคาย

เสด็จสวรรคต

ภายหลังที่ทรงอภิเษกสมรสกับพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในปี พ.ศ. 2468 พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ได้มีพระประสูติการพระราชธิดา คือ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในลำดับนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรด้วยพระโรคอันตะ (ลำไส้) เป็นพิษ แพทย์หลวงได้ถวายการผ่าตัด แต่เข้าไป พระองค์จึงเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 เวลา 1 นาฬิกา 45 นาที (หรือ กลางดึกของคืนวันที่ 25 พฤศจิกายน) ทรงอยู่ในราชสมบัติเป็นเวลา 15 ปี

1.1.2 พระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชกรณียกิจด้านการรักษาความมั่นคง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา กองเสือป่า ขึ้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 เพื่อฝึกฝนชายไทยที่มีได้เป็นทหารให้เรียนรู้วิชาทหาร อันจะเป็นกำลังของชาติในยามสงคราม โดยทรงเป็นผู้บัญชาการและทรงนำการซ้อมรบด้วยพระองค์เอง นอกจากนี้ พระองค์ได้พระราชทานกำเนิด **กิจการลูกเสือ** ในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2454 เพื่อฝึกเยาวชนชายให้มีคุณสมบัติที่ดี มีระเบียบวินัย มีความสามัคคี และเสียสละเพื่อส่วนรวม กล่าวได้ว่าพระองค์ทรงเป็นพระบิดาแห่งการลูกเสือไทย

พระราชกรณียกิจด้านการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาของราษฎร จึงทรงส่งเสริมให้สร้างโรงเรียนและสถาบันการศึกษาระดับสูง ทรงสถาปนา **จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย ทรงก่อตั้ง **โรงเรียนเพาะช่าง** และ **โรงเรียนมหาดเล็กหลวง** หรือ **โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย** ในปัจจุบัน และทรงตรา **พระราชบัญญัติประถมศึกษา** เมื่อ พ.ศ. 2465 เพื่อให้เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 7 – 14 ปี ได้ศึกษาเล่าเรียนทุกคน

พระราชกรณียกิจด้านการปกครอง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างเมืองจำลอง **ดุสิตธานี** ขึ้นในพระราชวังดุสิตเมื่อ พ.ศ. 2461 ต่อมา ทรงย้ายดุสิตธานีมาไว้ที่พระราชวังพญาไท ที่ดุสิตธานีนี้ทรงจัดการปกครองแบบคณะนคราภิบาลขึ้น เพื่อทดลองการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ ยังทรงส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ผ่านหนังสือพิมพ์ ทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม

พระราชกรณียกิจด้านศาสนา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใฝ่พระราชหฤทัยในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะวัดต่างๆ และปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปที่ทรงพบขณะเสด็จประพาสเมืองศรีสะเกษแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญมาประดิษฐานยังองค์พระปฐมเจดีย์ และพระราชทานนามพระพุทธรูปองค์นี้ ซึ่งปัจจุบันเรียกขานกัน

โดยย่อว่า พระร่วงโรจนฤทธิ์ นอกจากนี้ ยังทรงเป็นแม่กองให้ชำระคัมภีร์อรรถกถา และทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมพุทธศาสนาไว้หลายเรื่อง อาทิ พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม และ เทศนาเสือป่า เป็นต้น

พระราชกรณียกิจด้านวรรณกรรม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมไว้นับพันเรื่อง พระราชนิพนธ์ที่รู้จักกันดี อาทิ มัทนะพาธา (ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของบทละครพูดคำฉันท์) หัวใจนักรบ (ได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของบทละครพูด) เทียวเมืองพระร่วง ท้าวแสนปม ศกุนตลา สาวิตรี ตามใจท่าน โรมิโอและจูเลียต และ เวนิสวานิช เป็นต้น นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงพระราชนิพนธ์บทความลงในหนังสือพิมพ์หลายเรื่อง เป็นต้นว่า โคลนคิดล้อ และ ยิวแห่งบูรพาทิศ นับได้ว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์เพื่อสื่อสารกับประชาชนในเรื่องต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

พระราชกรณียกิจด้านศิลปวัฒนธรรม

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สังคมไทยมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นอันมาก พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ ทรงตั้ง กรมมหรสพ ขึ้นในปี พ.ศ. 2454 ซึ่งรวมหน่วยงานที่เกี่ยวกับศิลปะการแสดงมาไว้ด้วยกัน พระปรีชาสามารถอีกด้านหนึ่งของพระองค์ คือ พระปรีชาสามารถด้านการแสดงละคร พระองค์ได้พระราชทานกำเนิด ละครพูด ขึ้นในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ทรงพระราชนิพนธ์บทละครพูด ทรงเป็นผู้กำกับ นักแสดง และนักวิจารณ์ อีกทั้ง ยังทรงส่งเสริมให้มีการแสดงละครพูดอย่างกว้างขวางอีกด้วย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชปณิธานที่จะทรงทำนุบำรุงประเทศชาติและพสกนิกรให้มีความเจริญรุ่งเรือง และธำรงรักษาความเป็นเอกราชของชาติไว้ให้ยืนนาน ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นอนเนกประการด้วยสายพระเนตรอันยาวไกล พระราชกรณียกิจของพระองค์จึงเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ พระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ยังคงเป็นสิ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยตราบถึงปัจจุบัน นับเป็นพระราชมรดกอันล้ำค่าที่มีอาจหาสิ่งใดมาเทียบได้ พสกนิกรไทยทั้งมวลจึงขอน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ผู้ทรงเป็น สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ไว้ในดวงใจนิรันดร์

1.2 ความรู้เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์

1.2.1 ประวัติและความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังสนามจันทร์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2450 ในขณะที่ทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

พระราชวังสนามจันทร์ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม อยู่ห่างไปทางด้านหลังขององค์พระปฐมเจดีย์ทางด้านทิศตะวันตกประมาณ 1 กิโลเมตร พระราชวังแห่งนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 888 ไร่ 3 งาน 24 ตารางวา ทางด้านทิศเหนือของพระราชวังสนามจันทร์ติดกับถนนเหนือวัง ทางด้านทิศใต้ติดกับถนนราชวิถีและถนนทรงพล และทางด้านทิศตะวันตกติดกับถนนมาลัยแมน (กัญญรัตน์ วิทยาศาสตร์ 2545 : 4 - 5)

กัญญรัตน์ วิทยาศาสตร์ (2545 : 4 - 5) ได้แสดงที่มาของการพระราชทานนามพระราชวังสนามจันทร์ว่า

การพระราชทานนามว่าพระราชวังสนามจันทร์น่าจะมีแรงบันดาลใจพระราชหลั่งจากกรณีที่ทรงทราบว่า มีสระน้ำโบราณขนาดใหญ่อยู่ใกล้บริเวณนี้ สระน้ำดังกล่าวมีชื่อว่าสระน้ำจันทร์ หรือชาวบ้านเรียกว่าหนองน้ำจันทร์ (ปัจจุบันเรียกสระบัว) ซึ่งถือว่าเป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ และตั้งอยู่ในบริเวณที่เคยมีร่องรอยของโบราณสถานซึ่งเรียกกันว่า หมูบ้านเนินปราสาท หมูบ้านนี้อยู่ใกล้กับพระราชวังสนามจันทร์ (ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้) และได้มีร่องรอยของเนินปราสาท พระราชวังโบราณ และโบสถ์พราหมณ์ ซึ่งมีสระน้ำจันทร์ตั้งอยู่ด้านหน้า สระน้ำดังกล่าวมีผู้สันนิษฐานว่าคงเป็นสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในพิธีของศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อดังกล่าวก็ยังสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีพิธีการของสำนักพระราชวังหรือพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา จึงมีการนำน้ำจากสระน้ำแห่งนี้ไปรวมกับน้ำศักดิ์สิทธิ์จากแหล่งอื่นๆ เพื่อชำระพระแสงต้นและประกอบพระราชพิธีสำคัญต่างๆ

นवलผอง เสวตเวช (2533 : 21 - 22) ได้กล่าวถึงประวัติการสร้างพระราชวังสนามจันทร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร พระองค์ได้เสด็จแปรพระราชฐานไปยังนครปฐมอยู่เนืองๆ เนื่องจากทรงรับพระราชธุระจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการประดับกระเบื้องสีทอง ณ องค์พระปฐมเจดีย์ ในขณะนั้น

จึงยังมีได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังสนามจันทร์ ที่ประทับของ พระองค์จึงประทับอยู่ ณ พระตำหนักบึงกะโล (ขณะนี้ได้อื้อลงแล้ว) ซึ่งอยู่ในบริเวณสถานี ตำรวจภูธรภาค 7 ในปัจจุบัน

เมื่อเสด็จมายังนครปฐมบ่อยครั้ง จึงทำให้พระองค์ทรงเห็นถึงความสำคัญของ นครปฐมในฐานะที่เป็นแหล่งศิลปะและศาสนาที่สำคัญ ซึ่งมีความรุ่งเรืองมาแล้วหลายพันปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์พระปฐมเจดีย์ นับเป็นเจดีย์ที่มีความเก่าแก่มาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศก มหาราช และเป็นเครื่องหมายแห่งการประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนาลงในดินแดนสุวรรณภูมิ อีกด้วย ความพอพระราชหฤทัยและความผูกพันที่พระองค์ทรงมีต่อองค์พระปฐมเจดีย์นั้น ได้ปรากฏหลักฐานในพระราชหัตถเลขาเรื่องการแก้ไขวิหารหลวงว่า ในรัชกาลที่ 5 จึงได้ออกไปพักอยู่ที่นครปฐมบ่อยๆ จึงได้ใส่ใจในองค์พระนั้นมากแต่นั้นมา

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความคุ้นเคยกับภูมิ ประเทศของเมืองนครปฐมและบริเวณใกล้เคียงมากยิ่งขึ้น จึงทำให้มีพระราชดำริที่จะสร้างพระราชวัง สนามจันทร์ เพื่อให้เป็นที่ตั้งมั่นแห่งที่ 2 รองจากกรุงเทพมหานคร อันเป็นการเตรียมพร้อมยามที่ ประเทศเกิดวิกฤตการณ์คับขัน ทั้งนี้ พระองค์ทรงตระหนักถึงภัยจากมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งกำลังล่า อาณานิคมในดินแดนแถบนี้

เหตุการณ์สำคัญที่ทำให้พระองค์ทรงประจักษ์ว่าประเทศชาติต้องมีการ เตรียมพร้อม คือ เมื่อพระองค์กำลังจะเสด็จไปทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ ในวันที่ 13 กรกฎาคม ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ฝรั่งเศสได้นำเรือรบบุกเข้ามาจนถึงปากแม่น้ำเจ้าพระยา ฝ่ายไทยพยายามสกัด ไม่ให้เรือรบฝรั่งเศสล่วงล้ำอธิปไตย แต่ฝรั่งเศสไม่ยอมหยุด จึงทำให้ไทยต้องป้องกันโดยใช้ปืนยิง สกัด ผลปรากฏว่าไทยกลับต้องเป็นฝ่ายผิดและเสียดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง เป็นเนื้อที่ 143,000 ตารางกิโลเมตร พร้อมค่าปรับ 2 ล้านฟรังก์ นอกจากนี้ ฝรั่งเศสยังได้เรียกเงินมัดจำอีก 3 ล้านบาท แล้วส่งทหารไปยึดจันทบุรี ในการยิงต่อสู้กับฝรั่งเศสนั้น ฝรั่งเศสได้ยิงปืนมาถูกเรือพระที่นั่งที่ พระองค์เตรียมจะเสด็จไปทรงศึกษาต่อยังต่างประเทศด้วย เหตุการณ์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้พระองค์ ทรงเกิดแรงบันดาลใจที่จะทรงหาทางป้องกันชาติบ้านเมืองให้พ้นจากการตกเป็น เมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจตะวันตก

เมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จทอดพระเนตรบริเวณใกล้เคียงองค์พระปฐมเจดีย์ พระองค์ทรงพบว่ามีสระน้ำจันทร์ ซึ่งเป็น สระน้ำโบราณ สันนิษฐานว่าเป็นสระน้ำที่ใช้ในการทำพิธีทางศาสนาพราหมณ์มาเป็นเวลานาน ทั้งนี้ พินธุ กันตะเพ็ง ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับบริเวณดังกล่าวว่าเคยเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านเนินปราสาท ซึ่ง

เป็นพระราชวังเดิม และมีกษัตริย์ปกครอง ตลอดจนมีสถานที่ทำพิธีทางศาสนา คือ โบสถ์พราหมณ์ ซึ่งมีสระน้ำจันทร์อยู่หน้าโบสถ์ (นวลผจง เสวตเวช 2539 : 93)

จมีนอมรตรุณารักษ์กล่าวว่าบริเวณดังกล่าวมีชัยภูมิที่สวยงาม มีหนองน้ำที่ชาวบ้านเรียกว่า หนองน้ำจันทร์ ซึ่งเป็นหนองน้ำที่ทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ และราษฎรในแถบนี้ได้ปลูกพืชล้มลุก เช่น กัญชง สับปะรด เป็นต้น และในบางแห่งก็เป็นทุ่งหญ้ารกและเป็นดงไม้ไผ่ป่า ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร จึงทรงเห็นว่าเป็นชัยภูมิที่เหมาะสมที่จะสร้างพระราชวังขึ้น เพื่อเป็นสถานที่รักษาความมั่นคงของชาติ นอกเหนือจากการเป็นที่ประทับ พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพดำเนินการขอซื้อที่ดินจากประชาชนด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในราคาที่สูงกว่าธรรมดา ที่ดินดังกล่าวมีเนื้อที่ทั้งหมด 888 ไร่ 3 งาน 24 ตารางวา

รายละเอียดเกี่ยวกับการซื้อที่ดินบางราย มีปรากฏเป็นหลักฐาน อาทิ หนังสือศาลาว่าการมณฑลนครไชยศรี ที่ 10/22 ลงวันที่ 31 สิงหาคม ร.ศ. 123 (พ.ศ. 2447) จากพระยาสุนทรบุรีถึงพระศุภกรบรรณสาร เจ้ากรมพระคลังข้างที่ ความว่า

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

...ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จออกไปที่พระปฐมเจดีย์ มีรับสั่งว่า ซื้อไร่องเงินมีชื่อที่หลังองค์พระปฐมเจดีย์ 2 ราย เพื่อจะได้ที่ไร่นั้นนั้น สร้างพระราชวังที่หลังพระปฐมเจดีย์ ข้าพเจ้าได้ให้อำเภอไปจัดการวัดแล้วซื้อ เป็นอันตกลงราคา คือ ไร่องเงินเจ็ย กว้าง 1 เส้น 13 วา ยาว 19 วา ราคา 400 บาท ไร่องเงินหลีก กว้าง 2 เส้น 2 วา ยาว 4 เส้น ราคา 650 บาท รวมไร่ 2 ราย เป็น 1050 บาท ข้าพเจ้าได้ให้นายใหญ่เข้ามาขอรับเงิน 1050 บาท ต่อท่านแล้วจะได้เอาไปซื้อที่ไร่อตามรับสั่ง...

...เพื่อท่านจะได้นำความกราบทูล พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมมตอมรินทร์ ราชเลขาธุการ ทรงทราบฝ่าพระบาท

(นวลผจง เสวตเวช 2539 : 95)

เมื่อได้ที่ดินดังกล่าวแล้ว พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการจัดสร้างพระราชวังสนามจันทร์ โดยให้พระยาวิสุกรรมศิลปประสิทธิ์ (น้อย ศิลปี) เมื่อครั้งมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงพิทักษ์มานพ เป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างในปี พ.ศ. 2450 นับแต่นั้นมา ตราบจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2552) พระราชวังสนามจันทร์ยังคงความงดงาม มีศรีสง่า และเป็นมรดกอันล้ำค่าของแผ่นดินอยู่ไม่เสื่อมคลาย

1.2.2 ลักษณะทางกายภาพของพระราชวังสนามจันทร์

พระราชวังสนามจันทร์เป็นพระราชวังที่มีลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีเทวาลัยคเณศร์เป็นศูนย์กลางของพระราชวัง มีการจัดวางถนนให้เป็นถนนวงแหวน 2 วง โดยถนนวงแหวนวงในล้อมรอบเทวาลัยคเณศร์ ส่วนถนนวงแหวนรอบนอกเป็นถนนที่ผ่านหน้าพระที่นั่งพิมานปฐม

บริเวณพระราชวังสนามจันทร์ทางด้านทิศตะวันตก มีหนองน้ำใหญ่เรียกว่าหนองอ้อ หนองน้ำนี้เป็นแหล่งกักน้ำเพื่อส่งไปยังคูน้ำของพระราชวัง แนวคูน้ำดังกล่าวได้แบ่งพระราชวังสนามจันทร์ออกเป็นเขตพระราชฐานชั้นในและเขตพระราชฐานชั้นนอก นอกจากนี้ยังมีสะพาน 4 แห่ง ได้แก่ สะพานรามประเวศน์ สะพานนเรศวร์จรลี สะพานจักรียาตรา และสะพานสุนทรถวาย ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อเชื่อมการคมนาคมระหว่างเขตพระราชฐานชั้นในและเขตพระราชฐานชั้นนอก ทั้งยังเป็นการเชื่อมการคมนาคมจากถนนนอกพระราชวัง เพื่อเป็นทางเข้าออกของพระราชวังอีกด้วย (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2545 : 10 - 11)

ถนนที่เป็นเส้นทางสัญจรหลักภายในพระราชวังสนามจันทร์มี 4 สาย

ได้แก่

1. ถนนพระราชดำเนิน เริ่มจากเทวาลัยคเณศร์ไปทางด้านทิศตะวันออก เลี้ยวเหนือ ข้ามสะพานนเรศวร์จรลีไปเชื่อมกับถนนหน้าวัง
2. ถนนราชดำริห์ เริ่มจากเทวาลัยคเณศร์ไปทางด้านทิศตะวันออก ข้ามสะพานรามประเวศน์ไปเชื่อมกับถนนราชดำเนิน ซึ่งเป็นถนนที่ตรงไปยังองค์พระปฐมเจดีย์
3. ถนนหน้าพระลานซ้าย เริ่มจากหมู่พระที่นั่งไปทางด้านทิศเหนือ ข้ามสะพานจักรียาตราไปบรรจบกับถนนเหนือวัง ถนนสายนี้เป็นเส้นทางไปยังสถานีรถไฟหลวงพระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งเป็นสถานีรถไฟประจำพระราชวังสนามจันทร์
4. ถนนหน้าพระลานขวา เริ่มจากวงเวียนรอบเทวาลัยคเณศร์ไปทางด้านทิศใต้ ข้ามสะพานสุนทรถวายไปเชื่อมกับถนนทรงพลและถนนราชวิถี

ถนนรอบนอกพระราชวังสนามจันทร์ ที่ปรากฏในแผนที่ ได้แก่

1. ถนนหน้าวัง คือ ถนนที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของพระราชวังสนามจันทร์ อยู่ทางด้านหลังองค์พระปฐมเจดีย์
2. ถนนเหนือวัง คือ ถนนที่อยู่ทางด้านทิศเหนือของพระราชวังสนามจันทร์ ถนนเส้นนี้ตัดขนานกับทางรถไฟ

3. ถนนราชวิถี คือ ถนนที่อยู่ทางด้านทิศใต้ของพระราชวังสนามจันทร์ ตั้งแต่สี่แยกเข้าประตูวัดพระปฐมเจดีย์ บริเวณที่ถนนหลังพระกับถนนขวาพระตัดกัน ถนนเส้นนี้ ตรงไปทางด้านทิศตะวันตกของพระราชวังสนามจันทร์

ถนนรอบนอกพระราชวังสนามจันทร์ที่ไม่ปรากฏในแผนที่ของพระราชวังสนามจันทร์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีดังนี้

1. ถนนราชดำเนิน คือ ถนนจากองค์พระปฐมเจดีย์เชื่อมระหว่างถนนหลังพระกับถนนหน้าวัง

2. ถนนทรงพล คือ ถนนที่เชื่อมต่อจากถนนราชวิถีตรงสี่แยกสนามจันทร์ ตรงไปทางด้านทิศตะวันตกจนถึงจังหวัดราชบุรี

นอกจากนี้ยังปรากฏชื่อถนนสายย่อยอีกจำนวนหนึ่ง สันนิษฐานว่าเป็นชื่อถนนในพระราชวังสนามจันทร์ซึ่งมีชื่อไพเราะ คล้องจองกัน ดังต่อไปนี้ ไก่ป่า พญามังกร ฆราวาส สีมรกต กลดทรูหระ เมฆลาโยนมณี ปิศาจลัย ไวเวลา ทิฆาภิรมย์ อาคมคเชนทร์ กระเวนสัตยูจร กลอนสิบสอง หม่องปลาศ ระนาคประไลย ไฟสะคั่ง รุ่งสว่าง ส่างแสง แแยงระบำ และด้านภูมิตร (สำนักพระราชวัง 2551 : 84 - 85)

สะพานในพระราชวังสนามจันทร์

ในพระราชวังสนามจันทร์มีสะพานที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อให้คล้องจองกัน ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 สะพานรามประเวศน์

สะพานรามประเวศน์มีโครงสร้างเป็นเหล็ก ทาสีเขียว พื้นสะพานเป็นไม้ สร้างโดยใช้ระบบ Suspension Bridge หรือสะพานโยง ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของพระราชวังสนามจันทร์ เป็นแนวตรงกับองค์พระปฐมเจดีย์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
ภาพประกอบที่ 2 สะพานนเรศวรจรลี

สะพานนเรศวรจรลีมีโครงสร้างเป็นสะพานคอนกรีต ตั้งอยู่ทางด้านทิศ
ตะวันออกเฉียงเหนือของพระราชวังสนามจันทร์

ภาพประกอบที่ 3 สะพานจักริยาตรา

สะพานจักริยาตรา มีโครงสร้างเป็นเหล็ก ทาสีเขียว สร้างโดยใช้ระบบ Suspension Bridge หรือสะพานโยง เช่นเดียวกับสะพานรามประเวศน์ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของพระราชวังสนามจันทร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
ภาพประกอบที่ 4 สะพานสุนทรภาย

สะพานสุนทรภาย มีโครงสร้างเป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของพระราชวังสนามจันทร์ พระยาศรีวิไชยชนินทร์ (ชม สุนทรานุ) เป็นผู้สร้างถวาย

ทั้งนี้ สะพานรามประเวศน์และสะพานจักรียาตรา นับเป็นสะพานโยงแห่งแรกในประเทศไทย

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับชื่อสะพานดังกล่าว (ยกเว้นสะพานสุนทรภาย) ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคงจะทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้หมายถึงพระนามของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นมหาราชของไทย 3 พระองค์ คือ รามประเวศน์ ทรงหมายถึง พ่อขุนรามคำแหงมหาราช นเรศวรจักรี ทรงหมายถึง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช และ จักรียาตรา ทรงหมายถึง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทั้งนี้ เพื่อให้วีรกษัตริย์ทั้ง 3 พระองค์ ทรงเป็นผู้คุ้มครองพระราชวังสนามจันทร์ อันมีความสำคัญในการสร้างกำลังคนเพื่อเตรียมพร้อมที่จะธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชของชาติไทย (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2545 : 49)

ที่ตั้งของกลุ่มอาคารที่เป็นพระที่นั่งและพระตำหนัก

หมู่พระที่นั่งและพระตำหนักทั้งหมดในพระราชวังสนามจันทร์ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นเขตพระราชฐานชั้นใน ยกเว้นพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ พระตำหนักทับแก้ว และพระตำหนักทับขวัญ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นนอกทางด้านทิศใต้

ลักษณะอาคารที่เป็นเรือนที่พักของข้าราชการ ซึ่งปลูกสร้างอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นนอก แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. อาคารที่มีลักษณะเป็นเรือนเดี่ยว ยกได้สูง เป็นที่พักของข้าราชการบริพารระดับสูง หรือข้าราชการที่ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท เช่น เรือนพระนนทิการ และเรือนพระชนศวร เป็นต้น
2. อาคารที่มีลักษณะเป็นเรือนแถว ยกได้สูง แต่ไม่สูงเท่าเรือนเดี่ยว เป็นที่พักของข้าราชการชั้นผู้น้อย เช่น เรือนพระมนู และเรือนข้าหลวง ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านหลังของพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ เป็นต้น (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2545 : 10 - 12)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สำนักงานศิลปกรรม
 ปัจจุบัน พื้นที่ในเขตพระราชฐานชั้นนอกด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระราชวังสนามจันทร์เป็นที่ตั้งของ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยได้เช่าที่ดินจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จำนวน 409 ไร่ 2 งาน 96 ตารางวา

ภาพประกอบที่ 5 พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดสร้างขึ้นโดยจังหวัดนครปฐม และคณะกรรมการลูกเสือจังหวัดนครปฐม โดยเชิญชวนให้ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดนครปฐม บริจาคเงินสมทบทุนในการสร้าง เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้สร้างพระราชวังสนามจันทร์ และผู้พระราชทานกำเนิดเสือป่า และการลูกเสือไทย พระบรมราชานุสาวรีย์ดังกล่าวตั้งอยู่บริเวณสนามด้านทิศตะวันออกของเทวาลัยคณะศรี ทั้งนี้ กรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบปั้นหล่อพระบรมรูปขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง ในพระอิริยาบถประทับพระเจ้าอู่สนาม ฉลองพระองค์เสือป่า พระหัตถ์ขวาทรงปากกา พระหัตถ์ซ้ายทรงสมุดสำหรับจดบันทึกการซ้อมรบเสือป่า

ในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2525 ได้มีพิธีวางศิลาฤกษ์ โดยสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกเสด็จเป็นประธานในการประกอบพิธี ส่วนการประกอบพิธีอัญเชิญพระบรมรูปจากกรมศิลปากรมาประดิษฐาน ณ แท่นรองรับนั้น ได้อัญเชิญมาเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2526 และได้มีการประกอบพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2529 ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระ

พระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จแทนพระองค์ในการประกอบพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์ (กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์ 2545 : 12)

1.2.3 พระที่นั่งและพระตำหนักและสิ่งก่อสร้างสำคัญในพระราชวังสนามจันทร์

พระราชวังสนามจันทร์ประกอบด้วยหมู่พระที่นั่ง พระตำหนัก และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่มีความงดงามทางสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมไทยและสถาปัตยกรรมตะวันตก ได้อย่างกลมกลืน นอกจากนี้ยังมีนามของสถานที่ต่างๆ ที่ไพเราะคล้องจอง และมีความหมายน่าสนใจ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นผู้พระราชทานนามพระที่นั่ง พระตำหนัก ตลอดจนสิ่งก่อสร้างต่างๆ ดังนี้ (กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์ 2545 : 8 - 9)

1. พระที่นั่งพิมานปฐม
2. พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี
3. พระที่นั่งวัชรirma
4. พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์
5. ปราสาทศรีวิชัย (ไม่ได้สร้าง)
6. เทมัลยัคเคศวร์
7. ศาลาธรรมเทสน์โอฬาร (ไม่ได้สร้าง)
8. พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย (ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ ณ พิพิธภัณฑ์สถาน

แห่งชาติพระนคร)

9. พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์
10. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์
11. พระตำหนักทับแก้ว
12. พระตำหนักทับขวัญ

สิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามไว้อย่างไพเราะและคล้องจองกัน ได้แก่ สะพานรามประเวศน์ สะพานนเรศวร์จรลี สะพานจักรีเขตรา และสะพานสุนทรภาย

เรือนของข้าราชการที่อยู่รายรอบตามลำดับชั้นก็ได้รับพระราชทานนามอันไพเราะเช่นกัน เช่น เรือนพระนนทิการ เรือนพระกรรดิเกยะ เรือนพระชนศวร เรือนพระกรรมสักขี เรือนพระเอกทันต์ เรือนพระธรณี เรือนพระอัศวิน และเรือนพระมนู เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 6 พระที่นั่งพิมานปฐม

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนอนุรักษ์ศิลปกรรม

พระที่นั่งพิมานปฐมเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น แบบตะวันตก

พระที่นั่งองค์นี้ได้รับการดัดแปลงให้เหมาะกับอากาศเมืองร้อนด้วยการทำช่องระบายลม และมีการทำมุขกระสันเป็นทางเดินยาว มีลักษณะโปร่งด้วยลวดลายฉลุไม้แบบขนมปังขิง (Ginger Bread) พระที่นั่งพิมานปฐมเป็นพระที่นั่งองค์แรกที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2453 พระที่นั่งองค์นี้ได้ทำมุขหรือระเบียงยื่นออกไปบริเวณด้านหน้าของพระที่นั่งด้วย บริเวณพื้นของพระที่นั่งปูกระเบื้องซึ่งมีลวดลายงดงาม ส่วนทางเข้าสู่พระที่นั่งพิมานปฐมชั้นล่างเป็นบันไดทำด้วยหินอ่อน บันไดทางขึ้นสู่พระที่นั่งชั้นบนเป็นบันไดไม้ และมีการแกะสลักบันไดด้วยศิลปะแบบอาร์ต นูโว (Art Nouveau)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงใช้พระที่นั่งองค์นี้เป็นที่ประทับ ทรงพระอักษร เสด็จออกขุนนาง รับแขกเมือง และออกให้ราษฎรเฝ้ามากกว่าพระที่นั่งหรือพระตำหนักอื่น ภายในพระที่นั่งประกอบด้วยห้องต่างๆ หลายห้อง เช่น ห้องชวนเชิญ ห้องบรรทม ห้องทรง ห้องเสวย ห้องกุฎยา ห้องบรรณาคม เป็นต้น

ห้องที่มีความสำคัญยิ่งของพระที่นั่งองค์นี้ คือ ห้องพระเจ้า ซึ่งเป็นหอพระประจำพระราชวังสนามจันทร์ และเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ทั้งนี้ เพดานเหนือพระพุทธรูปประดับด้วยไม้แกะสลักลวดลายธรรมจักร และมีการทำรัศมีด้วยการเขียนลายทองอย่างงดงาม ตรงกลาง

ธรรมเนียมมีพระเสวตจักรกั้นเหนือพระพุทธรูป หนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
หล่อพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา ณ โรงพิธีข้างพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ ในปี พ.ศ. 2456 พระพุทธรูป
ดังกล่าวก็ได้นำมาประดิษฐานยังห้องพระเจ้า ปัจจุบันไม่ทราบว่าพระพุทธรูปนี้อยู่ ณ ที่ใด (กัญญรัตน์
เวชศาสตร์ 2550 : 24) นอกจากนี้ ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปเทพประณม ซึ่งเป็นภาพฤๅษี เทวดา
มนุษย์ ครุฑ และนาค นั่งขัดสมาธิประณมมือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เขียนภาพเหล่านี้ไว้ก่อนที่จะไปเขียนยังผนังพระวิหารหลวง
องค์พระปฐมเจดีย์ ทั้งนี้ ผู้เป็นแม่กองควบคุมงานเขียนภาพดังกล่าว คือ หลวงเดชนายเวร (จันทร์
จิตรกร)

ความสำคัญของ ห้องพระเจ้า อีกประการหนึ่ง คือ ห้องดังกล่าวนี้สร้าง
ให้อยู่ในแนวเส้นตรงเดียวกันกับ เทวาลัยคเณศร์ และ องค์พระปฐมเจดีย์ แนวพระราชดำริของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวดังกล่าวนี้ นับเป็นพระอัจฉริยภาพในการทำให้เกิดการ
สร้างสรรค์ที่มีความหมายอันเกี่ยวเนื่องกับความศรัทธาและความศักดิ์สิทธิ์ได้อย่างลึกซึ้ง
ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดจุดเด่นที่น่าสนใจในด้านสถาปัตยกรรมของพระราชวังสนามจันทร์อีกด้วย

นอกจากนี้ บริเวณชานชาลาของพระที่นั่งพินาณปฐมทางด้านพระที่นั่ง
วัชรวิมานนั้น เคยเป็นที่ประดิษฐานพระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย ซึ่งเป็นพระที่นั่งขนาดเล็กที่
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นหลังจากที่ได้ทอดพระเนตร
ปาฏิหาริย์แห่งองค์พระปฐมเจดีย์

พระที่นั่งพินาณปฐมนับเป็นพระที่นั่งสำคัญของพระราชวังสนาม-
จันทร์ เพราะได้ใช้เป็นสถานที่ว่าราชการและรับแขกเมือง ณ ห้องประชุมราชการ ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับ
ชานชาลา มีหลักฐานปรากฏว่าได้โปรดเกล้าฯ ให้อัครราชทูตญี่ปุ่น อัครราชทูตอเมริกา และราชทูต
อังกฤษเข้าเฝ้าด้วย ห้องประชุมราชการมีฉากกั้นห้องเป็นไม้แกะสลักลวดลายศิลปะจีนและตกแต่ง
ด้วยภาพเขียนสีรูปแจกันดอกไม้รูปทรงต่างๆ อย่างงดงาม ฉากไม้แกะสลักนี้ กรมศิลปากรเป็นผู้
ซ่อมแซม โดยมีนายจักรพันธ์ โปษยกฤต เป็นผู้ให้คำแนะนำในการซ่อมแซม (กัญญรัตน์ เวช
ศาสตร์ 2550 : 26)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้กระทรวงมหาดไทยใช้พระราชวังสนามจันทร์เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทย
ได้ใช้พระที่นั่งองค์นี้เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดและส่วนราชการต่างๆ หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้มี
หนังสือขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชวังสนามจันทร์คืน โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนัก
พระราชวัง ตามพระราชดำริในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนัก
พระราชวังได้เปิดให้ประชาชนเข้าชมเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2546 โดยได้อัญเชิญศิลปวัตถุที่มีผู้

ทูลเกล้าถวายฯ จากงานของถวายส่วนพระองค์ ฝ่ายราชพัสดุ กองชาวที่ จากฝ่ายพิพิธภัณฑฯ พระที่นั่งวิมานเมฆ และพระราชวังบางปะอิน มาจัดแสดงให้ประชาชนได้ชม อาทิ นครวัดจำลอง ขวานพื้นเมืองของสวีแลนด์ แจกันแก้วคริสตัลพร้อมฐาน เป็นต้น ศิลปวัตถุที่อัญเชิญมาจัดแสดงนั้น ส่วนหนึ่งเป็นของทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี (สำนักพระราชวัง 2551 : 17)

ภาพประกอบที่ 7 พระที่นั่งอภิมหัยฤดี

พระที่นั่งอภิมหัยฤดีเป็นพระที่นั่งที่สร้างเชื่อมต่อกับพระที่นั่งพิมานปฐมทางด้านทิศใต้ มีลักษณะเป็นตึก 2 ชั้น ขนาดย่อม และตกแต่งด้วยไม้ฉลุตลอดแบบขนมปังจิง (Ginger Bread) เช่นเดียวกับพระที่นั่งพิมานปฐม (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2545 : 19)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้พระที่นั่งอภิมหัยฤดีเป็นที่ประทับของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน ซึ่งพระวรกัญญาพทาน พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี พระคู่หมั้น และสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรชายาทรงใช้เป็นที่พักในขณะตามเสด็จมายังพระราชวังสนามจันทร์ ต่อมา เมื่อกระทรวงมหาดไทยเข้ามาดูแล จึงได้ใช้เป็นที่พักการของอัยการจังหวัดนครปฐม

หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชวังสนามจันทร์คืนแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนัก

พระราชวัง ตามพระราชดำรินในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักพระราชวังได้เปิดให้ประชาชนเข้าชมเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2546 โดยได้อัญเชิญศิลปวัตถุที่มีผู้ทูลเกล้าถวายฯ จากงานของถวายส่วนพระองค์ ฝ่ายราชพัสดุ กองขาว่าที่ จากฝ่ายพิพิธภัณฑ์พระที่นั่งวิมานเมฆ และพระราชวังบางปะอิน มาจัดแสดงให้ประชาชนได้ชม อาทิ ตู้กตาฮินะชายหญิงในชุดผ้าไหมไทย นกเงือกแกะสลักด้วยหิน แจกันแก้วลายจุดสีน้ำเงิน เป็นต้น ศิลปวัตถุที่อัญเชิญมาจัดแสดงนั้น ส่วนหนึ่งเป็นของทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมายุ 80 พรรษา (สำนักพระราชวัง 2551 : 20)

ภาพประกอบที่ 8 พระที่นั่งวัชรนิรมยา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งวัชรนิรมยาเมื่อปี พ.ศ. 2460 พระที่นั่งองค์นี้สร้างขึ้นหลังจากที่มีการสร้างพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์แล้ว โดยสร้างบริเวณชั้นล่างให้เชื่อมต่อเนื่องกันกับพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ เพื่อให้เดินถึงกันได้

พระที่นั่งวัชรนิรมยาเป็นพระที่นั่งที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทย คือ เป็นอาคารทรงไทย 2 ชั้น หลังคาลาด 2 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบ มีช่อฟ้า ใบระกา นาคสะดุ้ง และหางหงส์อย่างงดงาม บันไดทางขึ้นมี 2 ด้าน คือ ด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตก ด้านบนของพระที่นั่งวัชรนิรมยาทางด้านทิศใต้มีมุขเด็จเชื่อมต่อกับพระที่นั่งพิมานปฐม

หน้าบันทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตก แต่เดิมสันนิษฐานว่า จำหลักเป็นเครื่องหมายวชิราวุธ มีคม 2 ด้าน ประดิษฐานในแนวนอน อยู่ในวงรัศมีซึ่งเป็นกรอบล้อมภายในประดับกระจกสีน้ำเงิน ต่อมาได้มีการสันนิษฐานว่า ลวดลายที่จำหลักนั้นมีลักษณะคล้ายกลีบบรรจุพระราชสาสน์ โดยวางในแนวนอน ปลายทั้งสองข้างแกะเป็นรูปบัวตูม และมีสายโยงปลายทั้งสองข้างเป็นแนวโค้งอยู่ในวงรัศมีซึ่งเป็นกรอบล้อม (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2550 : 27) การที่ทำเป็นกลีบบรรจุพระราชสาสน์นั้น กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า อาจตีความได้ว่าราชสาสน์นั้นน่าจะหมายถึง การทรงพระอักษรเป็นพระราชนิพนธ์เรื่องต่างๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคงต้องพระประสงค์จะส่งสารมายังผู้อ่านหรือประชาชน และการทรงพระอักษรเป็นสิ่งที่พระองค์โปรด นั่นก็คือทรงมีความสุข ความรื่นรมย์ อันสอดคล้องกับความหมายของชื่อพระที่นั่งวัชรนิรมยา ซึ่งหมายถึง ความรื่นรมย์แห่งองค์ผู้ทรงวัชระ (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2552) ส่วนล่างของหน้าบันทำเป็นสาหร่ายรวงผึ้งอย่างวิจิตรงดงาม และห้อยลงมาระหว่างเสาอย่างได้สัดส่วน หน้าบันด้านทิศตะวันออก พื้นประดับด้วยกระจก มีลวดลายกระหนกกลรักปิดทอง จำหลักตรงกลางเป็นรูปช้างเอราวัณ 3 เศียร มีสัปคับแบบช้างทรงของกษัตริย์ มีเครื่องหมายวชิราวุธ ประดิษฐานในแนวตั้งอยู่บนสัปคับนั้น พระทวารและพระบัญชารมีลักษณะเป็นซุ้มเรือนแก้ว ที่บันแถลงทำยอดเป็นเครื่องหมายวชิราวุธ ภายในมีเลขหกไทย (๖) อยู่ภายใต้มหามงกุฎ ซึ่งมีรัศมีและลายกระหนกกลรักปิดทองอยู่บนพื้นซึ่งประดับกระจกสีน้ำเงิน เพดานชั้นบนทาสีแดงชาดประดับดอกดวงน้อยใหญ่ ซึ่งทำด้วยไม้แกะสลักปิดทอง เสาพระที่นั่งลงรักปิดทองเป็นลวดลายไทย มีลายบัวหงายประดับอยู่ที่หัวเสา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระที่นั่งวัชรนิรมยาเป็นที่ทรงพระอักษร และเป็นที่พักพิงในบางคราว (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2545 : 19 - 21) ช่วงที่กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ดูแลพระราชวังสนามจันทร์ ได้ใช้พระที่นั่งพิมานปฐมและพระที่นั่งวัชรนิรมยาเป็นศาลากลางจังหวัดนครปฐม หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือขอพระราชทาน น้อมเกล้าฯ ถวายพระราชวังสนามจันทร์คืนแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักพระราชวังได้เปิดให้ประชาชนเข้าชมเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2546 โดยอัญเชิญศิลปวัตถุที่มีผู้ทูลเกล้าถวายฯ จากงานของถวายส่วนพระองค์ ฝ่ายราชพัสดุ กองขาที่ มาจัดแสดงให้ประชาชนได้ชม อาทิ กรอบรูปประดับด้วยหินอัญมณีจากพม่า ภาพกระดาศปะติครูปพลูบนท้องฟ้า เป็นต้น ศิลปวัตถุที่อัญเชิญมาจัดแสดงนั้น ส่วนหนึ่งเป็นของทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

ภาพประกอบที่ 9 พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ มหาวชิราวุธราชพิธีสงวนลิขสิทธิ์

พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์เป็นพระที่นั่งที่มีความงดงามตามลักษณะทางสถาปัตยกรรมไทย มีหลังคาทรงไทยเห็นได้อย่างชัดเจน พระที่นั่งองค์นี้สร้างให้เชื่อมต่อกับพระที่นั่งวัชรนิรมยา หน้าบันของพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์อยู่ทางด้านทิศเหนือ หน้าบันประกอบด้วยกระเบื้องสีเงิน ประดับลวดลายกระหนกสีทอง ตรงกลางหน้าบันจำหลักเป็นรูปท้าวอมรินทร์ราชประทานพร พระหัตถ์ขวาทรงวชิระ ประทับอยู่ในพิมานปราสาทสามยอด แวดล้อมด้วยบริวารอันประกอบด้วยเทวดาและมนุษย์ 5 หมู่

พระที่นั่งองค์นี้เป็นพระที่นั่งโถงใหญ่ ชั้นเดียว ยกพื้น 2 ชั้น มีเสานางจรัสแปดเหลี่ยมซึ่งทำห้วเสาเป็นลายกลีบบัว ส่วนบริเวณเสา ลงรักปิดทอง ตั้งอยู่เป็นระยะ โดยรอบทั้งทางด้านทิศตะวันออก ด้านทิศตะวันตก และด้านทิศเหนือ ทั้งนี้ เสานางจรัสเป็นส่วนที่แบ่งเขตท้องพระโรงกับพื้นที่ที่เป็นส่วนลด โดยส่วนที่ยกพื้นมีความสูง 20 เซนติเมตร ต่อมา ได้มีการเปลี่ยนพื้นไม้สักเป็นหินขัดสีส้ม และยังคงรักษาระดับการยกพื้นไว้เป็น 2 ชั้น ตามเดิม

ในปี พ.ศ. 2539 จังหวัดนครปฐมได้บูรณะซ่อมแซมพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ สถาปนิกจึงได้เปลี่ยนพื้นของท้องพระโรงให้เป็นระดับเดียวกันทั้งหมด และปูกระเบื้อง

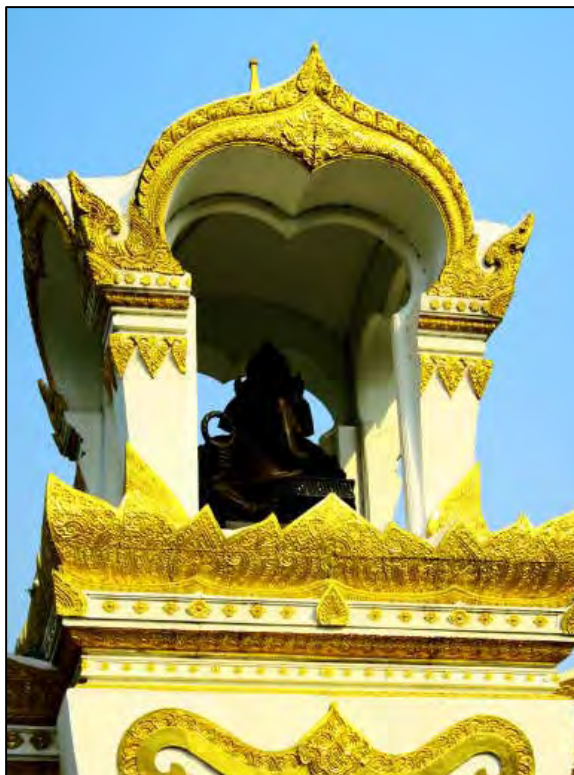
ซีเมนต์ลวดลายดอกไม้สีแดง – ดำ โดยใช้หินแกรนิตปูเป็นเส้นกรอบตามแนวเสานางจรัสซึ่งเคยเป็นบริเวณที่ยกพื้นสูงให้มีความต่างระดับ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์เป็นที่ประชุมเสื่อป่า ประกอบพิธีกรรม ซ้อมและเล่น โขน รวมทั้งทอดพระเนตรละคร เช่น เรื่อง พระราชวังสัน และทรงใช้ในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น ทรงใช้เป็นที่พระราชทานเหรียญตราแก่ทหาร และทรงประกอบพิธีถือน้ำแก่ทหารและเสื่อป่า ทรงใช้เป็นที่พระราชทานเลี้ยงแก่พระอินทราณี (ต่อมาเป็นสมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี) เนื่องในวันเกิด เป็นต้น นอกจากนี้ พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ยังเคยเป็นที่ประดิษฐานพระมหาเศวตฉัตร ซึ่งปัจจุบันไม่มีปรากฏให้เห็น และไม่ทราบว่าได้มีการเคลื่อนย้ายไปไว้ ณ ที่ใด (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2545 : 22 - 23)

หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชวังสนามจันทร์คืนแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักพระราชวังได้อัญเชิญบทละครพระราชนิพนธ์เรื่อง **วิวาห์พระสมุทร** ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาจัดแสดงโดยเจ้าหน้าที่นาฏศิลป์ พระราชวังสนามจันทร์ ทั้งนี้ การแสดงดังกล่าวได้เริ่มตั้งแต่วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 อนึ่ง เพื่อให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบของการแสดงอันเป็นการน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีความรักในงานวรรณกรรมและการละคร ตลอดจนนาฏศิลป์ไทย ผู้จัดแสดงจึงได้เพิ่มจัดการแสดงนาฏศิลป์ไทยในชุดรำและระบำเบ็ดเตล็ด เพื่อให้ผู้ชมได้ชมทั้งละครพระราชนิพนธ์และนาฏศิลป์ไทยด้วย ทั้งนี้ การแสดงทั้งหมดดังกล่าวได้ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา (พศวัต คุ่มภัย 2549)

ปราสาทศรีวิชัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้สร้างปราสาทศรีวิชัยขึ้น ดังมีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ร.ศ. 130 ว่าจะยังสร้างต่อไป และบอกตำแหน่งที่ตั้งไว้ว่าอยู่บนเนินปราสาทเก่า ซึ่งเป็นอนุสาวรีย์แห่งพระเจ้ากรุงศรีวิชัย อย่างไรก็ดีตลอดจนสิ้นรัชกาล ไม่ปรากฏว่ามีการสร้างปราสาทศรีวิชัยขึ้นแต่อย่างใด (มหาวิทยาลัยศิลปากร 2550 : 80)

มหากษัตริย์ทิวลิปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพประกอบที่ 10 เทวาลัยคเณศร์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเทวาลัยคเณศร์ขึ้น เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นศาลเทพารักษ์สำหรับพระราชวังสนามจันทร์ เนื่องจากพระคเณศเป็นเทพเจ้าแห่งศิลปวิทยาการทั้งหลายทั้งปวง และเป็นเทพผู้ขจัดอุปสรรค ดังนั้น เมื่อจะมีการทำกิจกรรมใดก็ตาม ต้องมีการสักการบูชาพระคเณศก่อน จึงจะสมความปรารถนาและประสบความสำเร็จ การสร้างเทวาลัยคเณศร์ให้ประดิษฐาน ณ สนามหน้าพระที่นั่งพิมานปฐมทางด้านทิศตะวันออกนั้น เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นพระราชศรัทธาในองค์พระคเณศของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ผู้โปรดการประพันธ์และศิลปวิทยาการต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

องค์พระคเณศ ณ เทวาลัยคเณศร์ พระราชวังสนามจันทร์นี้ มีรูปร่างเป็นมนุษย์ พระเศียรเป็นช้าง งาข้างขวาหัก ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดว่ามีการหล่อเทวรูปพระคเณศนี้ตั้งแต่เมื่อใด พบแต่เพียงหลักฐานที่ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีอัญเชิญเทวรูป “พระคเณศร์” ขึ้นประดิษฐาน ณ หอแก้วหรือเทวาลัย เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2461 (กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์ 2545 : 13)

หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชวังสนามจันทร์คืนแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักพระราชวังได้ดำเนินการบูรณะเทวรูปพระคเณศร์ และเทวาลักษณ์คเณศร์ ครั้งที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2547 แล้วเสร็จในวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2547 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 20 วัน โดยลอกสีและขัดตกแต่งผิวโลหะ ลงสีพ่นสีดำรองพื้นองค์เทวรูปพระคเณศร์ทั้งหมด ปิดทองที่ลวดลายประดับเทวาลัย ทั้งซุ้มส่วนบนและส่วนล่าง ซ่อมสี ตรวจสอบสภาพปูนให้เรียบร้อย โดยทาสีขาวที่บริเวณเทวาลัยในส่วนที่เป็นปูน (สำนักพระราชวัง 2547 ไม่ปรากฏหน้าที่พิมพ์)

ศาลาธรรมุเทศโอฟาร

ศาลาธรรมุเทศโอฟาร หรือศาลาธรรมเทศน์โอฟาร ในราชกิจจานุเบกษาได้กล่าวว่า “คือธรรมศาลาสำหรับพระราชวังสนามจันทร์” เป็นศาลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ประชุมและอบรมเสื่อป่า เนื่องจากเสื่อป่ามีจำนวนมากขึ้น เมื่อมีการประชุมใหญ่ พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ไม่สามารถรองรับจำนวนเสื่อป่าได้ทั้งหมด (มหาวิทยาลัยศิลปากร 2550 : 81) จวบจนถึงรัชกาล ยังไม่มีการสร้างศาลานี้แต่อย่างใด

ภาพประกอบที่ 11 พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศน์

พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศน์เป็นพระที่นั่งองค์เล็กที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น หลังจากได้ทอดพระเนตรปาฏิหาริย์แห่งองค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2452 และในปี พ.ศ. 2457 พระที่นั่งองค์นี้ เดิมตั้งอยู่บนชานชาลาชั้นบนระหว่างพระที่นั่งพิมานปฐมกับพระที่นั่งวัชรนิรมยา

ในปี พ.ศ. 2470 ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว กระทรวงวังได้ให้รื้อพระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศน์ไปปลูกไว้บนชานชาลาหน้าพระที่นั่งพุทธไสยาสน์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร (มหาวิทยาลัยศิลปากร 2550 : 81)

ภาพประกอบที่ 12 พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของสนามใหญ่ เป็นพระตำหนัก 2 ชั้น ตัวพระตำหนักมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบเรอเนซองส์ผสมกับฮาร์ฟทิมเบอร์ของอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศของเมืองไทย โดยมีระเบียงรอบพระตำหนัก 3 ด้าน

พระตำหนักองค์นี้ทำด้วยสีไข่ไก่ มีรูปทรงคล้ายปราสาทของประเทศทางตะวันตก หลังคามุงด้วยกระเบื้องสีแดง ชั้นบนทางด้านทิศตะวันตก มีห้องบรรทมและห้องสรงอยู่ต่อเนื่องกัน ทางด้านทิศตะวันออกเป็นห้องทรงพระอักษร ทางด้านทิศใต้มีประตูเปิดออกไปสู่ฉนวนที่เป็นสะพานยาวทอดข้ามคูน้ำไปเชื่อมต่อกับชั้นบนของพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ ทางด้านทิศเหนือ ผนังทั้ง 2 ด้านของพระตำหนักมีหน้าต่างบุด้วยกระจกฝ้า ตรงกลางฉนวนสะพานทำหลังคาเป็นทรงแปดเหลี่ยม มีโถ้ะบิลเลียดขนาดเล็กตั้งอยู่ บริเวณชั้นล่างทางด้านทิศตะวันออกเป็นห้องโถง มีบันไดขึ้นสู่ชั้นบน ส่วนทางด้านทิศตะวันตกเป็นห้องร่อเฝ้า และเคยใช้เป็นสำนักงานชั่วคราวในการออกวารสารคูตสมิตราลัยสัปดาห์ นอกจากนี้ยังมีห้องน้ำ 1 ห้อง อยู่ติดกัน ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้มหาดเล็กและผู้มาร่อเฝ้าใช้

พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์เป็นพระตำหนักที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดประทับมากที่สุดพระตำหนักหนึ่ง สันนิษฐานกันว่าพระตำหนักองค์นี้คง

สร้างก่อน พ.ศ. 2453 เนื่องจากได้มีบันทึกในจดหมายเหตุราชกิจรายวัน เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2453 ว่า พระองค์เสด็จมาประทับยังพระตำหนักนี้ เพื่อทอดพระเนตรกริธา ส่วนผู้ออกแบบพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ สันนิษฐานว่า คือ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร

นอกจากพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์จะมีลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกแล้ว บริเวณด้านหน้าพระตำหนักยังมีอนุสาวรีย์ย่าเหลซึ่งเป็นสุนัขตัวโปรดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งตระหง่านอยู่บริเวณด้านหน้าพระตำหนักด้วย สำหรับการตั้งชื่อพระตำหนักก็มีความเชื่อมโยงกับบทละครเรื่อง **My Friend Jarlet** ของ **Arnold Golsworthy** และ **E.B. Norman** ความประทับใจพระราชหฤทัยที่ทรงมีต่อบทละครเรื่องนี้ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ทำให้พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาไทยในชื่อเรื่องว่า **มิตรแท้** ต่อมา พระองค์ก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครอีกเรื่องหนึ่งชื่อเรื่องว่า **เพื่อนตาย** ตามเค้าเรื่องของบทละครพูดภาษาอังกฤษเรื่องดังกล่าวด้วย

เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกวี และทรงมีพระอัจฉริยภาพอันสูงส่งทางด้านภาษาและวรรณกรรม พระองค์จึงได้ทรงนำชื่อตัวละครในเรื่อง **My Friend Jarlet** มาพระราชทานเป็นชื่อของพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ ซึ่งคำว่า **ชาลี** และ **ชื่อย่าเหล** อันเป็นสุนัขแสนรู้ตัวโปรดของพระองค์ ก็ทรงแปลงเสียงจากตัวละครเอกที่ชื่อ **Jarlet** (ยาร์เลต์) ตัวละครที่ชื่อ **มารี เลอรัลซ์** (Marie Leroux) ซึ่งเป็นนางเอกของเรื่องก็ทรงนำมาตั้งเป็นชื่อพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์

ส่วนตัวละครในเรื่อง **My Friend Jarlet** ที่ชื่อ **ปอล** ซึ่งเป็นมิตรของตัวละครที่ชื่อ **Jarlet** (ยาร์เลต์) นั้น ได้มีผู้ให้ความเห็นว่าฉนวนสะพานที่เชื่อมระหว่างพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์และพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์นั้น น่าจะมีความเกี่ยวเนื่องกันกับฉนวนสะพานดังกล่าวด้วย เนื่องจากคำว่าสะพานในภาษาฝรั่งเศสใช้ **Pont** (ปองต์) ซึ่งมีเสียงใกล้เคียงกับตัวละครที่ชื่อ **ปอล** ดังกล่าวข้างต้น

เรื่องราวของย่าเหลซึ่งเป็นสุนัขตัวโปรดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น พระองค์ทรงพบในขณะที่เสด็จตรวจเยี่ยมเรือนจำกลางจังหวัดนครปฐม ต่อมา **หลวงไชยราษฎร์รักษา** (โพ เกษะนันท์) (อักษรานุกรมนามสกุลพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 2529 : 64) พระขามะรงเรือนจำกลางจังหวัดนครปฐม ได้ถวายย่าเหลซึ่งเป็นลูกสุนัขสีขาว – ดำ แต่พระองค์เมื่อประมาณ พ.ศ. 2448

ย่าเหลถูกยิงตายประมาณ พ.ศ. 2455 ที่บริเวณนอกพระบรมมหาราชวัง ด้านพระราชวังสราญรมย์ กรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระ

กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างอนุสาวรีย์ย่าเหลด้วยโลหะรมดำ ไว้หน้าพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ และโปรดเกล้าฯ ให้จารึกบทกลอนพระราชนิพนธ์ที่มีความหมายลึกซึ้ง สะเทือนใจ และให้ข้อคิดที่คมคายไว้ 2 ด้าน คือ ด้านทิศเหนือและด้านทิศตะวันตกของอนุสาวรีย์ บทพระราชนิพนธ์ดังกล่าวตามที่ปรากฏในคำจารึก มีดังนี้

ภาพประกอบที่ 13 อนุสาวรีย์ย่าเหล

<p>อนุสาวรีย์นี้เตือนจิตร โ้ออ! ไลยใจจู่อยู่ไม่วาย ยากที่ใครเขาจะเห็นหัวอกกู เขาคูแต่เปลือกนอกแห่งกายา เพื่อนเป็นมิตรชิดกูอยู่เนื่องนิคย์ ทุกทิวาราตรีไม่มีไกล ช่างจงรักภักดีไม่มีหย่อน ถึงยามกินเคยกินกับกูพลาง อันตัวเพื่อนเหมือนมนุษย์สุจริต แต่เมื่อกูใครรู้ความในใจ</p>	<p>ให้กูคิดรำพึงถึงสหาย กูเจ็บคล้ายศรศักดิ์ปักกูรา เพราะเขาคูเพื่อนเห็นแต่เป็นหมา ไม่เห็นภุกตริกตราถึงดวงใจ จะหามิตรเหมือนเจ้าที่ไหนได้ กูไปไหนเจ้าเคยเป็นเพื่อนทาง จะนั่งนอนยืนเดินไม่เห็นห่าง ถึงยามนอนๆ ช่างไม่ห่างไกล จะผิดอยู่แต่เพียงพูดไม่ได้ ก็มองคูู้ได้ในดวงตา</p>
--	--

โອ้อกูกูเพื่อนอยู่หรั้ดๆ	เพื่อนมาพลัดพรากไปไม่เห็นหน้า
กูผลอๆ ก็เซง้อเพื่อเพื่อนมา	เสียงกุกกักก็ผวาตั้งตามอง
อันความตายเป็นธรรมดาโลก	กูอยากตัดความ โศกกรรมลมหมอง
นี่เพื่อนตายเพราะผู้ร้ายมันมุ่งปอง	เอาปืนจ้องสังหารผลาญชีวิ
เพื่อนมอดม้วยด้วยมือทรชน	เอารูปคนสรวมใส่คลุมใจผี
เป็นคนจริงฤจะปราศซึ่งปรานี	นี้รักษสอ์ปรีปราศเม็ดตา
มันยิงเพื่อนเหมือนกูพลอยถูกด้วย	แทบจะม้วยชีวิงสิ้นสังขาร
จะหาเพื่อนเหมือนเจ้าที่ไหนดมา	ข้าอรุอาาไลยไม่วายวัน
เมื่อยามมีชีวิตร์สนิทใจ	ยามบรรรไลยลับลวงดวงใจสั้น
ด้วยอำนาจจงรักภักดีนั้น	ขอให้เพื่อนขึ้นสวรรค์สำราญรมย์
ถึงจะมีหมาอื่นมาแทนที่	กูก็รักเพื่อนนี้เป็นปลุม
ที่ไหนดเล่าจะสนิทและชิดชม	ที่ไหนดเล่าจะนิยมเท่าเพื่อนรัก
ถึงแม้จะไม่มีรูปนี้ไว้	รูปเพื่อนฝังดวงใจกูตระหนก
แต่รูปนี้ไว้เป็นพยานรัก	ให้ประจักษ์แก่คนผู้ไม่ตรี
เพื่อนเป็นเพียงอย่างมิตรสนิทยัง	ภักดีจริงต่อกูอยู่เต็มที
แม้คนใดเป็น ได้อย่างเพื่อนนี้	ก็ควรนับว่าดีที่สุดเคย

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของพระราชวังสนามจันทร์มาเป็นค่ายหลวงพระราชวังสนามจันทร์ พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ได้ใช้เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะที่ทรงเป็นผู้บังคับบัญชาการกองเสือป่า นอกจากนี้ยังทรงใช้ในการประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ หลายประการ เช่น โปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรแก่ข้าราชการกระทรวงยุติธรรม โปรดเกล้าฯ ให้ราชทูตสยาม ณ สำนักเดนมาร์ก เชิญตราจักรไปพระราชทานแก่พระยุพราชเจ้าคริสเตียน มกุฎราชกุมารแห่งเดนมาร์ก และโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา เฝ้าในการที่เสด็จกลับจากตรวจราชการมณฑลพายัพ และโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยกับพระชายา กรมหลวงสวัสดิวัตน์กับพระชายา หม่อมเจ้าภราดาโดยโอรส และพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์เฝ้าถวายบังคมลาไปประเทศยุโรป และในปี พ.ศ. 2464 หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ก็ได้มากราบถวายบังคมลาไปศึกษาต่อยังประเทศอังกฤษ ณ บริเวณหน้าห้องชั้นล่างของพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ด้วย

เมื่อสิ้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ได้ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา คณะกรรมการอำนวยการบูรณะพระราชวังสนามจันทร์

โดยสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นองค์ประธาน ได้ดำเนินการหาทุนมาบูรณะพระตำหนักดังกล่าว โดยให้มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการดูแลเกี่ยวกับการบูรณะ โดยเริ่มบูรณะตั้งแต่วันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2535 และจัดงานสมโภชพระตำหนักในวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2539 ทั้งนี้ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีบวงสรวงสมโภชในช่วงเช้า และในช่วงบ่าย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จในงานเฉลิมฉลองสมโภชพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์

มหาวิทยาลัยศิลปากรได้จัดตกแต่งพระตำหนักองค์นี้ให้มีลักษณะการใช้สอย และบรรยากาศใกล้เคียงกับที่เคยเป็นมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยจัดเป็นห้องทรงพระอักษร ห้องบรรทม และห้องสรง เป็นต้น

หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชวังสนามจันทร์คืนแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักพระราชวังยังคงรักษาการจัดตกแต่งพระตำหนักให้มีลักษณะการใช้สอยดังเดิม

ภาพประกอบที่ 14 พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์

พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์เป็นพระตำหนัก 2 ชั้น ทำด้วยไม้สักทอง พระตำหนักองค์นี้ทำด้วยสีแดง มีหลังคาทรงปั้นหยา เปิดหน้าจั่ว กระเบื้องมุงหลังคาเป็นกระเบื้องว่าว เสาของอาคารส่วนหน้าเป็นเสากลม ตกแต่งลวดลายที่ฐานและหัวเสาด้วยไม้แกะสลัก มีการทำซุ้มโค้งเหนือประตูและหน้าต่าง ที่หน้าจั่วหลังคาประดับไม้แกะสลักเป็นลวดลายงดงาม ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพระตำหนักองค์นี้เป็นแบบนีโอคลาสสิก แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบบางส่วนให้เหมาะกับภูมิอากาศของประเทศไทย โดยทำระเบียงโล่ง และช่องลมเหนือประตู เพื่อช่วยระบายอากาศ

พระตำหนักองค์นี้กล่าวได้ว่าสร้างคู่กับพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ โดยมีฉนวนเป็นสะพานเชื่อมพระตำหนักทั้งสองทางด้านบน สถาปนิกผู้ออกแบบพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ คือ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ซึ่งได้เขียนแบบพระตำหนักไว้เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2459 แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างขึ้นเมื่อไร

ผังพื้นของพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์มีลักษณะเป็นรูปกากบาท มีแกนยาวไม่เท่ากัน ส่วนที่เป็นแกนด้านยาวอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ชั้นล่างของพระตำหนักเป็นห้องโถงใหญ่ มีความสูงโล่งตลอด 2 ชั้น และมีส่วนต่อเนื่องกับโถง ซึ่งเป็นส่วนที่เชื่อมต่อพื้นที่ทางเข้าด้านข้างด้านทิศเหนือกับโถงใหญ่เข้าด้วยกัน

ทางด้านทิศใต้ของพระตำหนักมีห้อง 1 ห้อง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นห้องนอน ต่อจากห้องดังกล่าวเป็นห้องน้ำ ใกล้ทางขึ้นบันไดมีห้องขนาดเล็ก 1 ห้อง และห้องใต้บันได 1 ห้อง ทางด้านทิศเหนือมีห้อง 1 ห้อง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นห้องส่งเครื่อง ชั้นบนของพระตำหนักมีห้องโถง 1 ห้อง ส่วนของห้องโถงทางด้านทิศเหนือจะมีประตูเปิดไปสู่ฉนวนสะพานที่เชื่อมต่อกับพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ และมีห้องทรงพระอักษรอยู่ทางด้านทิศเหนือ ซึ่งตรงกับห้องทรงพระอักษรของพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ ห้องบรรทมอยู่ทางด้านทิศใต้และมีประตูเปิดไปสู่ระเบียงซึ่งมีขนาดไม่กว้างนัก ห้องที่ติดอยู่กับห้องบรรทมทางด้านทิศตะวันตกเป็นห้องสรง ซึ่งมีอ่างสรงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์เป็นพระตำหนักที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายฝ่ายในมาประทับในบางโอกาส กล่าวคือ พระวรกัญญาปทาน พระองค์เจ้าวัลลภาเทวี (พระคู่หมั้น) เสด็จมาประทับในช่วงที่มีการซ้อมรบเสือป่าในปี พ.ศ. 2463 และ พ.ศ. 2464 ในปี พ.ศ. 2465 สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจี พระวรราชชายา ขณะดำรงพระยศเป็นพระอินทราณี และ พระสุจริตสูดา พระสนมเอก ได้เสด็จมาประทับยังพระตำหนักนี้ ในคราวตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาประทับในพระราชวังสนามจันทร์

มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นผู้บูรณะพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ใหม่ ทั้งองค์ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2533 บูรณะแล้วเสร็จในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2534 และได้จัดเป็น พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเป็นองค์ประธานในการสมโภช และทรงเปิดพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2534

บริเวณชั้นล่างของพิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จัดแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการศึกษา การปกครอง และกิจการเสือป่า ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ ยังได้จัดแสดงสิ่งของอันเนื่องกับ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งจำลองมาจัดแสดงไว้ เช่น ฉลองพระองค์เสือป่า และ เครื่องหมายวีรราชู เป็นต้น นอกจากนี้ ยังแสดงเรื่องของพระราชวังสนามจันทร์ ตลอดจนจัดแสดง ป้ายชื่อ และวัสดุของพระตำหนักก่อนการบูรณะ บริเวณชั้นบนจัดแสดงบทพระราชนิพนธ์ต่างๆ รวมทั้งบทละคร และการแสดงละครเรื่อง **My Friend Jarlet มิตรแท้** และ **เพื่อนตาย** ซึ่งเป็นบท ละครที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชื่อพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์และพระตำหนักมารี-ราชรัตบัลลังก์ นอกจากนี้ยังจัดแสดงพระมาลาจำลองแบบต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวไว้ด้วย (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2545 : 33 - 38)

หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชวังสนามจันทร์คืนแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนัก พระราชวัง ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักพระราชวัง ได้คงรูปแบบการจัดแสดงให้มีลักษณะดั้งเดิมตามที่มหาวิทยาลัยศิลปากรได้จัด ตกแต่งไว้

ภาพประกอบที่ 15 พระตำหนักทับแก้ว

พระตำหนักทับแก้วเป็นตึก 2 ชั้น ขนาดเล็ก ตัวอาคารทำด้วยศิแลงเขียวอ่อน ภายในมีเตาผิง หลังคามีปล่องไฟตามลักษณะบ้านของชาวตะวันตก ห้องกลางชั้นบนมีพระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเขียนด้วยดินสอดำบนแผ่นหินอ่อนประดิษฐานอยู่ ทั้งนี้ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าพระบรมสาทิสลักษณ์ดังกล่าวเป็นฝีมือของผู้ใด

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระตำหนักทับแก้วเป็นที่ตั้งกองบัญชาการเสือป่า กองเสนาน้อยราบเบารักษาพระองค์ ในระหว่างที่มีการซ้อมรบเสือป่า นอกจากนี้ยังเป็นที่ประทับในการพระราชทานเหรียญตรา และพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์แก่ข้าราชการ ทั้งยังเป็นที่ประทับพักผ่อนพระอิริยาบถ และเสวยพระสุธารสเป็นครั้งคราวด้วย (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2545 : 38 - 39) ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงมหาดไทยได้ใช้พระตำหนักทับแก้วเป็นที่พักของปลัดจังหวัด

หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชวังสนามจันทร์คืนแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี นายขวัญแก้ว วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวัง ได้อนุญาตให้สมาคมประวัติศาสตร์ฟุตบอลแห่งประเทศไทย ดำเนินการจัดนิทรรศการประวัติฟุตบอลไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

เจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้พระราชทานกำเนิดฟุตบอลไทย (สำนักพระราชวัง 2551 : 46 - 47)

ภาพประกอบที่ 16 พระตำหนักทับขวัญ

พระตำหนักทับขวัญเป็นพระตำหนักเรือนไทยที่งดงาม ผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง คือ พระยาวิสุทธกรรมศิลป์ประสิทธิ์ (น้อย ศิลป์) พระตำหนักดังกล่าวสร้างด้วยไม้สัก และมีวิธีเข้าไม้ตามแบบโบราณ แต่เดิมเป็นหลังคามุงจาก หลบหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผา ปัจจุบันเปลี่ยนการมุงหลังคาเป็นกระเบื้อง

ในระหว่างการซ่อมรื้อเสื่อป่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงใช้พระตำหนักทับขวัญเป็นที่ตั้งกองบัญชาการเสื่อป่า เสนาน้อยราบหนักรักษาพระองค์ พระตำหนักนี้ได้มีการประกอบพิธีเฉลิมพระตำหนักเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2454 ซึ่งในวันดังกล่าวได้โปรดเกล้าฯ ให้มีพิธีโกนจุกนายหยุด ซึ่งเป็นมหาดเล็ก และพระองค์ได้ประทับแรม ณ พระตำหนักหลังนี้เป็นเวลา 1 คืน ด้วย

พระตำหนักทับขวัญประกอบด้วยกลุ่มเรือน 8 หลัง ได้แก่ เรือนใหญ่ 4 หลัง เป็นหอนอน 2 หลัง อยู่ทางด้านทิศเหนือและทางด้านทิศใต้ ห้องโถง 1 ห้อง อยู่ทางด้านทิศตะวันตก เรือนครัว 1 หลัง อยู่ทางด้านทิศตะวันออก เรือนเล็ก 4 หลัง เป็นหอนก 2 หลัง อยู่ระหว่างโถง เรือนคนใช้ 1 หลัง และเรือนเก็บของอีก 1 หลัง ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างเรือนครัว กลุ่มเรือนต่างๆ

เหล่านี้มีนอกชานเชื่อมเรือนต่างๆ ไว้ติดต่อกันโดยตลอด และมีดินจันปลูกอยู่กลางนอกชานตามลักษณะของเรือนไทยด้วย

เมื่อพระตำหนักทับขวัญอยู่ในความดูแลของมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้มีการบูรณะใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2525 แล้วเสร็จในวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2526 ทั้งนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเป็นองค์ประธานในการสมโภชพระตำหนัก เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2527 การบูรณะพระตำหนักดังกล่าว ทำให้สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์คัดเลือกให้พระตำหนักทับขวัญได้รับรางวัลดีเด่นด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทย ประจำปี พ.ศ. 2527

เนื่องจากพระตำหนักทับขวัญเป็น โบราณสถานอันทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมไทย ซึ่งนับเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการศึกษาทางสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรจึงได้จัดห้องบรรทมเป็นห้องแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในด้านไทยศึกษาเรื่องต่างๆ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น เรื่องเกี่ยวกับภาษาไทย วรรณคดีไทย การทำนุบำรุงพุทธศาสนา กิจการเสือป่าและลูกเสือไทย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังได้จัดตกแต่งเครื่องแขวนไทยทั้งงดงาม ได้แก่ ฉัตร วิมาน พระอินทร์ วิมานแทน ผ้าทิพย์ขอบประดู่ และเครื่องแขวนสำหรับโคมหวด เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ด้านวิชาการ ส่วนหอนอนหลังที่อยู่ตรงข้ามห้องบรรทม จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ของเสือป่า หอนั่ง (เรือนโถง) จัดแสดงภาพพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับเสือป่า และภาพสิ่งของโบราณที่สำคัญ ซึ่งมีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หอนกด้านทิศเหนือ จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ของเสือป่า หอนกด้านทิศใต้ จัดแสดงพระบรมฉายาลักษณ์ขณะทรงแสดงละครของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์ 2550 : 39 - 41)

หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชวังสนามจันทร์คืนแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักพระราชวังยังคงรูปแบบการจัดแสดงให้มีลักษณะดั้งเดิมตามที่มหาวิทยาลัยศิลปากรได้จัดตกแต่งไว้ และสำนักพระราชวังได้นำชุดรับแขกบุด้วยผ้าไหมสีม่วง จากพระที่นั่งวิมานเมฆ มาจัดแสดงไว้ที่ห้องโถง อีกทั้ง ยังได้นำพระแท่นบรรทมทำด้วยไม้สีน้ำตาล มีขาเป็นรูปหน้าสัตว์ และหมอนขวางรูปทรงสามเหลี่ยม ซึ่งนำมาจากงานของถวายส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาจัดแสดงเพิ่มเติมที่ห้องพระบรรทม

1.2.4 เรือนไม้ในพระราชวังสนามจันทร์

เรือนไม้ในพระราชวังสนามจันทร์มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่งดงามและน่าสนใจ ซึ่งมีจำนวน 13 หลัง บางเรือนมีป้ายชื่อเรือน บางเรือนไม่มีป้ายชื่อเรือน การกล่าวถึงเรือนไม้ในพระราชวังสนามจันทร์นี้จะเริ่มต้นจากทางด้านทิศตะวันออกของพระราชวังสนามจันทร์ ด้านติดกับสระน้ำจันทร์ ซึ่งถือเป็นด้านหน้าของพระราชวัง แล้ววนขวาตามเข็มนาฬิกา โดยมีเทวาลัยคเณศร์เป็นศูนย์กลาง ตามลำดับดังนี้ (ชัยโรจน์ เจนธำรง 2550 : 185)

1. เรือนพระกรรติเกยะ
2. เรือนพระนนทิการ
3. เรือนไม้ทราบซื่อ มีผู้สันนิษฐานว่าชื่อเรือนพระนนทิการ
4. เรือนสุภรัถย์
5. เรือนชาวที่
6. เรือนทับเจริญ
7. เรือนพระธรณี
8. เรือนพระสุรภิ
9. เรือนพระกรรมศักดิ์
10. เรือนพระอัศวิน
11. เรือนพระชนนศวร
12. เรือนคฤหบดี
13. เรือนพระเอกทันต์

ภาพประกอบที่ 17 เรือนพระกรรติเกยะ

เรือนพระกรรติเกยะอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นนอก มีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ ตั้งอยู่ใกล้กับเรือนพระนันทิการ ป้ายชื่อเรือนเป็นภาพเขียนเทพเจ้าทรงนกยูง ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าเป็นเรือนพักของผู้ใด ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ไม่ปรากฏว่าเมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้กระทรวงมหาดไทยใช้ประโยชน์แล้ว ทางกระทรวงมหาดไทยได้เสนอขอใช้เรือนพระกรรติเกยะเพื่อการใด และก่อนที่สำนักพระราชวังจะเข้ามาดูแลพระราชวังสนามจันทร์ เรือนพระกรรติเกยะอยู่ในความดูแลของศาลจังหวัดนครปฐม

ปัจจุบัน เรือนพระกรรติเกยะได้รับการบูรณะซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตามรูปแบบเดิม

ภาพประกอบที่ 18 เรือนพระนันทการ มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เรือนพระนันทการตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ ตัวเรือนหันหน้าไปทางด้านทิศเหนือ มีทางเข้าออกเรือน 2 ทาง ถนนหน้าเรือนทำเป็นถนนวงแหวน ป้ายชื่อเรือนเป็นภาพเขียนเทพเจ้ามีเศียรเป็นโค ปิดทองเต็มเกือบทั่วทั้งภาพ ทำให้มองเห็นเฉพาะเศียรเทพเจ้า เดิมเรือนหลังนี้เป็นที่พักของเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวัง

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้มณฑลนครชัยศรีใช้เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอที่จะจัดเรือนพระนันทการเป็นจวนสมุหเทศาภิบาล และได้จัดเป็นที่พักของผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม จนกระทั่งสำนักพระราชวังได้เข้ามาดูแล (ชัยโรจน์ เจนธำรง 2550 : 188)

ปัจจุบัน สำนักพระราชวังได้บูรณะและเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมเรือนพระนันทการ ซึ่งภายในได้จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น เครื่องแก้ว เครื่องกระเบื้อง และตู้ไม้ เป็นต้น อันเป็นสิ่งของที่มียู่ประจำที่เรือนนี้มาแต่เดิม

ภาพประกอบที่ 19 เรือนพระนนทิเสน มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เรือนพระนนทิเสนตั้งอยู่ริมถนนหน้าจวนบนพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ ตัวเรือนหันหน้าออกสู่ถนนหน้าจวน เรือนดังกล่าวสันนิษฐานว่าเป็นที่พักของพระยานนนทิเสน สุเรนทรภักดี ปลัดบัญชาการกระทรวงวัง และเสนาธิการเสือป่า ต่อมา จังหวัดนครปฐมได้จัดเป็นบ้านพักรองผู้ว่าราชการจังหวัด จนกระทั่งสำนักพระราชวังเข้ามาดูแลพระราชวังสนามจันทร์ (ชัยโรจน์ เจนธีรัง 2550 : 189)

ปัจจุบัน เรือนพระนนทิเสนใช้เป็นที่จัดแสดงพระบรมฉายาลักษณ์ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ ในคราวเสด็จพระราชดำเนิน ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามสถานที่ต่างๆ และจัดแสดงเครื่องถมปิด

ภาพประกอบที่ 20 เรือนสุกรักษ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนนิพนธ์
เรือนสุกรักษ์ตั้งอยู่บนพื้นที่ประมาณ 1.25 ไร่ ห่างจากสะพานข้าม

คลองพระราชวังสนามจันทร์ข้างพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ไปทางด้านทิศใต้ประมาณ 100 เมตร ตั้งอยู่ตรงข้ามกับเรือนชาวที่ ตัวเรือนหันหน้าไปทางทิศใต้ ไม่พบป้ายชื่อเรือน สันนิษฐานว่าคงหายไป (ชัยโรจน์ เชนธารง 2550 : 190)

เรือนสุกรักษ์ใช้เป็นที่พักของพระยานุศาสน์จิตรกร ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เดิมนั้น แบบแปลนเรือนสุกรักษ์ได้เขียนขึ้นเพื่อเป็นที่พักสำหรับพิณพาทย์ ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้มณฑลนครชัยศรีใช้เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอใช้เป็นที่พักอัยการจังหวัด ปัจจุบัน เรือนสุกรักษ์อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง และได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์

ภาพประกอบที่ 21 เรือนชาวที่

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เรือนชาวที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 2.2 ไร่ ห่างจากสะพานข้ามคลอง

พระราชวังสนามจันทร์ข้างพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ไปทางด้านทิศใต้ประมาณ 100 เมตร ตัวเรือนตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเรือนสุกรีรักษ์ (ชัยโรจน์ เจนธำรง 2550 : 192)

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าจัดเรือนหลังนี้เป็นที่พักของผู้ใด แต่อาศัยหลักฐานจากชื่อเรือน คงจะใช้เป็นที่พักของเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่รับใช้เบื้องพระยุคลบาท เมื่อถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ไม่ปรากฏหลักฐานอีกเช่นกันว่าเมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้กระทรวงมหาดไทยใช้ประโยชน์แล้ว กระทรวงมหาดไทยได้เสนอที่จะจัดเรือนหลังนี้ให้เป็นที่พักของผู้ใด ต่อมา เรือนชาวที่ได้อยู่ในความดูแลของจังหวัดนครปฐม และใช้เป็นที่พักของเสมียนตราจังหวัด

ปัจจุบัน เรือนชาวที่อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง และได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์

ภาพประกอบที่ 22 เรือนทับเจริญ

เรือนทับเจริญตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 2.5 ไร่ ทางด้านทิศตะวันตกของถนนราชมรรคาใน แต่เดิมนั้น เรือนหลังนี้ใช้เป็นที่พักของเจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล. เพ็ญ ฟื้นบุญ) ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้มณฑลนครชัยศรีใช้เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอที่จะใช้เรือนทับเจริญเป็นจวนผู้ว่าราชการจังหวัด ต่อมาได้จัดเรือนทับเจริญเป็นที่ทำการสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม จนถึง พ.ศ. 2529 เมื่อย้ายที่ทำการสาธารณสุขออกจากเรือนทับเจริญแล้ว จังหวัดนครปฐมได้มอบให้มหาวิทยาลัยศิลปากรดูแลและใช้ประโยชน์ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งสถาบันวัฒนธรรมส่วนภูมิภาคตะวันตก มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาพประกอบที่ 23 เรือนพระชนนี

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนนิเทศน์

เรือนพระชนนีตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 300 ตารางวา อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่พระที่นั่งในพระราชวังสนามจันทร์ ห่างจากพระที่นั่งวัชรนิรมยาประมาณ 200 เมตร ตัวเรือนตั้งอยู่ริมคลองในพระราชวังสนามจันทร์ ตรงข้ามกับเรือนพระสุรภิเษก หน้าเรือนหันไปทางทิศใต้ (ชัยโรจน์ เจนธำรง 2550 : 194) ป้ายชื่อเรือนเป็นภาพเขียนแม่พระฉวีบีบเส้นพระเกศา ปลายพระเศวตมีน้ำไหลเป็นสาย

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่พบหลักฐานว่าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดเรือนหลังนี้เป็นที่พักของผู้ใด ต่อมา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้มณฑลนครชัยศรีใช้เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอที่จะใช้เรือนพระชนนีเป็นที่พักของสัสดีมณฑล

ภายหลังสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้กรรมสิทธิ์ที่ดินบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ นอกเหนือจากพื้นที่ซึ่งกันไว้ให้กระทรวงมหาดไทยใช้ประโยชน์แล้ว เรือนพระชนนีอยู่ในความดูแลของโรงเรียนเกษตรกรรม ซึ่งเป็นผู้เช่าที่ดินจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ต่อมา มหาวิทยาลัยศิลปากรได้เช่าที่ดินต่อจากโรงเรียนเกษตรกรรม เรือนพระชนนีจึงอยู่ในความดูแลของมหาวิทยาลัยศิลปากรนับแต่นั้นมา

ภาพประกอบที่ 24 เรือนพระสุรภิ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เรือนพระสุรภิตั้งอยู่ในเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ บริเวณริมคลองในพระราชวังสนามจันทร์ ตรงข้ามกับเรือนพระธรณี ตัวเรือนหันหน้าไปทางด้านทิศใต้ ไม่พบป้ายชื่อเรือน สันนิษฐานว่าคงหายไป

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรือนพระสุรภิเป็นที่พักของคุณท้าวอินทสุริยา ต่อมา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้มณฑลนครชัยศรีใช้เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอที่จะใช้เรือนพระสุรภิเป็นที่พักของผู้ช่วยสรรพากรมณฑล

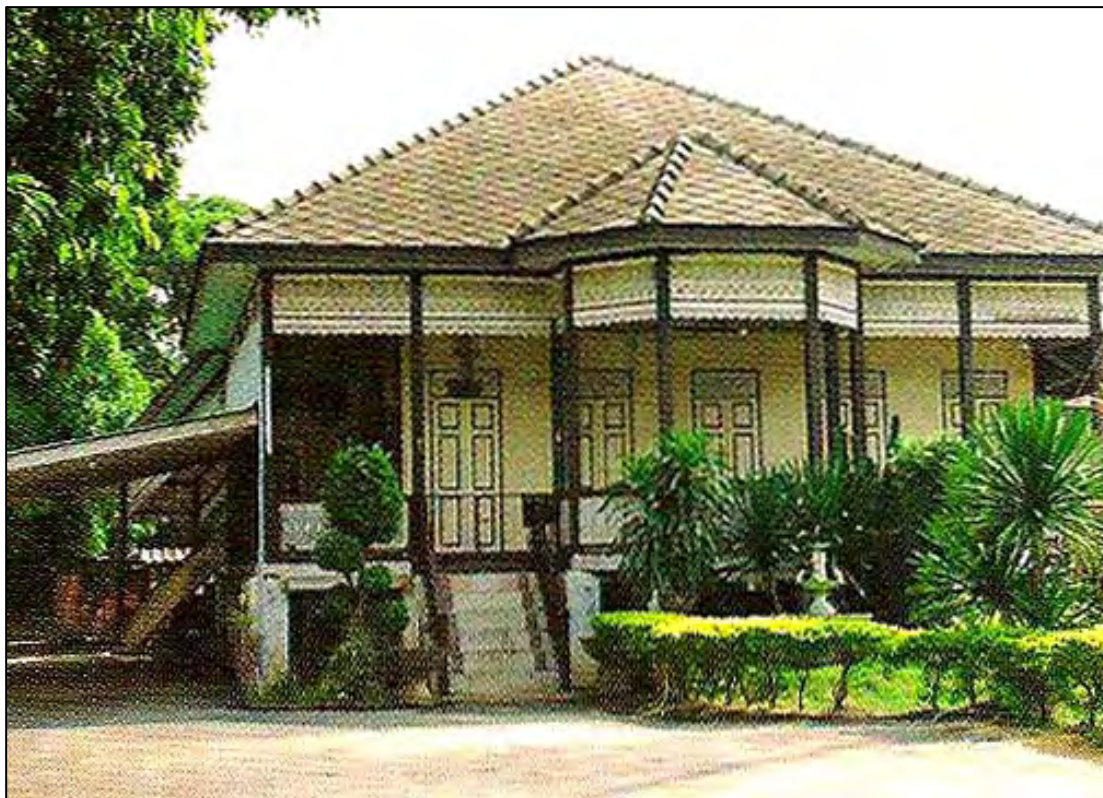
ภายหลังสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้กรรมสิทธิ์ที่ดินบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ นอกเหนือจากพื้นที่ซึ่งกันไว้ให้กระทรวงมหาดไทยใช้ประโยชน์แล้ว เรือนพระสุรภิก็อยู่ในความดูแลของโรงเรียนเกษตรกรรม ซึ่งเป็นผู้เช่าที่ดินจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ต่อมา มหาวิทยาลัยศิลปากรได้เช่าที่ดินต่อจากโรงเรียนเกษตรกรรม เรือนพระสุรภิจึงอยู่ในความดูแลของมหาวิทยาลัยศิลปากรนับแต่นั้นมา

ภาพประกอบที่ 25 เรือนพระกรรมสัจจิ มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เรือนพระกรรมสัจจิตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ บริเวณด้านทิศตะวันตกของคูน้ำรอบพระราชวังสนามจันทร์ ตั้งอยู่ตรงข้ามกับเรือนพระอัศวิน ตัวเรือนหันหน้าไปทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ป้ายชื่อเรือนเป็นภาพเขียนเทวดาถือพระขรรค์ ทรงราชรถเทียมราชสีห์

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวกันว่าพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี เคยประทับเมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้มณฑลนครชัยศรีใช้เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอที่จะใช้เรือนพระกรรมสัจจิเป็นที่พักของผู้พิพากษา ในรัชกาลต่อมาไม่ปรากฏหลักฐานว่าใช้เรือนพระกรรมสัจจิเพื่อการใด มหาวิทยาลัยศิลปากรได้เป็นผู้ดูแลเรือนหลังนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 จนถึงปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพประกอบที่ 26 เรือนพระอศวิน

ที่มา : สำนักพระราชวัง, เฉลิมฉลอง 100 ปี พระราชวังสนามจันทร์ (กรุงเทพฯ : ดิน ดีไซน์, 2551),

83.

เรือนพระอศวินตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ บนถนนเหนือวัง ไม่พบป้ายชื่อเรือน สันนิษฐานว่าคงหายไป

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ปรากฏหลักฐานว่าจัดเรือนหลังนี้เป็นที่พักของใคร ต่อมา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้มณฑลนครชัยศรีใช้เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอที่จะใช้เรือนพระอศวินเป็นที่พักของอธิบดีตำรวจ ปัจจุบัน เรือนพระอศวินอยู่ในความดูแลของ พ.ต.อ. ณรงค์ สุขอม (ยศเมื่อ พฤษภาคม พ.ศ. 2552) ซึ่งได้เช่าที่ดินอันเป็นที่ตั้งของเรือนหลังนี้จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จึงได้สิทธิในการใช้สอยเรือนพระอศวิน

ภาพประกอบที่ 27 เรือนพระชนเศวร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เรือนพระชนเศวรตั้งอยู่บนเกาะกลางคลองในพระราชวังสนามจันทร์

ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ พื้นที่เกาะมีเนื้อที่ประมาณ 3.5 ไร่ แบ่งออกเป็นที่ตั้งของเรือนพระชนเศวรและอาคารบริวารประมาณ 2 ไร่ มีถนนและสะพานเชื่อมไปยังเกาะนี้ ทางเข้าเรือนพระชนเศวรอยู่บริเวณทางด้านทิศตะวันออกของอาคารสโมสรข้าราชการ แยกจากวงเวียนล้อมรอบเทวาลัยคเณศร์ด้านทิศตะวันตก เรือนพระชนเศวรมีเฉพาะป้ายชื่อเรือน ส่วนภาพวาดเทพเจ้าชื่อเรือนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของป้ายชื่อเรือนนั้น หายไป

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ปรากฏหลักฐานว่าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่พักของผู้ใด ก่อนที่สำนักพระราชวังจะเข้ามาดูแลพระราชวังสนามจันทร์ เรือนพระชนเศวรได้ใช้เป็นที่พักของผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดนครปฐมในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

อนึ่ง เรือนพระชนเศวรนี้ ได้เคยมีการสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นที่พักของพระยาสุภกรบรรมสาร (นุ้ม วสุธาร) ในสมัยต้นรัชกาลที่ 6 ในช่วงปลายรัชกาลดังกล่าว น่าจะเป็นที่พักของพระยาบริบูรณ์สมบัติ (ม.ร.ว. มูล ดารากร) (กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์ 2545 : 45) ปัจจุบันได้มีหลักฐานจากหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพมหาเสวกเอก พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ (นพ ไกรฤกษ์) ว่าเป็นที่พักของพระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งอธิบดีกรม

มหาดเล็ก ก่อนที่พระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ล. เพ็ญ พึ่งบุญ) จะได้เป็นอธิบดีกรมมหาดเล็กต่อมา (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2552)

เรือนพระชนนศวรได้รับการบูรณะโดยงบประมาณปี พ.ศ. 2521, 2523 และ 2525 ของกระทรวงยุติธรรม บูรณะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2536 ต่อมาเรือนพระชนนศวรได้รับคัดเลือกจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ให้ได้รับรางวัลดีเด่นด้านอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทยประจำปี พ.ศ. 2537 (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2545 : 45)

อนึ่ง เมื่อสำนักพระราชวังได้เข้ามาดูแล เรือนดังกล่าวได้ใช้เป็นสถานที่จัดแสดงนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 เพื่อให้ประชาชนเข้าชม

ภาพประกอบที่ 28 เรือนพระคฤหบดี

เรือนพระคฤหบดีตั้งอยู่บนเกาะกลางคลองในพระราชวังสนามจันทร์ มีเนื้อที่ประมาณ 300 ตารางวา ตัวเรือนหันหน้าไปทางด้านทิศตะวันตก มีสะพานไม้ข้ามจากเกาะไปเชื่อมกับทางแยกจากถนนราชดำเนินซึ่งเป็นถนนในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ สันนิษฐานว่าป้ายชื่อเรือนพระคฤหบดีคงหายไป

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ปรากฏหลักฐานว่าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดเรือนหลังนี้เป็นที่พักของผู้ใด เมื่อถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ไม่ปรากฏว่าเมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้กระทรวงมหาดไทยใช้เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอขอใช้เรือนพระคฤหบดีเพื่อการใด ต่อมา เรือนพระคฤหบดีได้อยู่ในความดูแลของจังหวัดนครปฐมในระยะหนึ่ง โดยใช้เป็นที่พักอาศัยของเจ้าหน้าที่ที่ดินจังหวัดนครปฐม

เมื่อสำนักพระราชวังได้เข้ามาดูแลพระราชวังสนามจันทร์ เรือนพระคฤหบดี รวมทั้งสะพาน จึงได้รับการบูรณะให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ปัจจุบันได้อัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ คราวเสด็จพระราชดำเนิน ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ มาจัดแสดง และจัดแสดงเรือกอบระ ซึ่งประชาชนในจังหวัดภาคใต้ ทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

ภาพประกอบที่ 29 เรือนพระเอกทันต์

เรือนพระเอกทันต์ตั้งอยู่ในพื้นที่ประมาณ 200 ตารางวา บริเวณริมคลองในพระราชวังสนามจันทร์ ห่างจากถนนราชดำเนินไปทางด้านทิศเหนือประมาณ 50 เมตร โดยมีบ้านพักของข้าราชการตุลาการซึ่งสร้างขึ้นใหม่เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2530 ล้อมรอบ ป้ายชื่อเรือนพระเอกทันต์เป็นภาพเขียนพระคเณศ

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรือนพระเอกทัศต์เขียนแบบขึ้นเพื่อเป็นที่พักของพระยานุศาสน์ จิตรกร เมื่อมีการก่อสร้างเรือนหลังนี้แล้ว ปรากฏหลักฐานว่าได้จัดให้เป็นที่ประทับของหม่อมเจ้าชัชวลิต เกษมสันต์ ต่อมา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงยกพระราชวังสนามจันทร์ให้มณฑลนครชัยศรีใช้เป็นสถานที่ราชการ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอขอใช้เรือนพระเอกทัศต์เป็นที่พักของผู้พิพากษา และอยู่ในความดูแลของศาลจังหวัดนครปฐม ภายหลัง สำนักพระราชวังได้เข้ามาดูแลเรือนพระเอกทัศต์ และบูรณะให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

1.2.5 สิ่งก่อสร้างอื่นๆ ในพระราชวังสนามจันทร์

นอกจากพระตำหนักและพระที่นั่งองค์ต่างๆ ในพระราชวังสนามจันทร์แล้ว สิ่งก่อสร้างอื่นๆ ในพระราชวังสนามจันทร์ที่ควรกล่าวถึง ได้แก่ ศาลาลงทรง เรือนแพหรือพระตำหนักเรือนแพ โรงละคร สถานีรถไฟ และแก่งรถไฟ

ภาพประกอบที่ 30 ศาลาลงทรง

ศาลาลงทรง เป็นศาลาลงเล็กที่มีความงดงามตามแบบสถาปัตยกรรมไทย เดิมศาลาลงทรงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่ที่พระราชวังสนามจันทร์ ต่อมาได้ย้ายมาปลูกไว้ยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรือนแพหรือพระตำหนักเรือนแพ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ (2543 : 15 - 16) ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เรือนแพหรือพระตำหนักเรือนแพ เดิมอยู่ที่คลองด้านหลังพระตำหนักชาลิมงคลอาสน์พระราชวังสนามจันทร์ เรือนแพนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น จากข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ประวัติเรือนแพ “นันทมสุขศาลา” และจดหมายของพระเมธีธรรมานุวัตน์ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ถึงราชองครักษ์

ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2531 และจากการสัมภาษณ์พระมหาพิพัฒน์ จนทรูปโม ทำให้ทราบว่า เรือนแพดังกล่าวต่อมาได้นำมาสร้างเป็นศาลาขนาดเล็ก ซึ่งได้ตั้งชื่อใหม่ว่า “ฉันทสุขศาลา” เพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และนำมาปลูกสร้างครั้งแรกในเขตพุทธาวาสที่ลานหน้าพระร่วงโรจนฤทธิ์ ทางด้านทิศเหนือ ใช้เป็นที่อ่านหนังสือและเป็นที่พักอาหารหรือทำนองศาลาประชาคมของชาวบ้าน จนทำให้มีฉายาเรียกกันทั่วไปว่า “ศาลาถนอกระจอก” ต่อมาได้รื้อมาสร้างเป็นสำนักงานจัดประโยชน์ และรักษาองค์พระปฐมเจดีย์ ทางด้านซ้ายมือของพระร่วงโรจนฤทธิ์ และเมื่อสร้างสำนักงานจัดประโยชน์และรักษาองค์พระปฐมเจดีย์ใหม่แล้ว ก็ได้รื้อย้ายไปปลูกในเขตสังฆาวาสเป็นหอสมุดของวัดพระปฐมเจดีย์ ซึ่งอยู่ที่บริเวณตรงข้ามไปทางทิศเหนือของหอสมุดของวัดในปัจจุบัน ครั้นต่อมาได้มีการสร้างหอสมุดของวัดซึ่งตั้งอยู่ในสถานที่ปัจจุบัน ก็ได้รื้อย้ายเรือนดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง ส่วนที่ตั้งของหอสมุดเดิมได้สร้างเป็นกุฏิพระแทน เรือนแพซึ่งเคยอยู่ที่คลองหลังพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ในปัจจุบันจึงได้ถูกตัดแปลงเป็นหอสมุดอาคารทรงไทยของวัดพระปฐมเจดีย์ในปัจจุบัน โดยทางวัดได้รักษาหน้าจั่วของเรือนแพไว้ได้อย่างสมบูรณ์ และยังคงรักษาสภาพเสาของเรือนแพเดิมซึ่งเหลือจำนวน 8 ต้น โดยได้นำมาทำเป็นเสาของอาคารหอสมุดชั้นบน ซึ่งรวมอยู่กับเสาด้านใหม่ของอาคารหลังนี้ด้วย สำหรับฝาไม้กระดานมีลักษณะเป็นลูกฟัก ซึ่งทางวัดได้นำมาประกอบเป็นตัวอาคารแต่ได้เก็บรักษาไว้ที่กุฏิพระหลังหนึ่ง พระพิพัฒน์ จนทรูปโม ได้เล่าให้ฟังว่า ได้เคยเห็นว่าเสาเรือนแพนี้มีความงดงามมาก คือ ที่เสาทำเป็นร่องและมีขอบเสาปิดทองล่องชาดอย่างงดงาม ในปัจจุบันเสาทั้ง 8 ต้นนั้น เหลือสภาพให้เห็นแต่เพียงเสาไม้ธรรมชาติ ซึ่งมีรอยเซาะร่องให้เห็นเท่านั้น อนึ่ง ตระกูลไผ่ถันท์เจ้าของโรงเรียนอนุบาลไพทวิทยา จังหวัดนครปฐม ได้มีจิตศรัทธาบริจาคทรัพย์จัดสร้างเป็นห้องสมุดดังกล่าว

โรงละคร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงละครขึ้นบริเวณข้างพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ โรงละครดังกล่าวปรากฏหลักฐานในหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว. ปุ้ม มาลากุล) ลงวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2462 ดังนี้

อนึ่ง โรงละครที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นที่พระราชวังสนามจันทร์ 1 หลัง... พระยาวิศุกรรมศิลปประสิทธิ์ได้จัดทำแล้วเสร็จคราวเสด็จประทับแรมในการประลองยุทธเสือป่า เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2461...

ขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ที่พระราชวังสนามจันทร์ แม้บางวันพระองค์จะทรงมีพระราชกิจมากมาย แต่มักจะมีทรงดเว้นการซ้อมละครหรือเล่นละครในเวลากลางคืน บางคราวทรงเล่นดัมป์แครมโบ (ละครปริศนา) ด้วย บางคืน ตอนหัวค่ำ ทรงซ้อมรบเสือป่า ตอนดึกทรงซ้อมละคร และส่วนใหญ่แล้วมักจะทรงซ้อมไปจนถึง 4 นาฬิกา จึงเสด็จขึ้นที่ประทับ

ในระหว่างปี พ.ศ. 2464 – พ.ศ. 2465 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับยังพระราชวังสนามจันทร์ 2 ช่วง คือ ระหว่างวันที่ 17 มกราคม - 12 มีนาคม พ.ศ. 2464 และระหว่างวันที่ 22 พฤษภาคม - 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2465 ตลอดระยะเวลาดังกล่าวปรากฏว่ามีการแสดงละครที่พระราชวังสนามจันทร์ไม่ต่ำกว่า 10 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง **หาเมียให้ผัว** **วิวาหพระสมุท** **ชิงนาง** **ตัวกอวิลสัน** **มิตรแท้** **เสียสละ** และ **เสือเถ่า** เป็นต้น นอกจากนี้ ในคืนวันที่ 10 มิถุนายน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการแสดงละครว่า เรื่อง **ขุนช้างขุนแผน**

เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2470 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงวังได้นำฉากซุ้มหน้าโรงละครและซุ้มประตูมาใช้ในราชการของกระทรวงวังที่กรุงเทพมหานคร และเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2476 กระทรวงวังได้มีหนังสืออนุญาตให้กระทรวงมหาดไทยหรือโรงละครไปปลูกเป็นเรือนพยาบาลของเรือนจำจังหวัดนครปฐม

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาพประกอบที่ 31 สถานีรถไฟหัวหิน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สถานีรถไฟหลวง พระราชวังสนามจันทร์ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ โดยข้ามสะพานจักรยาตราซึ่งเป็นสะพานโยงออกไป ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้กรมรถไฟหลวงหรือสถานีรถไฟหลวง พระราชวังสนามจันทร์ ไปเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ ซึ่งกรมรถไฟหลวงได้นำไปปลูกไว้ที่สถานีรถไฟหัวหิน

มหาวิทยาลัยศิลปากรได้มีโครงการที่จะสร้างสถานีรถไฟสนามจันทร์ขึ้น เพื่อให้ทราบว่าบริเวณนี้เคยมีสถานีรถไฟหลวง พระราชวังสนามจันทร์ มาแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยสร้างตรงข้ามกับคณะมัณฑนศิลป์ ห่างจากสถานที่ดั้งเดิมประมาณ 200 เมตร ในกรณีนี้ เทศบาลเมืองนครปฐมและหมวดการทางจังหวัดนครปฐมช่วยอนุเคราะห์ในการถมที่ดินบริเวณดังกล่าว มหาวิทยาลัยศิลปากรได้สร้างที่พักผู้โดยสาร และการรถไฟได้ให้บริการหยุดรับส่งผู้โดยสารที่สถานีนี้เป็นบางขบวน ทั้งนี้ ได้เริ่มให้บริการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบที่ 32 สถานีรถไฟพระราชวังสนามจันทร์ในปัจจุบัน
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพประกอบที่ 33 เก๋งรถไฟ

เก๋งรถไฟมีลักษณะเป็นอาคารไม้หลังเล็กๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อเสด็จโดยรถไฟ พระองค์ทรงใช้ในคราวเสด็จพระราชดำเนินซ้อมรบเสือป่าตามท้องที่จังหวัดนครปฐมและราชบุรี เก๋งรถไฟนี้ได้ตกทอดแก่นายเจื้อบุญยประภัตร ปลัดสุขาภิบาลในสมัยนั้น ต่อมา พันเอกช่วง เชาวศักดิ์สงคราม ได้รับโอนจากนางนันทา บุญยประภัตร แล้วได้ดำเนินการบูรณะเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระวชิรรินทร์ เทวสารโ 2552)

ปัจจุบัน เก๋งรถไฟนี้อยู่ที่วัดเสนาหา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยทางวัดได้นำไปปลูกเป็นกุฏิของพระสงฆ์ กุฎิดังกล่าวทำเป็น 2 ชั้น ส่วนที่เป็นเก๋งรถไฟอยู่ชั้นบน (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2539 : 16)

1.2.6 พระราชวังสนามจันทร์ มรดกอันล้ำค่าของแผ่นดิน

พระราชวังสนามจันทร์เป็นพระราชวังที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรม กล่าวคือ มีอาคารทั้งที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยและแบบตะวันตก ซึ่งมีการสร้างสรรค์ได้อย่างกลมกลืนและลงตัว ภายในพระราชวังสนามจันทร์ยังมีจิตรกรรมฝาผนังภาพเทพประณมอันทรงคุณค่า ห้องพระเจ้า และประติมากรรมเทวรูปพระกณศ ฌ เทวาลัยกณศร์ ซึ่งกล่าวได้ว่า จิตรกรรมฝาผนัง และประติมากรรมดังกล่าว นอกจากจะมีคุณค่าทางด้านศิลปะแล้ว ยังมีคุณค่าทางด้านจิตใจอย่างสูงส่งอีกด้วย เพราะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยให้มีความสุข และประสบความสำเร็จในชีวิต

นอกจากนี้ พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ประดิษฐานอยู่ภายในพระราชวังสนามจันทร์นั้น เป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจประชาชนให้น้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และอนุสาวรีย์ย่าเหล ซึ่งตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์นั้นก็ยังเป็นอนุสาวรีย์ที่เตือนใจให้เราทั้งหลายได้เกิดสำนึก และตระหนักถึงความรัก ความผูกพันของผู้เป็นมิตรซึ่งไม่มีข้อจำกัดแม้เรื่องชาติกำเนิด ดังนั้น จึงเป็นการบ่งชี้ได้ว่าเราไม่ควรดูสิ่งต่างๆ แต่ภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่ควรมองให้ลึกถึงจิตใจ อนุสาวรีย์ ย่าเหล จึงมีคุณค่าในการปลูกจิตสำนึกให้มีความซื่อสัตย์ กตัญญู และจงรักภักดี

อนึ่ง พระราชวังสนามจันทร์ ยังมีคุณค่าในการเป็นสถานที่ที่ทำให้มีวรรณกรรมอันทรงคุณค่าของชาติ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครอันทรงคุณค่าหลายเรื่อง ฌ พระราชวังแห่งนี้ รวมทั้งยังทรงส่งเสริมด้านศิลปะการแสดง นาฏศิลป์ โขน-ละคร ทั้งนี้ ได้มีการจัดแสดง ฌ พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์หลายเรื่อง เช่น การแสดงละครพูด เรื่อง โพงพาง งดการสมรส เจ้าข้า, สารวัด! ขนมนสมน้ำยา หามเมียให้ผัว มิตรแท้ และ เสือเถ่า เป็นต้น ทั้งนี้ การแสดงโขนและละครของไทยย่อมต้องมีการบรรเลงดนตรีประกอบ จึงเป็นการส่งเสริมศิลปะด้านคีตศิลป์ไปในตัวด้วย ซึ่งทำให้เห็นว่าพระราชวังสนามจันทร์นั้นเป็นแหล่งปลูกฝังให้เกิดความรักในศิลปวัฒนธรรมของชาติได้เป็นอย่างดี

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ความทรงคุณค่าที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ พระราชวังสนามจันทร์ยังมีบทบาทสำคัญในด้านการเป็นสถานที่ปฏิบัติภาคนามของกองเสือป่า ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้น พระราชวังสนามจันทร์จึงเป็นสถานที่สำคัญในการรักษาความมั่นคงของชาติ และอาจกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชมรดกอันล้ำค่า คือ พระราชวังสนามจันทร์ ไว้ให้เป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม และเป็นสิ่งที่ชาวไทยทุกคนควรภูมิใจ

1.3 ประวัติและโครงสร้างการบริหารงานของพระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง (ปี พ.ศ. 2546 - ปัจจุบัน)

พระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง เปิดให้เข้าชมตั้งแต่เวลา 09.00 น. - 16.00 น. โดยไม่เว้นวันหยุดราชการ (ยกเว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์) ทั้งนี้ ได้จัดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำพระที่นั่งและพระตำหนักต่างๆ คอยตรวจเช็คบัตรเข้าชม และให้คำแนะนำในการเข้าชม เนื่องจากทางพระราชวังสนามจันทร์ไม่ได้จัดการนำชมเป็นรอบๆ เพราะมีเจ้าหน้าที่นำชมไม่เพียงพอต่อการรองรับผู้เข้าชม จึงมีการจัดเจ้าหน้าที่นำชมประจำจุด โดยบรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวประจำจุดที่ตนเองรับผิดชอบ ซึ่งทางพระราชวังสนามจันทร์ได้กำหนดเส้นทางการเข้าชมเป็นขอบเขต

นอกจากนี้ ยังจัดให้มีการแสดงละครบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง **วิชาวพระสมุทร** ทั้งนี้ ต้องขอติดต่อเข้าชมล่วงหน้าเป็นลายลักษณ์อักษร โดยระบุจำนวนผู้เข้าชมเป็นหมู่คณะ (ข้อมูล 1 ตุลาคม 2549) และการแสดงนาฏศิลป์ไทยในชุดวิพิธทัศนา แสดงโดยเจ้าหน้าที่นาฏศิลป์ พระราชวังสนามจันทร์ เปิดแสดงเฉพาะวันเสาร์และวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 13.30 น. - 14.45 น. ดังนั้น เวรหยุดของเจ้าหน้าที่แต่ละคนจึงต้องมีการสับเปลี่ยนกันคนละ 2 วัน ภายใน 1 สัปดาห์ และมีสิทธิในการลาป่วย ลาพักร้อน ได้ตามระเบียบข้อบังคับของทางราชการ

ข้อปฏิบัติในการเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ ใช้ระเบียบข้อบังคับเดียวกับระเบียบสำนักพระราชวังว่าด้วยการเข้าชมพระบรมมหาราชวัง พ.ศ. 2547 ในบางรายข้อ เช่น (สำนักพระราชวัง 2547)

ข้อ 6 ข้อปฏิบัติในการเข้าชม

1. ในเรื่องของราคาบัตรเข้าชม สำหรับพระราชวังสนามจันทร์ นักท่องเที่ยวต่างประเทศจะต้องเสียค่าบัตรเข้าชมในราคา 50 บาท คนไทย (ผู้ใหญ่) ราคา 30 บาท และเด็กนักเรียน นิสิต นักศึกษา พระภิกษุ สามเณร แม่ชี ราคา 10 บาท / ผู้ที่ใช้บัตรเข้าชมพระบรมมหาราชวังสามารถใช้บัตรเลือกชมพระที่นั่งอนันตสมาคมหรือพระราชวังสนามจันทร์ที่ใดที่หนึ่งนอกเหนือจากการใช้บัตรดังกล่าวเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์
2. แยกของทางราชการและแยกของพระราชวงศ์ ให้ขอเข้าชมเป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้าก่อนวันเข้าชม 5 วันทำการ
3. นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ต้องการเข้าชมเป็นหมู่คณะ ให้สถานศึกษาติดต่อขอเข้าชมเป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้าก่อนวันเข้าชม 5 วันทำการ

4. การแต่งกาย ผู้ที่จะเข้าชมต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย หรือแต่งกายตามประเพณีนิยมของแต่ละชาติ ห้ามแต่งกายลักษณะอื่นๆ ที่ไม่เหมาะสม เช่น สวมเสื้อแขนกุด เสื้อรัดรูป เสื้อเปิดหน้าท้อง ชุดกีฬา กางเกงยี่ดรีดรูป กางเกงสามส่วน กางเกงขาสั้น ยกเว้นเครื่องแบบ การสวมรองเท้าต้องสวมรองเท้าหุ้มส้น หรือรัดส้นเท่านั้น ห้ามสวมรองเท้าแตะ ยกเว้นพระภิกษุ สามเณร และชาวไทยชนบท

5. การถ่ายภาพนิ่ง วิดิทัศน์ หรือภาพยนตร์ ห้ามถ่ายทำโดยมีแสงประกอบในการถ่ายทำ เพื่อนำไปเผยแพร่ในรูปแบบต่างๆ ต้องได้รับอนุญาตจากสำนักพระราชวัง

ข้อ 7 การอำนวยความสะดวก

งานประชาสัมพันธ์และวิชาการจะเป็นผู้รับผิดชอบอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าชมในเรื่องการแต่งกาย หากผู้เข้าชมแต่งกายไม่เหมาะสม ให้จัดหาเสื้อผ้ามาบริการให้ผลัดเปลี่ยนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และอำนวยความสะดวกในเรื่องที่จอดรถ

ข้อ 8 การดำเนินการเกี่ยวกับมัคคุเทศก์

1. ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำชาวต่างประเทศเข้าชม ต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย ต้องติดบัตรอนุญาตการเป็นมัคคุเทศก์ที่ออกโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้เห็นชัดเจนตลอดเวลาที่ปฏิบัติหน้าที่นำชม

2. มัคคุเทศก์ที่นำชาวต่างประเทศเข้าชม หากได้กระทำการใดๆ อันก่อให้เกิดความเสียหาย เช่น แสดงกิริยาจาลาบหลู่สถานที่หรือวัตถุอันควรเคารพ หรือใช้คำบรรยายอันอาจจะโน้มนำให้ชาวต่างประเทศเข้าใจผิด ซึ่งอาจก่อให้เกิดการดูหมิ่นดูแคลนสถานที่ วัตถุ หรือบุคคลอันควรเคารพได้ สำนักพระราชวังจะไม่อนุญาตให้มัคคุเทศก์ผู้นั้นนำชาวต่างประเทศเข้าชมวัง

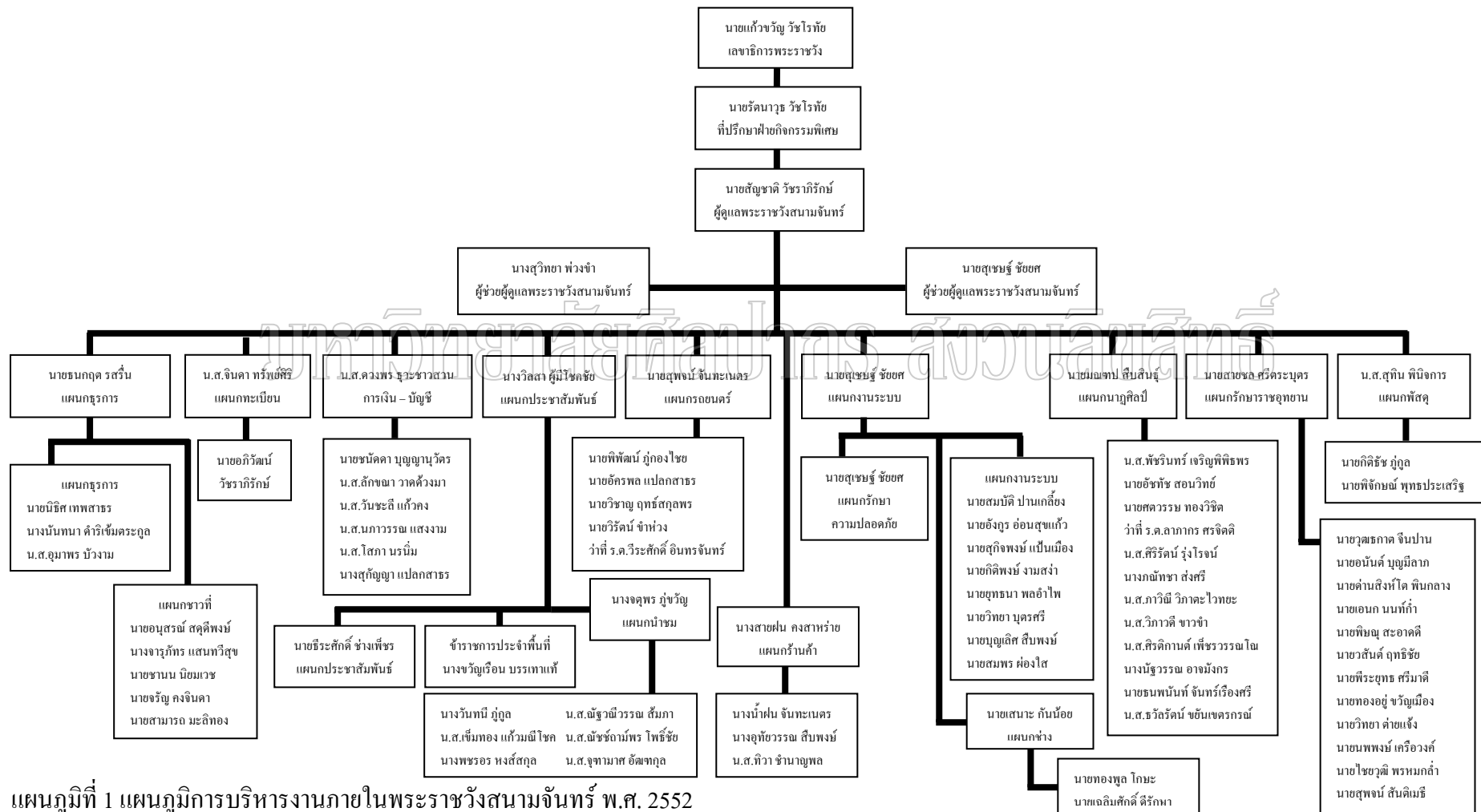
ข้อ 9 ข้อห้ามเกี่ยวกับการเข้าชม

1. ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาชักชวนนักท่องเที่ยว หรือกระทำการใดๆ เพื่อเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ต่างๆ ภายในบริเวณวัง

2. ห้ามผู้เข้าชมหยิบจับชิ้นส่วนอันเป็นสิ่งประดับอาคารสถานที่ที่ให้เข้าชม เช่น กระจกสี รูปปั้นที่ตั้งประดับตามสถานที่ต่างๆ เป็นต้น

พระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง แบ่งการบริหารงานภายใน ดังแผนภูมิต่อไปนี้ (แผนภูมิการบริหารงานภายในพระราชวังสนามจันทร์ 2552)

แผนภูมิการบริหารงานภายในพระราชวังสนามจันทร์

แผนภูมิที่ 1 แผนภูมิการบริหารงานภายในพระราชวังสนามจันทร์ พ.ศ. 2552

1.4 การบูรณะและปรับปรุงพระราชวังสนามจันทร์

1.4.1 การบูรณะพระราชวังสนามจันทร์ ช่วงก่อนที่สำนักพระราชวังเข้ามาดูแล

พระราชวังสนามจันทร์มีอายุยาวนานถึง 100 ปี สิ่งก่อสร้างในพระราชวังสนามจันทร์จึงทรุดโทรมลงตามลำดับ หน่วยงานราชการทุกหน่วยที่ได้อาศัยพระราชวังแห่งนี้เป็นที่ปฏิบัติราชการหรือพักอาศัยต่างช่วยกันบูรณะอาคารสถานที่ที่ตนเองรับผิดชอบดูแลตามกำลังและความสามารถ ซึ่งปรากฏหลักฐานที่มีการบันทึกถึงการบูรณะพระที่นั่งและพระตำหนักต่างๆ รวม 6 ครั้ง ดังนี้ (สำนักงานจังหวัดนครปฐม 2539 : 37)

การบูรณะครั้งที่ 1 พ.ศ. 2526 กรมศิลปากรและมหาวิทยาลัยศิลปากรได้ดำเนินการบูรณะพระตำหนักทับขวัญ

การบูรณะครั้งที่ 2 พ.ศ. 2531 มหาวิทยาลัยศิลปากรได้ดำเนินการบูรณะเรือนทับเจริญ

การบูรณะครั้งที่ 3 พ.ศ. 2532 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสนับสนุนงบประมาณให้จังหวัดนครปฐม เพื่อดำเนินการบูรณะซ่อมแซมพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ พระที่นั่งวัชรirma และพระที่นั่งพิมานปฐม

การบูรณะครั้งที่ 4 พ.ศ. 2534 มหาวิทยาลัยศิลปากรได้ดำเนินการบูรณะพระตำหนักมหาราชรัศมีบัลลังก์

การบูรณะครั้งที่ 5 พ.ศ. 2535 คณะกรรมการอำนวยการบูรณะพระราชวังสนามจันทร์ได้ดำเนินการบูรณะพระตำหนักชาติมงคลอาสน์ โดยมอบหมายให้มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นผู้ดูแลการบูรณะ

การบูรณะครั้งที่ 6 พ.ศ. 2539 จังหวัดนครปฐมได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมพระที่นั่งพิมานปฐม พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี พระที่นั่งวัชรirma พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ เทวาลัยคเณศร์ ซ่อมแซม และก่อรั้วด้านหน้า

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระราชวังสนามจันทร์เป็นโบราณสถานที่สำคัญ มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม และด้านประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครปฐม ส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าวให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์มั่นคงถาวร อันจะเป็นประโยชน์ให้เกิดความภาคภูมิใจแก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า

“ในประเทศสยามนี้มีของโบราณ เช่น เจดีย์สถานและวัตถุต่างๆ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและช่างผู้ชำนาญศิลปศาสตร์ ได้สร้างไว้แต่ปางก่อนเป็นอันมาก ของโบราณ เช่นกล่าวมาข่อมเป็นหลักฐานในพงศาวดาร และเป็นเครื่องอุปกรณ์ตรวจตราหาความรู้ โบราณคดีต่างๆ อันเจริญประโยชน์และเกียรติของบ้านเมือง เพราะฉะนั้นบรรดาอริยประเทศจึงถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาลจะต้องเอาเป็นธุระเกื้อกูลการตรวจตรารักษาของโบราณอันมีอยู่ในประเทศของคน”

(ศิริพงษ์ พยอมแย้ม 2531 : 99, อ้างถึงใน ประวัติ เสมติ)

1.4.2 การบูรณะพระราชวังสนามจันทร์ ช่วงที่สำนักพระราชวังเข้ามาดูแล พ.ศ.

2546 – พ.ศ. 2550

การบูรณะครั้งที่ 7 พ.ศ. 2546 – พ.ศ. 2550 เมื่อคณะกรรมการอำนวยการบูรณะพระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ทรงเป็นองค์ประธาน และศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นรองประธานกรรมการฯ ได้ดำเนินการให้กระทรวงมหาดไทยถวายคืนสิทธิการใช้พระราชวังสนามจันทร์แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้จังหวัดนครปฐมและมหาวิทยาลัยศิลปากรส่งมอบพื้นที่อันประกอบด้วยพระที่นั่ง พระตำหนัก เรือนข้าราชการบริพาร และอาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ ให้สำนักพระราชวังดำเนินการดูแล เพื่อให้พระราชวังสนามจันทร์กลับคืนมามีฐานะเป็นพระราชวังของพระมหากษัตริย์ตามพระราชดำริ ในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี

ทั้งนี้ ได้มีพิธีส่งมอบให้สำนักพระราชวัง ณ ห้องประชุมราชการ จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2546 โดยมีนายแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวัง เป็นผู้รับมอบ นายนาวัน ชันธุริฎ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ลิขิต กาญจนภรณ์ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ เป็นผู้ส่งมอบ (กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ 2552) ด้วยเหตุนี้ สำนักพระราชวังจึงได้เข้ามาดูแลพระราชวังสนามจันทร์จนถึงปัจจุบัน

เมื่อสำนักพระราชวังรับผิดชอบดูแลพระราชวังสนามจันทร์ เลขาธิการพระราชวัง นายแก้วขวัญ วัชโรทัย ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตดำเนินการบูรณะซ่อมแซมพระที่นั่ง พระตำหนัก เรือน และอาคารต่างๆ ภายในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์ และมอบหมายให้นายวัชรกิติ วัชโรทัย กรมวังผู้ใหญ่ (ขณะดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวังฝ่ายที่ประทับ) เป็นผู้ควบคุมการดำเนินการบูรณะซ่อมแซม โดยได้รับงบประมาณในการบูรณะซ่อมแซมจากรัฐบาล (สำนักพระราชวัง 2551 : 86 - 87)

รายละเอียดการบูรณะซ่อมแซมพระที่นั่ง และพระตำหนัก

พระที่นั่งพิมานปฐม และพระที่นั่งอภิรมย์ฤดี

การดำเนินการเกี่ยวกับโครงสร้าง ได้ดำเนินการเปลี่ยนโครงสร้างหลังคาที่ผู้รื้อกระเบื้อง ใช้ฝ้ายางคลุมหลังคา แล้วดำเนินการมุงกระเบื้องเคลือบพลาสติกสังกะสีกันซึม ดำเนินการสกัดและซ่อมผนังปูนฉาบภายในและนอกอาคาร ซ่อมบานประตู หน้าต่าง โดยทำคิ้วบัวรอบวงกบ ทำลวดลายฉลุผนังคอสอง ลวดลายช่องแสง ลายปูนปั้น ซ่อมปรับปรุงบันไดหินอ่อน และบันไดไม้ทั้งหมด เปลี่ยนไม้โครงสร้างส่วนที่ชำรุด ดัดผนังไม้ และทำลูกกรงไม้ริมระเบียงใหม่

นอกจากนี้ ได้มีการรื้อพื้นกระเบื้องบริเวณเฉลียงทางเดินเชื่อมกับพระที่นั่งวัชรนิรมยาออก ปรับพื้น ปูกระเบื้อง ปูหินอ่อน และหินแกรนิต ในบริเวณนี้ กระเบื้องที่ชำรุดได้สั่งทำใหม่เลียนแบบของเก่าเพื่อเสริมเข้าไป และปูหินแกรนิตบริเวณทางเดินรอบอาคาร ชั้นตอนสุดท้าย คือ การขุดลอกสีเก่าออก และทาสีใหม่ทั้งภายในและภายนอกอาคาร อีกทั้ง มีการจัดทำห้องสรงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง ตกแต่งด้วยสุขภัณฑ์ และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ทั้งนี้ ได้มีการสร้างห้องน้ำขึ้นใหม่บริเวณชั้นล่างของห้องประชุมราชการ

ในด้านระบบสาธารณูปโภค ได้ติดตั้งระบบไฟฟ้า ดำเนินการเดินท่อร้อยสายไฟวงจรย่อยต่างๆ ประดับโคมไฟทั้งภายในอาคาร รอบอาคาร และระเบียงทางเดินทั้งหมด ติดตั้งระบบรักษาความปลอดภัย ระบบสัญญาณต่างๆ สายล่อฟ้า เครื่องปรับอากาศ และโทรศัพท์ (สำนักพระราชวัง 2551 : 89)

พระที่นั่งวัชรนิรมยา และพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์

การดำเนินการเกี่ยวกับโครงสร้าง ได้มีการรื้อเปลี่ยนโครงสร้างหลังคาที่ผู้รื้อออก แล้วเปลี่ยนซ่อมแซมด้วยไม้ใหม่ เช่น ฝ้า เพดาน ชายคา และไขลานไม้สัก รื้อกระเบื้องหลังคาออก ใช้ฝ้ายางคลุมหลังคาแล้วมุงด้วยกระเบื้องเคลือบพลาสติกสังกะสีกันซึม

บริเวณหน้าบัน มีการจัดกระจกลอกทอง ปิดทองประดับกระจกลวดลายหน้าบันใหม่ พร้อมทั้งซ่อมซ่อฟ้า ไบระกา หางหงส์ และเชิงชาย ดำเนินการซ่อมแซมแบบลวดลายคิ้วบัวปูนปั้น ชุ่มประตู หน้าต่าง บังคอกเสา ดาวเพดาน และคันทวย สำหรับตัวอาคาร ได้ดำเนินการสกัดผนังปูนฉาบเดิมออก แล้วฉาบปูนผนังใหม่ทั้งภายในและภายนอก แล้วจึงทาสีอาคารทั้งหลัง บริเวณระเบียงทางเดินระหว่างพระที่นั่งวัชรนิรมยาและพระที่นั่งพิมานปฐม ได้ดำเนินการปูกระเบื้อง พร้อมทั้งปูหินแกรนิตบริเวณทางเดินรอบอาคาร

ในด้านระบบสาธารณูปโภค ได้ดำเนินการติดตั้งระบบไฟฟ้า เดินท่อร้อยสายวงจรต่างๆ ติดตั้งระบบรักษาความปลอดภัย ติดตั้งกล้องวงจรปิด ระบบป้องกันอัคคีภัย สายล่อฟ้า เครื่องปรับอากาศ และโทรศัพท์

พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์

การดำเนินการเกี่ยวกับ โครงสร้าง ได้สกัดรอยร้าวตามจุดต่างๆ และส่วนที่ชำรุด สกัดผิวปูนบริเวณฝ้าและภายในตัวอาคารที่ชำรุดเพื่อฉาบผิวปูนใหม่ ดำเนินการลอกสีเก่าออก และทาสีใหม่บริเวณสะพานกลางน้ำและตัวอาคาร พร้อมทั้งดำเนินการซ่อมหน้าต่างตลอดแนว ติดตั้งระบบรักษาความปลอดภัย และปรับปรุงระบบไฟฟ้าใหม่ทั้งหมด (สำนักพระราชวัง 2551 : 90)

พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์

พระตำหนักองค์นี้ได้ดำเนินการทาสีใหม่ทั้งภายในและภายนอกอาคาร

พระตำหนักทับแก้ว

การดำเนินการด้าน โครงสร้าง ได้ซ่อมโครงสร้างหลังคา รื้อกระเบื้องหลังคาที่ชำรุดออกเพื่อมุงกระเบื้องใหม่ ซ่อมโครงสร้างไม้ เช่น พื้นและหลังคาที่ชำรุด สกัดผนังปูนเสาะปูน และฉาบปูนใหม่ ปรับปรุงห้องสุขาชั้นบน ชั้นล่าง พร้อมกับปรับพื้นที่ของตัวพระตำหนัก และทาสีพระตำหนักใหม่

พระตำหนักทับขวัญ

พระตำหนักองค์นี้ได้ดำเนินการติดตั้งระบบรักษาความปลอดภัย (สำนักพระราชวัง 2551 : 91) ปัจจุบันได้มีการซ่อมแซมเพิ่มเติมอีก โดยเปลี่ยนพื้นนอกชาน เปลี่ยนหลังคา ปรับปรุงห้องทรง 2 ห้อง และทาสีใหม่ (ดำเนินการในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2551 – มีนาคม พ.ศ. 2552) (สัญญาชาติ วัชรารักษ์ 2552)

รายละเอียดการบูรณะซ่อมแซมเรือนต่างๆ

เรือนพระคฤหบดี

สำนักพระราชวังได้ทำการรื้อกระเบื้องหลังคาเพื่อมุงหลังคาใหม่ ซ่อมระแนงไม้หลังคาที่ชำรุด ขัดพื้นไม้และลูกกรงระเบียงรอบตัวเรือน (ลวดลายประดับแบบขนมปังขิง) ซ่อมวงกบประตู-หน้าต่าง และบริเวณเสาเรือน มีการรื้อพื้นปูนเก่าออกเพื่อปรับพื้นผิวใหม่ และปูกระเบื้องใต้ถุนเรือน ทั้งนี้ สำนักพระราชวังได้ทาสีใหม่ทั้งภายในและภายนอกตัวเรือน (สำนักพระราชวัง 2551 : 92)

เรือนพระกรรติเกยะ

สำนักพระราชวังได้ทำการรื้อกระเบื้องหลังคาเพื่อมุงหลังคาใหม่ ฝ้าเพดาน วงกบประตู-หน้าต่าง และลวดลายไม้ ลูกกรงไม้รอบระเบียงเรือน (ลวดลายประดับแบบขนมปังขิง) ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ทำจากไม้ มีการขัดลอกสีเดิมออกพร้อมกับซ่อมไม้บางส่วนที่ชำรุด และทำการทาสีทั้งภายในและภายนอกตัวเรือน พร้อมกันนั้นได้ปูกระเบื้องใต้ถุนอาคารอีกด้วย (สำนักพระราชวัง 2551 : 92 - 93)

เรือนชาวที่

สำนักพระราชวังได้ทำการรื้อและซ่อมหลังคามุงกระเบื้องใหม่ ซ่อมพื้นไม้ บานเพ็ชร์ ไม้ฉลุ ฝ้าเพดาน ราวบันได วงกบประตู-หน้าต่างที่ชำรุดไป และทำการขัดลอกสี ได้ทำการปรับพื้นปูนใหม่ใต้อาคารเพื่อปูกระเบื้อง เสาใต้ถุนเรือนสกัดผิวปูนเดิมออก และฉาบผิวใหม่ พร้อมกันนั้นได้ทาสีใหม่ทั้งภายในและภายนอกตัวเรือน (สำนักพระราชวัง 2551 : 93)

เรือนพระเอกทันต์

สำนักพระราชวังได้ทำการรื้อกระเบื้องหลังคาที่ชำรุดและตีไม้ระแนงเพื่อปูกระเบื้องมุงหลังคาใหม่ ทำการลอกสีผนังเดิมในตัวเรือนออกเพื่อทาสีใหม่ ติดตั้งราวระเบียงเรือน และทำการเทพื้น ปรับพื้นผิวใต้ถุนเรือนให้เสมอกันเพื่อปูกระเบื้อง นอกจากนี้ได้มีการสกัดผิวเสาปูนใต้ถุนเรือนเพื่อฉาบผิวปูนใหม่ ปรับปรุงห้องน้ำบริเวณหลังเรือน และทาสีภายในและภายนอกตัวเรือน เรือนหลังเล็ก มีการรื้อหลังคากระเบื้องที่ชำรุด โครงสร้างไม้ เช่น ฝ้าเพดานและพื้นไม้ที่ชำรุด เพื่อซ่อมแซมและทำการขัดลอกสีเดิมออกเพื่อทาสีใหม่ และปูกระเบื้องหลังคา ปูกระเบื้องใต้ถุนเรือน และติดตั้งรางน้ำฝน (สำนักพระราชวัง 2551 : 93)

เรือนพระนันทิเสน

สำนักพระราชวังได้ทำการรื้อกระเบื้องหลังคาเพื่อมุงหลังคาใหม่ ซ่อมระแนงไม้หลังคาที่ชำรุด ซ่อมแซมลูกกรงระเบียงไม้ (ลวดลายประดับแบบขนมปังขิง) ชัดพื้นไม้ ซ่อมวงกบประตู-หน้าต่าง ปรับพื้นใต้ถุนเรือน ปูกระเบื้องดินเผา และทาสีทั้งภายในและนอกอาคาร (สำนักพระราชวัง 2551 : 93)

เรือนสุภรัถย์

สำนักพระราชวังได้ทำการรื้อกระเบื้องหลังคาเดิมออก เปลี่ยนโครงไม้หลังคา พื้น ฝาผนังไม้ที่ชำรุด แล้วมุงหลังคาใหม่ ทำการสกัดผิวปูนบริเวณเสาเรือนเพื่อฉาบผิวปูนใหม่ ซ่อมบริเวณผนัง ราวบันได ลูกกรงระเบียง (ลวดลายประดับแบบขนมปังขิง) แล้วทาสีใหม่ทั้งภายในและภายนอก และมีการติดตั้งรางน้ำ

นอกจากนี้ ได้มีการรื้อถอนเรือนเก่าบริเวณด้านหน้าออกทั้งหมด แล้วดำเนินการปรับพื้นที่ใหม่ (สำนักพระราชวัง 2551 : 93)

เรือนที่พักราชองครักษ์

สำนักพระราชวังได้ทำการรื้อกระเบื้องหลังคาออก มุงกระเบื้องใหม่ โครงสร้างที่เป็นไม้ ทั้งฝ้า เพดาน พื้น ฝาผนังไม้โดยรอบเปลี่ยนส่วนที่ชำรุด ชัดลอกสีเดิมออกเพื่อทาสีใหม่ เสาเรือนได้สกัดผิวปูนเดิมออก ทำการฉาบและปรับระดับเสา ซ่อมวงกบประตู-หน้าต่าง ซ่อมงวงบันได ทาสีใหม่ และปูกระเบื้องใต้ถุนเรือน (สำนักพระราชวัง 2551 : 93)

คลังแสง

สำนักพระราชวังได้ต่อคานเรือนด้านหลังเพื่อมุงหลังคาใหม่ มีการเทคานตีขอบบัวตัวเรือน และทำการซ่อมไม้ส่วนที่ชำรุด เช่น ฝาไม้ พื้นไม้ วงกบประตู-หน้าต่าง เสา ลูกกรงระเบียงทางเดิน ซ่อมราวบันได มีการสกัดผนังและฉาบปูนใหม่ เทปูนใต้ถุนเรือนเพื่อปูกระเบื้อง และทาสีตัวเรือนทั้งภายในและภายนอก (สำนักพระราชวัง 2551 : 94)

เรือนที่พักพระตำราวงหลวง

สำนักพระราชวังได้รื้อกระเบื้องที่ชำรุด ซ่อมไม้ระแนง คาน ฝาผนัง พื้นไม้ บันได วงกบประตู-หน้าต่าง มีการชัดลอกสีเดิมออก ชัดพื้นเรือน ทาสีตัวเรือนทั้งภายในและภายนอก (สำนักพระราชวัง 2551 : 94)

เรือนโยธาเก่า (เรือนข้าหลวง)

สำนักพระราชวังได้รื้อกระเบื้องหลังคาที่ชำรุดเพื่อมุงกระเบื้องหลังคาใหม่ รื้อพื้นไม้ของตัวเรือน ฝ้าเพดาน ไม้ระแนง ลูกกรงระเบียงรอบตัวเรือน มีการตัดต่อเสาเรือนที่ชำรุด และทำการขจัดลอกสีเดิมออกเพื่อทาสีใหม่ทั้งภายในและภายนอกตัวเรือน ทั้งนี้ ได้มีการติดตั้งรางน้ำใหม่ด้วย (สำนักพระราชวัง 2551 : 94)

เรือน กกด. เก่า (เรือนข้าหลวง)

สำนักพระราชวังได้ซ่อมกระเบื้องหลังคาที่ชำรุด รื้อผนังฝาไม้ พื้นเรือนเพดานภายในที่ชำรุดเพื่อทำการซ่อมแซม ซ่อมเสาเรือนที่ชำรุดโดยการสกัดผิวปูนเดิมออก และฉาบผิวปูนใหม่ ปูกระเบื้องใต้ถุนเรือน ติดตั้งรางน้ำ และทำการทาสีทั้งตัวอาคาร

นอกจากนี้ เรือนทุกเรือนยังได้รับการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค โดยดำเนินการเดินสายไฟฟ้า ร้อยท่อวางจรย้อยต่างๆ และดำเนินการเกี่ยวกับระบบประปา (สำนักพระราชวัง 2551 : 94)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

การปรับปรุงสะพาน

สะพานจักรีโยตรา

สำนักพระราชวังได้ทำการเคาะปูนสีโครงสร้างหลักของตัวสะพาน และซ่อมแซมโครงสร้างที่ชำรุด และปูพื้นคอนกรีต พร้อมทาสีตัวสะพานตลอดแนว

สะพานรามประเวศน์

สำนักพระราชวังได้ทำการเคาะสนิมโครงสร้างของสะพาน และทาสีใหม่

สะพานข้ามไปยังเรือนพระคฤหบดี

สำนักพระราชวังได้ทำการปรับปรุงโครงสร้างสะพานใหม่ เนื่องจากมีสภาพเก่า ชำรุด โดยทำโครงสร้างเหล็ก ปูพื้นไม้ และทาสีใหม่

สะพานข้ามไปยังเรือนพระชนเศรษฐ

สำนักพระราชวังได้ทำการรื้อตัวโครงสร้างสะพานเดิมที่ทำด้วยไม้ ออก เนื่องจากมีสภาพเก่า และชำรุด เพื่อทำโครงสร้างเหล็ก ปูพื้นไม้ และทาสีตลอดแนวสะพาน

การบูรณะซ่อมแซมพระราชวังสนามจันทร์ได้ดำเนินการมาเป็นลำดับ ความงดงามของเขตพระราชฐาน พระราชวังสนามจันทร์ จึงกลับคืนสู่สายตาประชาชนอีกครั้ง ทั้งนี้ สำนักพระราชวังได้ดำเนินการปรับปรุงพื้นที่ภายในพระราชวังสนามจันทร์อย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2550 ได้ดำเนินการก่อสร้างกำแพงกันเขตพระราชวังทุกด้าน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2550 จนกว่าจะแล้วเสร็จ (สำนักพระราชวัง 2551 : 95)

1.4.3 พระราชทานพระบรมราชานุญาตเปิดพระราชวังสนามจันทร์

ระหว่างการดำเนินการบูรณะซ่อมแซมพระราชวังสนามจันทร์ให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ สวยงาม สำนักพระราชวังได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเปิดพระราชวังสนามจันทร์ให้นักท่องเที่ยวเข้าชมตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา โดยเปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 9.00 น. – 16.00 น. ยกเว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์

นับตั้งแต่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ ได้มีประชาชน นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ให้ความสนใจเข้าเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ พระราชวังสนามจันทร์ยังใช้เป็นสถานที่รับรองพระราชวงศ์ และแขกพิเศษ ในโอกาสต่างๆ เช่น

วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 คุณพุ่ม เจนเซน โอรสในทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เยี่ยมชมและรับมอบบัตรประจำตัวและเครื่องหมายศกของอาสารักษาดินแดน ของกองอาสารักษาดินแดน จังหวัดนครปฐม จากนายนาวัน ชันชริรัฐ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม โดยมีนายวัชรกิติ วัชโรทัย กรมวังผู้ใหญ่ (ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวังฝ่ายที่ประทับในขณะนั้น) ให้การต้อนรับ

วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 คณะเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา ประจำประเทศไทย H.E. Mr. J.D.A. Wijewarden และ Madam Sunila เยี่ยมชมและขออนุญาตถ่ายทำสารคดี “ทูตเที่ยวไทย”

วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2550 คุณหญิงทรงสุดา ยอดมณี ภริยา ฯพณฯ ดร. สุวิทย์ ยอดมณี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และคณะ เยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ (สำนักพระราชวัง 2551 : 96 – 97)

1.4.4 งานฉลอง 100 ปี พระราชวังสนามจันทร์

เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 และในโอกาสที่พระราชวังสนามจันทร์มีอายุครบ 100 ปี สำนักพระราชวัง จังหวัดนครปฐม และมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้มีดำริจัด “งานฉลอง 100 ปี พระราชวังสนามจันทร์” ขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 และน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อปวงชนชาวไทย เลขาธิการพระราชวัง นายแก้วขวัญ วัชโรทัย จึงได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลฯ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัด “งานฉลอง 100 ปี พระราชวังสนามจันทร์” ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ระหว่างวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 ถึงวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ตั้งแต่เวลา 09.00 น. ถึง 22.00 น.

พื้นที่การจัดงานฉลอง 100 ปี พระราชวังสนามจันทร์ ประกอบด้วย สำนักพระราชวังรับผิดชอบการจัดงานและกิจกรรมต่างๆ บริเวณพื้นที่ภายในพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐมรับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่พระราชวังสนามจันทร์ ตั้งแต่บริเวณสะพานรามประเวศน์ ถนนราชดำเนินใน (ถนนต้นสน) จนถึงองค์พระปฐมเจดีย์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ รับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ บริเวณพื้นที่ของมหาวิทยาลัย

ทั้งนี้ สำนักพระราชวังได้จัดพิธีบวงสรวงเนื่องใน “งานฉลอง 100 ปี พระราชวังสนามจันทร์” ณ พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระราชวังสนามจันทร์ เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2550 และจัดแถลงข่าวการจัดงาน เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2550 ณ สโมสรพระราชวังสนามจันทร์ ตามลำดับ และในวันเสาร์ที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธานเปิด “งานฉลอง 100 ปี พระราชวังสนามจันทร์” (สำนักพระราชวัง 2551 : 98 - 101) (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก)

1.4.5 การจัดพิธีบวงสรวงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6

พ.ศ. 2547 – พ.ศ. 2551

หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชวังสนามจันทร์คืนแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยให้อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง ตามพระราชดำริในสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี สำนักพระราชวังได้ดำเนินการจัดพิธีบวงสรวงแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในวันคล้ายวันสวรรคต เพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-

เกล้าเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการเผยแพร่พระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทย พระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง จึงได้ดำเนินการจัดพิธีบวงสรวงที่พระที่นั่งพิมานปฐม ณ ห้องโถง หน้าห้องพระเจ้า ดังนี้

การจัดพิธีบวงสรวงครั้งที่ 1 วันพฤหัสบดีที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 เวลา 09.00 น.

การจัดพิธีบวงสรวงครั้งที่ 2 วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2548 เวลา 09.00 น.

การจัดพิธีบวงสรวงครั้งที่ 3 วันเสาร์ที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 เวลา 09.00 น.

ในปี พ.ศ. 2550 อันเป็นปีที่จัดงานฉลอง 100 ปี พระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวังได้จัดพิธีบวงสรวงแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งที่ 4 เป็นกรณีพิเศษ ในวันจันทร์ที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2550 เวลา 13.00 น. ณ พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (สุวิทยา พ่วงขำ 2550)

การจัดพิธีบวงสรวงครั้งที่ 5 บวงสรวงในวันอังคารที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 เวลา 15.00 น.

2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.1 การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้นได้เติบโตมาเป็นลำดับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 อันเป็นปีที่เริ่มมีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้น ซึ่งทำให้เห็นว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างยิ่ง เพราะสามารถทำรายได้เป็นอันดับ 2 รองจากข้าว ด้วยเหตุนี้จึงควรที่จะมีการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว การศึกษาศักยภาพของสถานที่ใดสถานที่หนึ่งว่ามีความสามารถ ความพร้อมของบริบทในด้านต่างๆ ของสถานที่นั้นว่ามีมากน้อยเพียงใดจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะช่วยทำให้เกิดการดำเนินการในรูปแบบต่างๆ อันจะทำให้เกิดประโยชน์กับแหล่งท่องเที่ยวนั้นได้ ดังนั้น การจะประสบความสำเร็จได้ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องของการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอในหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

ความหมายของศักยภาพ

คำว่า ศักยภาพ (Potential) มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน (2525 : 56) ได้ให้ความหมายของคำว่าศักยภาพว่า หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจ หรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนาหรือปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้

พจนานุกรมเว็บสเตอร์ (10) ได้ให้ความหมายของ “Potential” ว่า Potential (n) : something that can develop or become actual

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2531 : 2) ได้ให้ความหมายของคำว่าศักยภาพว่า หมายถึง ความสามารถ หรือความพร้อมในตัวเองของสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการหรือการเข้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ขึ้น

สุภภรณ์ มากแจ้ง (2543 : 29) ได้ให้ความหมายของคำว่า ศักยภาพ ว่าหมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมในสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลง การพัฒนา และการปรับปรุงใดๆ

จากความหมายของคำว่าศักยภาพดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถ ความสำคัญ และคุณค่า รวมถึงความพร้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ปรับปรุง ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือเป็นประโยชน์ต่อกิจการใดๆ

อนึ่ง ในส่วนของการพิจารณาเกี่ยวกับความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว นับเป็นปัจจัยแรกของการวางแผนพัฒนา เพื่อให้การดำเนินการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์และก่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงขอให้ความหมายของการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ว่า หมายถึง ความสามารถ ความสำคัญ และคุณค่า รวมถึงความพร้อมของปัจจัยต่างๆ ทางด้านการท่องเที่ยวที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ปรับปรุง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือเป็นประโยชน์ต่อพระราชวังสนามจันทร์

แนวคิดในการจัดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีศักยภาพและความสำคัญแตกต่างกันไป ฉะนั้น ในการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของแหล่งใดแหล่งหนึ่งจึงควรจะต้องศึกษาและเรียนรู้องค์ประกอบของหลักเกณฑ์การพิจารณาและกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งวิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2531 : 42 - 43) ได้ยกตัวอย่างแนวความคิดในการจัดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากองค์ประกอบใหญ่ๆ ดังนี้

คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สาระที่เป็นแก่นแท้ของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งนับเป็นคุณค่าหรือความสำคัญที่มีอยู่ อันจะยังผลให้เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างความประทับใจ ตลอดจนเป็นสิ่งตอบสนองความสนใจหรือความต้องการของนักท่องเที่ยว ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะมีมากน้อยไม่ทัดเทียมกัน เช่น ชายทะเลซึ่งมีภูมิทัศน์สวยงามด้วยเกาะแก่ง หาดทรายขาว และน้ำทะเลใสสะอาด ย่อมจะมีคุณค่ามากกว่าชายทะเลที่มีภูมิทัศน์ธรรมดาหรือพบเห็นได้ทั่วไป เช่น หาดทรายโคลน น้ำทะเลขุ่น หรือวัดที่มีโบราณวัตถุสถานเป็นแบบสถาปัตยกรรมเก่าแก่ มีประวัติเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ย่อมจะมีคุณค่ามากกว่าวัดที่สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่และไม่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ เป็นต้น

นอกจากคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ยังมีประเด็นอื่นๆ ให้พิจารณาอีกมาก ซึ่งต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนและใช้ความรู้ของผู้พิจารณาให้กว้างขวาง

ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งหรือส่วนประกอบของสถานที่แห่งนั้นที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว หรือสิ่งที่จะช่วยในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่จะเลือกการเดินทางมาสู่สถานที่แห่งนั้น ถึงแม้ว่าความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจะไม่ใช่สิ่งดึงดูดใจหรือสิ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจะมีอิทธิพลมากในการตัดสินใจเลือกเดินทางมายังสถานที่นั้น ซึ่งข้อกำหนดของการให้ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวนี้สามารถจำแนกเป็นลักษณะย่อยได้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. สภาพการเข้าถึง
2. สิ่งอำนวยความสะดวก
3. สภาพแวดล้อม
4. ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว
5. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน

ภราเดช พยัควิเชียร (2525 : 17 - 18) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมี 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยว (Primary Attraction) พิจารณาได้จากความสำคัญของสถานที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในหลายๆ ด้าน เช่น ความต้องการทางการพักผ่อนอย่างสงบ ความสนุกตื่นเต้น การหาประสบการณ์ เป็นต้น ปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยวแบ่งได้เป็น 3 ชนิด ได้แก่

- 1.1 ปัจจัยเชิงจิตทางด้านธรรมชาติ (Natural Assets)
- 1.2 ปัจจัยเชิงจิตด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical & Religious Assets)
- 1.3 ปัจจัยเชิงจิตทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product & Activities)

2. ปัจจัยประกอบ (Complementary Factors) ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์อันเป็นเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมซึ่งสะท้อนท่าที พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ทั้งทางด้านโจรผู้ร้าย ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก (Supporting Facilities) ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวก มาตรฐานในเรื่องการบริการ ที่พักและอาหาร การติดต่อเข้าใจในด้านภาษา การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านบันเทิงรื่นรมย์และร้านค้าของที่ระลึก

4. ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม (Infrastructure & Transportation) ได้แก่ โครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำใช้ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารโทรคมนาคม

วิวัฒน์ชัย บุญภักดิ์ (2529 : 27) และธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2542 : 14) ได้เสนอตัวชี้วัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวไว้ 4 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยเชิงจิตหลักทางการท่องเที่ยว พิจารณาที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตโดยรอบ
2. ปัจจัยประกอบ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจ สังคมที่สะท้อนพฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น การรักษาสิ่งแวดล้อม
3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้าขายสินค้าที่ระลึก สถานีบริการน้ำมัน สถานพยาบาล การรักษาความปลอดภัย และระบบสื่อความหมาย
4. ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ได้แก่ สภาพของเส้นทาง การเข้าถึง ระยะทาง และระยะเวลาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ประกอบศิริ ภักดีพินิจ (2550 : 6) กล่าวว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมด้านการท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากด้านต่างๆ ต่อไปนี้

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก ปลอดภัย ตามรูปแบบของการท่องเที่ยว
2. สิ่งดึงดูดใจในการก่อให้เกิดการท่องเที่ยว

3. ความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น ห้องสุขาที่สะอาด ลานจอดรถที่สะดวก ปลอดภัย ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย
4. การประชาสัมพันธ์
5. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวในระหว่างการท่องเที่ยว หรือเที่ยวชม
6. ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว
7. การมีส่วนร่วมของชุมชน

หลักการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญ

หลักการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อจัดอันดับความสำคัญ เป็นการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ของประเทศหรือจังหวัดนั้นๆ ว่า ทรัพยากรท่องเที่ยวใดมีความสำคัญมากกว่ากัน โดยใช้หลักการตัดสินใจในด้านต่างๆ 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2548 : 29 - 30)

1. ด้านกายภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 2

ประการ คือ

1. ที่ตั้งของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงทำเลที่ตั้ง และสภาพแวดล้อมที่มีความเหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้มากน้อยเพียงใด และชุมชนท้องถิ่นนั้นมีความพึงพอใจและยอมรับการเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด
2. การเข้าถึงทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงความใกล้ / ไกลจากตัวเมือง ความสะดวกและความปลอดภัยในการเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรการท่องเที่ยว

2. ด้านคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 5

ประการ คือ

1. คุณค่าทางเอกลักษณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะทางตามประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว
2. คุณค่าทางความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงความสมบูรณ์และความเป็นสภาพดั้งเดิมของทรัพยากรการท่องเที่ยว
3. คุณค่าทางสังคมของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงลักษณะเด่นเฉพาะสังคมที่ได้รับจากทรัพยากรการท่องเที่ยว

4. คุณค่าทางวิชาการและการศึกษาของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงลักษณะเด่นทางวิชาการและการศึกษาของทรัพยากรการท่องเที่ยว

5. คุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงลักษณะเด่นเฉพาะทางสุนทรียศาสตร์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว

3. ด้านความนิยมของทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความมีชื่อเสียงของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงการรู้จักอย่างกว้างขวางของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว

2. ความหนาแน่นของนักท่องเที่ยวในทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรการท่องเที่ยว

3. ภาพลักษณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงความนึกคิด ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว

4. ด้านความปลอดภัยของทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. การให้ข้อมูลด้านความปลอดภัยของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงข้อมูลและวิธีการให้ข้อมูลด้านความปลอดภัยของทรัพยากรการท่องเที่ยว

2. การป้องกันอุบัติเหตุในขณะที่เยี่ยมชมทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงมาตรการการรักษาความปลอดภัยในขณะที่เยี่ยมชมทรัพยากรการท่องเที่ยว

3. การป้องกันการโกงราคาค่าบริการของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงมาตรการการป้องกันการโกงราคาจากการให้บริการของทรัพยากรการท่องเที่ยว

4. การดูแลความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงจำนวนเจ้าหน้าที่และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยของทรัพยากรการท่องเที่ยว

5. ด้านความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมในทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. การป้องกันพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงการแบ่งแยกพื้นที่ตามลักษณะความเปราะบางของสิ่งแวดล้อมในทรัพยากรการท่องเที่ยว

2. การควบคุมการเข้าไปใช้พื้นที่เปราะบางของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงมาตรการการควบคุมนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปใช้พื้นที่เปราะบางของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น
3. มาตรการทางกฎหมายในการดูแลพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงมาตรการการลงโทษทางกฎหมายต่อผู้ฝ่าฝืนการควบคุมในพื้นที่เปราะบางของทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น

องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่นำมาให้คะแนน

การพิจารณารายละเอียดขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่จะใช้เป็นตัวแปรวัดความสำคัญและให้คะแนนนั้น อาจพิจารณาได้หลายประการ ในที่นี้ ผู้วิจัยขอนำเฉพาะประการสำคัญๆ เพียง 6 ประการ มากกล่าวไว้ ดังนี้ (วิวัฒน์ชัย บุญภักดิ์ 2531 : 43 - 45)

1. คุณค่าในตัวเองของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สาระที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเปรียบเสมือนทุนเดิมของสถานที่แห่งนั้นที่สามารถสร้างความสนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือนได้ บางครั้งอาจจะมีอิทธิพลมากกว่าตัวแปรตัวอื่นๆ มาก แต่ไม่สามารถเปรียบเทียบหรืออธิบายเป็นถ้อยคำให้เห็นอย่างชัดเจนได้ เพราะมีลักษณะค่อนข้างเป็นนามธรรมและมีประเด็นปลีกย่อยหลายด้าน จึงไม่อาจแยกเป็นตัวแปรย่อยๆ ได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องใช้หลักการพิจารณาจากประสบการณ์ ความรอบรู้ และความรอบคอบมาก ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตโดยรอบ เป็นต้น

2. สภาพการเข้าถึง (เส้นทางคมนาคม) หมายถึง สภาพการคมนาคมไปสู่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ มีความสะดวกสบาย เหมาะต่อการเดินทางท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว เช่น ระยะทางจากตัวเมือง ซึ่งเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น เป็นต้น ทั้งนี้ เราสามารถพิจารณาจากลักษณะการเดินทางว่าเป็นอย่างไร เช่น โดยรถยนต์ เรือ หรือการเดินทางเท้า สภาพของเส้นทางเอื้ออำนวยต่อการเดินทางมากน้อยเพียงใด เช่น สามารถเข้าถึงได้ทุกฤดูกาลหรือไม่ ถ้าเป็นถนนมีขนาดกว้าง / แคบเพียงใด มีสภาพเป็นคอนกรีต ลาดยาง ลูกกรัง หรือถนน ถ้าเป็นแม่น้ำ ลำคลอง ต้องใช้เรือหรือแพ มีสิ่งกีดขวางหรือไม่ และถ้าเป็นทางเท้า สภาพทางเดินดีหรือไม่ ระยะทางเดินใกล้ / ไกล เหมาะกับนักท่องเที่ยวเพียงใด การพาหนะสะดวกหรือยาก และค่าจ้างถูกหรือแพง เป็นต้น ถ้าแหล่งท่องเที่ยวใดมีความพร้อมในทุกด้าน ไม่ว่าจะการเข้าถึงได้ในทุกฤดู ตั้งอยู่ไม่ไกล สามารถหาพาหนะได้ง่ายและราคาพอควร ก็ย่อมได้คะแนนสูงสุด คือ 3.0 แต่หากมีข้อเสียหรือข้อด้อยในประการใดประการหนึ่งก็จะได้คะแนนลดหลั่นลงไปจนถึงต่ำสุด คือ 0.5

3. สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง สิ่งบริการขั้นพื้นฐานต่างๆ ที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว และระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ซึ่งมีอยู่ในบริเวณพื้นที่นั้นๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถใช้ได้อย่างสะดวกสบายมากน้อยเพียงใด เช่น ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานเริงรมย์ สถานบริการอื่นๆ ระบบไฟฟ้า ระบบประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล สถานีตำรวจ หรือระบบรักษาความปลอดภัย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะพิจารณาทั้งปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป และหากในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าว ก็ควรพิจารณาว่านักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการจากแหล่งชุมชนข้างเคียงได้ยากง่ายเพียงใด

4. สภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งรอบตัวของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ และสภาพอื่นๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง ควัน สภาพน้ำตามแหล่งน้ำ และความสะอาดอื่นๆ สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง หากสภาพแวดล้อมเกิดปัญหาจนเป็นมลภาวะ ก็ย่อมจะส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรม ลดคุณค่าและความประทับใจที่มีต่อนักท่องเที่ยวลง

ดังนั้น สภาพแวดล้อมจึงเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อแหล่งท่องเที่ยว การให้คะแนนตัวแปรนี้จะให้ค่ามาก ก็ต่อเมื่อแหล่งท่องเที่ยวที่ปราศจากปัญหามลภาวะและสภาพแวดล้อม แต่หากพบปัญหามลภาวะ ค่าคะแนนก็จะลดลงตามความรุนแรงของปัญหา

5. ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องในการใช้สถานที่แห่งนั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ข้อจำกัดด้านพื้นที่ที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ครั้งละไม่มาก ถ้ามีนักท่องเที่ยวมากไป ที่พัก น้ำประปา ไฟฟ้า จะบริการได้ไม่เพียงพอ ปัญหาความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว ปัญหาชายแดน ปัญหาผู้ก่อการร้าย ข้อจำกัดในด้านการเป็นเขตหวงห้ามของราชการหรือเอกชน ซึ่งยากแก่การอนุญาตเข้าชม และอื่นๆ เป็นต้น ดังนั้น หากแหล่งท่องเที่ยวใดมีข้อจำกัดมากก็จะได้คะแนนน้อย แต่ถ้ามีข้อจำกัดน้อยก็จะได้คะแนนสูงขึ้นตามลำดับ

6. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน หมายถึง ความเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในกลุ่มนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งวัดได้จากการออกแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ธุรกิจท่องเที่ยว และวัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งด้วย ทั้งนี้ ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวจะเป็นตัวชี้วัดความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว หากจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีจะต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวใดที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายแล้ว จะได้คะแนนสูง และคะแนนจะลดลงตามลำดับ หากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวไม่ค่อยรู้จักหรือเพิ่งพัฒนา ปรับปรุง และเปิดขึ้นใหม่

จากหลักเกณฑ์การพิจารณาและกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว และหลักเกณฑ์การประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวและองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่นำมาให้คะแนนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้เกณฑ์ในการศึกษาศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์ ดังนี้

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก ปลอดภัย ตามรูปแบบของการท่องเที่ยว
2. สิ่งดึงดูดใจในการก่อให้เกิดการท่องเที่ยว
3. ความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น ห้องสุขาที่สะอาด ลานจอดรถที่สะดวก ปลอดภัย ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย ฯลฯ
4. การประชาสัมพันธ์
5. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวในระหว่างการท่องเที่ยวหรือเที่ยวชม
6. ความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว
7. ความรู้ ความสามารถ และบุคลิกภาพของบุคลากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

2.2 การศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

วิวัฒนาการการท่องเที่ยวของประเทศไทย

นักวิชาการบางท่านกล่าวว่า รากฐานการท่องเที่ยวของประเทศไทยในยุคใหม่เริ่มขึ้นหลังนโยบายการเปิดประเทศ คือ หลังการลงนามในสนธิสัญญาบาวริงในปี พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา ซึ่งในระยะนั้นได้เริ่มมีชาวตะวันตกเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว แต่เดิมการท่องเที่ยวของไทยเป็นกิจกรรมของผู้มีฐานะร่ำรวยหรือคนในวงสังคมชั้นสูงเท่านั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์หนึ่งที่มีความสนพระทัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น การเสด็จประพาสตามหัวเมืองต่างๆ เพื่อดูแลทุกข์สุขของราษฎรของพระองค์ หรือในคราวที่เสด็จเยือนทวีปยุโรปในปี พ.ศ. 2440 เป็นเวลาถึง 9 เดือน ซึ่งเรียกกันว่าเป็นแกรนด์ทัวร์ (Grand Tour) อันเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศไทยในอดีต โดยพระองค์ได้ทรงทำให้ชาติตะวันตกรู้จักประเทศไทยมากขึ้น ในระยะต่อมามีขุนนางและเชื้อพระวงศ์ต่างๆ ได้เดินทางไปยุโรปมากขึ้น ก็ทำให้ชาติตะวันตกรู้จักประเทศไทยมากขึ้นด้วย (สุกัลยา วรรณสมบัติ 2543 : 79)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก็เป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์หนึ่งที่มีความสนพระทัยในการเสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัดต่างๆ ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจที่ทำให้พระองค์ทรงทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของราษฎร รวมทั้งงานพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระ

พระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ทรงพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องราวของประเทศต่างๆ ที่ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนนั้น นับเป็นบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่สำคัญ

การท่องเที่ยวของประเทศไทยได้เริ่มอย่างแพร่หลายเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2503 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประกาศตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) ขึ้น โดยมีพลโท เฉลิมชัย จารุวัตร (ขณะนั้นดำรงยศพันเอก) เป็นผู้อำนวยการองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยคนแรก (พ.ศ. 2503 – พ.ศ. 2519) ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ท.ท.ท.) มีชื่อภาษาอังกฤษว่า The Tourism Authority of Thailand (TAT) ดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ความหมายของการท่องเที่ยว

รายงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541 : 1) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรรม งานประจำวัน รวมถึงการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่

สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2547 : 1) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้ ความหมายของคำว่า “การท่องเที่ยว” ในหลักการแล้ว อาจกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว (Temporary)
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ (Voluntary)
3. เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือรายได้

สุจารี จันทรสุข (2541 : 10) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีมานานหลายศตวรรษ เป็นกิจกรรมทางสังคมเชิงมนุษยสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางเศรษฐกิจ การพักผ่อนหย่อนใจ และการเรียนรู้ แต่เดิมนั้น เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปถึงถิ่นใดก็จะปรับตัวเองให้เข้ากับวัตถุประสงค์และสิ่งแวดล้อมของถิ่นนั้น ปัจจุบัน แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งจะเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ให้เข้ากับนักท่องเที่ยว หรืออำนวยความสะดวกอย่างเต็มที่ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามามากๆ ความหมายของการท่องเที่ยวโดยหลักการนั้นอาจกำหนดได้โดยเงื่อนไข คือ เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือรายได้

ม.ล. ตู๊ย ชุมสาย (2527 : 4) ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการเดินทาง ถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว และในเรื่องของการท่องเที่ยว ผู้ดำเนินการท่องเที่ยวมักใช้คำว่า การท่องเที่ยวและการเดินทางปนกัน บางทีใช้คำว่า การท่องเที่ยวให้มีความหมายถึงทั้งการท่องเที่ยวและการเดินทาง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Tourism Authority of Thailand

องค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงใน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2541 : 1) มีรายงานในการประชุมว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ.ศ. 2506 ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ (1) ต้องมีการเดินทาง (2) ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ (3) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง

ภราเดช พยัณวิเชียร (2534 - 2535 : 11) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเคลื่อนไหวกาย (Movement) ของผู้คนจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งรวมทั้งการเดินทางภายในประเทศ (Domestic) และข้ามประเทศ (International) การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ หลายประการ กล่าวคือ ความรู้สึก (Feeling) ความเข้าใจมนุษยชาติ (Human Understanding) ความบันดาลใจ (Motivation) ความพอใจ (Satisfaction) ความกดดัน (Pressure) ความรู้สึกในความเพลิดเพลิน (The Notion of Pleasure) และความรู้เห็น (Perception) พฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้จะเป็นสะพานแห่งการสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างประชาชาติในโลก ทำให้โลกแคบลงและเป็นสากลมากยิ่งขึ้น

การท่องเที่ยวนั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ คน (Man) สถานที่ (Place) โดยหมายรวมถึงสภาพทางกายภาพต่างๆ ที่ครอบคลุมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง และเวลา (Time) โดยมีเงื่อนไขอยู่ว่าการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวนั้น ต้องเป็นการชั่วคราว เป็นไปตามความสมัครใจของผู้เดินทาง และต้องไม่ใช่เพื่อรับสินจ้างในการเดินทางนั้นๆ

จากความหมายของการท่องเที่ยวที่กล่าวมานั้น พอจะสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว และเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

ประเภทของการท่องเที่ยว

วรรณ วลัยวานิช (2539 : 17 - 18) ได้แบ่งประเภทของการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. การท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นการท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ ภายในประเทศ การท่องเที่ยวลักษณะนี้จะต้องมีสิ่งดึงดูดใจหลายอย่าง เช่น ความสวยงามของภูมิประเทศ ความสะดวกสบายในการเดินทาง ความปลอดภัย ตลอดจนการโฆษณา หรือมีสิ่งจูงใจ โดยเฉพาะของสถานที่นั้นๆ เช่น หลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวต่างประเทศ เป็นการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ที่ต่างไปจากประเทศของตน และต้องผ่านกระบวนการระหว่างประเทศหลายอย่าง เช่น ศุลกากร ด่านตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น ใช้ภาษาต่างประเทศ และอาจจะต้องมีมัคคุเทศก์เป็นผู้นำ การท่องเที่ยวต่างประเทศนี้ ขนาดของประเทศเป็นสิ่งสำคัญ เช่น ประเทศที่มีขนาดใหญ่ มักมีสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวมาก เพราะมีโอกาสที่จะมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งอื่นๆ หลายอย่างมากกว่าประเทศขนาดเล็ก แต่บางครั้ง การที่ต้องเดินทางไกลๆ ก็จะเป็นอุปสรรคหรืออาจทำให้นักท่องเที่ยวหมดความสนใจหรือมีความสนใจน้อยลง

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการไปเที่ยวอีกด้วย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2548 : 10)

การแบ่งประเภทการท่องเที่ยวตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง สามารถแบ่งเป็นรูปแบบย่อยได้ 3 รูปแบบ คือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Leisure Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากสภาพชีวิตประจำวันที่จำเจ อันเป็นการเดินทางเพื่อการพักผ่อนและหาประสบการณ์แปลกใหม่

2. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อไปติดต่อธุรกิจหรือไปประชุม โดยมีระยะเวลา 2 - 3 วัน แทรกให้ไปท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยวเพื่อความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดจากความสนใจกิจกรรมพิเศษ สามารถแบ่งเป็นรูปแบบย่อยได้ 4 รูปแบบ คือ

3.1 การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (Natural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งการพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนาน ความชื่นชมในแหล่งธรรมชาติและการศึกษาในแหล่งธรรมชาติ

3.2 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อมุ่ง การให้ความรู้และความภาคภูมิใจที่เน้นเสนอลักษณะวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และ สถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม

3.3 การท่องเที่ยวเชิงกีฬาและบันเทิง (Sport and Entertainment Tourism) เป็น การท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการและความพึงพอใจในการพักผ่อน สนุกสนาน รื่นริงบันเทิงใจ การออกกำลังกาย โดยมุ่งเน้นการได้รับบริการที่เหมาะสม

3.4 การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจและประชุมสัมมนา (Business and Convention Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดจากผลพลอยได้ในการเดินทางไปติดต่อธุรกิจ หรือประชุมสัมมนา ซึ่งอาจมีหรือไม่มีการศึกษาดูงานและการทัศนศึกษารวมอยู่ด้วยก็ได้ หรือมีเวลาว่างจากการติดต่อ ธุรกิจ หรือประชุมสัมมนา ก็อาจเดินทางไปดูงานหรือทัศนศึกษาเองก็ได้

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และดร.ชนิ เอมพันธ์ (อ้างถึงใน นาดชา ธนพลเกียรติ 2547 : 8) ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ 4 ประการ คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการ ท่องเที่ยว เช่น สถานที่ กิจกรรม และวัฒนธรรมที่แสดงอารยธรรมของพื้นที่ ลักษณะของแหล่ง ท่องเที่ยวสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1.1 แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ชายหาด และถ้ำ

1.2 แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และ ศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี เช่น วัด โบราณสถาน และ พิพิธภัณฑสถาน โบราณคดี

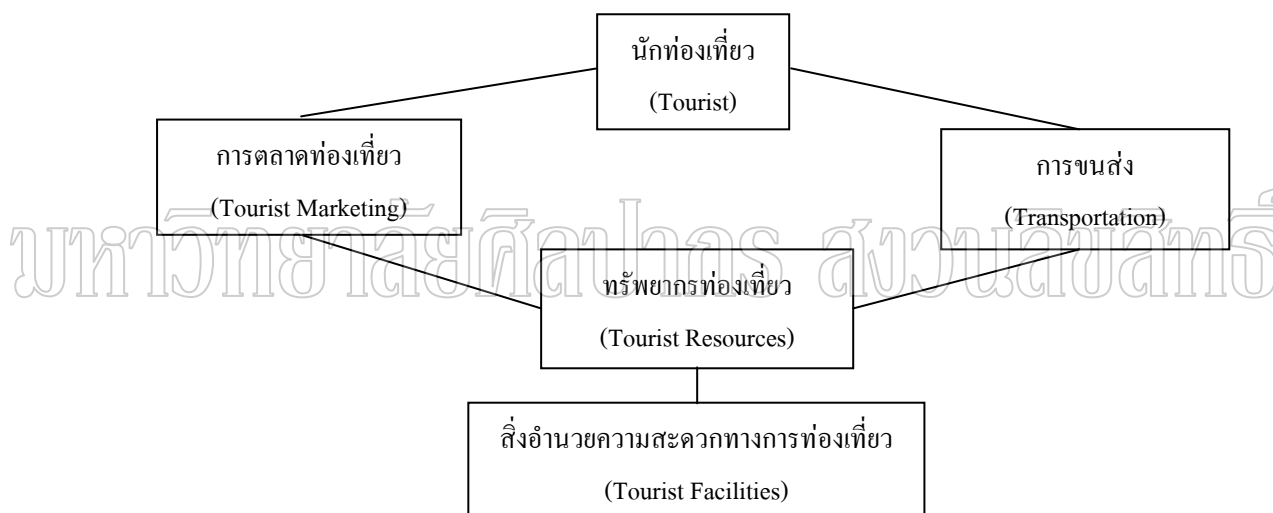
1.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรม เช่น งานประเพณี วิถีชีวิตของชาวเขาภาคเหนือ และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

2. การบริการ หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและการให้ ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยว ตามหลักการตลาดจัดว่าการบริการการ ท่องเที่ยวเป็นอุปทานประเภทหนึ่ง บริการการท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ห้องสุขา และป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ

3. ตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง นักท่องเที่ยว การส่งเสริมการขาย และการประชาสัมพันธ์ ตามหลักการตลาดจัดว่าความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นอุปสงค์ของการท่องเที่ยว

4. การบริหาร หมายถึง กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ องค์กรหรือบุคคลที่บริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยว และตลาดการท่องเที่ยวให้เกิดความน่าสนใจและดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่นั้น

รายงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2541 : 2 - 5) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวว่ามี 5 องค์ประกอบ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันเป็นวงจร คือ

แผนภูมิที่ 2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ม.ป.ท., ม.ป.ป.) (แผ่นพับ)

1. นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวก็เกิดขึ้นไม่ได้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 6 ประเภท คือ

1.1 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Visitor) หมายถึง บุคคลที่มีได้พำนักถาวรในราชอาณาจักรไทย

1.2 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน (International Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 60 วัน

1.3 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ไม่ค้างคืน (International Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งโดยมิได้ค้างคืน

1.4 นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Visitor) หมายถึง บุคคลทุกสัญชาติที่พำนักอาศัยถาวรอยู่ในราชอาณาจักรไทย และเดินทางไปยังสถานที่หนึ่งในอีกจังหวัดหนึ่งซึ่งมิใช่เป็นถิ่นที่อยู่ประจำของเขา

1.5 นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไปค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยปัจจุบันแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน

1.6 นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน (Domestic Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ได้พักค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยปัจจุบัน

2. การตลาดท่องเที่ยว การที่จะมีนักท่องเที่ยวนั้น จะต้องมีการตลาดท่องเที่ยวในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น โดยการตลาดท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธี คือ

2.1 การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ทางการท่องเที่ยว

2.2 การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อสารข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่างๆ

3. การขนส่ง เมื่อนักท่องเที่ยวตัดสินใจจะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวใดแล้ว ก็ต้องมีบริการการขนส่งนำนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้น ซึ่งการขนส่งหมายถึงการจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยยานพาหนะประเภทต่างๆ จากภูมิลำเนาไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการและกลับสู่ภูมิลำเนา การขนส่งแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

3.1 การขนส่งทางรถยนต์

3.2 การขนส่งทางรถไฟ

3.3 การขนส่งทางเรือ

3.4 การขนส่งทางเครื่องบิน

4. ทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของ

นักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ

4.1 ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงามตามธรรมชาติ สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก บ่อน้ำร้อน ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาป เกาะแก่ง เป็นต้น

4.2 ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณ โบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามความประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ กำแพงเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ เป็นต้น

4.3 ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สถาปัตยกรรมในชนบท หมู่บ้านชาวเขา ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม งานเทศกาลประเพณีต่างๆ เป็นต้น

องค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 4 องค์ประกอบ หรือ 4 As (Attraction, Accessibility, Amenities, Amity) ดังต่อไปนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของทรัพยากรท่องเที่ยวที่จะต้องเป็นสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมสถานที่นั้นๆ ซึ่งสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวย่อมแตกต่างกันไปตามประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น นักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งสนใจด้านความสวยงามของธรรมชาติ ก็ชอบไปเที่ยวภูเขาหรือหาดทราย นักท่องเที่ยวอีกกลุ่มหนึ่งสนใจด้านศิลปวัฒนธรรม ก็ชอบไปเที่ยวชมวิถีชีวิตของชาวเขา นักท่องเที่ยวอีกกลุ่มสนใจด้านโบราณสถาน ก็ชอบไปเที่ยวชมอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ ภาพลักษณ์และราคาค่าเข้าชมของทรัพยากรการท่องเที่ยวก็มีส่วนในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมด้วย

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ตลอดจนสามารถติดต่อ เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง แต่ถ้าวาด

เส้นทางคมนาคมขนส่งที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้ว แม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวจะมีความประทับใจหรือมีคุณค่าสูงเพียงใดก็ตามย่อมจะไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยวให้ได้รับความสุข ความสบายใจ และความประทับใจ โดยปกติสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ รัฐบาลจะเป็นผู้จัดหาและพัฒนาเพื่อบริการแก่ประชาชน สำหรับนักท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้จากการให้บริการเหล่านี้ ประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวกอาจแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.1 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวประเภทการเข้า-ออกเมือง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญ เพราะเป็นประตูแรกที่นักท่องเที่ยวจะผ่านเข้าประเทศ ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกในการขนถ่ายกระเป๋าเดินทาง การตรวจตราหนังสือเดินทาง เป็นต้น

3.2 สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทโครงสร้างพื้นฐาน หรือที่เรียกกันว่าสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ได้แก่ การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา การคมนาคม การสุขภาพ การสาธารณสุข สวนสาธารณะ การศึกษา และการฝึกอบรม เป็นต้น

3.3 สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่มุ่งให้ความปลอดภัยทางร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินแก่ประชาชน และเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวในการตัดสินใจที่จะไปท่องเที่ยวยังสถานที่ใดก็ตาม นักท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยทางร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินเป็นสำคัญ ได้แก่ การป้องกันการโจรกรรม ชิงทรัพย์ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านความปลอดภัยอื่นๆ เช่น การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การให้ข้อมูลข่าวสารด้านความปลอดภัย เป็นต้น

4. ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีการต้อนรับอย่างเป็นมิตรจากเจ้าของท้องถิ่น (Amity) ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมเกิดความ สุข ความประทับใจ จนเป็นที่กล่าวขานถึงความเป็นมิตรไมตรีอันดีงามของคนไทยไปทั่วโลก ซึ่งความมีมิตรไมตรีนั้น สามารถแสดงออกได้ 2 ลักษณะ คือ

4.1 การให้การต้อนรับอย่างอบอุ่นแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ การส่งยิ้มให้นักท่องเที่ยว การทักทายกับนักท่องเที่ยว การแสดงความโอบอ้อมอารีด้วยการบริการเล็กๆ น้อยๆ แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

4.2 การให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ การให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว การให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวที่ประสบปัญหา หรือประสบอุบัติเหตุ การให้คำแนะนำหรือคำตักเตือนแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

5. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่รองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัย โดยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

5.1 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น เพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ประกอบด้วย 2 อย่าง คือ

5.1.1 การอำนวยความสะดวกในการเข้าและออกประเทศ เป็นการอำนวยความสะดวกในการผ่านเข้าและออกประเทศของนักท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการขนถ่ายกระเป๋าเดินทาง การตรวจตราหนังสือเดินทาง เป็นต้น

5.1.2 การให้บริการการท่องเที่ยว เป็นการให้ความสะดวกในระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ บริการขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว บริการที่พัก บริการอาหารและบันเทิง บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ และบริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

5.2 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้แก่ประชาชนของตน ส่วนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นผลพลอยได้นั้นประกอบด้วย 2 ประการ คือ

5.2.1 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปการ ได้แก่ การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา การคมนาคม การสุขภาพ การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น

5.2.2 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย ได้แก่ การป้องกันโครงการม ชิงทรัพย์ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยวนั้นประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 5 ประการ คือ นักท่องเที่ยว การตลาดท่องเที่ยว การขนส่ง ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐาน ความปลอดภัยในสถานที่นั้นๆ สื่อประเภทต่างๆ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะต้องได้รับความร่วมมือและสนับสนุนทางการเงิน กฎหมาย และจากสถาบันต่างๆ ด้วย สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญในเรื่องของทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ องค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแห่งนั้นจะต้องมีองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญอีก 4 ประการ ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น เพราะองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวจะต้องมุ่งสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอันจะเอื้อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยให้การท่องเที่ยวทุกประเภทมุ่งหารายได้ทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันได้มีการปลูกกระแสการท่องเที่ยวให้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายด้วยน้ำมือมนุษย์ จึงอยากให้การท่องเที่ยวทุกประเภทมุ่งสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มากที่สุด เพื่อจะได้อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมไว้ให้มากที่สุดเช่นกัน

อนึ่ง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความเห็นของนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมากล่าวไว้ ดังนี้

ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและพัฒนา (Earth Conference) ประเทศบราซิล เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 (อ้างถึงใน Ecotourism Network 2539 : 8) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด หรือจะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) หรือกลุ่มเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ้างถึงใน จุลสารการท่องเที่ยว 2538 : 14) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยว รวมถึงการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
4. ต้องชี้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ

ประเวศ วะสี (อ้างถึงใน ศรีนัย เลิศลักษณ์มงคล 2540 : 12) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี ได้เข้าใจคุณค่าอันสูงส่งของวัฒนธรรมนั้นจะเป็นสิ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทำให้คนไทยมีความรู้มากขึ้น ได้รายได้จากความรู้ และนักท่องเที่ยวได้อรรรถประโยชน์จากพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้มีคุณภาพของการพัฒนาเกิดขึ้น

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ (2540 : 3) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า การท่องเที่ยวที่มีได้ทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวให้หมดเปลืองหรือหมดไป ยังคงเป็นทรัพยากรที่ดึงดูดใจให้มีการท่องเที่ยวได้อย่างไม่มีวันหมดสิ้น

จากความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเยือนสม่ำเสมอเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด หรือ ไม่มีเลยอย่างยั่งยืน

บุญเลิศ จิตต์วัฒนา (2548 : 7) ได้กล่าวสรุปถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ว่าหมายถึงการท่องเที่ยวที่มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

แนวคิดและหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในปี พ.ศ. 2518 ได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแม่บทระดับชาติ (National Plan on Tourism Development) ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) ร่วมกับบริษัทที่ปรึกษาเนเชอแลนด์ โดยได้กำหนดหลักการกว้างๆ ไว้ ดังนี้ (ภราเดช พยัฆวิเชียร 2525 : 17)

1. ตลาดทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ (Tourism Market)
2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ (Resources Inventory)
3. นโยบายและแนวทางการพัฒนา (Policies & Guidelines)
4. การจัดรูปองค์กรและการดำเนินการ (Organization of Product)
5. การพัฒนากำลังคนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Training Requirement)

จากข้อเสนอแนะดังกล่าว องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้นำไปเป็นแนวทางบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4

การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) เป็นต้นมานั้น เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายนำเงินตราต่างประเทศ โดยสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าและเติบโตอย่างรวดเร็ว นับจากปี พ.ศ. 2525 เรื่อยมา อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยมีความเจริญทางเศรษฐกิจขึ้นเป็นลำดับ สร้างรายได้เข้าประเทศเป็นอันดับหนึ่งมากกว่าสินค้าส่งออก ทั้งสินค้าสิ่งทอและสินค้าเกษตรกรรม ต่อมาในปี พ.ศ. 2530 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ประกาศเป็นปีท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year) เป็นครั้งแรก

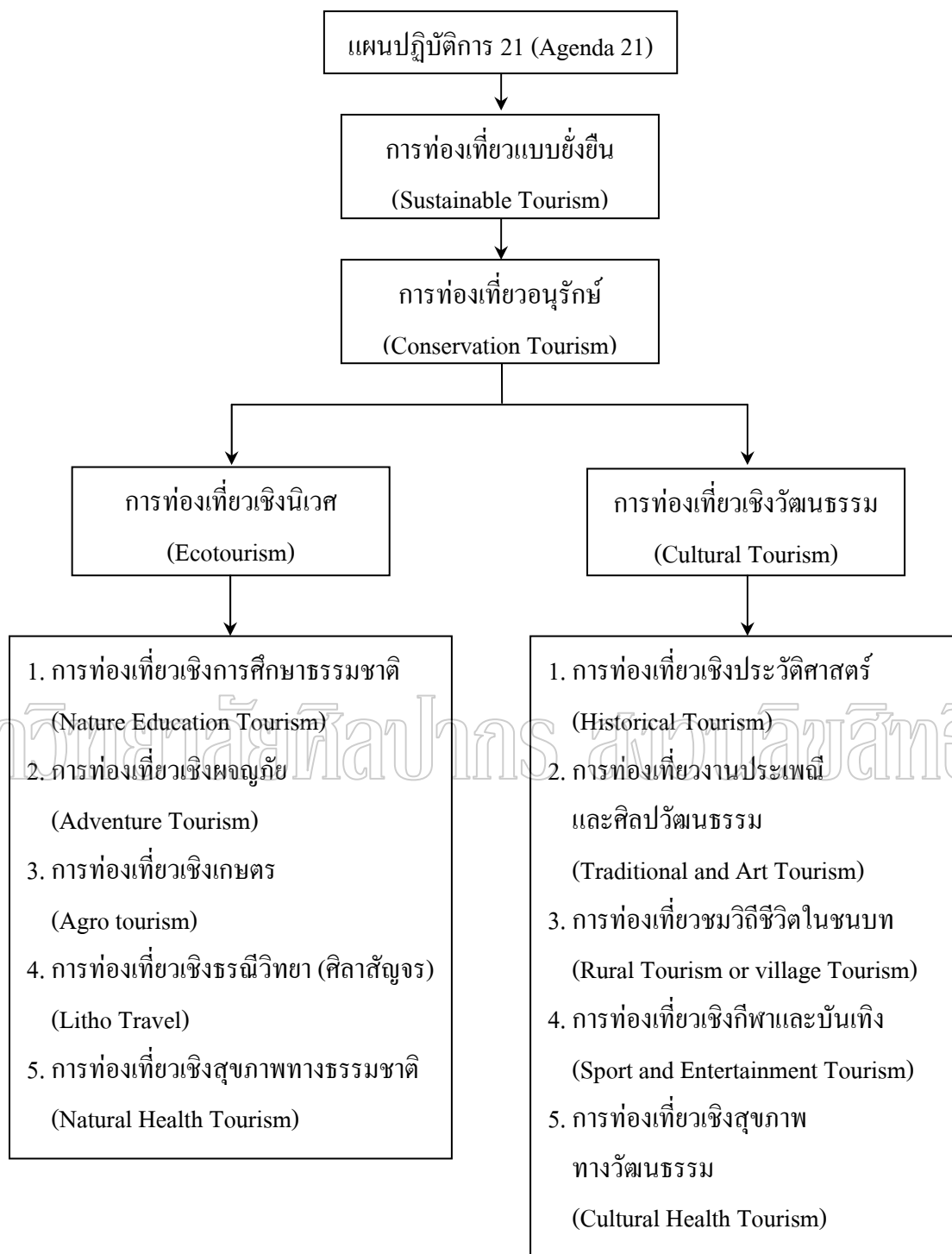
แม้ว่าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาการส่งเสริมการท่องเที่ยวไว้เพื่อป้องกันผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อาจเกิดคู่กัน โดยมีนโยบายหลักในข้อ 3 ว่า “อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติ วัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด” แต่ผู้ประกอบการหลายรายมิได้ปฏิบัติตามแผนฯ แต่กลับมุ่งใช้ทรัพยากรกันอย่างฟุ่มเฟือย ขาดจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม ขาดความรับผิดชอบและความเสียสละต่อส่วนรวม อีกทั้งยังทะเลาะและละเมิดต่อกฎระเบียบ กฎหมาย ในที่สุด ประมาณปี พ.ศ. 2528 – พ.ศ. 2529 ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาสิ่งสาธารณูปโภค (น้ำ ไฟ โทรศัพท์) จึงไม่เพียงพอในเมืองต่างๆ เช่น เมืองพัทยา เกาะเสม็ด เป็นต้น

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ศึกษาแนวทางพัฒนาที่เหมาะสม เพื่อลดผลกระทบของมลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับแผนแม่บทของโลก คือ แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการบริโภค ประชากร และความสามารถในการรองรับของโลกต่อการค้าทุนสิ่งมีชีวิต (Earth's life Supporting Capacity) รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีและเทคนิคต่างๆ ที่จะตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ขณะเดียวกัน ได้มีการจัดการทรัพยากรอย่างระมัดระวัง การพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ด้วยการปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมบริโภคนิยมสู่สังคมที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้กำหนดให้การพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างมีประสิทธิภาพ มั่นคง และสมดุล เสริมสร้างโอกาสการพัฒนาศักยภาพของคนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา และได้รับผลจากการพัฒนาที่เป็นธรรม อันเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ สร้างงาน สร้างรายได้แล้วยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม ชุมชนชาติ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ในข้อที่ 1 ส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กับสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงคุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาวและคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติสืบไป

จากนโยบายหลักของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น ได้มีคำขวัญณรงคว่า **มุ่งมั่น ตั้งใจ เพื่อการท่องเที่ยวไทยยั่งยืน** พร้อมกันนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ โดยจัดการตามทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา เป็นต้น

อนึ่ง ได้มีแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ 2 รูปแบบ ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 3 รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามแผนปฏิบัติการ 21 หรือ Agenda 21

ที่มา : บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์ ดีไซน์, 2548), 13.

หลักการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

นักวิชาการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวได้กำหนดหลักการในการจัดการการท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่ยั่งยืนตามหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลก ไว้ดังนี้

1. อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable)

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากร ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกวัฒนธรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมอย่างเพียงพอ หรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประกอบด้วย

การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความผาสุก รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุงบำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูนและเสริมสร้างไว้ให้มีมากเพียงพอต่อการใช้เพื่อการดำรงชีวิต

การปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเหมาะสม เพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

อนึ่ง ได้มีตัวอย่างของการอนุรักษ์ป่าไฟให้เห็นว่าเราสามารถเข้าไปตัดต้นไม้ที่แก่สามารถใช้งานได้ หรือเก็บหน่ออ่อนไปกินเป็นอาหารได้กอละ 2 - 4 ต้น โดยทิ้งหน่ออ่อนไว้กอละ 3 - 4 หน่อ และปล่อยให้หน่ออ่อนเหล่านั้นเติบโตต่อไปเป็นต้นแก่ เพื่อเก็บไว้ใช้ต่อไป หรือการจัดงานประเพณีสงกรานต์ ควรจัดงานในรูปแบบเดิมที่ปู่ย่าตาทวดเคยจัดกัน การเล่นน้ำควรเป็นไปอย่างสุภาพ โดยใช้ขันตกรดที่ตัวกัน

2. ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็น กับการลดการก่อของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste)

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้ที่เกี่ยวข้องจัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติและคุณภาพที่เหมือนกัน หรือใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น สิ่งก่อสร้างที่ใช้ไม้จากธรรมชาติ หากคิดให้ลดการใช้ไม้ลงโดยใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติคล้ายไม้สร้างเสริมประกอบก็จะเป็นการลดการใช้ไม้และลดการตัดไม้ลงได้ หรือในกรณีที่สร้างอาคารเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการจะต้องวางแผนก่อสร้างอาคารให้ได้รับแสงสว่างจากธรรมชาติมากที่สุด อาจใช้วัสดุโปร่งแสงประกอบ เพื่อลดการใช้แสงสว่างจากไฟฟ้า เป็นต้น ส่วนการลดการก่อของเสีย อาทิ ขยะและสิ่งปฏิกูล ต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ซึ่งอาจนำเข้าระบบการหมุนเวียนการใช้ (Reuse) การใช้ซ้ำ (Renew)

และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ส่วนขยะเปียก อาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมัก ปุ๋ยจุลินทรีย์ได้

3. รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม (Maintain Diversity)

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการ รักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่าและมาตรฐานการบริการ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวใช้เวลาในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก อาจเพิ่มกิจกรรมการดูนก การปีนหน้าผา หรือหมู่บ้านวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี อาจเพิ่มกิจกรรมการ นั่งเกวียนเทียมวัวหรือควาย การทำเส้นทางจักรยานให้นักท่องเที่ยวขี่ชมรอบหมู่บ้าน การเป็น อาสาสมัครนักโบราณคดีขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีโดยมีนักโบราณคดีสอนหลักการเบื้องต้นให้ เป็นต้น

4. ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planing)

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้อง ประสานแผนการพัฒนากับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น (อบต. หรือเทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักงานโยธาและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น

5. ต้องนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy)

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความ โดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการ ในท้องถิ่น เช่น การหาผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมใหม่ๆ ในแต่ละตำบล อันเป็นนโยบายของรัฐบาล ปัจจุบัน เพื่อการขยายฐาน สร้างรายได้เสริมให้กับท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities)

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวควรร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วมทำในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรม สาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริม

การขายการท่องเที่ยวด้วยกัน ร่วมประเมินผลการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้ ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

7. หมั่นประชุมและปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Public)

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประสานกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชนหรือประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อร่วมประชุมปรึกษาหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด โดยจัดการประชุมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เพื่อเป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน เช่น การกำหนดราคาค่าบริการรถโดยสารหรือรถรับจ้างในท้องถิ่น ควรเป็นราคามาตรฐานเดียวกัน หรือการใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การใช้น้ำดิบเพื่อบริโภคจากแหล่งเดียวกัน การจัดการขยะ และการบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

8. การพัฒนาบุคลากร (Training Staff)

การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานดูงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว เช่น การฝึกอบรมพนักงานเสิร์ฟในร้านอาหาร ให้ความรู้วิธีการเสิร์ฟอาหารที่เป็นมาตรฐานสากล การฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์ การอบรมนักท่องเที่ยวอาสาสมัคร อบรมนักท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

9. การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Marketing Tourism Responsibly)

ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการบริการการขายให้พร้อม และมีเพียงพอต่อการเผยแพร่ ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่างๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือวิดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

10. ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking Research)

ความจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และการเพิ่มคุณค่า รวมถึงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล ตรวจสอบผลกระทบ และศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการ โดยตรง การสอบถามเห็นจากใบประเมินผล หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการ แล้ว

นำมาปรับปรุง แก้ไขการจัดการบริการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความประทับใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้

หลักการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้ง 10 ประการนี้ เป็นกรอบการปฏิบัติในแหล่งท่องเที่ยวทุกรูปแบบได้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) และนโยบายการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ท.ป.ป. : 1 - 4) ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่า “เราเชื่อว่าการท่องเที่ยวของไทย เป็นวิธีการที่จะช่วยเพิ่มสวัสดิการแก่คนไทย ส่งเสริมรายได้ และช่วยพิทักษ์สิ่งแวดล้อม” โดยมุ่งมั่นตั้งใจเพื่อให้การท่องเที่ยวไทยยั่งยืน

ภารกิจของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 การเดินทางท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมาย “เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อดำรงรักษามรดกอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติให้คงอยู่ และยังสามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่ทวีจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วได้ในขณะเดียวกัน”

การท่องเที่ยวจะสามารถคงอยู่และเจริญก้าวหน้าในสังคมในฐานะตัวจักรสำคัญในวงจรเศรษฐกิจไทยต่อไปได้ จะต้องดำเนินการตามแนวทางสำคัญ ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอันเป็นมรดกของชาติให้คงอยู่อย่างยั่งยืน
2. สร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทยในฐานะแหล่งท่องเที่ยวระดับโลกที่ได้มาตรฐานสากล โดยสามารถรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทยไว้ได้

เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงไปของสังคม ประเทศไทยได้ริเริ่มกระบวนการวางแผนพัฒนาประเทศไทยแนวใหม่ ตั้งแต่การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เปิดโอกาสให้ประชาชนจากทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนด้วยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ยังใช้การสนีกกำลังร่วมกันของประชาชนทุกภาคในสังคมไทยที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับทุกชั้นตอน โดยยึดหลักร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบในลักษณะเป็นเครือข่ายของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยขยายกระบวนการมีส่วนร่วมให้มากขึ้น ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้มีแนวทางการพัฒนาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการปรับกลไก และกระบวนการจัด

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้มีประสิทธิภาพ โดยเน้นระบบการบริหารที่โปร่งใส และการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและชุมชน อนุรักษ์ฟื้นฟูและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน มีการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองและแหล่งท่องเที่ยว จัดการมลพิษอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการผลิตที่สะอาดและการนำกลับมาใช้ใหม่ โดยมีแนวคิดทางด้านการท่องเที่ยว คือ การอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยว ให้เกื้อหนุนต่อคุณภาพชีวิตและเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ดังนี้

1. ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมโบราณคดี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญต่อการพิจารณาสมรรถนะในการรองรับของระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนป้องกันมิให้วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดและควบคุมการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อใช้ในการฟื้นฟูอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น

2. อนุรักษ์ฟื้นฟูสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย โดยสร้างค่านิยมให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ พัฒนา และสืบทอดวิถีชีวิตของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้จากการศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว อันเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสมดุลแห่งกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวและกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก่อประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างยั่งยืน เนื่องจากประเทศไทยเป็นชาติที่มีความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่บรรพกาล สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทย ซึ่งแตกต่างจากชาติอื่น (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2548 : 282)

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ อันประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อไปยังพื้นฐานทางวัฒนธรรม อยู่ 4 ประการ คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2548 : 284)

1. เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
2. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

4. เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุง

คุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น

แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นเหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนากการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการดังต่อไปนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2548 : 284 - 286)

1. กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสด้านความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพเอาไว้

2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสด้านความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวรูปแบบใหม่

3. กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแสดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม จึงเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืน ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2535) ผลของการประชุมครั้งนี้ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย”

จากความหมายดังกล่าวสามารถนำมาแปรเป็นหลักการเบื้องต้น และสร้างกรอบนโยบายและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงทำให้ประเทศต่างๆ พยายามคิดหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเหตุให้มีการประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ในที่ประชุมมุ่งเน้นความสนใจของทั่วโลกสู่ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จากการประชุมนี้เองทำให้มีการลงนามในเอกสารแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) อันเป็นที่เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนำไปสู่หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4 ประการ คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2548 : 286 - 288)

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ความหวงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร

ของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเองด้วย

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากหลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น นำไปสู่ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ 9 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลังได้

2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

6. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

7. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถของพื้นที่ในทุกๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

9. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้น องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี 6 ด้าน โดยอิงตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังต่อไปนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2548 : 288 - 290)

1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ 10 ประการ คือ

1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ

1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมือง รวมทั้ง

ซากปรักหักพัง

1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และงานแกะสลัก

1.5 ศาสนา รวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

1.6 ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ

1.7 ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทาน

1.9 ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่างๆ

1.10 ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว

ทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

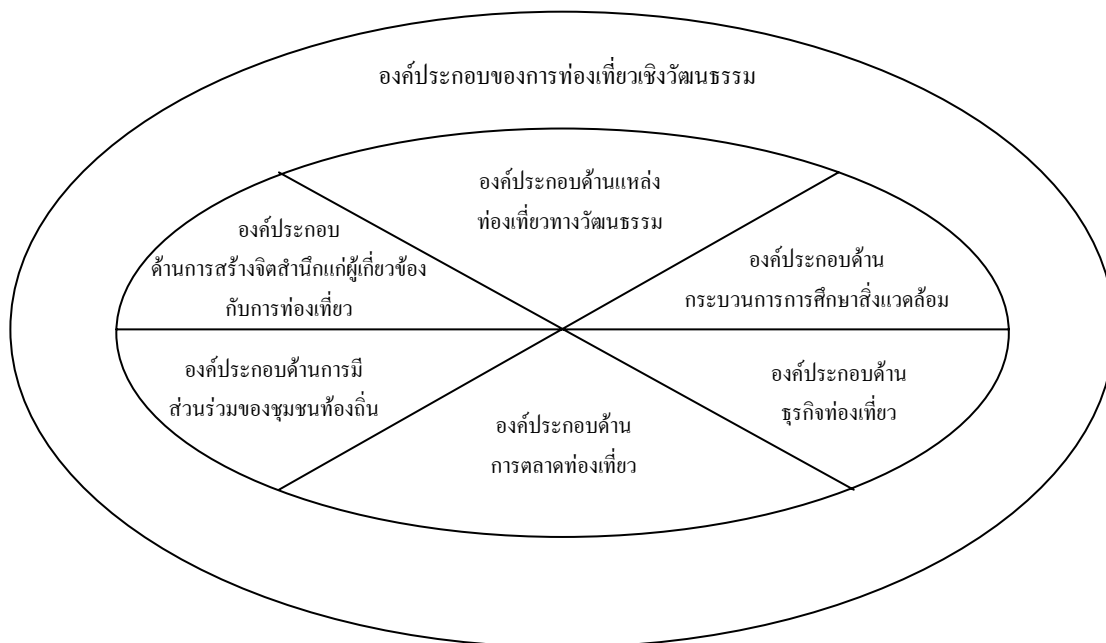
3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพ ได้รับรู้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งยังเป็นการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมด้วย

5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรัก ความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้สามารถนำองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้ง 6 องค์ประกอบดังกล่าวมาสร้างเป็นรูป เพื่อให้เข้าใจง่ายและชัดเจนยิ่งขึ้นดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 4 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ที่มา : บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548), 290.

ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ และมีความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้ อาจแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็นประเภทย่อย ได้ 5 ประเภท คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา 2548 : 292 - 293)

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ

จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ และศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้รับความรู้ ผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางจัดการรายการกีฬา ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่ออย่างมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

2.3 ความรู้เกี่ยวกับการบริการ

ความหมายของการบริการ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่าบริการไว้ว่า ก. ปฏิบัติรับใช้, ให้ความสะดวกต่างๆ เช่น ร้านนี้บริการลูกค้าดี. น. การปฏิบัติรับใช้, การให้ความสะดวกต่างๆ เช่น ให้บริการ ใช้บริการ

เวปเปอร์ (Max Weber 1966 อ้างถึงใน ไพฑูรย์ โตะบุรินทร์ 2544 : 42) นักวิชาการชาวเยอรมัน ได้ชี้ให้เห็นว่า การให้บริการที่มีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนมากที่สุด คือ การให้โดยไม่คำนึงถึงตัวบุคคลหรือที่เรียกว่า Sine Ira Et Studio กล่าวคือ เป็นบริการที่ไม่ใช้อารมณ์ และไม่มี ความชอบพอใครเป็นพิเศษ แต่ทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ตามหลักเกณฑ์ที่อยู่ในสภาพที่เหมือนกัน

สมเกียรติ กิจยรรยง (อ้างถึงใน สิริประภา สมบูรณ์วงศ์ 2545 : 7) ได้ให้ความหมายว่า การบริการเป็นกระบวนการของการปฏิบัติตนเพื่อผู้อื่น ดังนั้น ผู้ที่จะให้บริการจึงควรมีคุณสมบัติที่สามารถจะอำนวยความสะดวกและทำตนเพื่อผู้อื่นอย่างมีความรับผิดชอบและมีความสุข

คอตเลอร์ (Kotler 1988 : 477) กล่าวว่า การบริการ คือ กิจกรรมหรือการปฏิบัติใดๆ ในลักษณะที่ไม่อาจจับต้องและไม่สามารถเป็นเจ้าของได้ จากกลุ่มบุคคลหนึ่งนำเสนอให้กลุ่มบุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจรวมหรือไม่รวมอยู่กับสินค้าที่มีตัวตนก็ได้

ชัยณรงค์ สุวรรณสาร และคณะ (อ้างถึงใน เบญจวรรณ ศรีสุธรรม 2542 : 11 - 12) กล่าวว่า บริการ หมายถึง กระบวนการปฏิบัติหรือการอำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่นหรือกระทำให้ผู้อื่นพึงพอใจ ประทับใจ โดยเป็นการให้บริการหรืออำนวยความสะดวกให้กับผู้อื่นอย่างมีความสุขและเต็มที และเห็นว่าการบริการเพื่อให้เกิดความพึงพอใจ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. การบริการภายในองค์กร (Internal Service) หมายถึง การบริการให้แก่หน่วยงานตามลักษณะ โครงสร้างภายในองค์กรหรือการบริการเจ้าหน้าที่ขององค์กรเพื่อสนับสนุนให้เกิดการบริการแก่ผู้อื่นภายนอกองค์กรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ลักษณะการให้บริการภายในองค์กรนั้นมักเป็นไปตามภารกิจและบทบาทหน้าที่

2. การบริการภายนอกองค์กรหรือกลุ่มเป้าหมาย (External Service) หมายถึง การให้บริการแก่บุคคลหรือหน่วยงานภายนอกองค์กร เช่น โรงพยาบาล หรือมหาวิทยาลัย

ชาริณี เมฆานุเคราะห์ (อ้างถึงใน ปิยะวรรณ เกาะแก้ว 2551 : 14) ให้ความหมายของคำว่าบริการ คือ กิจกรรมหรือกระบวนการในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลหรือองค์กร เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้อื่นให้ได้รับความสะดวกสบาย ความสุข ความพึงพอใจจากผลของการกระทำ โดยเป็นการกระทำที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่อาจจับต้องได้ ครอบครองไม่ได้ แต่เป็นไปด้วยความเอื้ออาทร มีน้ำใจไมตรี ช่วยเหลือเกื้อกูล ให้ความสะดวกรวดเร็ว มีความเป็นธรรม และเสมอภาค

เบญจวรรณ ศรีสุธรรม (2542 : 12) กล่าวว่า บริการ เป็นการประสานการใช้ทรัพยากร คน เงิน เวลา และวัสดุอุปกรณ์ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกหรือให้บริการผู้อื่น มุ่งสนองตอบความต้องการให้เกิดความพึงพอใจหรือประทับใจด้วยความเต็มใจ

สุพินดา ชีระวราพิชญ์ (2544 : 13) ให้ความหมายของการบริการว่า หมายถึง กระบวนการในการปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าหรือผู้มาใช้บริการให้เกิดความพึงพอใจจากการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน รวดเร็ว ถูกต้อง ต่อเนื่อง ในการได้รับการปฏิบัติและเพียงพอต่อความต้องการ รวมทั้งได้รับการปฏิบัติที่มีความกึ่งหน้ามากขึ้น โดยใช้ทรัพยากรเท่าเดิม

จำนง ศรีนุมิตร (2545 : 14) ให้ความหมายของคำว่าบริการ ดังนี้ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ เพื่อสนองตอบความต้องการของผู้รับบริการ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสภาพแวดล้อมในการบริการ ให้ผู้บริการเกิดความพึงพอใจ นอกจากนี้ ยังเห็นว่าการบริการประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ผู้รับบริการต้องมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ ความพร้อม ปฏิบัติตอบสนองที่เหมาะสม
2. ระบบบริการที่ประกอบด้วยผู้ให้บริการ ทุกระเบียบ ขั้นตอนบริการ เงื่อนไข บริการ การบริหารงาน วัสดุอุปกรณ์ และสภาพแวดล้อม
3. ระบบสนับสนุนบริการ ที่ประกอบไปด้วยนโยบายและมาตรฐาน การสนับสนุน ด้านทรัพยากร และการติดตามประเมินผล

เพ็ญพักตร์ วงกต (2546 : 21) ให้ความหมายว่า การบริการเป็นงานที่มีการผลิตและการบริโภคเกิดขึ้นพร้อมกันแต่ไม่อาจกำหนดความต้องการที่แน่นอนได้ ขึ้นอยู่กับผู้ใช้บริการว่ามีความคาดหวัง ต้องการเมื่อใด ต้องการอะไร เป็นงานที่ไม่อาจกำหนดปริมาณงานได้ว่าจะมีผู้ใช้บริการมากหรือน้อยเพียงใด โดยรวมงานบริการจึงเป็นงานที่ไม่มีตัวสินค้า ไม่มีผลผลิต แต่สิ่งที่ผู้ให้บริการจะได้คือความรู้สึกคุ้มค่าที่ได้ใช้บริการ คุณภาพของงานจึงเป็นสิ่งสำคัญ ผู้ให้บริการจึงต้องพร้อมที่จะให้บริการและตอบสนอง และตรงตามกำหนด

อรรถพร คำคม (2546 : 8) ให้ความหมายว่า การบริการ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการในการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลหรือองค์กร ในอันที่จะทำให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสะดวก หรือความสบาย สิ่ง que ผู้บริโภคจะได้รับ คือ ความพึงพอใจในบริการ คุณภาพบริการจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก และจะต้องตอบสนองเงื่อนไขอย่างไม่จำกัดของผู้ใช้บริการด้วย

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการ

สุรศักดิ์ ขุนณรงค์ (อ้างถึงใน สิริประภา สมบูรณ์วงศ์ 2545 : 11) กล่าวว่า ธุรกิจบริการที่ดีจะต้องมี

1. ธุรกิจบริการต้องมีนโยบายบริการที่ดี นโยบายนี้รวมถึงปรัชญาการให้บริการและความมุ่งมั่นที่จะสร้างความพอใจและความสุขให้แก่ลูกค้า และแฝงไว้ด้วยการให้เกียรติลูกค้า

2. ธุรกิจบริการต้องมีระบบให้บริการที่ดี หมายถึง ระบบเกี่ยวกับการวางตัวและกิริยาท่าทาง ตลอดจนทัศนคติที่พนักงานพึงมีต่อลูกค้า ระบบเกี่ยวกับวิธีการทำงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นหน้างานด้านการต้อนรับ การอธิบาย การให้ข้อมูล หรือการตอบคำถามลูกค้า การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ลูกค้า ซึ่งจะต้องกำหนดมาตรฐานให้ชัดเจน ระบบเกี่ยวกับการให้อำนาจพนักงานหรือผู้บริหารได้พิจารณาและตัดสินใจในการทำงาน ตลอดจนถ้อยคำที่จะต้องพูดระหว่างที่ให้บริการแก่ลูกค้า กิริยาที่นอบน้อม ระบบเกี่ยวกับการรับฟังและสังเกตความต้องการของลูกค้า

3. ธุรกิจบริการต้องมีคนให้บริการที่ดี หมายถึง ตั้งแต่คัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานบริการ เช่น มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส มีบุคลิกเป็นมิตรและอบอุ่น มีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นผู้ให้บริการ ตามด้วยระบบการอบรมที่ดี หมายถึง หลักสูตรการฝึกอบรมที่ชี้ให้เห็นบทบาทผู้ให้บริการที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกิริยา ท่าทาง สีหน้า การพูดจา น้ำเสียง และบทพูดในการให้บริการ รวมถึงระบบพี่เลี้ยง

ลักษณะของการบริการ

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2539 : 3 - 5) กล่าวถึงลักษณะงานการบริการของสมาคมการตลาดแห่งสหรัฐอเมริกา มี 4 ประการ คือ

1. ไม่สามารถมองเห็นหรือเกิดความรู้สึกได้ก่อนที่จะซื้อหรือก่อนได้รับบริการ ดังนั้น การบริการต้องสร้างความเชื่อมั่นในแง่ของสถานที่ ตัวบุคคล เครื่องมือ วัสดุที่ใช้สื่อสาร สัญลักษณ์ ราคา เพื่อให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจ

1.1 สถานที่ ต้องสร้างความเชื่อมั่นและความสะดวกให้เกิดแก่ผู้ใช้บริการ

1.2 บุคคล ผู้ทำหน้าที่บริการต้องแต่งกายเหมาะสม มีบุคลิกดี หน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส พูดจาดี เพื่อให้เกิดความประทับใจและเชื่อมั่นในบริการผู้ใช้บริการ

1.3 เครื่องมือ ต้องสอดคล้องกับลักษณะของบริการและเหมาะสมกับผู้ใช้บริการ

1.4 ราคา ควรเหมาะสมกับระดับการให้บริการอย่างชัดเจน และง่ายต่อการจำแนกระดับบริการที่มีความแตกต่างกัน

2. ไม่สามารถแบ่งแยกการให้บริการ เนื่องจากให้การให้บริการมีลักษณะเป็นการผลิตและบริโภคในขณะเดียวกัน นั่นคือ ผู้ขายมีลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่สามารถให้ผู้อื่นให้บริการแทนได้ เพราะผลิตและบริโภคในขณะเดียวกัน ทำให้การบริการอยู่ในวงจำกัดในเรื่องของเวลา

3. มีความไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับผู้ให้บริการเป็นใคร ให้บริการเมื่อใด ที่ไหน อย่างไร ดังนั้น ผู้รับบริการจะต้องรู้ถึงความไม่แน่นอนในการบริการและสอบถามผู้อื่นก่อนที่จะเลือกรับบริการ ส่วนผู้ให้บริการต้องมีการควบคุมคุณภาพใน 2 ขั้นตอน คือ

3.1 ตรวจสอบ คัดเลือก และฝึกอบรมพนักงานที่ให้บริการ รวมทั้งมนุษยสัมพันธ์ของพนักงานที่ให้บริการ

3.2 สร้างความพอใจให้ลูกค้า โดยรับฟังคำแนะนำและข้อเสนอแนะของผู้รับบริการ การสำรวจข้อมูลผู้รับบริการและการเปรียบเทียบ ทำให้ได้รับข้อมูลเพื่อการแก้ไขปรับปรุงบริการให้ดีขึ้น

4. ไม่สามารถเก็บไว้ได้ เนื่องจากบริการไม่เหมือนสินค้าอื่น หากมีความต้องการสม่ำเสมอ การให้บริการก็ไม่มีปัญหา แต่หากลักษณะความต้องการไม่แน่นอนจะทำให้เกิดปัญหา นั่นคือการบริการไม่ทัน หรือไม่มีผู้ให้บริการ

สมิต สัจฉกร (2542 : 14) กล่าวว่า บริการ คือ การให้ความช่วยเหลือหรือดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนย่อมต้องการบริการรวมอยู่ด้วยเสมอ โดยเฉพาะในภาคธุรกิจ การบริการที่ดีจะช่วยรักษาลูกค้าเดิมและเพิ่มลูกค้าใหม่ ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพของบริการเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งหลักในการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริการมีดังนี้

1. สอดคล้องตรงตามความต้องการของผู้รับบริการ
2. ทำให้ผู้รับบริการเกิดความพอใจ
3. มีความถูกต้องครบถ้วน
4. เหมาะสมแก่สถานการณ์
5. ไม่ทำความเสียหายแก่บุคคลอื่น

เสรี วงษ์มณฑา (2542 : 26 - 28) กล่าวถึงสิ่งสำคัญของการบริการว่า

1. ความตรงต่อเวลา
2. มีความผูกพันระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ
3. ความทันทีทันใด
4. ความประทับใจในการให้บริการ

5. ให้ความสำคัญแก่ผู้รับบริการ
6. ปรับปรุงข้อบกพร่องอยู่เสมอ
7. หาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ
8. มีการรับประกัน
9. มีบริการที่ดี คือ เข้าใจความรู้สึกของผู้รับบริการว่าต้องการอะไร
10. รักษาความลับสัญญา
11. มีเวลาในการให้บริการ ไม่ว่าจะลูกค้าจะมาตรงเวลาหรือไม่
12. ต้องมีความรวดเร็ว
13. ต้องมีคำตอบที่แม่นยำ ชัดเจนแก่ผู้ใช้บริการ
14. มีกิริยาและวาจาสุภาพ

งาน ตรินูมิตร (2545 : 14) กล่าวถึงคุณลักษณะของการบริการที่ดี มี คือ

1. คุณภาพของทรัพยากรต้องเลือกสรรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้

และมีคุณภาพดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

2. การสื่อสารระหว่างผู้ใช้บริการ การใช้ภาษา สัญลักษณ์ ต้องสื่อความหมายได้ดี

ทั้งนี้ ความพึงพอใจในงานบริการหรือคุณภาพการให้บริการเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความแตกต่างของธุรกิจการให้บริการ

หลักการบริการที่ดี

ไกรฤกษ์ โมตรีวงษ์ (กรมการปกครอง : 2547) กล่าวถึงหลักของการให้บริการที่ดี

ดังนี้

1. พุดจาสุภาพ ไพเราะ นุ่มนวล
2. ไม่ดูถูกเหยียดหยาม ลามปามหรือรังเกียจ
3. ให้ข้อมูล ให้คำแนะนำได้ถูกต้อง
4. แก้ไขปัญหาได้ทุกอย่าง
5. ไม่ปฏิเสธทันทีแต่มีทางเลือกให้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (อ้างถึงใน พิทักษ์ จันทรเจริญ และสลิตา พุ่มแก้ว 2546 : 25) เสนอหลักในการให้บริการ อันได้แก่

1. สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ เป็นการให้บริการโดยคำนึงถึงผู้รับบริการเป็นหลัก ใช้ความต้องการของลูกค้าเป็นข้อกำหนดในการให้บริการ โดยองค์กรต้องกำหนดให้ได้ว่าลูกค้าขององค์กรเป็นใครหรือกลุ่มใด เพราะความต้องการของลูกค้าเป็นเรื่องสำคัญ แม้จะบริการดีเพียงใด หากไม่ตรงกับความต้องการ การบริการนั้นก็ไม่มีค่า

2. ทำให้ผู้รับบริการเกิดความพอใจ คุณภาพของผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ลูกค้าได้รับ เพื่อให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจสูงสุด เช่น การตรงต่อเวลา ความสะดวก รวดเร็ว ไม่ซ้ำซ้อน โดยการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการให้บริการ เพื่อให้การบริการมีความรวดเร็ว สะดวก และลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน

3. ความยืดหยุ่นในการให้บริการ ไม่ยึดระเบียบมากจนทำให้ละเลยวัตถุประสงค์ สามารถปรับบทบาทได้ตามความเหมาะสมของงาน

4. ความเฉพาะเจาะจง ต้องตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างหลากหลาย ขณะเดียวกันก็ต้องตอบสนองอย่างเฉพาะเจาะจงได้ด้วย เพราะคนแต่ละกลุ่มต่างมีความต้องการที่แตกต่างกันและเป็นเอกลักษณ์

5. ความเป็นพลวัต ปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่ต้องมีการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา การปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์จึงเป็นสิ่งจำเป็น การปรับให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

พงศ์สัญญา ศรีสมทรัพย์ และปิยะนุช เงินคล้าย (อ้างถึงใน วรรษยา ศิริวัฒน์ 2547 : 17 - 18) กล่าวถึงหลักการบริการที่ดี ดังนี้

1. หลักประสิทธิภาพ หมายถึง การให้บริการที่ได้ผลลัพธ์สูง แต่ใช้ทรัพยากรน้อย และคุ้มค่า

2. หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การให้บริการได้ครบตามขอบข่ายของอำนาจหน้าที่

3. หลักการตอบสนอง หมายถึง การที่ประชาชนสามารถเข้าถึงการให้บริการของรัฐได้อย่างไม่จำกัด สามารถเลือกรับบริการได้สอดคล้องกับความพอใจ ไม่หลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธการให้บริการที่ประชาชนร้องขอ อีกทั้งหาช่องทางหรือเพิ่มโอกาสในการให้บริการประชาชนให้มากที่สุด

4. หลักความรวดเร็ว หมายถึง การลดขั้นตอนให้น้อยที่สุด งานใดที่ทำได้ทันทีควรจะทำ ถ้าไม่สามารถทำได้ทันทีควรกำหนดระยะเวลาและควรทำให้เร็วที่สุด

5. หลักความสอดคล้อง หมายถึง การจัดบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของปัจเจกบุคคลและสภาพสังคม

6. หลักความเชื่อถือไว้วางใจ หมายถึง การทำให้ประชาชนมีความศรัทธาในหน่วยงานของรัฐ ได้รับความพึงพอใจในบริการ

7. หลักมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การให้บริการด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรเอื้ออาทรต่อผู้รับบริการ มีความใส่ใจ สนใจ เข้าใจปัญหาและให้ความประทับใจหลังการรับบริการ

8. หลักการให้เกียรติ การยอมรับ หมายถึง การให้ความสำคัญ ไม่เลือกปฏิบัติ ต้อนรับด้วยความสุภาพ ไม่ดูถูกเหยียดหยามประชาชน ไม่ใช้อำนาจข่มขู่

9. หลักความเต็มใจ หมายถึง ทำทุกอย่างด้วยใจ ไม่ฝืนใจ หรือเสแสร้ง พยายามสร้างจิตใจในการบริการ

10. หลักการแข่งขัน หมายถึง การพัฒนาหน่วยงานที่ทำให้มีบริการที่ดีกว่าหน่วยงานอื่นๆ ในประเภทเดียวกัน และให้ประชาชนรู้สึกรอคอยมาใช้บริการอีก

11. หลักความกระฉับกระเฉง หมายถึง การตื่นตัวในการทำงาน มีความกระตือรือร้น

12. หลักภาพพจน์ที่ดี หมายถึง การที่ประชาชนมีความมั่นใจในการรับบริการ

ยอมรับการบริการ และรับรู้หน่วยงานในทางที่ดี

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ สภวนลิขสิทธิ์

คุณธน ธนาพงศธร (2530 : 147 - 182) กล่าวว่าหลักการให้บริการที่ดี ได้แก่

1. หลักความสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ ประโยชน์และบริการที่องค์การจัดให้ นั้น จะต้องตอบสนองความต้องการของบุคคลกรส่วนใหญ่หรือทั้งหมด มิใช่เป็นการจัดให้แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ

2. หลักความสม่ำเสมอ กล่าวคือ การให้บริการนั้นๆ ต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ มิใช่ทำๆ หยุดๆ ตามความพอใจของผู้ให้บริการหรือผู้ปฏิบัติงาน

3. หลักความเสมอภาค กล่าวคือ บริการที่จัดนั้นจะต้องให้แก่ผู้ใช้บริการทุกคนอย่างเสมอหน้าและเท่าเทียมกัน ไม่มีการให้สิทธิพิเศษแก่บุคคลหรือกลุ่มใดในลักษณะที่แตกต่างกัน ไปจากกลุ่มคนอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด

4. หลักความปลอดภัย กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ไปในการให้บริการจะต้องไม่มากกว่าผลที่ได้รับ

5. หลักความสะดวก กล่าวคือ บริการที่จัดให้แก่ผู้รับบริการจะต้องเป็นไปในลักษณะที่ปฏิบัติได้ง่าย สะดวกสบาย สิ้นเปลืองทรัพยากรไม่มากนัก ทั้งยังไม่เป็นการสร้างภาวะยุ่งยากใจให้แก่ผู้ให้บริการหรือผู้ใช้บริการมากเกินไป

จินตนา บุญบงการ (2543 : 68) ให้คุณลักษณะของการบริการที่ดีตามคำภาษาอังกฤษว่า SERVICE ดังนี้

S = Smiling & Sympathy ยิ้มแย้มและเอาใจเขามาใส่ใจเรา เห็นอกเห็นใจต่อความลำบากยุ่งยากของผู้มารับบริการ

E = Early Response ตอบสนองต่อความประสงค์จากผู้มารับบริการอย่างรวดเร็วทันใจ โดยไม่ต้องให้เอ่ยปากเรียกร้อง

R = Respectful แสดงออกถึงความนับถือให้เกียรติผู้มารับบริการ

V = Voluntariness Manner การให้บริการที่ทำอย่างสมัครใจ เต็มใจทำ ไม่ใช่ทำอย่างเสียมไม่ได้

I = Image Enhancing รักษาภาพลักษณ์ของผู้ให้บริการและภาพลักษณ์ขององค์กรด้วย

C = Courtesy ความอ่อนน้อม อ่อนโยน สุภาพ มีมารยาทดี

E = Enthusiasm ความกระฉับกระเฉง ความกระตือรือร้นขณะบริการ และให้บริการมากกว่าที่ผู้รับบริการคาดหวังเอาไว้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

นอกจากนี้ จินตนา บุญบงการ (2543 : 79) ยังได้กล่าวถึงปัจจัยในการตัดสินคุณภาพของงานบริการ โดยวัดจากผู้รับบริการมี 10 ปัจจัย คือ

1. Reliability ความเชื่อถือได้ในคุณลักษณะหรือมาตรฐานการให้บริการ นั่นคือชื่อเสียง ภาพลักษณ์ของหน่วยงานที่รักษาไว้อย่างดีจนเกิดเป็นความเชื่อถือว่าให้บริการได้มาตรฐาน

2. Responsiveness การตอบสนองต่อความต้องการ หรือความรู้สึกของผู้รับบริการ เช่น หน่วยบรรเทาสาธารณภัยที่รีบออกไปบรรเทาทุกข์อย่างเร่งด่วน

3. Competence มีความสามารถ มีสมรรถนะในการให้บริการอย่างรอบรู้ ถูกต้องเหมาะสมและเชี่ยวชาญชำนาญงาน รู้จริง เช่น การให้บริการของแพทย์

4. Access การเข้าถึงได้ง่าย การให้บริการอย่างไม่ยุ่งยาก ไม่มีพิธีรีตอง

5. Courtesy ความสุภาพ เคารพบนอบ อ่อนน้อม ให้เกียรติ มีมารยาทที่ดีของผู้ให้บริการ

6. Communication ความสามารถและสมบูรณ์ในการสื่อความและสัมพันธ์กับผู้รับบริการทำให้ประชาชนทราบเข้าใจ และได้รับคำตอบในข้อสงสัย

7. Creditability ความเชื่อถือได้ ความน่าเคารพนับถือของผู้ให้บริการ

8. Security ความมั่นคงปลอดภัย ความอบอุ่นใจ สบายใจของประชาชนผู้ได้รับบริการ
9. Customer Understanding ความเข้าใจประชาชนผู้รับบริการ เอาใจเขามาใส่ใจเรา
10. Tangibles ส่วนที่สัมผัสได้ รับรู้ได้ทางกายภาพของปัจจัยการให้บริการ เช่น สถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้

แนวคิดการให้บริการสาธารณะ

นิพนธ์ อำพัน (2546 : 35) กล่าวถึงการให้บริการสาธารณะว่า เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องบริการประโยชน์สาธารณะ โดยรัฐต้องมีหน้าที่ให้บริการต่างๆ ให้แก่ประชาชน

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2538 : 304 - 307) ให้ความหมายของการบริการสาธารณะว่าเป็นกิจกรรมที่ฝ่ายปกครองดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ เพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชน เช่น การให้การศึกษา การจัดสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการดำเนินการอื่นๆ เพื่อสนองความต้องการของมหาชน โดยหลักพื้นฐานของการบริการสาธารณะ คือ หลักความเสมอภาคที่มีต่อบริการสาธารณะ

In-Joung Whang (อ้างถึงใน สาริต ดิมิ 2546 : 24 - 25) ให้ความหมายของการบริการสาธารณะว่า เป็นการเคลื่อนย้ายเรื่องที่ทำให้บริการจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อให้เป็นไปตามที่ต้องการ โดยการบริการมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 4 อย่าง คือ ตัวบริการ (Service) แหล่งหรือสถานที่ให้บริการ (Sources) ช่องทางในการให้บริการ (Channels) และผู้รับบริการ (Client groups)

เมอร์ฟี (Murphy 1975 : 5867-A, อ้างถึงใน เบญจวรรณ ศรีสุธรรม 2542 : 96) ให้ความหมายของการบริการสาธารณะว่าเป็นกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่องซึ่งไม่คิดเป็นหน่วยคิด การวิจัยประยุกต์ การปรึกษาหารือ และงานพิเศษอื่นๆ เช่น เป็นกรรมการในงานบางอย่างและการทำใดๆ ที่จัดเพื่อชุมชนโดยเฉพาะ

เทพศักดิ์ บุญรัตน์ (2536 : 13) ให้ความหมายของการให้บริการสาธารณะว่า หมายถึง บุคคลหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสาธารณะ อาจเป็นรัฐหรือเอกชน โดยมีหน้าที่ในการส่งต่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชน และมีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยส่วนรวม ลักษณะของการให้บริการสาธารณะที่เป็นระบบ มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ สถานที่และบุคคลที่ให้บริการ ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากร กระบวนการ และกิจกรรม ผลผลิตหรือตัวบริการ ช่องทางการให้บริการ และผลกระทบต่อผู้รับบริการ

วัลภา ชายหาด (2532 : 65) กล่าวว่า ลักษณะของความพึงพอใจที่ประชาชนมีต่อการบริการสาธารณะ เกิดจากลักษณะของการให้บริการที่มีความเท่าเทียมกัน บริการอย่างรวดเร็วทันเวลา ให้บริการอย่างต่อเนื่อง และให้บริการอย่างก้าวหน้า

ดังนั้น ผู้ปฏิบัติงานบริการจึงต้องมีแนวคิดเรื่องการบริการสาธารณะ ดังที่ เคทซ์ และเบรนด้า (อ้างถึงใน รัชชา ศิริวัฒน์ 2547 : 16) เสนอหลักการพื้นฐานของการให้บริการสาธารณะ ดังนี้

1. ปฏิบัติแบบเฉพาะเจาะจง (Specificity)
2. มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน (Universalism) เป็นการให้บริการประชาชนโดยไม่เลือกปฏิบัติ
3. วางตัวเป็นกลาง (Affective Neutrality) เป็นการให้บริการโดยไม่ใช้อารมณ์บริการด้วยกิริยาท่าทาง นำเสียงคุณภาพ

การให้บริการโดยภาครัฐ

จุดมุ่งหมายสำคัญอย่างหนึ่งของการปฏิรูประบบราชการ คือ การพัฒนาปรับปรุงคุณภาพในการให้บริการประชาชน โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 70 ที่ให้ข้าราชการมีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาประโยชน์ส่วนรวม อำนาจความสะดวก และให้บริการแก่ประชาชน และมาตรา 75 ที่กำหนดให้รัฐต้องดูแลให้มีการจัดระบบงานราชการและงานของรัฐอย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน แสดงถึงความสำคัญในการปฏิบัติงานของภาครัฐที่จะต้องให้ความสำคัญด้านการบริการแก่ประชาชน

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ข้าราชการพลเรือน เพื่อให้ข้าราชการปฏิบัติงานตามรอยพระยุคลบาทว่าการปฏิบัติงานทุกอย่างของข้าราชการมีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมืองและประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นที่ข้าราชการทุกคนจะต้องทำหน้าที่ทุกๆ ประการให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์ โดยเต็มกำลังสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ เพื่อผลการปฏิบัติราชการทุกอย่างจักได้บรรลุความสำเร็จอย่างสูง และบังเกิดประโยชน์อย่างดีที่สุดแก่ตน แก่หน้าที่ และแก่แผ่นดิน (พระบรมราโชวาทวันข้าราชการพลเรือน 2541, อ้างถึงใน ปิยวรรณ เกาะแก้ว)

ระบบการบริการที่มีคุณภาพของภาครัฐที่จะสนองตอบความต้องการของประชาชน (กรมที่ดิน 2548) ได้แก่

1. การจัดบริการที่เสมอภาคและเป็นธรรม
2. มีการบันทึกวันและเวลาการรับคำขอและรับเรื่องจากเจ้าหน้าที่

3. มีใบแสดงการรับคำขอให้กับผู้ยื่นขอและเวลาแล้วเสร็จ
4. จัดบริการแบบเบ็ดเสร็จสำหรับงานบริการที่มีความเชื่อมโยงและต่อเนื่องภายในหน่วยงานหรือหลายส่วนราชการ
5. จัดช่องพิเศษให้สะดวกแก่สตรีมีครรภ์ คนชรา พระภิกษุ คนพิการ เป็นต้น
6. ปรับปรุง แก้ไข ยกเลิกกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือประกาศที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบการ หรือการดำรงชีวิตของข้าราชการ หรือจัดให้มีขึ้นใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ไกรฤกษ์ ไมตรีวงศ์ (กรมการปกครอง 2547 : 3 - 7) เสนอว่า สำหรับข้าราชการ การให้บริการที่ดี ควรปฏิบัติดังนี้

1. เป็นหน้าที่ของข้าราชการทุกคน
2. ต้องมีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงาน ต่อเพื่อนร่วมงาน ต่องาน ต่อตนเอง
3. ต้องรู้ว่าทำดีแล้วได้อะไร ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บริการดีได้ดี บริการไม่ดีได้ไม่ดี
4. ต้องมีเป้าหมายในการให้บริการ นั่นคือ ต้องตอบสนองความต้องการของประชาชนด้วยความตั้งใจ เต็มใจ และจริงใจทุกครั้ง เพราะผู้ใช้บริการย่อมมีความคาดหวังในการใช้บริการ อันได้แก่ สะดวก ใช้บริการง่าย ได้รับคำแนะนำ ต้องการความเป็นมิตร ต้องการความปลอดภัย ค่าใช้จ่ายน้อย มีรอยยิ้ม ได้รับเกียรติตามสมควร แก้ไขปัญหาได้ มีคนเข้าใจ ไม่ถูกบังคับ
5. ต้องไม่คิดว่าผู้ใช้บริการรู้ทุกอย่างเหมือนที่เรารู้
6. ต้องมีทักษะในการพูด การถาม และการฟัง
7. ต้องมีวิธีทำให้ประชาชนหายโกรธ ผู้ใช้บริการโกรธเพราะอะไร ในการไม่ได้สิ่งที่ต้องการ หรือได้ในสิ่งที่ไม่ต้องการพุงต่างๆ คือ 'ไม่ได้ตั้งใจ'
8. ต้องมีการให้บริการที่เกินความคาดหวัง
9. ต้องไม่ปฏิเสธทันที ต้องมีทางเลือก สามารถแก้ไขให้ประชาชนหรือลูกค้าได้
10. ต้องมีท่าทางในการให้บริการที่ดี
11. ต้องตรงต่อเวลา พร้อมให้บริการตลอด
12. ต้องบอกหรือแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนการขอใช้บริการหรือวิธีปฏิบัติ

สำหรับหลักในการให้บริการที่ดีในความหมายของกรมการปกครอง (อ้างถึงใน เขียมจิตร นิยมเลี้ยง 247 : 25 - 27) หมายถึง การที่ข้าราชการทำงานติดต่อกับผู้ที่มาติดต่อขอรับบริการด้วยความรวดเร็ว เสมอภาค เป็นธรรม และมีอัธยาศัยต่อผู้รับบริการด้วยดี ซึ่งมีหลักการดังนี้

การปฏิบัติตน

1. การแต่งกายดี เหมาะสม เป็นการเสริมสร้างบุคลิกภาพและเป็นທີ່ประทับใจแก่ผู้พบเห็นและติดต่อด้วย
2. การรักษาเวลาในการปฏิบัติงาน ได้แก่ เวลามาและกลับเป็นไปตามเวลาราชการ ไม่มาทำงานสายและกลับก่อน การพักกลางวันเป็นไปตามระเบียบของทางราชการ และไม่ผัดนัด
3. หลีกเลี่ยงการใช้อารมณ์ โต้แย้ง หรือแสดงความจุนเจือเกี่ยวกับผู้มาติดต่อราชการ
4. มีมารยาทในการให้บริการแก่ผู้มาติดต่องาน

การปฏิบัติงาน

1. การจัดสำนักงานควรตั้งอยู่ในส่วนล่างของอาคาร และใกล้ทางเข้าออก เพื่อสะดวกแก่ประชาชนผู้มาติดต่อ
2. มีแสงสว่างเพียงพอและอากาศถ่ายเทสะดวก
3. การจัดโต๊ะทำงานควรเป็นไปตามสายงาน
4. การตั้งตู้เก็บเอกสารต้องไม่เกะกะ และเป็นระเบียบ
5. ต้องสะอาด เรียบร้อย สวยงาม
6. ควรมีพื้นที่กว้างขวาง และมีการจัดทำที่สำหรับผู้มาติดต่อ พร้อมทั้งจัดที่นั่งรอ มีน้ำดื่ม ที่อ่านหนังสือพิมพ์ และโทรศัพท์สาธารณะ
7. ห้องน้ำสะอาด

เครื่องมือเครื่องใช้

1. อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้หรือเอกสารที่ต้องใช้ร่วมกันควรอยู่ใกล้ชิดกัน หรือเกี่ยวข้องกันควรอยู่ใกล้ชิดกัน และใกล้เจ้าหน้าที่
2. ต้องเพียงพอและเบิกจ่ายสะดวก
3. ควรมีตัวอย่างการเขียนคำร้องหรือแบบพิมพ์ต่างๆ ติดไว้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชนพร้อมด้วยปากกา

วิธีการปฏิบัติ

1. ศึกษาหาความรู้และเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เพราะความรู้ความสามารถถือเป็นคุณสมบัติพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติราชการ โดยความรู้ความสามารถในนี้มี 2 ลักษณะ คือ

ความรู้ความสามารถในงาน ในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และความรู้ความเข้าใจในระบบงาน และโครงสร้างการทำงานของหน่วยงาน

2. ต้องเข้าใจว่าประชาชนย่อมขาดความรู้ความชำนาญในเรื่องที่ข้าราชการผู้นั้นรับผิดชอบ
3. การซักถามควรเป็นไปในลักษณะของการต้องการทราบข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาในเรื่องนั้นๆ และเป็นไปด้วยความสุภาพและเหมาะสม
4. งานบริการใดที่ผู้รับบริการจะต้องรอรหว่างดำเนินการ ควรแจ้งให้ผู้รับบริการทราบ พร้อมแจ้งกำหนดวันเวลาว่าจะแล้วเสร็จเมื่อใด
5. ข้าราชการผู้ให้บริการควรทำงานแทนกันได้ ในกรณีที่มีข้าราชการคนใดคนหนึ่งลาหยุด หรือไม่สามารถปฏิบัติงานได้ เพื่องานจะได้มีความต่อเนื่องไม่สะดุด
6. มีการจัดลำดับผู้ใช้บริการก่อนหลัง

นอกจากนี้ ชวงศ์ ฉายะบุตร (อ้างถึงใน สาคิต คีมี่ 2546 : 27 - 28) ได้เสนอหลักการให้บริการแบบครบวงจรหรือการพัฒนาการให้บริการในเชิงรุกจะต้องเป็นไปตามหลักการที่เรียกว่า Package Service นั่นคือ

1. ยึดการตอบสนองความต้องการจำเป็นของประชาชนเป็นเป้าหมายมากกว่าการบริการของรัฐในเชิงรับ ที่เป็นการให้บริการตามระเบียบแบบแผน ดังนั้น เป้าหมายของการจัดบริการแบบครบวงจรก็คือการมุ่งประโยชน์ผู้รับบริการ ทั้งผู้ที่มาติดต่อขอรับบริการและผู้ที่อยู่ในข่ายที่ควรจะได้รับบริการเป็นสำคัญ ซึ่งมีลักษณะดังนี้
 - 1.1 ข้าราชการต้องถือว่าการให้บริการเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง พยายามจัดบริการให้ครอบคลุมผู้อยู่ในข่ายที่ควรจะได้รับบริการทุกคน
 - 1.2 การกำหนดระเบียบปฏิบัติและการใช้ดุลยพินิจต้องคำนึงถึงสิทธิประโยชน์ของผู้รับบริการเป็นหลัก โดยพยายามให้ผู้รับบริการได้รับสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้อย่างสะดวก
 - 1.3 ข้าราชการต้องเข้าใจว่าผู้รับบริการมีฐานะและศักดิ์ศรีเทียบเท่ากับตน มีสิทธิที่จะให้ความเห็นหรือโต้แย้งด้วยเหตุผล
 - 1.4 ความรวดเร็วในการให้บริการ ต้องมีการพัฒนาการให้บริการของรัฐให้มีความรวดเร็ว ลดขั้นตอนในการปฏิบัติงานเพื่อให้ทันเวลา โดยมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อพัฒนาการให้บริการได้กระชับ รวดเร็ว นั่นคือ ปรับปรุงระเบียบปฏิบัติ กระจายอำนาจ รวมถึงพัฒนาระบบการหรือระบบการให้บริการให้ดีขึ้น

2. การให้บริการต้องเสร็จสมบูรณ์ อันเป็นเป้าหมายการให้บริการเชิงรุกแบบครบวงจร ความเสร็จสมบูรณ์ของการให้บริการหมายถึง การเสร็จสมบูรณ์ตามสิทธิประโยชน์ที่ผู้รับบริการจะต้องได้รับ โดยที่ผู้รับบริการไม่จำเป็นต้องมาติดต่อบ่อยครั้ง ซึ่งรวมถึงการได้รับบริการในเรื่องอื่นๆ ด้วย แม้ว่าผู้รับบริการจะไม่ได้ขอรับบริการเรื่องนั้นก็ตาม

พิทักษ์ ตรุษทิม (2538 : 33) กล่าวว่า การบริการมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การสร้าง ความพึงพอใจในการบริการแก่ประชาชน โดยมีหลักหรือแนวคิด คือ

1. ให้บริการอย่างเสมอภาค (Equitable Service) คือ ความยุติธรรมในการบริหารงาน ภาครัฐที่มีฐานคิดว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ดังนั้น ประชาชนจึงต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการแบ่งแยก กีดกัน ในการให้บริการ ประชาชนจะได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่ใช้มาตรฐานการให้บริการเดียวกัน

2. ให้บริการที่ตรงเวลา (Timely Service) นั่นคือ การให้บริการสาธารณะจะต้องตรงเวลา

3. ให้บริการอย่างเพียงพอ (Ample Service) การให้บริการสาธารณะต้องมีลักษณะ และมีจำนวนการให้บริการและสถานที่ให้บริการอย่างเหมาะสม

4. ให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous Service) หมายถึง การให้บริการสาธารณะที่มีการปรับปรุงคุณภาพและผลการปฏิบัติงาน กล่าวคือ มีการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ใช้ทรัพยากรเท่าเดิม

การให้บริการแบบครบวงจร

ชวงส์ ฉายาบุตร (อ้างถึงใน นกตล แสกรุง 2546 : 16 - 20) ได้เสนอหลักการทำให้การบริการแบบครบวงจรหรือการพัฒนาการให้บริการในเชิงรุกว่าต้องเป็นไปตามหลักการซึ่งเรียกว่า Package Service ดังนี้

1. ยึดการตอบสนองความต้องการจำเป็นของประชาชน เป็นเป้าหมายการบริการของรัฐบาลในเชิงรับ จะเน้นการให้บริการตามระเบียบแบบแผน และมีลักษณะที่เป็นอุปสรรคต่อการให้บริการ ดังนี้

1.1 ข้าราชการมีทัศนคติว่าการให้บริการจะเริ่มต้นก็ต่อเมื่อมีผู้มาติดต่อขอรับบริการมากกว่าที่จะมองว่าตนมีหน้าที่ที่จะต้องบริการให้แก่ราษฎรตามสิทธิประโยชน์ที่เขาควรจะได้รับ

1.2 การกำหนดระเบียบปฏิบัติและการใช้ดุลยพินิจของข้าราชการ มักเป็นไปเพื่อสงวนอำนาจในการใช้ดุลยพินิจของหน่วยงาน หรือปกป้องตัวข้าราชการเอง มีลักษณะที่เน้นการควบคุมมากกว่าการส่งเสริม การติดต่อราชการ จึงต้องใช้เอกสารหลักฐานต่างๆ เป็นจำนวนมาก และต้องผ่านการตัดสินใจหลายขั้นตอน ซึ่งบางครั้งเกินกว่าความจำเป็น

1.3 จากการที่ข้าราชการมองว่าตนมีอำนาจในการใช้ดุลยพินิจ และมีกฎระเบียบเป็นเครื่องมือที่จะปกป้องการใช้ดุลยพินิจของตน ทำให้ข้าราชการจำนวนไม่น้อยมีทัศนคติในลักษณะของเจ้าขุนมูลนาย ในฐานะที่ตนมีอำนาจที่จะบันดาลผลได้ผลเสียแก่ประชาชน การดำเนินความสัมพันธ์จึงเป็นไปในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน และนำไปสู่ปัญหาต่างๆ เช่น ความไม่เต็มใจที่จะให้บริการ รู้สึกไม่พอใจเมื่อราษฎรแสดงความเห็นโต้แย้ง เป็นต้น

ดังนั้น เป้าหมายแรกของการจัดบริการแบบครบวงจร คือ การมุ่งประโยชน์ของประชาชนผู้รับบริการทั้งผู้ที่มาติดต่อขอรับบริการเป็นสำคัญ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. ข้าราชการจะต้องถือว่าการให้บริการเป็นภาระหน้าที่ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องพยายามจัดบริการให้ครอบคลุมผู้ที่อยู่ในข่ายที่ควรจะได้รับบริการทุกคน

2. การกำหนดระเบียบ วิธีปฏิบัติ และการใช้ดุลยพินิจจะต้องคำนึงถึงสิทธิประโยชน์ของผู้รับบริการ ให้ได้รับสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้รับอย่างสะดวกและรวดเร็ว

3. ข้าราชการจะต้องมองผู้มารับบริการว่ามีฐานะและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับตน มีสิทธิที่จะรับรู้ให้ความเห็น หรือโต้แย้งด้วยเหตุผลได้อย่างเต็มที่

2. ความรวดเร็วในการให้บริการ สังคมปัจจุบัน เป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมีการแข่งขันกับสังคมอื่นๆ อยู่ตลอดเวลา ในขณะที่ปัญหาพื้นฐานของระบบราชการคือความล่าช้า ซึ่งในด้านหนึ่งเป็นความล่าช้าที่เกิดจากความจำเป็นตามลักษณะของการบริการราชการ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมแห่งรัฐ แต่ในหลายส่วนความล่าช้าของระบบราชการเป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขได้ เช่น ความล่าช้าที่เกิดจากการปิดภาระในการตัดสินใจ ความล่าช้าที่เกิดจากการขาดการกระจายอำนาจ หรือเกิดจากการกำหนดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น หรือความล่าช้าที่เกิดขึ้นเพราะขาดการพัฒนางานหรือนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ เป็นต้น ปัญหาที่ตามมาคือ ระบบราชการที่ถูกมองว่าเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าและเป็นตัวถ่วงในระบบการแข่งขันเสรี ดังนั้น ระบบราชการจำเป็นจะต้องตั้งเป้าหมายในอันที่จะพัฒนาการให้บริการให้มีความรวดเร็วมากขึ้น ซึ่งอาจกระทำได้ใน 3 ลักษณะ คือ

2.1 การพัฒนาข้าราชการให้มีทัศนคติ มีความรู้ ความสามารถเพื่อให้เกิดความชำนาญ มีความกระตือรือร้น และกล้าตัดสินใจในเรื่องที่อยู่ในอำนาจของตน

2.2 การกระจายอำนาจ หรือการมอบอำนาจให้มากขึ้น และปรับปรุงระเบียบวิธีการทำงานให้มีขั้นตอนและใช้เวลาในการให้บริการให้เหลือน้อยที่สุด

2.3 การพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆ ที่จะทำให้สามารถให้บริการเร็วขึ้น

อนึ่ง การพัฒนาความรวดเร็วในการให้บริการเป็นเรื่องที่สามารถกระทำได้ทั้งขั้นตอนก่อนการให้บริการและการนำบริการไปสู่ผู้ที่สมควรที่จะได้รับบริการเป็นการล่วงหน้าเพื่อป้องกันปัญหาความเสียหาย เช่น การแจกจ่ายน้ำสำหรับหมู่บ้านที่ประสบภัยแล้งนั้น หน่วยงานราชการไม่จำเป็นต้องรอให้มีการขอร้อง แต่อาจนำไปแจกจ่ายให้แก่หมู่บ้านเป้าหมายล่วงหน้าได้เลย การพัฒนาความรวดเร็วในขั้นตอนการให้บริการ เช่น การรายงาน การรายงานการติดตามผลการเก็บเอกสารต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้บริการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน ซึ่งจะต้องมีการจัดส่งเอกสารหลักฐานให้ส่วนราชการ เพื่อจัดทำบัตรการแจ้งย้ายปลายทาง ซึ่งสำนักงานทะเบียนปลายทางจะต้องรอการยืนยันหลักฐานการทะเบียนจากสำนักงานทะเบียนต้นทาง เป็นต้น

3. การให้บริการจะต้องเสร็จสมบูรณ์ เป้าหมายของการให้บริการเชิงรุกแบบครบวงจรอีกประการหนึ่ง คือ ความสำเร็จสมบูรณ์ของการให้บริการ ซึ่งหมายถึง การเสร็จสมบูรณ์ตามสิทธิประโยชน์ที่ผู้รับบริการจะต้องได้รับ โดยที่ผู้รับบริการไม่จำเป็นต้องมาติดต่อบ่อยครั้งนัก ซึ่งลักษณะที่ดีของการให้บริการที่เสร็จสมบูรณ์ก็คือ การบริการที่แล้วเสร็จในการติดต่อเพียงครั้งหรือ ไม่เกิน 2 ครั้ง (คือ มารับเรื่องที่แล้วเสร็จอีกครั้งหนึ่ง)

นอกจากนี้ การให้บริการที่เสร็จสมบูรณ์ยังหมายถึงความพยายามที่จะให้บริการในเรื่องอื่นๆ ที่ผู้มาติดต่อขอรับบริการสมควรจะได้รับด้วย แม้ว่าผู้ขอรับบริการจะไม่ได้ขอรับบริการในเรื่องนั้นก็ตาม แต่ถ้าเห็นว่าเป็นสิทธิประโยชน์ของผู้รับบริการ ก็ควรที่จะให้คำแนะนำและพยายามให้บริการในเรื่องนั้นด้วย เช่น มีผู้มาขอคัดสำเนาทะเบียนบ้าน หากเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการพบว่าบัตรประจำตัวประชาชนของผู้นั้นหมดอายุแล้ว ก็ดำเนินการจัดทำบัตรประจำตัวประชาชนให้ใหม่ เป็นต้น

4. ความกระตือรือร้นในการให้บริการ เป็นเป้าหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการพัฒนาการให้บริการเชิงรุก ทั้งนี้ เนื่องจากประชาชนบางส่วนยังมีความรู้สึกว่าการติดต่อขอรับบริการจากทางราชการเป็นเรื่องยุ่งยาก และเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยเต็มใจที่จะให้บริการ ดังนั้น จึงมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการบริการของรัฐและต่อเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการซึ่งนำไปสู่ปัญหาของการสื่อสารทำความเข้าใจกัน ดังนั้น หากเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการพยายามให้บริการด้วยความกระตือรือร้นแล้ว ก็จะทำให้ผู้มารับบริการเกิดทัศนคติที่ดี ยอมรับฟังเหตุผลคำแนะนำต่างๆ มากขึ้น และเต็มใจที่จะมารับบริการให้บริการอื่นๆ อีก

นอกจากนี้ความกระตือรือร้นในการให้บริการยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริการนั้น เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีความสมบูรณ์ ซึ่งนำไปสู่ความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนในที่สุด

5. การให้บริการด้วยความถูกต้องสามารถตรวจสอบได้ การพัฒนาการให้บริการแบบครบวงจรนั้น ไม่เพียงแต่จะต้องให้บริการที่เสร็จสมบูรณ์เท่านั้น แต่จะต้องมีความถูกต้องชอบธรรม ทั้งในแง่ของนโยบายและระเบียบแบบแผนของทางราชการและถูกต้องในเชิงศีลธรรมจรรยาด้วย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลพินิจของข้าราชการเป็นสำคัญ เช่น กรณีที่มีผู้มาขออนุญาตมิและใช้อาวุธปืน นายทะเบียนจะต้องมีการสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความประพฤติและความจำเป็นของผู้มารับบริการด้วย หรือกรณีผู้มาขอจดทะเบียนหย่า แม้ว่านายทะเบียนจะสามารถดำเนินการให้ได้ตามความประสงค์ แต่ในแง่ศีลธรรมแล้ว ก็ควรที่จะมีการพุดจาไกล่เกลี่ยกับคู่สมรสเสียก่อน ดังนั้น การใช้ดุลพินิจในการให้บริการประชาชนจึงต้องเป็นไปอย่างถูกต้องและสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งการตรวจสอบความถูกต้องนี้อาจเป็นการตรวจสอบโดยกลไกภายในระบบราชการเอง เช่น การตรวจสอบความถูกต้องโดยผู้บังคับบัญชาหรืออาจเป็นการตรวจสอบภายนอก ซึ่งที่สำคัญก็คือ การตรวจสอบโดยประชาชน และประการสุดท้าย คือ การตรวจสอบโดยอาศัยความสำนึกรับผิดชอบในเชิงศีลธรรมและจรรยาทางวิชาชีพของตัวข้าราชการเอง

6. ความสุภาพอ่อนน้อม เป้าหมายอีกประการหนึ่งของการพัฒนาการให้บริการแบบครบวงจร คือ เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการจะต้องปฏิบัติต่อประชาชนผู้มาติดต่อขอรับบริการด้วยความสุภาพอ่อนน้อม ในการให้บริการนั้นจะเกิดขึ้นได้โดยการพัฒนาทัศนคติของข้าราชการให้เข้าใจว่าตนมีหน้าที่ในการให้บริการและเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญ รวมทั้ง ความรู้สึกระพือในสิทธิของผู้ที่มาติดต่อขอรับบริการ

7. ความเสมอภาค การให้บริการแบบครบวงจร จะต้องถือว่าข้าราชการมีหน้าที่ที่จะต้องให้บริการแก่ประชาชน โดยเสมอภาคกัน ซึ่งจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไข ดังนี้

7.1 การให้บริการจะต้องเป็นไปภายใต้ระเบียบแบบแผนเดียวกัน และได้รับผลที่สมบูรณ์ ภายใต้มาตรฐานเดียวกัน ไม่ว่าผู้มารับบริการจะเป็นใครก็ตาม หรือเรียกว่า ความเสมอภาคในการให้บริการ

7.2 การให้บริการจะต้องคำนึงถึงความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับบริการด้วย ทั้งนี้เพราะประชาชนบางส่วนของประเทศเป็นกลุ่มบุคคลที่มีข้อจำกัดในเรื่องความสามารถ ในการที่จะติดต่อขอรับบริการจากรัฐ เช่น มีรายได้น้อย ขาดความรู้ความเข้าใจหรือข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ

อยู่ในพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร เป็นต้น ดังนั้น การจัดบริการของทางราชการจะต้องคำนึงถึงคนกลุ่มนี้ด้วย โดยจะต้องพยายามนำบริการไปให้ผู้รับบริการตามสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้รับ เช่น การจัดหน่วยบริการเคลื่อนที่ต่างๆ เป็นต้น การลดเงื่อนไขในการรับบริการให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้รับบริการ เช่น การออกบัตรสงเคราะห์ในการรักษาพยาบาลให้แก่ผู้ที่มีรายได้น้อย การเรียกเก็บค่าปรับในอัตราต่ำที่สุดตามที่กฎหมายกำหนด เมื่อเห็นว่าผู้รับบริการไม่มีเจตนาที่จะเล็งการปฏิบัติตามกฎหมาย แต่เป็นเพราะขาดข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ซึ่งอาจเรียกความเสมอภาคนี้ว่า ความเสมอภาคที่จะรับบริการที่จำเป็นจากรัฐ

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการให้บริการเชิงรุกแบบครบวงจรหรือ Package Service เป็นการพัฒนาการให้บริการที่มีเป้าหมายที่จะให้ประชาชนได้รับบริการที่ควรจะได้รับอย่างครบถ้วน สมบูรณ์ มีความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการ มุ่งที่จะให้บริการในเชิงส่งเสริมและสร้างทัศนคติและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ตลอดจนเป็นการให้บริการที่มีความถูกต้องชอบธรรมสามารถตรวจสอบได้ และสร้างความเสมอภาคทั้งในการให้บริการและการที่จะได้รับบริการจากรัฐ

ในเรื่องของการให้บริการนั้น บุคคลที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานในด้านนี้ต้องมีใจรักบริการ (Service mind) เพราะเนื่องจากในชีวิตประจำวันของเรา Service mind จำเป็นมาก เพราะการอยู่ร่วมกันด้วยความรู้สึกที่ดี มันทำให้โลกดูสดใสมากยิ่งขึ้น (เอกพงศ์ ธนพิบูลพงศ์ 2548 : 68 - 70)

ความหมายของคำว่า “ใจรักบริการ (Service mind)”

S = Smiling การยิ้ม โดยเฉพาะการยิ้มอย่างสยามนั้นถูกใจคนทั่วโลกมานานักต่อนักแล้ว ปกติการยิ้มเหมือนดังจุดเริ่มต้นแห่งการสร้างมิตรอย่างง่ายๆ และจะดียิ่งขึ้นหากยิ้มแล้วตามด้วยการทักทาย (Greeting) พร้อมกับสบตา เพราะในงานบริการถ้าพนักงานยิ้ม แล้วไม่ตามด้วยการทักทาย อาจทำให้ลูกค้าบางท่านเข้าใจผิดมากกว่า “เอ๊ะ คนนี้ มันยิ้มอะไรของมัน”

E = Eye Contact การสบตาหรือการมองหน้าคู่สนทนา เพื่อให้ลูกค้ารู้ว่าเราคุยอยู่กับใคร และหากจำชื่อลูกค้าได้ก็ควรเรียกชื่อลูกค้าด้วย อันเป็นการแสดงว่าเราสนใจ ใส่ใจ และระลึกถึงเขา

R = Recognition, Remember, Reach การระลึกถึง การเข้าถึง การจำได้ กล่าวคือ การเรียกชื่อแขกถือเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่ง คนที่จำได้มากย่อมได้เปรียบมาก

V = Viewing การยืนในจุดที่เห็นแขกได้ทั้งหมด ประเด็นคือ ควรยืนในจุดที่มองเห็นแขกได้ทุกอิริยาบถที่แสดงออกถึงการต้องการความช่วยเหลือ และอย่ายืนหันหลังให้แขก อย่ายืนขวางทางแขกเดิน

I = Information การมีข้อมูลด้านอาหาร เครื่องดื่ม และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างครบถ้วน ยกตัวอย่าง เช่น เราทำงานอยู่แถวสีลม แล้วมีแขกถามเราว่า “จะไปวัดพระแก้ว (Grand Palace) ได้อย่างไร” เราตอบไม่ได้ ตอบไม่ถูก อย่างนี้เรียกว่ามีข้อมูลมีข้อมูลไม่พร้อม วิธีการอยากแนะนำคือ คราวต่อไปควรจดบันทึกไว้ ไม่ใช่ว่าไม่รู้ก็ไม่อยากรู้มันต่อไป อันแสดงให้เห็นถึงการขาดความใส่ใจในการใฝ่หาข้อมูล

C = Courtesy ความสุภาพ ความมีมารยาทที่ดีของพนักงาน ถือว่าจำเป็นมากเช่นเดียวกัน

E = Empathy การใส่ใจ การเข้าใจ การหยั่งรู้อารมณ์และความต้องการของแขก เปรียบเหมือนใจเขาใจเรา รู้เขารู้เรา เอาใจเขามาใส่ใจเรา หรือที่ชาวฝรั่งมักพูดกันว่า Put your heart in their shoe ถ้าเราเป็นเขาในขณะนั้นเราต้องการอะไร เราจะคิดอย่างไร

M = Modest, Manner การมีกิริยาท่าทางสุภาพและความตั้งใจที่ดี ที่จะกระทำทุกสิ่งด้วยความรู้สึกเต็มใจไม่ฝืน ไม่ทำแบบขอไปที หรือทำแบบให้มันผ่านไป การมี Manner ที่ดีก็เหมือนดั่งมีสมบัติผู้ดี ที่ผ่านการฝึกอบรม การบ่มนิสัยที่ดีมาแต่กำเนิด เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถพัฒนาได้

I = Immediately การเสนอความช่วยเหลือลูกค้าหรือแขกที่มาเยือนด้วยท่าทีที่กระทำโดยทันทีทันใด ไม่โอ้อ้อ ยักยัก ซักช้า อืดอาด ยืดเยื้อ กล่าวคือ การกระทำการช่วยเหลือโดยอัตโนมัติ เช่น ให้กระผมช่วยถือกระเป๋าให้หนึ่งครับ ให้ผมถือของไปส่งที่รถหนึ่งครับ หรือแม้บางครั้งเราใช้ลิฟท์ร่วมกับผู้อื่น แล้วเหยียดเราอยู่ใกล้ปุ่มกด เราก็อาจพูดว่าไปขึ้นไหนครับ เหล่านี้เป็นการแสดงถึงแนว Service mind

N = Nature การกระทำที่เป็นธรรมชาติ ไม่แสร้งทำ

D = Dignity การกระทำโดยให้เกียรติผู้อื่น ยกย่องผู้อื่น ไม่ดูถูกดูแคลนผู้อื่น ถึงแม้ว่าบางครั้งเขาผู้นั้นอาจมีอะไรบางอย่างที่ด้อยกว่าเรา ซึ่งแท้จริงแล้วเขาอาจดีกว่าเราก็ได้ การให้เกียรติผู้อื่น การไม่กล่าวล่วงสิทธิผู้อื่นจึงเป็นสิ่งสำคัญข้อหนึ่งสำหรับ Service mind

ผู้ที่ทำหน้าที่ในการให้บริการนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการที่จะปฏิบัติหน้าที่งานให้สมบูรณ์ มีใจรักในหน้าที่และมีความจริงใจในการปฏิบัติหน้าที่และต้องคิดเสมอว่า ลูกค้า (ประชาชน) คือ บุคคลสำคัญที่สุดที่มาเยือนเราในสถานที่นี้ เรามีได้มาพึ่งเรา เราต่างหากที่จำต้องพึ่งเขา เรามีได้มาขัดจังหวะการทำงานของเรา หากแต่ควรรับใช้เขา คือ วัตถุประสงค์ของงานของเรา เรามีใช้บุคคลภายนอก เขาเป็นส่วนหนึ่งของธุรกิจ (สถาบัน) นี้ทีเดียว ในการรับใช้เขา เรามิได้ช่วยเหลืออะไรเขาเลย เขาเป็นฝ่ายช่วยเหลือเรา โดยให้โอกาสแก่เราที่จะรับใช้เขา (ทำให้เรามีงานทำและมีรายได้) (มหาตมคานธี ม.ป.ท.)

2.4 ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์

การมีมนุษยสัมพันธ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้มีหน้าที่ให้บริการ สมพร สุทัศนีย์ (อ้างถึงใน ปิยวรรณ เกาะแก้ว 2551 : 39) ให้ความหมายของมนุษยสัมพันธ์ว่าเป็นการติดต่อเกี่ยวข้องกับระหว่างบุคคลในสังคม ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวและที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดความรักใคร่ ศรัทธา ช่วยเหลือ และร่วมมือร่วมใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น ลักษณะของผู้ให้บริการจึงควรต้องเป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความรัก ความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจ และยอมรับผู้อื่นบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน เรียนรู้ที่จะปฏิบัติต่อผู้อื่นเหมือนกับที่ต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตนเอง

อนันต์ งามสะอาด (2546 : 86) กล่าวว่าผู้ปฏิบัติงานสามารถเรียนรู้ที่จะสร้างหรือฝึกฝนให้ตนเองเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ได้ โดยมีหลักการดังนี้

1. เลิกความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของมูลนาย
2. มีท่าทีเป็นมิตร
3. เข้าใจความต้องการของเขา
4. ให้บริการอย่างจับใจ แม่นยำ ถูกต้อง
5. ไม่บ่น หรือพูดจาเสียดสี เหน็บแนม
6. รักษาสุขภาพกายดี
7. แต่งกายดี
8. ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือได้
9. หาโอกาสรวมกิจกรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคย
10. ทำงานด้วยความสุจริต
11. มีจิตสำนึกอยู่เสมอว่างานให้บริการคืองานที่มีเกียรติ
12. รู้จักควบคุมอารมณ์ให้เป็นปกติ

นอกจากนี้ อนันต์ งามสะอาด (2546 : 56) ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า นอกจากผู้ให้บริการต้องมีมนุษยสัมพันธ์แล้ว บุคลิกภาพที่ดี (Fine Personality) ก็มีความสำคัญเช่นกัน ซึ่งคุณลักษณะของผู้มีบุคลิกภาพที่ดี คือ

1. ร่าเริง แจ่มใส
2. เรียบร้อย ประณีต
3. มีความเป็นมิตร
4. มีความสุข ความพอใจ

5. ชอบช่วยเหลือผู้อื่น
6. ไม่เห็นแก่ตัว
7. มีอารมณ์ขัน
8. รอบคอบ รู้จักไตร่ตรอง
9. อุดม จิตใจมั่นคง มีความพยายาม
10. รู้จักกาลเทศะ มีอิริยาบถสง่างาม

ธีระศักดิ์ กำบรรณารักษ์ (อ้างถึงใน สมพร สุทัศนีย์ 2538 : 347 - 348) กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ให้บริการที่ควรจะเป็น อันได้แก่

1. เป็นผู้ที่ไม่ต่อความต้องการของผู้รับบริการ เพราะการให้บริการคือการให้ในสิ่งที่ผู้รับบริการต้องการ ประการสำคัญต้องรู้ความต้องการของผู้ที่มารับบริการในขณะนั้น
 - 1.1 รู้ว่าผู้มารับบริการต้องการความช่วยเหลือหรือมีปัญหา ผู้ให้บริการต้องให้ความช่วยเหลือทันที หากช่วยไม่ได้ต้องแนะนำให้ไปหาผู้อื่นที่สามารถช่วยเหลือได้
 - 1.2 ต้องการเป็นคนสำคัญ ผู้รับบริการต้องการเป็นคนสำคัญ และต้องการได้รับเกียรติหรือได้รับการอย่างสุภาพ นุ่มนวล และจะเปรียบเทียบการได้รับบริการระหว่างตนเองกับผู้อื่น หากได้รับบริการไม่ดีก็จะรู้สึกไม่พอใจ
 - 1.3 ต้องการความถูกต้องและยุติธรรม นั่นคือ มาก่อนควรได้รับบริการก่อน
 - 1.4 ต้องการอิสรภาพ เมื่อกฎเกณฑ์มากทำให้เกิดบริการล่าช้า ผู้รับบริการจึงหาหนทางลดขั้นตอน อันนำไปสู่ปัญหาการรับขั้นได้
2. เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการบริการ หากผู้รับบริการได้รับความช่วยเหลือที่รวดเร็ว ผู้รับบริการจะรู้สึกว่าตนเองสำคัญและเกิดความพึงพอใจ
3. เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ ผู้ให้บริการควรมีความแม่นยำในข้อมูล และมีข้อมูลพร้อมที่จะให้ผู้รับบริการตรวจสอบได้
4. เป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง ผู้ให้บริการควรมีความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพราะงานบริการเป็นการช่วยแก้ปัญหาให้แก่บุคคลที่มีความแตกต่างกัน หากเกิดปัญหาที่ทำให้อยู่ในสภาวะกดดัน ผู้ให้บริการจะต้องฝึกฝนร่างกายและจิตใจให้มีความเข้มแข็งอยู่เสมอ
5. เป็นผู้ไวต่อข่าวสาร คือ ตื่นตัวอยู่เสมอที่จะพูดหรือติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น และพอใจที่จะให้ข่าวสาร
6. เป็นผู้ที่ห่วงใยเอื้ออาทรผู้อื่น มีความเมตตา มีความสำนึกในการที่จะช่วยเหลือและไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น

7. เป็นผู้มีใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่บึ้งตึงหรือเฉยชา
8. เป็นผู้มีมารยาทในการให้บริการ นั่นคือ ต้องเป็นคนสุภาพ อ่อนโยนทั้งการพูดจาและกิริยามารยาท
9. เป็นผู้มีสามัญสำนึก คือ รู้ว่าอะไรควรหรือไม่ควร
10. เป็นผู้ให้บริการมีอาชีพ คือ ออกทน เข้าใจผู้อื่น ละทิ้งปัญหาส่วนตัวไว้ที่บ้าน แม้ผู้รับบริการพูดจาไม่สุภาพ ก็ต้องอดทน แสดงความเข้าใจ และไม่แสดงอารมณ์ไม่ดีกลับไป

ศุภชัย ยาวะประภาส (2548 : 36) กล่าวถึงสมรรถนะหรือความสามารถอันเป็นรากฐานของบุคคลที่มีความเชื่อมโยงเชิงเหตุและผลการปฏิบัติงานที่เหนือกว่า อันประกอบด้วย 5 ประเภทที่สำคัญ คือ เหตุจูงใจ (motives) ลักษณะเฉพาะ (traits) มโนภาพของตัวเอง (self – concept) ความรู้ (Knowledge) และทักษะ (skills) โดยเฉพาะผู้ทำหน้าที่การบริการคนอื่นและการช่วยเหลือ (helping and human service) นั้น จะมีสมรรถนะที่ประกอบไปด้วยความเข้าใจด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal understanding) และการมุ่งสู่การบริการลูกค้า (customer service orientation)

สำนักงาน ก.พ. (อ้างถึงใน ศุภชัย ยาวะประภาส 2548 : 59 - 60) ได้ระบุคุณลักษณะและทักษะเฉพาะที่สำคัญของข้าราชการไทยในการปฏิบัติงานในอนาคตว่าต้องมีคุณลักษณะและทักษะ 11 ประการ คือ

1. ทักษะในการใช้ความคิด หมายถึง การคิดอย่างมีวิสัยทัศน์ คิดภาพรวม ลุ่มลึก และกว้างไกล รู้จักปรับความคิดให้ยืดหยุ่นเหมาะสมกับสถานการณ์ตามสมควร คิดทำงานเชิงรุก ไม่ตั้งรับอยู่กับที่ คิดหาทางป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน
2. การทำงานให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ คือ มุ่งผลิตผลหรือผลงานที่ตั้งเป้าไว้ พร้อมทั้งผลลัพธ์ที่เกิดจากผลผลิต ปฏิบัติให้แล้วเสร็จตามกำหนดเวลา โดยทำงานด้วยความรู้สึกรับผิดชอบ
3. การบริหารทรัพยากรอย่างคุ้มค่า คือ ต้องใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด เช่น น้ำ ไฟฟ้า วัสดุสำนักงาน รู้จักการบำรุงรักษา
4. ทักษะในการสื่อสาร รู้จักสร้างเครือข่ายให้มีการรับรู้ไปพร้อมๆ กัน เน้นการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร รวมถึงหมั่นฝึกฝนให้มีทักษะในการพูดติดต่อให้ได้ผล
5. ความน่าเชื่อถือและไว้วางใจ ข้าราชการต้องทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เรียกและรับสินบน พร้อมรับผิดชอบและยอมรับการตรวจสอบ
6. มุ่งเน้นให้บริการ เน้นการให้บริการแบบโปร่งใส ประชาชนทุกคนจะต้องได้รับบริการอย่างเท่าเทียมกัน เน้นความเสมอภาค และตระหนักว่าข้าราชการมีหน้าที่ให้บริการประชาชน

7. จริยธรรม ข้าราชการต้องมีจริยธรรม ประพฤติตนให้เหมาะสมตามกาลเทศะ มีวาจาสุภาพ แต่งกายสุภาพเรียบร้อย ไม่ประพฤติเสื่อมเสีย
8. ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ต้องทำงานอย่างมืออาชีพ คือ มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพ รู้ลึก รู้กว้าง และต้องมีความสามารถในการวางแผน
9. ความสามารถในการแก้ปัญหา สามารถแก้ปัญหาด้วยปัญญาของตนเอง โดยมีวิธีคิดว่าปัญหาคือโอกาสที่จะได้แสดงความสามารถ
10. การทำงานเป็นทีม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมคิดและทำงานกับผู้อื่นในลักษณะที่ทีมงาน ร่วมกันรับผิดชอบ เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้เพื่อนร่วมงาน และรู้จักการให้อภัย
11. ทักษะขั้นพื้นฐานทางด้านคอมพิวเตอร์ ข้าราชการต้องสามารถใช้คอมพิวเตอร์ในการทำงานได้ โดยหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ

2.5 ความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์ เป็นหนึ่งในปัจจัยสนับสนุนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพราะเป็นบุคคลแรกที่ให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวในวันที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย และเป็นคนสุดท้ายที่จะกล่าวอำลาในวันที่นักท่องเที่ยวเดินทางกลับ ดังนั้น มัคคุเทศก์จึงเป็นผู้ที่มีโอกาสใกล้ชิด ติดต่อกับบริการ และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และนับเป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ชื่อเสียง และภาพพจน์ของประเทศชาติ

ความหมายของมัคคุเทศก์

สุชาดา เจริญพันธุ์ศิริกุล (ม.ป.ท : 23) กล่าวว่า คำว่ามัคคุเทศก์ มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า มัค + อุเทศก แปลว่า ผู้นำทาง ผู้อธิบายให้ความรู้ (มัค = ทาง, อุเทศก = ผู้นำ ผู้อธิบาย) สำหรับภาษาอังกฤษ คือ Guide ซึ่งแปลได้ว่า ผู้นำทาง ผู้ชี้ทาง ดังนั้น ความหมายทั่วไปของมัคคุเทศก์ จึงหมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่นำผู้อื่นไปยังสถานที่ต่างๆ ทำหน้าที่ชี้แจงและให้คำอธิบายแนะนำเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ

ราชบัณฑิตยสถาน (อ้างถึงใน สุกัลยา วรรณสมบัติ) หมายถึง ผู้นำทาง ผู้ชี้ทาง ผู้บอกทาง

สุภาพร มากแจ้ง (2534 : 36) ให้ความหมายของมัคคุเทศก์ว่า ผู้นำทางใช้ หมายถึง ผู้ทำหน้าที่นำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Guide, Tour guide, Courier หรือ Tour leader โดยคำว่า Guide หรือ Tourist guide ใช้หมายถึงมัคคุเทศก์ที่ทำหน้าที่นำชมสถานที่ต่างๆ ส่วน Courier และ Tour leader ใช้กับมัคคุเทศก์ที่คอยอำนวยความสะดวก

สะดวกแก่นักท่องเที่ยวในด้านการนำเที่ยว การพักผ่อน และการเดินทาง ปัจจุบันคำทั้งสี่ใช้แทนกันได้ เนื่องจากมัคคุเทศก์ในปัจจุบันทำหน้าที่เป็นทั้งผู้นำเที่ยว และผู้อำนวยการความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวด้านการพักผ่อน อาหาร และการเดินทางด้วย

มัคคุเทศก์ ตามพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 หมายถึง “ผู้ที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่ หรือบุคคล โดยได้รับค่าตอบแทน” ผู้ที่จะเป็นมัคคุเทศก์จะต้องได้รับใบอนุญาต โดยจะต้องผ่านการอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ ซึ่งจัดโดยสถาบันการศึกษาต่างๆ ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ศรัญญา วรากุลวิทย์ (2537 : 49) ให้ความหมายของมัคคุเทศก์ว่า หมายถึง ผู้นำเที่ยว โดยมัคคุเทศก์ทำหน้าที่พานักท่องเที่ยวต่างถิ่นจากในประเทศและต่างประเทศไปท่องเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวต้องการ พร้อมทั้งชี้แจง อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ ตามความสนใจของนักท่องเที่ยว และตอบคำถามต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวถาม

จากคำจำกัดความต่างๆ ข้างต้น สรุปได้ว่า มัคคุเทศก์ หมายถึง ผู้นำเที่ยวให้แก่ นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวสนใจ โดยเป็นผู้ให้ความรู้ อธิบายรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นผู้ดูแลอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ทั้งที่พัก อาหาร การเดินทาง ให้แก่นักท่องเที่ยวด้วย

ความสำคัญของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากมีโอกาสได้ใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวเป็นคนแรกและคนสุดท้าย สามารถสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ ตลอดจนสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้ง่าย ถ้าปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและมีความซื่อสัตย์สุจริต ในทางตรงกันข้าม หากมัคคุเทศก์ปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสม หรือขาดประสิทธิภาพ ก็สามารถสร้างภาพลักษณ์ในทางลบให้แก่นักท่องเที่ยวได้เช่นกัน มีคำกล่าวที่ว่า มัคคุเทศก์ทำหน้าที่เหมือนกับเป็นทูต หรือเป็นผู้แทนของคนในประเทศหรือในท้องถิ่น ซึ่งก็เป็นความจริงเพราะนักท่องเที่ยวมักไม่ค่อยมีโอกาสได้ติดต่อกับคนในท้องถิ่นได้มากเท่ากับมัคคุเทศก์ ถ้าหากได้มัคคุเทศก์ที่ดี ความสำเร็จในการท่องเที่ยว ตลอดจนความประทับใจในด้านต่างๆ ย่อมส่งผลไปถึงความรู้สึกที่ดีต่อประเทศ ท้องถิ่น สถาบัน หรือองค์กรที่นักท่องเที่ยวนั้นๆ ได้ไปเยือน

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2535 : 25 - 26) กล่าวว่า มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีบทบาทใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวมากที่สุดในการชักนำ ชี้แนะ นักท่องเที่ยวให้ประพฤติสิ่งที่เป็นคุณ ละเว้นสิ่งที่เป็นโทษ นักท่องเที่ยวต่างชาติย่อมไม่สามารถเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณี ข้อห้าม ได้อย่างถูกต้อง จึงเป็นหน้าที่ของมัคคุเทศก์ที่จะเป็นกุญแจดอกสำคัญในการไขไปสู่ความสำเร็จ หรือการล่มสลายของ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น อาจกล่าวได้ว่า มัคคุเทศก์เป็นตัวจุดหรือตัวดันความสำเร็จของการท่องเที่ยว ฉะนั้น มัคคุเทศก์จึงมีความสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยว ในแง่ของความสามารถในการอธิบาย หรือได้ตอบสิ่งที่นักท่องเที่ยวอยากรู้ อยากเห็น ความสามารถในการปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ ตลอดจนสามารถสร้างความเพลิดเพลินให้แก่นักท่องเที่ยว

2. ความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยว ในแง่ของความสามารถในการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ให้คำแนะนำในการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เหมาะสม และรู้จักคัดเตือนนักท่องเที่ยวอย่างนุ่มนวล ตลอดจนมีส่วนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอันเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้อยู่ตลอดไป

ประเภทของมัคคุเทศก์

ศรัญญา วรากุลวิทย์ (2537 : 49) แบ่งมัคคุเทศก์ตามความหมายในเชิงธุรกิจการนำเที่ยว มี 2 ประเภท คือ

1. มัคคุเทศก์สังกัดบริษัท มัคคุเทศก์ประเภทนี้จะสังกัดอยู่ในบริษัทใดบริษัทหนึ่งเท่านั้น ไม่ปฏิบัติงานหลายบริษัท

2. มัคคุเทศก์อิสระ คือ มัคคุเทศก์ที่ไม่สังกัดบริษัทใดใด การปฏิบัติงานตามแต่บริษัทต่างๆ จะจ้างเป็นคราวๆ ไป หรือรับเป็นมัคคุเทศก์โดยตรงจากนักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ประเภทนี้เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Freelance Guide

พระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 ได้แบ่งการเป็นมัคคุเทศก์ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. มัคคุเทศก์ทั่วไป เป็นมัคคุเทศก์ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับงานต่างๆ ไป ในการนำนักท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ ได้ทั่วราชอาณาจักร โดยการใช้ภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ

2. มัคคุเทศก์พิเศษ เป็นมัคคุเทศก์ที่มีความรู้เฉพาะทางเป็นพิเศษ เช่น การให้ความรู้พิเศษในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี การนำเที่ยวป่า ฯลฯ

บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์

1. บทบาทของมัคคุเทศก์

มักกล่าวกันว่า มัคคุเทศก์ควรมีบทบาทของบุคคลหลายอาชีพรวมกัน ได้แก่ ครู นักจิตวิทยา นักแสดง และนักการทูต ซึ่งมัคคุเทศก์สามารถใช้บทบาทแต่ละอย่างนั้นให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตน ดังนี้ (สุชาดา เจริญพันธุ์ศิริกุล ม.ป.ท. : 29 - 31)

1. บทบาทของครู มัคคุเทศก์ต้องทำหน้าที่อธิบายเรื่องราวต่างๆ ทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรม ตลอดจนสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวควรทราบ พร้อมทั้งตอบคำถามของนักท่องเที่ยวในบางครั้ง ทำนองเดียวกับที่ครูให้ความรู้แก่ศิษย์ ฉะนั้น มัคคุเทศก์จึงต้องมีความรอบรู้ทั้งในด้านเนื้อหา และวิธีการถ่ายทอดความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. บทบาทของนักจิตวิทยา มัคคุเทศก์จะต้องรู้จักจิตวิทยาของนักท่องเที่ยวว่าต้องการอะไรมากน้อยเพียงใด ซึ่งความต้องการนั้นจะแตกต่างกันตามวัย ฐานะ พื้นฐานความรู้ และอาชีพของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจจะไม่ค่อยสนใจในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมากนัก แต่สนใจในด้านความสนุกสนานบันเทิงมากกว่า ในขณะที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจจะต้องการความรู้ด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง การเดินทางที่ยาวนานและเหนื่อยเกินไปอาจทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเมื่อยล้าหรือเหนื่อยหน่าย ไม่สนใจฟังคำอธิบายของมัคคุเทศก์ ถึงแม้มัคคุเทศก์จะพยายามอธิบายให้สนุกสนานก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่มัคคุเทศก์จะต้องพยายามสังเกตจากการตอบสนองของนักท่องเที่ยว และพยายามปรับการปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

3. บทบาทของนักแสดง ในการนำเที่ยวมัคคุเทศก์จะต้องสวมบทบาทของนักแสดงในบางครั้ง เพื่อสร้างบรรยากาศการนำเที่ยวให้มีชีวิตชีวายิ่งขึ้น เช่น มีการร้องเพลง เล่นเครื่องดนตรีบางชิ้น เล่าเรื่องตลกขบขันที่ไม่หยาบโลน และการเล่นเกมที่ต่างๆ เป็นต้น การนำเที่ยวที่มีการพักผ่อนในสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ อาจมีการนั่งรถม้าการแบบแคมป์ไฟ ซึ่งมัคคุเทศก์สามารถสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวร่วมสนุกสนานด้วยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มัคคุเทศก์ที่นำนักท่องเที่ยวคนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศควรมีทักษะในการสร้างความเป็นกันเองและความสนุกสนานขณะเดินทางในยานพาหนะ หรือในการพักผ่อน ทั้งนี้ ต้องมีความพอเหมาะพอควร และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย

4. บทบาทของนักการทูต มัคคุเทศก์ต้องรู้ว่าควรอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศหรือท้องถิ่นของตนให้นักท่องเที่ยวฟังอย่างไร จึงจะทำให้ นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึที่ดีและตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในประเทศ หรือในท้องถิ่นนั้นๆ สิ่งที่มัคคุเทศก์พึงระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง คือ การไม่กล่าวถ้อยคำหรือแสดงกิริยาอาการอันเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นสถาบันหรือบุคคลใดอย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะ เป็นของประเทศไทย หรือของประเทศใดๆ ก็ตาม รวมทั้งไม่ดำเนินคดีขุ่น พูดยาเสียดสี หรือพูดยาให้ตลกขบขัน หรือเกินความพอดีในเรื่องที่เกี่ยวกับประเทศชาติหรือบุคคลสำคัญใดๆ

2. หน้าที่ของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์มีหน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติ ดังนี้

1. อำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยวที่อยู่ในความดูแลและรับผิดชอบของตน ทั้งในด้านของการจัดที่นั่งในยานพาหนะ การนำชมสถานที่ต่างๆ ตามที่ระบุไว้ในกำหนดการ การรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม การใช้ห้องน้ำ และการพักผ่อน ความรับผิดชอบของมัคคุเทศก์จะเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อออกเดินทางจนกระทั่งสิ้นสุดการเดินทางแต่ละครั้ง
2. อธิบายนำชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ตามที่ระบุไว้ในรายการ โดยให้ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นสอดแทรกไว้ด้วย รวมทั้งการอธิบายเรื่องราวต่างๆ ที่น่าสนใจขณะเดินทางอยู่ในยานพาหนะ
3. ดูแลความปลอดภัยและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยวระหว่างการเดินทาง ทั้งในด้านสุขภาพอนามัย และทรัพย์สินส่วนตัว โดยระมัดระวังมิให้เกิดอุบัติเหตุและการโจรกรรมอันเนื่องมาจากการฉกฉวยวิ่งราว หรือการลักทรัพย์สินที่นักท่องเที่ยววางไว้ในยานพาหนะที่จอดขณะไปเดินชมสถานที่

นอกจากนี้ บุนหา ภูมิพานิช (2539 : 53) ได้แบ่งบทบาทของมัคคุเทศก์เป็น 5 บทบาท ดังนี้

1. ผู้นำ ผู้นำในฐานะมัคคุเทศก์ มี 2 อย่าง คือ
 - 1.1 เป็นผู้นำพานักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ
 - 1.2 ความสามารถในการที่จะควบคุมกลุ่มให้มีความคิดเห็นคล้อยตามไปในสิ่งที่มัคคุเทศก์ต้องการในทางที่ถูกต้อง รวมถึงการควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในขอบเขต
2. นักการศึกษา มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่จะต้องศึกษาหาข้อมูลต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความสนุกสนาน และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมประเพณีของคนท้องถิ่นนั้น
3. นักประชาสัมพันธ์ ถือเป็นบทบาทสำคัญของมัคคุเทศก์ เพราะเป็นผู้เผยแพร่ชื่อเสียง และเป็นการเสนอภาพลักษณ์ที่ดีของบริษัทหรือประเทศต่อนักท่องเที่ยว
4. เจ้าของบ้าน มัคคุเทศก์ต้องปฏิบัติตนเหมือนเป็นเจ้าของบ้านที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเปรียบเสมือนแขกผู้มาเยือน
5. ผู้ประสาน มัคคุเทศก์ต้องเป็นผู้มีความรู้กว้างขวางในเรื่องของประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ปัจจุบัน การเมือง สถาปัตยกรรม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม

ท้องถิ่นของเมืองที่ไปเยือน ตลอดจนอุปนิสัยใจคอและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกัน เพื่อประโยชน์ในการทำงานให้เป็นที่พอใจของนักท่องเที่ยว ให้ความสนใจในสิ่งแวดล้อมและความรู้สึก ปฏิบัติต่างๆ ของนักท่องเที่ยวว่าเป็นอย่างไร ต้องมีความรู้สึกภูมิใจที่ได้บริการคนอื่นและต้องเข้าใจว่าการเป็นมัคคุเทศก์จะทำให้มีโอกาสดำเนินงานแนะนำแขกผู้มาเยือนให้รู้จักท้องถิ่นของตนอย่างดีและถูกต้อง นอกจากการที่จะต้องทำงานร่วมกับนักท่องเที่ยวแล้ว ยังต้องพยายามให้นักท่องเที่ยวเข้ากันได้ทุกคน ยิ่งกว่านั้นมัคคุเทศก์ยังเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวและธุรกิจผลิตสินค้า บริการท่องเที่ยวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นนั้น ช่วยประสานงานให้การเดินทางเป็นไปด้วยดี ปราศจากอุปสรรค

สุภาพร มากแจ้ง (2534 : 46) แบ่งบทบาทของมัคคุเทศก์ไว้ 2 บทบาทใหญ่ คือ

1. บทบาทและหน้าที่ในฐานะตัวแทนของประเทศหรือท้องถิ่น ซึ่งมัคคุเทศก์มีหน้าที่

1.1 แสดงความเป็นไทยให้ประจักษ์แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในด้านกิริยามารยาท การวางตนเอง ค่านิยมของสังคมไทย เช่น ความอ่อนโยน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตลอดจนการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมไทย อาจกล่าวได้ว่ามัคคุเทศก์เป็นทูตทางวัฒนธรรมไทยนั่นเอง

1.2 สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชนชาติ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชาติและสถาบันต่างๆ ของชาติ เชิดชูความเป็นชาติอารยะที่ทัดเทียมกับชาติอื่นๆ หลีกเลี่ยงการประพฤติปฏิบัติที่อาจนำความเสื่อมเสียมาสู่ประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่ามัคคุเทศก์ทำหน้าที่เป็นทูตสันติภาพนั่นเอง

2. บทบาทหน้าที่ในฐานะผู้นำเที่ยว มัคคุเทศก์มีหน้าที่ 3 ประการ คือ

2.1 การรับเข้านักท่องเที่ยว

2.2 การนำเที่ยว

2.3 การส่งออกนักท่องเที่ยว

เถลิง สวาสดิพันธ์ (2525 : 9 - 10) ได้กล่าวถึงบทบาทและความรับผิดชอบของมัคคุเทศก์ไว้ดังนี้

1. เป็นตัวแทนของชาติ

1.1 สร้างภาพพจน์ที่ดีให้ชาติและหลีกเลี่ยงที่จะทำให้ภาพพจน์เสีย

1.2 ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณี และชีวิตความเป็นอยู่

1.3 ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในสถาบันต่างๆ ของชาติ

2. รับผิดชอบงานของบริษัทที่ตนสังกัดตามที่ได้รับมอบหมาย

3. ปฏิบัติงานในหน้าที่มีคฤเทศก์ให้สมบูรณ์

3.1 ดูแลอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวตลอดระยะเวลาที่ปฏิบัติงาน

3.2 อธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่นำชม ตลอดจนความรู้ต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวควรทราบ เช่น ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ความเป็นอยู่ของผู้คน รวมทั้งแนะนำสถานที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง เป็นต้น

3.3 ดูแลความปลอดภัย และช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่นักท่องเที่ยว

2.6 วิธีวัดความคิดเห็น

พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2531 : 3) กล่าวถึงมาตรวัดทัศนคติและความคิดเห็นที่ใช้อยู่อย่างแพร่หลาย ซึ่งมี 4 วิธี คือ

1. วิธีของเธอร์สโตน (Thurston's method) เป็นวิธีการสร้างมาตรวัดออกเป็นปริมาณ แล้วเปรียบเทียบตำแหน่งของความคิดเห็นหรือทัศนคติไปในทางเดียวกัน และเสมือนว่าเป็นสเกล (Scale) ที่มีช่วงห่างเท่ากัน (Equal-appearing intervals)

2. วิธีของกัตต์แมน (Guttman's scale) เป็นวิธีวัดทัศนคติหรือความคิดเห็นในแนวเดียวกัน และสามารถจัดอันดับสูง-ต่ำ ของทัศนคติแบบเปรียบเทียบกันและกันได้ จัดอันดับต่ำสุดถึงสูงสุดได้ และแสดงถึงการสะสมของข้อความความคิดเห็น

3. วิธีจำแนกแบบเอส ดี สเกล (Semantic Differential Scale: S-D Scale) เป็นวิธีวัดทัศนคติหรือความคิดเห็น โดยอาศัยคู่คำศัพท์ที่มีความหมายตรงกันข้าม เช่น ดี-เลว, ชยัน-ขี้เกียจ เป็นต้น

4. วิธีของไลเคิร์ต (Likert's method) เป็นวิธีสร้างมาตรวัดทัศนคติและความคิดเห็นที่นิยมและแพร่หลาย เพราะเป็นวิธีสร้างมาตรวัดที่ง่าย ประหยัดเวลา ผู้ตอบสามารถแสดงทัศนคติในทางชอบหรือไม่ชอบ โดยจัดอันดับความชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งอาจมีคำตอบให้เลือก 4 - 5 คำตอบและได้คะแนน 5, 4, 3, 2, 1 หรือ +2, +1, -1, -2 ตามลำดับ

อนึ่ง การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้วิธีการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม โดยศึกษาจากเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานของพระราชวังสนามจันทร์ และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ โดยใช้วิธีของไลเคิร์ต (Likert's method) ซึ่งมีแบบสอบถามเป็นเครื่องมือประกอบการศึกษา

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องภายในประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในบริบทที่แตกต่างกัน ดังนี้

ทิวฒน์ รัตนเกตุ (2542) ศึกษา “การศึกษาศักยภาพของพื้นที่และความพร้อมของชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประเภทอ่างเก็บน้ำ กรณีศึกษา : อ่างเก็บน้ำคลองระโงก จังหวัดระยอง”

ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ที่มีความเหมาะสมต่อการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ พื้นที่บริเวณรอบๆ อ่างเก็บน้ำสามารถกำหนดเป็นจุดท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ ส่วนในด้านความพร้อมของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 55.3 มีทัศนคติต่อการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 38.0 มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 38.7 และจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่าความรู้มีผลต่อทัศนคติเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตัวแปรที่มีผลสูงสุดต่อความรู้และทัศนคติเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ บทบาทหรือตำแหน่งในหมู่บ้าน ตัวแปรที่มีผลสูงสุดต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ประเภทเอกสารสิทธิ์ในที่ดินที่อาศัยอยู่ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเอกสารประเภท ภบท. 5 (ภาษีบำรุงท้องที่) มากที่สุด สรุปได้ว่า พื้นที่ที่มีศักยภาพเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่ในด้านความพร้อมของชุมชนยังมีปัญหาอุปสรรคในการจัดการพื้นที่อย่างเชื่อมโยงในแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ร่วมกัน

สุกัลยา วรรณสมบัติ (2543) ศึกษา “ศักยภาพของมัลลเทศก์ต่อการเป็นผู้นำในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์” ผลการศึกษาพบว่า มัลลเทศก์ส่วนใหญ่มีศักยภาพในด้านความรู้ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านทัศนคติต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและด้านพฤติกรรมภรรณาที่ชวนในแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเพศหญิงจะมีความรู้มากกว่าเพศชาย แต่เพศชายจะมีพฤติกรรมในแนวทางการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศดีกว่าเพศหญิง มักคุเทศก์ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าจะมีความรู้และทัศนคติที่ดีกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาดำกว่าปริญญาตรี กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี จะมีความรู้และทัศนคติที่สุด มักคุเทศก์ที่ประกอบอาชีพอื่นๆ ร่วมด้วย จะมีความรู้และพฤติกรรมดีกว่ากลุ่มที่เป็นมักคุเทศก์เพียงอย่างเดียว

ตัวแปรเพศมีผลต่อศักยภาพด้านความรู้และพฤติกรรม อายุ และระดับการศึกษามีผลต่อศักยภาพด้านความรู้และทัศนคติ ความถนัดในการรับรู้มีผลต่อศักยภาพด้านทัศนคติและพฤติกรรมในทางบวก ส่วนรายได้เฉลี่ยต่อเดือนและทัศนคติมีผลทางบวกต่อศักยภาพด้านพฤติกรรมเพียงอย่างเดียว ซึ่งรายได้มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรู้ ระยะเวลาในการประกอบอาชีพมักคุเทศก์มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรู้และทัศนคติ มักคุเทศก์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการเป็นผู้นำในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ เพศชายหรือหญิง อายุต่ำกว่า 30 ปี และมีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป โดยต้องเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยชอบศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติมตลอดเวลาและไม่คำนึงถึงรายได้หรือผลตอบแทนที่จะได้รับเป็นหลัก

อุไรพรรณ ปางอุดมทรัพย์ (2544) ศึกษา “ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งสูง จังหวัดกระบี่” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่บ่งชี้ถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีอยู่ 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่ ปัจจัยด้านการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านกิจกรรมและการจัดการการท่องเที่ยว และปัจจัยองค์กรชุมชน ชุมชนบ้านทุ่งสูง จังหวัดกระบี่ มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีระดับศักยภาพในปัจจัยด้านองค์กรชุมชนสูงสุด มีระดับศักยภาพในปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่ และปัจจัยด้านการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง และมีปัจจัยด้านกิจกรรมและการจัดการนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำสุด

อรอนงค์ ฤชาฤทธิ (2545) ศึกษา “ศักยภาพของตำบลสัมปทวนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร” ผลการศึกษาพบว่าตำบลสัมปทวนมีระดับคะแนนศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเฉลี่ยเท่ากับ 2.22 แสดงให้เห็นว่าตำบลสัมปทวนมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับปานกลางโดยกลุ่มประชากรตัวอย่างให้ระดับความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตำบลสัมปทวน โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบในการเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ คือ ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ ปัจจัยพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ปัจจัยด้านระบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ปัจจัยด้านความพร้อมของคนในชุมชนต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และปัจจัยด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการเปรียบเทียบความแตกต่างในการประเมินระดับความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรระหว่างประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่และกลุ่มนักท่องเที่ยวพบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จากการศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่าปัจจัยด้านระบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เป็นองค์ประกอบในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตำบลสัมปทวน เมื่อนำมาจัดลำดับความสำคัญในการที่จะพัฒนาหรือบริหารจัดการแล้วสามารถจัดลำดับได้ดังนี้

1. ด้านระบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. พื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
3. ความพร้อมของชุมชน
4. ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
5. ด้านลักษณะทางกายภาพ

อิทธิพล ไทยกมล (2545) ศึกษา “ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาชุมชนตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาคร” ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยบ่งชี้เกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วยปัจจัยลักษณะพื้นที่ ปัจจัยด้านการจัดการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม จากปัจจัยดังกล่าว เมื่อนำมาประเมินศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่าชุมชนตำบลบางหญ้าแพรกมีศักยภาพในระดับปานกลาง

นาคยา ธนพลเกียรติ (2547) ศึกษา “การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา” ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในความคิดเห็นของผู้ชำนาญการเฉพาะด้านหรือผู้ทรงคุณวุฒิ เรียงตามลำดับคะแนนจากมากไปน้อย คือ การบริหาร การตลาด ทรัพยากร และการบริการ

ปัจจัยที่มีผลต่อการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมจากการเก็บข้อมูลจากเกษตรกร แล้วทำการวิเคราะห์ความแปรปรวน คือ การตลาด การบริการ และทรัพยากร ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมแยกตามองค์ประกอบการท่องเที่ยว คือ ทรัพยากรและการตลาด มีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา คือ การตลาด ทรัพยากร และการบริการ

นิคม วงศ์นันตา (2548) ศึกษา “ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่าแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านแม่สาใหม่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศถึง 5 แห่ง ได้แก่ คอยผากล่อง ป่าดงซึ้ง บ่อน้ำหม้อ-หิน ต้นน้ำแม่สาบ่อ และป่าฟื้นฟูเฉลิมพระเกียรติฯ ส่วนการประเมินศักยภาพในการจัดแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น ผลการวิจัยพบว่าชุมชนบ้านแม่สาใหม่มีศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในระดับปานกลางสำหรับประเด็นการให้การรักษาสีเขียวและทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว แต่ในประเด็นการจัดการด้านการให้การศึกษาสีเขียวและจัดการที่มีความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ผลการวิจัยพบว่ามีความสามารถในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในระดับน้อย

ณชพงศ จันจุฬา (2548) ศึกษา “ศักยภาพของชุมชนเกาะศรีบอยาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติปากแม่น้ำกระบี่” ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่แสดงถึงศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนเกาะศรีบอยามี 7 ปัจจัย โดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ปัจจัยด้านความสามารถของชุมชนในการจัดการด้วยตนเอง ปัจจัยด้านการให้บริการการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ปัจจัยด้านความโดดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวในรอบปี ปัจจัยด้านพื้นที่ ปัจจัยด้านผู้นำ และปัจจัยด้านการกำหนดจิตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว จากการวิเคราะห์พบว่า โดยภาพรวมชุมชนเกาะศรีบอยามีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีศักยภาพสูงสุดในปัจจัยด้านความโดดเด่นของกิจกรรมการท่องเที่ยวในรอบปี

บุญกมล มิตรเมืองไชย (2549) ศึกษา “ศักยภาพของบ้านปากหลาที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเมืองหล้า แขวงอุดมไชย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป.ลาว)” ผลการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านปากหลามีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์ และมีศักยภาพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับน้อย

ประเด็นสำคัญที่ควรปรับปรุงพัฒนา คือ การสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่ชุมชน การจัดรูปแบบเพื่อการเรียนรู้ การจัดทำมีป้ายบอกเส้นทาง ป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจนมากขึ้น ชาวบ้านมีศักยภาพความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยร่วมมือกันจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งมีโครงสร้างที่ชัดเจน การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและระบบสัญจรที่สำคัญได้รับการปรับปรุงพัฒนา คือ สถานที่จอดรถ ทางเดินเท้า ทางเดินป่า ทางรถจักรยาน มีความปลอดภัยและสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสาธารณูปโภคสาธารณูปการ สถานที่การให้บริการ สถานที่พักผ่อน

การจัดการความปลอดภัย และป้ายสื่อความหมาย พบว่าเป็นประเด็นที่สำคัญมากที่ควรได้รับการก่อสร้าง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของวัตถุประสงค์ดังกล่าวในบริบทที่แตกต่างกัน ดังนี้

ทัศนาว บุญปัญญาโรจน์ (2545) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ผลการวิจัยพบว่า ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า พบปัญหาและอุปสรรค เกี่ยวกับข้อจำกัดของงบประมาณมีไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการเช่นกัน

สุภาวดี อนันตฤทธิ์ (2545) ได้ศึกษา เรื่องสภาพที่พักอาศัยและการพักอาศัยของลูกจ้างแรงงานในกลุ่มโรงงานขนาดใหญ่ ในเขตอุตสาหกรรมสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ถ้าบริษัทมีการจัดบริการรถรับ-ส่งถึงที่พักอาศัย โดยครอบคลุมเส้นทางมากที่สุด บุคลากรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจเป็นอย่างมาก

ซูรีนา คลานุรักษ์ (2547) ศึกษาเรื่องขวัญและกำลังใจของครู ในการปฏิบัติงาน พบว่าข้าราชการครูสายผู้สอนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ในอำเภอเชียง ลำกวดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 ในภาพรวมมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น ประเด็นที่มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานในระดับสูงคือ มีความภูมิใจที่ได้เป็นครู ปัจจัยเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน ซึ่งปัจจัยภายในองค์กร โดยภาพรวม มีขวัญและกำลังใจในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่เสริมสร้างขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงานสูง มี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อมั่นและนับถือผู้บังคับบัญชา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์กรและด้านความพึงพอใจต่องานที่ปฏิบัติ

ศศิธร แก้วกลาง (2547) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องปัญหาในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บริการประชาชนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนและบัตร ของที่ทำการปกครองอำเภอ/กิ่งอำเภอ ในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาในการปฏิบัติงานให้บริการประชาชนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนและ

บัตร มีปัญหาในระดับมากอยู่ 2 ด้าน คือ (1) ด้านทรัพยากรมนุษย์ (2) ด้านงบประมาณ และมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ (1) ด้านการบริหารวัสดุอุปกรณ์สำนักงาน มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องของความทันสมัยของเครื่องมือเครื่องใช้ ไม่มีบุคลากรที่รับผิดชอบในการควบคุมดูแล วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงานและไม่มีมีการตรวจเช็คสภาพโดยสม่ำเสมอ (2) ด้านการบริหารจัดการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องการบริหารจัดการต่างๆ เช่นการวางแผน การกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การกำหนดระยะเวลาในการให้บริการ

สมศุนธุ์ แสงประสิทธิ์ (2547) ศึกษา “ความต้องการในการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่งานประชาสัมพันธ์และวิชาการในสังกัดพระที่นั่งวิมานเมฆ พระราชวังดุสิต” ผลการศึกษาพบว่าเจ้าหน้าที่งานประชาสัมพันธ์และวิชาการในสังกัดพระที่นั่งวิมานเมฆ พระราชวังดุสิต มีความต้องการในการฝึกอบรมทั้ง 3 ด้าน ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีความต้องการมากที่สุด คือ ด้านทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน

เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ วุฒิการศึกษา อายุ / ประสบการณ์ในหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ / ประเภทงาน และตำแหน่งงาน พบว่ามีความต้องการในการฝึกอบรมในภาพรวม และเมื่อพิจารณาทางรายด้านมีความต้องการอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบจากเพศ วุฒิการศึกษา อายุงาน / ประสบการณ์ในหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ / ประเภทงาน และตำแหน่งงาน พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อจำแนกตามอายุ มีความต้องการโดยภาพรวม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าในด้านทัศนคติต่อการปฏิบัติงานมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ ช่วงอายุ 25 - 35 ปี มีความต้องการมากกว่าช่วงอายุ 45 ปี ขึ้นไป

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งนั้น มีบริบทที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ โดยอาศัยแนวคิดในการจัดศักยภาพหรือความสำคัญ และความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวของภราเดช พยัควิเชียร (2525 : 17 - 18) ซึ่งกล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมี 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยว (Primary Attraction) พิจารณาได้จากความสำคัญของสถานที่ตั้ง และลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในหลายๆ

ด้าน เช่น ความต้องการทางด้านการพักผ่อนอย่างสงบ ความสนุกตื่นเต้น การหาประสบการณ์ เป็นต้น ปัจจัยหัวใจหลักของการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 3 ชนิด คือ

- 1.1 ปัจจัยหัวใจทางด้านธรรมชาติ (Natural Assets)
- 1.2 ปัจจัยหัวใจด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical & Religious Assets)
- 1.3 ปัจจัยหัวใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product & Activities)

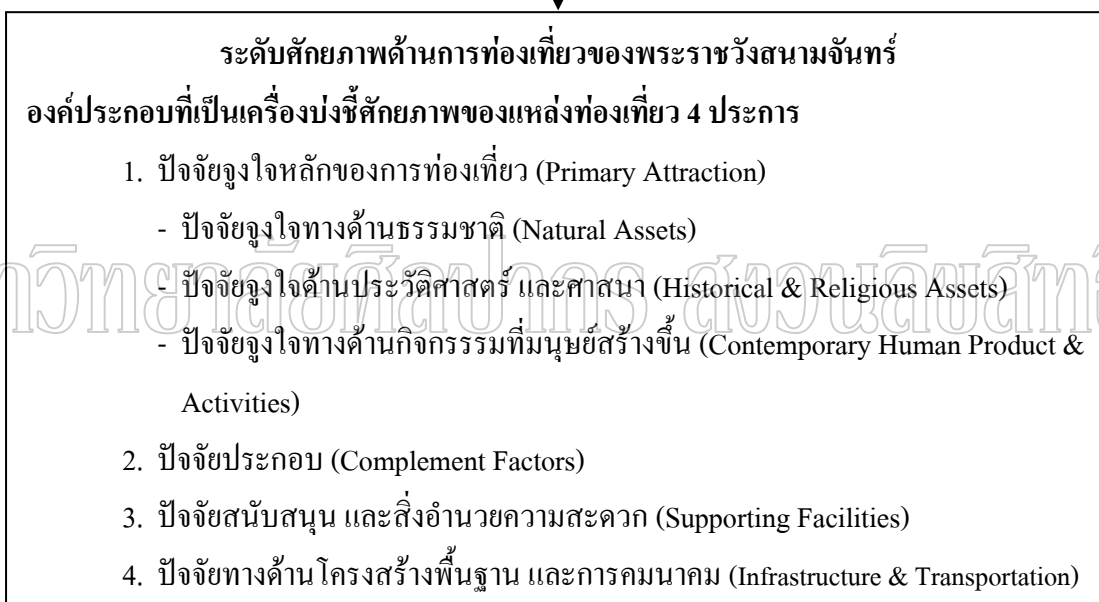
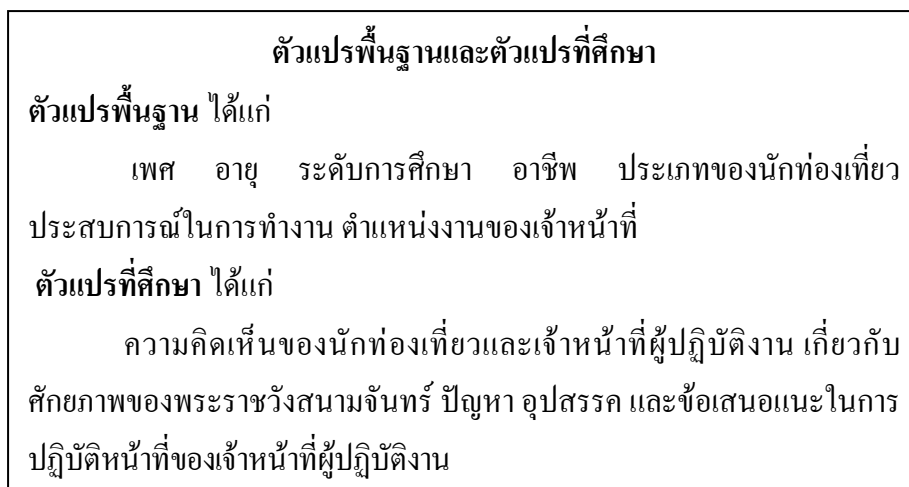
2. ปัจจัยประกอบ (Complementary Factors) คือ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์อันเป็นเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมซึ่งสะท้อนท่าที พฤติกรรม และสิ่งแวดลอมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินทั้งทางด้านโจรผู้ร้าย ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก (Supporting Facilities) ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวก มาตรฐานในเรื่องการบริการ ที่พักและอาหาร การติดต่อเข้าใจในด้านภาษา การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านบันเทิงเริงรมย์และร้านค้าของที่ระลึก

4. ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม (Infrastructure & Transportation) ได้แก่ โครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำใช้ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารโทรคมนาคม

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพระราชวังสนามจันทร์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบต่อไปในอนาคต โดยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการจัดศักยภาพและความสำคัญหรือความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ และเจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์ เกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ในด้านต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น พร้อมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แผนภูมิที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาศักยภาพด้านต่างๆ ของพระราชวังสนามจันทร์ และเพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาพระราชวังสนามจันทร์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร (Population) ที่ทำการศึกษา ผู้วิจัยได้จัดเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1.1 นักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ โดยดูจากสถิตินักท่องเที่ยวตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 69,095 คน (ข้อมูลจากสถิติผู้เข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ปี พ.ศ. 2549) เป็นฐานในการคิดเพื่อหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2550

1.1.2 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพระราชวังสนามจันทร์ จำนวน 60 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ที่ทำการศึกษา ผู้วิจัยได้จัดเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.2.1 นักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวต่างชาติ และนักเรียน / นักศึกษา ที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ ในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จำนวน 382 คน จากการเปิดตารางของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan (ชานินทร์ ศิลป์จารุ 2549 : 51)

การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากสถิติผู้เข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 มีจำนวนนักท่องเที่ยวรวม 69,095 คน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 1,328 คน นักท่องเที่ยวชาวไทย และนักเรียน / นักศึกษา จำนวน 67,767 คน ผู้วิจัยดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น ดังนี้

1. กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 69,095 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง 382 คน

2. จำแนกประชากรออกเป็นกลุ่มๆ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ตามประเภทของนักท่องเที่ยว ดังตารางที่ 2

3. แบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ 382 คน ออกเป็น 2 กลุ่ม โดยแบ่งตามสัดส่วนของประเภทนักท่องเที่ยว ตามตารางที่ 2 เพื่อให้ได้จำนวนตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม

4. ใช้การสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อสุ่มตัวอย่างจากนักท่องเที่ยวแต่ละประเภท ตามขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้จากข้อ 3 ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น

รายการ	นักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ปี พ.ศ. 2549 จำนวน 69,095 คน		
	นักท่องเที่ยวต่างชาติ	นักท่องเที่ยวชาวไทย และนักเรียน / นักศึกษา	รวม
จำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละประเภท	1,328	67,767	69,095
จำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวแต่ละประเภท (จากขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 382 คน)	$382 \times \frac{1,328}{69,095}$ = 7.34	$382 \times \frac{67,767}{69,095}$ = 374.66	382
เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวแต่ละประเภทดังนี้	30	402	432

1.2.2 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 58 คน จากการเปิดตารางของ R.V. Krejcie และ D.W. Morgan (ชานินทร์ ศิลป์จารุ 2549 : 51)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ชนิดของเครื่องมือ ประกอบด้วยแบบสอบถาม 2 ฉบับ ดังนี้

2.1.1 แบบสอบถามฉบับที่ 1 แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์

2.1.2 แบบสอบถามฉบับที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ และความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่

2.2 วิธีการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพ

ขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถามการศึกษาศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์

มีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสอบถาม

2. พิจารณาหัวข้อและวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบความคิดเห็น โดยศึกษาแนวคิดในการจัดศักยภาพ ความสำคัญ และความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

3. ร่างแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น 2 ฉบับ ได้แก่

3.1 แบบสอบถามฉบับที่ 1 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์

3.2 แบบสอบถามฉบับที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ และความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่

4. ร่างแบบสอบถามฉบับที่ 1 โดยมีประเภทของคำถามทั้งปลายปิดและปลายเปิด เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 สถานภาพข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

5. สร้างแบบสอบถามฉบับที่ 1 ซึ่งเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์ แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ ประเภทของนักท่องเที่ยว (นักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และนักเรียน / นักศึกษา เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ โดยอาศัยแนวคิดในการจัดศักยภาพหรือความสำคัญ และความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบสำคัญที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมี 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว (Primary Attraction) พิจารณาได้จากความสำคัญของสถานที่ตั้ง และลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในหลายๆ ด้าน เช่น ความต้องการทางด้านการพักผ่อนอย่างสงบ ความสนุกตื่นเต้น การหาประสบการณ์ เป็นต้น ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยวแบ่งได้เป็น 3 ชนิด คือ

- 1.1 ปัจจัยจุดใจทางด้านธรรมชาติ (Natural Assets)
- 1.2 ปัจจัยจุดใจด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical & Religious Assets)
- 1.3 ปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product & Activities)

2. ปัจจัยประกอบ (Complementary Factors) คือ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์อันเป็นเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมซึ่งสะท้อนท่าที พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินทั้งทางด้านโจรผู้ร้าย ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก (Supporting Facilities) ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวก มาตรฐานในเรื่องการบริการ ที่พักและอาหาร การติดต่อเข้าใจในด้านภาษา

การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านบันเทิงเริงรมย์และร้านค้าของที่ระลึก

4. ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม (Infrastructure & Transportation) ได้แก่ โครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำใช้ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสาร โทรคมนาคม

การสร้างแบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ต์ ผู้วิจัยกำหนดช่วงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ดังนี้

ระดับความคิดเห็น มากที่สุด	ให้	5	คะแนน
ระดับความคิดเห็น มาก	ให้	4	คะแนน
ระดับความคิดเห็น ปานกลาง	ให้	3	คะแนน
ระดับความคิดเห็น น้อย	ให้	2	คะแนน
ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์ในด้านต่างๆ เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Open Ended)

6. เมื่อสร้างแบบสอบถามฉบับที่ 1 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงร่างแบบสอบถามฉบับที่ 2 ซึ่งเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 สถานภาพข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการปฏิบัติหน้าที่

7. สร้างแบบสอบถามฉบับที่ 2 ซึ่งเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์ แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน ตำแหน่งงานของเจ้าหน้าที่ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ โดยอาศัยแนวคิดในการจัดศักยภาพหรือความสำคัญ และความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบสำคัญที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมี 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว (Primary Attraction) พิจารณาได้จากความสำคัญของสถานที่ตั้ง และลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวในหลายๆ ด้าน เช่น ความต้องการทางการพักผ่อนอย่างสงบ ความสนุกตื่นเต้น การหาประสบการณ์ เป็นต้น ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น 3 ชนิด คือ

- 1.1 ปัจจัยจุดใจทางด้านธรรมชาติ (Natural Assets)
- 1.2 ปัจจัยจุดใจด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical & Religious Assets)
- 1.3 ปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product & Activities)

2. ปัจจัยประกอบ (Complementary Factors) คือ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อมภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์อันเป็นเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมซึ่งสะท้อนท่าที พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินทั้งทางด้านโจรผู้ร้าย ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก (Supporting Facilities) ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวก มาตรฐานในเรื่องการบริการ ที่พักและอาหาร การติดต่อเข้าใจในด้านภาษา การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านบันเทิงเริงรมย์และร้านค้าของที่ระลึก

4. ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม (Infrastructure & Transportation) ได้แก่ โครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำใช้ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสาร โทรคมนาคม

การสร้างแบบสอบถามที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคอร์ต์ ผู้วิจัยกำหนดช่วงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ดังนี้

ระดับความคิดเห็น มากที่สุด	ให้	5	คะแนน
ระดับความคิดเห็น มาก	ให้	4	คะแนน

ระดับความคิดเห็น ปานกลาง	ให้	3	คะแนน
ระดับความคิดเห็น น้อย	ให้	2	คะแนน
ระดับความคิดเห็น น้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่

8. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นทั้ง 2 ฉบับ ไปเรียนปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และนำไปเรียนปรึกษาผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบเนื้อหา ภาษา ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of item objective congruence) โดยต้องมีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ผู้วิจัยกำหนดคะแนนการพิจารณา ดังนี้ (มาเรียม นิลพันธ์ 2547 : 177)

- 1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด
- 0 ถ้าไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด
- 1 ถ้าแน่ใจว่าข้อคำถามได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

จากนั้นนำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละข้อไปหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตามสูตรของ Rowinenelli and Hambelton (มาเรียม นิลพันธ์ อ้างถึงใน พิเชิต ฤทธิ์จรูญ 2544 : 273) ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์ หรือลักษณะพฤติกรรม

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ถ้าค่า IOC มีค่ามากกว่า 0.5 ขึ้นไป แสดงว่าข้อคำถามนั้นใช้ได้ มีความเหมาะสมหรือมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์หรือลักษณะพฤติกรรม แต่ถ้าต่ำกว่า 0.5 แสดงว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือลักษณะพฤติกรรม ควรตัดทิ้งหรือนำมาปรับปรุงแก้ไขใหม่ ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ค่า IOC ระหว่าง .6 – 1.0 ตามรายละเอียดในภาคผนวก ค หน้า 269 - 302

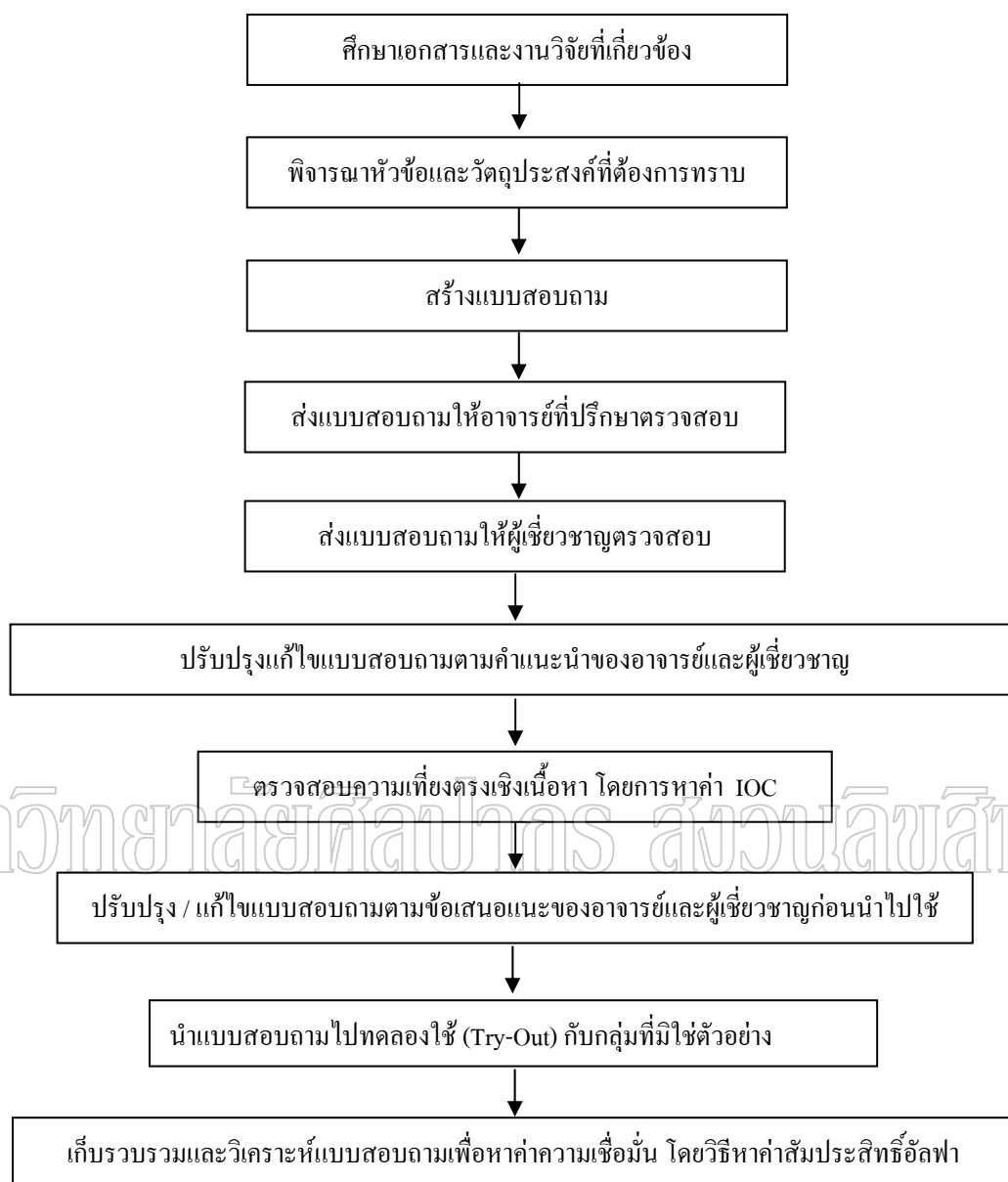
9. นำแบบสอบถามฉบับที่ 1 สำหรับนักท่องเที่ยงที่ได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มาร่างแปลเป็นภาษาอังกฤษ โดยร่างข้อมูลแบบสอบถามภาษาอังกฤษตามข้อมูลภาษาไทย

10. เมื่อสร้างแบบสอบถามเป็นภาษาอังกฤษเรียบร้อยแล้ว นำไปเรียนปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และนำไปเรียนปรึกษาผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบเนื้อหา ภาษา ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of item objective congruence) โดยต้องมีค่าตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป โดยกำหนดคะแนนการพิจารณา และหาค่าตามข้อ 8

11. นำแบบสอบถามทั้ง 2 ฉบับที่แก้ไขปรับปรุงแล้ว (ฉบับที่ 1 สำหรับนักท่องเที่ยง มี 2 ชุด คือ ชุดที่ 1 แบบสอบถามภาษาไทย ชุดที่ 2 แบบสอบถามภาษาอังกฤษ ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับนักท่องเที่ยงชาวไทย นักท่องเที่ยงชาวต่างชาติ นักเรียน / นักศึกษา และฉบับที่ 2 สำหรับเจ้าหน้าที่) ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับเจ้าหน้าที่ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวนฉบับละ 30 ชุด

12. นำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามที่มีลักษณะแบบสอบถามปลายปิดแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบราค (Cronbach) (มาเรียม นิลพันธ์ 2547 : 183) ผลการหาค่าความเชื่อมั่นได้ค่าเท่ากับ 0.9885 ตามรายละเอียดในภาคผนวก ง หน้า 304

13. นำแบบสอบถามฉบับที่ 1 ให้ผู้เชี่ยวชาญแปลเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อใช้เก็บข้อมูลกับนักท่องเที่ยงชาวต่างชาติ รายละเอียดในภาคผนวก จ หน้า 320

แผนภูมิที่ 6 วิธีการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลโดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตจากผู้บังคับบัญชา ในการขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามแก่เจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง และในการดำเนินการแจกแบบสอบถามแก่นักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์

3.2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข จนมีคุณภาพในระดับที่ยอมรับได้ ไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง

3.3 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถามที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง

3.4 ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมจากนั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูล

3.5 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบแล้วไปใช้เก็บข้อมูลในการศึกษาต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

4.1 แบบสอบถามฉบับที่ 1 แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ ผู้วิจัยได้ทำการสร้างแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ในด้านต่างๆ ซึ่งใช้แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

เกณฑ์การวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ของเจ้าหน้าที่ และนักท่องเที่ยว ตามแนวคิดของลิเคอร์ต์ โดยพิจารณาให้คะแนน 5, 4, 3, 2 และ 1 เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีความหมาย ดังนี้

- 5 หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด
- 4 หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก
- 3 หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง
- 2 หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อย
- 1 หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.51 - 5.00 หมายถึง กลุ่มที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว มากที่สุด

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.51 - 4.50 หมายถึง กลุ่มที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว มาก

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.51 - 3.50 หมายถึง กลุ่มที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ปานกลาง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.51 - 2.50 หมายถึง กลุ่มที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว น้อย

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.50 หมายถึง กลุ่มที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้ความเรียงแบบบรรยาย

4.2 แบบสอบถามฉบับที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ ผู้วิจัยได้ทำการสร้างแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ในด้านต่างๆ ซึ่งใช้แบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

เกณฑ์การวัดความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวพระราชวังสนามจันทร์ของเจ้าหน้าที่ ตามแนวคิดของลิเคอร์ต์ โดยพิจารณาให้คะแนน 5, 4, 3, 2 และ 1 เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มีความหมาย ดังนี้

- 5 หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด
- 4 หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มาก
- 3 หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ ปานกลาง
- 2 หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อย
- 1 หมายความว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 4.51 - 5.00 หมายถึง กลุ่มที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว มากที่สุด

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.51 - 4.50 หมายถึง กลุ่มที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว มาก

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.51 - 3.50 หมายถึง กลุ่มที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ปานกลาง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.51 - 2.50 หมายถึง กลุ่มที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว น้อย

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 1.50 หมายถึง กลุ่มที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้ความเรียงแบบบรรยาย

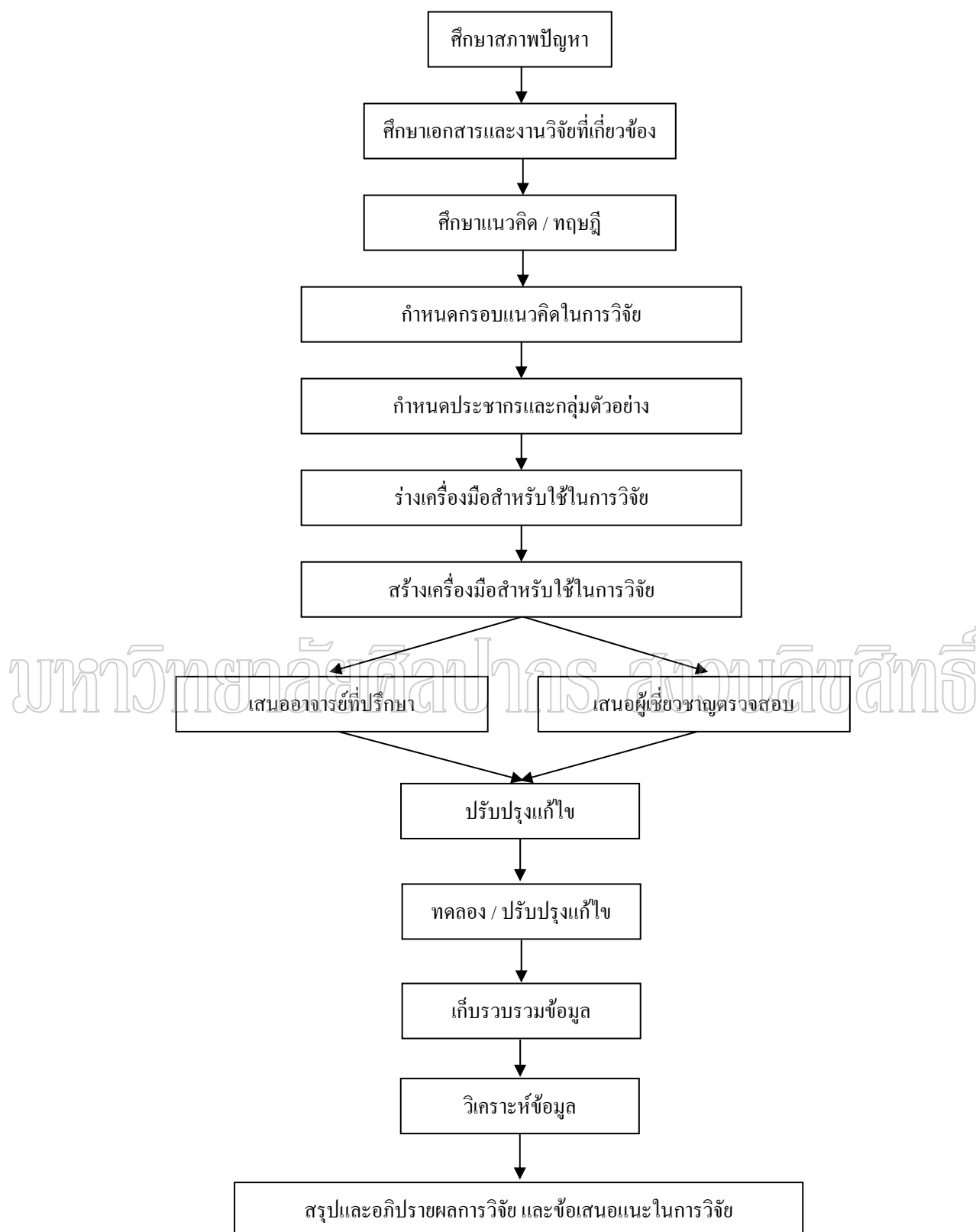
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ใช้ค่าร้อยละ (Percentage)

5.2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์ วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

5.3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของนักท่องเที่ยว ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้ความเรียงแบบบรรยาย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แผนภูมิที่ 7 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ตารางที่ 3 วิธีการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

วัตถุประสงค์	วิธีการ	กลุ่มเป้าหมาย (ประชากร / กลุ่มตัวอย่าง)	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล (สถิติที่ใช้)
1. เพื่อศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม	เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล	1. นักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 69,095 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางของ Krejcie และ Morgan จำนวน 69,095 คน = 382 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling)	แบบสอบถามจำนวน 2 ฉบับ	สถิติที่ใช้ในการวิจัย 1. หาค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) 2. วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์	ใช้วิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้ 1. แจกด้วยตนเอง 2. ให้ผู้แทนเป็นผู้แจก	2. เจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์จำนวน 60 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางของ Krejcie และ Morgan จำนวน 58 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling)		
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน				

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม 2) แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม และ 3) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับรายละเอียดส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ ประเภทของนักท่องเที่ยว (นักเรียน / นักศึกษา, นักท่องเที่ยวทั่วไป) การได้รับข้อมูลในการเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์จากแหล่งใด โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการคำนวณความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ของแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับรายละเอียดส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา หน่วยงานที่ปฏิบัติ อาชีพ / ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ สถานภาพงาน ตำแหน่งงานในพระราชวังสนามจันทร์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการคำนวณความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ของแบบสอบถามจากเจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการคำนวณค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และเจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว
 - 1.1 ปัจจัยจุดใจทางด้านธรรมชาติ
 - 1.2 ปัจจัยจุดใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา
 - 1.3 ปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น
2. ปัจจัยประกอบ
3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก
4. ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์

3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการคำนวณความถี่ ร้อยละ (Percentage) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ของแบบสอบถามจาก นักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการคำนวณความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ของแบบสอบถามจากเจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์ โดยแบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

3.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์ จากคำถามปลายเปิด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

- 3.2.1.1 ด้านบุคลากร (Man)
- 3.2.1.2 ด้านงบประมาณ (Money)
- 3.2.1.3 ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / สถานที่ (Materials)
- 3.2.1.4 ด้านการจัดการ (Manegmt)

รายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

สัญลักษณ์และความหมายที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

N	แทน	จำนวนนักท่องเที่ยวและจำนวนเจ้าหน้าที่
\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวชาวไทย

ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวชาวไทย

ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวชาวไทย		จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ	1.1 หญิง	227	56.5
	1.2 ชาย	175	43.5
	รวม	402	100.0
2. อายุ	2.1 น้อยกว่า 26 ปี	129	32.2
	2.2 26 - 35 ปี	137	34.2
	2.3 36 - 45 ปี	64	15.9
	2.4 46 - 55 ปี	45	11.2
	2.5 56 - 65 ปี	13	3.2
	2.6 มากกว่า 65 ปีขึ้นไป	14	3.5
	รวม	402	100.0
3. วุฒิการศึกษา ขั้นสูงสุด	3.1 ประถมศึกษา	44	11.0
	3.2 มัธยมศึกษาตอนต้น	32	7.2
	3.3 มัธยมศึกษาตอนปลาย	63	15.7
	3.4 อนุปริญญา	29	7.2
	3.5ปริญญาตรี	189	47.0
	3.6ปริญญาตรีโท	40	10.00

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวชาวไทย		จำนวน (คน)	ร้อยละ
3. วุฒิการศึกษา ขั้นสูงสุด	3.7 ปริญญาเอก	5	1.05
	รวม	402	100.0
4. อาชีพ	4.1 นักเรียน / นักศึกษา	93	23.1
	4.2 ข้าราชการ / ลูกจ้างหน่วยราชการ	96	23.9
	4.3 พนักงานรัฐวิสาหกิจ	18	4.5
	4.4 เกษตรกรรม	6	1.5
	4.5 ค้าขาย	23	5.7
	4.6 รับจ้าง	38	9.5
	4.7 บริษัท	100	24.9
	4.8 อื่นๆ	28	7.0
	รวม	402	100.0
5. ทานได้รับ ข้อมูลในการเข้า ชมพระราชวัง สนามจันทร์จาก แหล่งใด (ตอบได้ มากกว่า 1 ข้อ)	5.1 นิตยสาร / วารสาร	106	26.4
	5.2 หนังสือพิมพ์	28	7.0
	5.3 สื่อวิทยุ-โทรทัศน์	151	37.6
	5.4 อินเทอร์เน็ต	67	16.7
	5.5 อื่นๆ (เพื่อน ญาติ และการมาเที่ยวบริเวณ ใกล้เคียง)	50	12.4
	รวม	402	100.0

จากตารางที่ 4 พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เดินทางมาเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.5 อายุระหว่าง 26 - 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 34.2 ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 47.0 ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 24.9 และได้รับข้อมูลข่าวสารในการเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์จากสื่อวิทยุ-โทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 37.6

ตารางที่ 5 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวต่างชาติ		จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ	1.1 หญิง	16	53.5
	1.2 ชาย	14	46.7
	รวม	30	100.0
2. อายุ	2.1 น้อยกว่า 26 ปี	11	36.7
	2.2 26 - 35 ปี	8	26.7
	2.3 36 - 45 ปี	7	23.3
	2.4 46 - 55 ปี	3	10.0
	2.5 56 - 65 ปี	1	3.3
	2.6 มากกว่า 65 ปีขึ้นไป	-	-
	รวม	30	100.0
3. ระดับการศึกษา ขั้นสูงสุด	3.1 ประถมศึกษา	1	3.3
	3.2 มัธยมศึกษาตอนต้น	-	-
	3.3 มัธยมศึกษาตอนปลาย	5	16.7
	3.4 อนุปริญญา	3	10.0
	3.5 ปริญญาตรี	16	53.3
	3.6 ปริญญาตรีโท	4	13.3
	3.7 ปริญญาเอก	1	3.3
	รวม	30	100.0
4. อาชีพ	4.1 นักเรียน / นักศึกษา	8	26.7
	4.2 ข้าราชการ / ลูกจ้างหน่วยราชการ	10	33.3
	4.3 พนักงานรัฐวิสาหกิจ	2	6.7
	4.4 เกษตรกรรม	-	-
	4.5 ค้าขาย	-	-
	4.6 รับจ้าง	2	6.7
	4.7 บริษัท	6	20.0

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวต่างชาติ		จำนวน (คน)	ร้อยละ
4. อาชีพ	4.8 อื่นๆ	2	6.7
	รวม	30	100.0
5. ท่านได้รับ ข้อมูลในการเข้า ชมพระราชวัง สนามจันทร์จาก แหล่งใด (ตอบได้ มากกว่า 1 ข้อ)	5.1 นิตยสาร / วารสาร	1	3.3
	5.2 หนังสือพิมพ์	-	-
	5.3 สื่อวิทยุ-โทรทัศน์	2	6.7
	5.4 อินเทอร์เน็ต	8	26.7
	5.5 อื่นๆ (เพื่อน ญาติ และการมาเที่ยวบริเวณ ใกล้เคียง)	19	63.3
รวม	30	100.0	

จากตารางที่ 5 พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 53.5 มีอายุน้อยกว่า 26 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.7 ศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 53.3 ประกอบอาชีพข้าราชการ / ลูกจ้างหน่วยงานราชการ คิดเป็นร้อยละ 33.3 ได้รับข้อมูลข่าวสารในการเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์จากแหล่งอื่นๆ (เพื่อน ญาติ และการมาเที่ยวบริเวณใกล้เคียง) คิดเป็นร้อยละ 63.3

ตารางที่ 6 ข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์

ข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่		จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ	1.1 หญิง	26	44.8
	1.2 ชาย	32	55.2
	รวม	58	100.0
2. อายุ	2.1 ต่ำกว่า 30 ปี	19	32.8
	2.2 30 - 39 ปี	22	37.9
	2.3 40 - 49 ปี	13	22.4

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่		จำนวน (คน)	ร้อยละ
2. อายุ	2.4 50 ปี ขึ้นไป	4	6.9
	รวม	58	100.0
3. วุฒิการศึกษา ขั้นสูงสุด	3.1 ต่ำกว่าปริญญาตรี	27	46.9
	3.2 ปริญญาตรี	30	51.7
	3.3 สูงกว่าปริญญาตรี	1	1.7
	รวม	58	100.0
4. หน่วยงานที่ ปฏิบัติงาน (ตอบ ได้มากกว่า 1 ข้อ)	4.1 งานประชาสัมพันธ์ - งานนำชม	12	20.7
	4.2 งานธุรการ	3	5.1
	4.3 งานรถยนต์	3	5.1
	4.4 งานการเงิน – ร้านค้า	5	9.0
	4.5 งานพัสดุ - งานทะเบียน	11	19.0
	4.6 งานช่าง	11	19.0
	4.7 งานรักษาความปลอดภัย	2	3.4
	4.8 งานบำรุงรักษาราชอุทยาน	1	1.7
	4.9 งานระบบ (สาธารณูปโภค)	2	3.4
	4.10 งานช่าง	1	1.7
	4.11 งานนาฏศิลป์	7	12.1
	รวม	58	100.0
5. อายุงาน / ประสบการณ์ใน การปฏิบัติหน้าที่ (เฉพาะการปฏิบัติ งาน ณ พระราชวัง สนามจันทร์)	5.1 ต่ำกว่า 1 ปี	12	20.7
	5.2 2 ปี	25	43.1
	5.3 4 ปี	8	13.8
	5.4 5 ปี	1	1.7
	5.5 6 ปี	12	20.7
	รวม	58	100

ตารางที่ 6 (ต่อ)

	ข้อมูลทั่วไปของเจ้าหน้าที่	จำนวน (คน)	ร้อยละ
6. สถานภาพงาน (ในพระราชวัง สนามจันทร์)	6.1 พนักงานสำนักพระราชวัง	26	44.8
	6.2 ลูกจ้างประจำ	19	32.8
	6.3 ข้าราชการ	13	22.4
	รวม	58	100.0
7. ตำแหน่งงาน ใน พระราชวังสนาม จันทร์	7.1 งานประชาสัมพันธ์ - งานนำชม	6	10.3
	7.2 งานธุรการ	1	1.7
	7.3 งานรถยนต์	3	5.2
	7.5 งานพัสดุ - งานทะเบียน	2	3.4
	7.6 งานชาวที่	11	19.0
	7.7 งานรักษาความปลอดภัย	-	-
	7.8 งานบำรุงรักษาราชอุทยาน	13	22.4
	7.9 งานระบบ (สาธารณูปโภค)	2	3.4
	7.10 งานช่าง	3	5.2
	7.11 งานนาฏศิลป์	12.0	20.7
	รวม	58	100.0

จากตารางที่ 6 พบว่า เจ้าหน้าที่ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 55.2 มีอายุระหว่าง 30 - 39 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.9 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 51.7 ปฏิบัติงานในหน่วยประชาสัมพันธ์และงานนำชม คิดเป็นร้อยละ 20.7 มีอายุงาน / ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นเวลา 2 ปี คิดเป็นร้อยละ 43.1 มีสถานภาพงานในพระราชวังสนามจันทร์เป็นพนักงานสำนักพระราชวัง คิดเป็นร้อยละ 44.8 และอยู่ในตำแหน่งงานบำรุงรักษาราชอุทยาน คิดเป็นร้อยละ 22.4

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยวท่องเที่ยว (Primary Attraction)

ประการที่ 2 ปัจจัยประกอบ (Complementary Factors)

ประการที่ 3 ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก (Supporting Facilities)

ประการที่ 4 ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม (Infrastructure & Transportation)

ประการที่ 1 ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว (Primary Attraction)

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว (Primary Attraction) แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ปัจจัยจุดใจทางด้านธรรมชาติ (Natural Assets)

1.2 ปัจจัยจุดใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical & Religious Assets)

1.3 ปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product & Activities)

1.1 ปัจจัยจุดใจทางด้านธรรมชาติ (Natural Assets)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยจุดใจทางด้านธรรมชาติของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่ม แสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติ

ความเหมาะสมด้านปัจจัยจูงใจ ทางด้านธรรมชาติ	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
1. คุน้ำที่ล้อมรอบพระราชวัง สนามจันทร์	3.92 (.85)	มาก	4.40 (.56)	มาก	3.43 (.92)	ปาน กลาง
2. ความสวยงาม ร่มรื่น ของสถานที่	4.47 (.65)	มาก	4.53 (.51)	มากที่สุด	4.29 (.82)	มาก
3. ความสะอาดเป็นระเบียบของ สถานที่	4.39 (.70)	มาก	4.50 (.68)	มากที่สุด	3.72 (.85)	มาก
4. การจัดสวน	4.29 (.72)	มาก	4.57 (.57)	มากที่สุด	3.52 (.82)	มาก
5. ต้นไม้ใหญ่	4.31 (.73)	มาก	4.37 (.76)	มาก	4.07 (.90)	มาก
6. ไม้พุ่ม	4.03 (.80)	มาก	4.47 (.63)	มาก	3.57 (.88)	มาก
7. ไม้ดัด	3.85 (.88)	มาก	4.37 (.61)	มาก	3.21 (1.02)	ปาน กลาง
8. ไม้ดอก	3.81 (.91)	มาก	4.40 (.56)	มาก	2.98 (.89)	ปาน กลาง
9. สนามหญ้ามีความสวยงามและ เขียวขจี	4.27 (.75)	มาก	4.33 (.61)	มาก	3.90 (.91)	มาก
10. ความสะอาดของคูน้ำรอบ พระราชวังสนามจันทร์	3.70 (.37)	มาก	4.47 (.68)	มาก	2.95 (.96)	ปาน กลาง
11. สัตว์เลี้ยง การดูแลจัดระบบ สัตว์เลี้ยง	3.57 (1.03)	มาก	3.87 (.82)	มาก	2.40 (.99)	น้อย

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยจูงใจ ทางด้านธรรมชาติ	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
12. บรรยากาศโดยรอบพระราชวัง สนามจันทร์	4.40 (.74)	มาก	4.40 (.77)	มาก	4.02 (.78)	มาก
รวม	4.09 (.55)	มาก	4.39 (.39)	มาก	3.50 (.58)	ปาน กลาง

จากตารางที่ 7 พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีความคิดเห็นว่าปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยวใน ด้านปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติ ของพระราชวังสนามจันทร์ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = .55) นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีความคิดเห็นว่าปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยวในด้านปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติของพระราชวังสนามจันทร์ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = .39) ส่วนเจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นว่าปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยวในด้านปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติของพระราชวังสนามจันทร์ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.50$, S.D. = .58)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ นักท่องเที่ยวชาวไทย และ เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมมากที่สุดในเรื่องความสวยงาม ร่มรื่น ของสถานที่ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสม สูงสุดเช่นกัน ($\bar{X} = 4.47$, S.D. = .65) และ ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = .82) ตามลำดับ ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีความคิดเห็นว่าในเรื่องการจัดสวนมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = .57)

ส่วนประเด็นความเหมาะสมที่ นักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และ เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับต่ำสุด คือ ในเรื่องของสัตว์เลี้ยงและการดูแลจัดระบบสัตว์เลี้ยง ($\bar{X} = 3.57$, S.D. = 1.03), ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = .82) และ ($\bar{X} = 2.40$, S.D. = .99) ตามลำดับ

1.2 ปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical & Religious Assets)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนาของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่ม แสดงในตารางที่ 8 ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนาออกเป็นคุณค่าและความสำคัญรวม 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

- 1.2.1 คุณค่าและความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์
- 1.2.2 คุณค่าและความสำคัญทางด้านสถาปัตยกรรม
- 1.2.3 คุณค่าและความสำคัญทางด้านประติมากรรม
- 1.2.4 คุณค่าและความสำคัญทางด้านจิตรกรรม
- 1.2.5 คุณค่าและความสำคัญทางด้านศาสนา

ตารางที่ 8 ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา

ความเหมาะสมด้านปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
ท่านเห็นคุณค่าและความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ของ						
1. พระที่นั่งพิมานปฐม	4.41 (.71)	มาก	4.27 (.74)	มาก	4.28 (.83)	มาก
2. พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี	4.35 (.72)	มาก	4.40 (.67)	มาก	4.24 (.78)	มาก
3. พระที่นั่งวัชรวิมยา	4.33 (.72)	มาก	4.40 (.62)	มาก	4.26 (.76)	มาก
4. พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์	4.36 (.72)	มาก	4.27 (.64)	มาก	4.17 (.82)	มาก
5. พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์	4.40 (.72)	มาก	4.30 (.70)	มาก	4.28 (.74)	มาก

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยเชิงจิต ทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
ท่านเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านประวัติศาสตร์ ของ						
6. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์	4.37 (.73)	มาก	4.17 (.83)	มาก	4.24 (.71)	มาก
7. พระตำหนักทับแก้ว	4.30 (.77)	มาก	4.40 (.77)	มาก	3.98 (.95)	มาก
8. พระตำหนักทับขวัญ	4.34 (.75)	มาก	4.17 (.83)	มาก	4.29 (.74)	มาก
9. เรือนข้าราชการต่างๆ	4.09 (.86)	มาก	4.23 (.82)	มาก	3.59 (.94)	มาก
ผลรวมคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านประวัติศาสตร์	4.33 (.65)	มาก	4.29 (.63)	มาก	4.14 (.69)	มาก
ท่านเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านสถาปัตยกรรม ของ						
10. พระที่นั่งพิมานปฐม	4.42 (.72)	มาก	4.47 (.57)	มาก	4.40 (.77)	มาก
11. พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี	4.37 (.72)	มาก	4.40 (.62)	มาก	4.34 (.76)	มาก
12. พระที่นั่งวัชรนิรมยา	4.34 (.73)	มาก	4.60 (.56)	มากที่สุด	4.33 (.69)	มาก
13. พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์	4.40 (.72)	มาก	4.37 (.61)	มาก	4.36 (.67)	มาก
14. พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์	4.39 (.75)	มาก	4.43 (.63)	มาก	4.45 (.65)	มาก

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยเชิงจิต ทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
ท่านเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านสถาปัตยกรรม ของ						
15. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์	4.37 (.75)	มาก	4.33 (.71)	มาก	4.40 (.67)	มาก
16. พระตำหนักทับแก้ว	4.29 (.78)	มาก	4.43 (.73)	มาก	4.09 (.84)	มาก
17. พระตำหนักทับขวัญ	4.33 (.75)	มาก	4.37 (.68)	มาก	4.41 (.62)	มาก
18. เรือนข้าราชการบริพารต่างๆ	4.06 (.89)	มาก	4.40 (.67)	มาก	3.71 (.84)	มาก
ผลรวมคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านสถาปัตยกรรม	4.33 (.67)	มาก	4.42 (.47)	มาก	4.28 (.60)	มาก
ท่านเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านประติมากรรม ของ						
19. เทวรูปพระคเณศ ณ เทวาลัย คเณศร์	4.47 (.67)	มาก	4.57 (.50)	มากที่สุด	4.64 (.61)	มากที่สุด
20. พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว	4.52 (.68)	มากที่สุด	4.53 (.51)	มากที่สุด	4.48 (.68)	มาก
ผลรวมคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านประติมากรรม	4.50 (.61)	มาก	4.55 (.40)	มากที่สุด	4.56 (.59)	มากที่สุด

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยเชิงจิตวิทยา ทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
ท่านเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านจิตรกรรม ของ						
21. ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ณ ห้อง พระเจ้า พระที่นั่งพิมานปฐม	4.41 (.73)	มาก	4.30 (.75)	มาก	4.47 (.73)	มาก
ผลรวมคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านจิตรกรรม	4.41 (.73)	มาก	4.30 (.75)	มาก	4.47 (.73)	มาก
ท่านเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านศาสนา ของ						
22. ห้องพระเจ้า	4.37 (.77)	มาก	4.37 (.67)	มาก	4.50 (.78)	มาก
23. เทวาลัยคเชนทร์	4.42 (.75)	มาก	4.43 (.70)	มาก	4.47 (.75)	มาก
24. การที่ห้องพระเจ้า และเทวาลัย คเชนทร์ อยู่ในแนวเดียวกับองค์พระ ปฐมเจดีย์ เมื่อมองจากบริเวณระเบียง ด้านหน้าพระที่นั่งพิมานปฐม นับเป็น พระอัจฉริยภาพด้านการจัดทัศนียภาพ ที่เน้นให้เห็นความสำคัญของสถานที่ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6	4.49 (.71)	มาก	4.47 (.62)	มาก	4.62 (.77)	มากที่สุด
ผลรวมคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านศาสนา	4.43 (.65)	มาก	4.38 (.60)	มาก	4.53 (.65)	มากที่สุด
ผลรวมคุณค่าและความสำคัญ ทั้ง 5 ด้าน	4.36 (.57)	มาก	4.37 (.49)	มาก	4.29 (.55)	มาก

จากตารางที่ 8 พบว่า ความเหมาะสมทางด้านปัจจัยเชิงใจหลักของการท่องเที่ยวใน ด้านประวัติศาสตร์และศาสนา ของพระราชวังสนามจันทร์ ทั้ง 5 ด้าน โดย นักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวต่างชาติ และ เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก คือ ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = .57), ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = .49) และ ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = .55) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความเห็นเป็นรายด้านในประเด็นการเห็นคุณค่าและความสำคัญของอาคารต่างๆ จำนวน 5 ด้าน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1 การเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านประวัติศาสตร์ พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวต่างชาติ และ เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน โดยในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก คือ ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = .65), ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = .63) และ ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = .69) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป็นรายข้อในประเด็นการเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านประวัติศาสตร์ ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีความคิดเห็นว่าพระที่นั่งพิมานปฐมมีความเหมาะสมในประเด็นคุณค่าและความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์มากกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = .71) และ นักท่องเที่ยวต่างชาติ มีความคิดเห็นว่าพระที่นั่งอภิมหัทธฤดี พระที่นั่งวัชรนิรมยา และพระตำหนักทับแก้ว มีความเหมาะสมมากกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .67), ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .62), ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = .77) ตามลำดับ ส่วน เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นว่าพระตำหนักทับขวัญมีความเหมาะสมมากกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = .74)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป็นรายข้อในประเด็นการเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านประวัติศาสตร์ ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีความคิดเห็นว่าพระตำหนักทับแก้วมีความเหมาะสมน้อยกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.30$, S.D. = .77) และ นักท่องเที่ยวต่างชาติ มีความคิดเห็นว่าพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ และพระตำหนักทับขวัญ มีความเหมาะสมน้อยกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = .83) ส่วน เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นว่าเรือนข้าราชการต่างๆ มีความเหมาะสมน้อยกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = .94)

ด้านที่ 2 การเห็นคุณค่าและความสำคัญทาง **ด้านสถาปัตยกรรม** พบว่า ในความคิดเห็นของ **นักท่องเที่ยวยชาวไทย** **นักท่องเที่ยวยชาวต่างชาติ** และ **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = .67), ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = .47), ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = .60) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป็นรายชื่อในประเด็นการเห็นคุณค่าและความสำคัญ **ทางด้านสถาปัตยกรรม** ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด พบว่า **นักท่องเที่ยวยชาวไทย** มีความคิดเห็นว่พระที่นั่งพิมานปฐมมีความเหมาะสมมากกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = .72) **นักท่องเที่ยวยชาวต่างชาติ** มีความคิดเห็นว่พระที่นั่งวัชรนิรมยามีความเหมาะสมมากกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.60$, S.D. = .56) ส่วน **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นว่พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์มีความเหมาะสมมากกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = .67)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป็นรายชื่อในประเด็นการเห็นคุณค่าและความสำคัญ **ทางด้านสถาปัตยกรรม** ที่มีค่าน้อยที่สุด พบว่า **นักท่องเที่ยวยชาวไทย** และ **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่เรือนข้าราชการต่างๆ มีความเหมาะสมน้อยกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = .89) และ ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = .84) ส่วน **นักท่องเที่ยวยชาวต่างชาติ** มีความคิดเห็นว่พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์มีความเหมาะสมน้อยกว่าอาคารอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.33$, S.D. = .71)

ด้านที่ 3 การเห็นคุณค่าและความสำคัญทาง **ด้านประติมากรรม** พบว่า ในความคิดเห็นของ **นักท่องเที่ยวยชาวไทย** โดยภาพรวมเห็นว่มีความเหมาะสมโดยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = .61) ส่วน **นักท่องเที่ยวยชาวต่างชาติ** และ **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$, S.D. = .40), ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = .59) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป็นรายชื่อในประเด็นการเห็นคุณค่าและความสำคัญ **ทางด้านประติมากรรม** ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด พบว่า **นักท่องเที่ยวยชาวไทย** และ **นักท่องเที่ยวยชาวต่างชาติ** มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = .68), ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = .51) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด ส่วน **นักท่องเที่ยวยชาวต่างชาติ** และ **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่เทวรูปพระคเณศ ณ เทวาลัยคเณศร์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} =$

4.57, S.D. = .50) และ (\bar{X} = 4.64, S.D. = .61) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุดเช่นกัน

ด้านที่ 4 การเห็นคุณค่าและความสำคัญทาง ด้านจิตรกรรม พบว่า ในความคิดเห็นของ **นักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวต่างชาติ และ เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งในด้านนี้มีเพียงหนึ่งประเด็น คือ เรื่องภาพจิตรกรรมฝาผนัง ณ ห้องพระเจ้า พระที่นั่งพิมานปฐม คือ (\bar{X} = 4.41, S.D. = .73), (\bar{X} = 4.30, S.D. = .75), (\bar{X} = 4.47, S.D. = .73) ตามลำดับ

ด้านที่ 5 การเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านศาสนา ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด พบว่าในความคิดเห็นของ **นักท่องเที่ยวชาวไทย และ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ** มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.43, S.D. = .65), (\bar{X} = 4.38, S.D. = .60) ตามลำดับ ส่วน **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นว่ามีความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (\bar{X} = 4.53, S.D. = .65)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป็นรายชื่อในประเด็นการเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านศาสนา ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด พบว่า **นักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และ เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นสอดคล้องว่าการที่ห้องพระเจ้าและเทวาลัยคเณศร์อยู่ในแนวเดียวกับองค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อมองจากบริเวณระเบียงด้านหน้าพระที่นั่งพิมานปฐม นับเป็นพระอภิวินิจฉัยด้านการจัดทัศนียภาพที่เน้นให้เห็นความสำคัญของสถานที่ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ว่ามีความเหมาะสมในประเด็นคุณค่าและความสำคัญทางด้านศาสนาอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = 4.49, S.D. = .71), (\bar{X} = 4.47, S.D. = .62) โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุดเช่นกัน

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป็นรายชื่อในประเด็นการเห็นคุณค่าและความสำคัญ ทางด้านศาสนา ที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด พบว่า **นักท่องเที่ยวชาวไทย และ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ** มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าห้องพระเจ้ามืดมีความเหมาะสมน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (\bar{X} = 4.37, S.D. = .77) และ (\bar{X} = 4.37, S.D. = .67) ส่วน **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นว่าเทวาลัยคเณศร์มีความเหมาะสมน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = 4.47, S.D. = .75)

1.3 ปัจจัยทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product & Activities)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยเชิงจิตทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่ม แสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น

ความเหมาะสมด้านปัจจัยเชิงจิตทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
1. ทักษะด้านการให้บริการและบุคลิกภาพของเจ้าหน้าที่	3.82 (.82)	มาก	4.20 (1.06)	มาก	3.52 (.73)	มาก
2. การต้อนรับของเจ้าหน้าที่	3.81 (.85)	มาก	4.23 (.73)	มาก	3.45 (.63)	ปานกลาง
3. การบริการด้านข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์	3.63 (.95)	มาก	3.97 (1.07)	มาก	2.97 (.92)	ปานกลาง
4. การให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์	3.63 (.98)	มาก	4.27 (.64)	มาก	3.34 (.74)	ปานกลาง
5. การจัดแสดงรูปภาพ วัตถุ สิ่งของ ฯลฯ อันเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	4.01 (.86)	มาก	4.43 (.68)	มาก	3.29 (.94)	ปานกลาง
6. การจัดแสดงรูปภาพ วัตถุ สิ่งของ ฯลฯ ที่มีผู้ดูแล ฯลฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและได้รับพระราชทานให้มาจัดแสดง	4.04 (.84)	มาก	4.10 (.61)	มาก	3.53 (.90)	มาก
7. การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับพระราชวังสนามจันทร์	3.66 (1.00)	มาก	3.97 (.85)	มาก	3.03 (.95)	ปานกลาง

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยจูงใจ ทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
8. การแสดงละครบทพระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ 6	3.80 (.90)	มาก	3.87 (.78)	มาก	3.47 (.80)	ปาน กลาง
9. การแสดงนาฏศิลป์ไทย	3.78 (.89)	มาก	3.73 (.74)	มาก	3.66 (.87)	มาก
10. การสร้างบรรยากาศด้วย เสียงเพลง	3.88 (.93)	มาก	3.67 (.80)	มาก	3.36 (.77)	ปาน กลาง
11. บรรยากาศของความเป็น พระราชวัง	4.19 (.80)	มาก	3.93 (.98)	มาก	3.84 (.81)	มาก
12. การมีรถจักรยานไว้ให้บริการ	3.57 (1.04)	มาก	3.53 (.63)	มาก	3.14 (.98)	ปาน กลาง
13. ราคาเช่ารถจักรยาน (50 บาท / 1 ชม.)	3.48 (1.05)	ปาน กลาง	3.20 (1.00)	ปาน กลาง	3.19 (.85)	ปาน กลาง
14. การมีรถกอล์ฟไว้ให้บริการ	3.75 (1.00)	มาก	3.73 (.74)	มาก	3.40 (.97)	ปาน กลาง
15. ราคาเช่ารถกอล์ฟ (250 บาท / 1 ชม.)	3.41 (1.07)	ปาน กลาง	3.33 (1.12)	ปาน กลาง	3.19 (.95)	ปาน กลาง
16. การมีเรือจักรยานน้ำไว้ให้บริการ	3.43 (1.10)	ปาน กลาง	3.50 (.82)	ปาน กลาง	3.16 (1.09)	ปาน กลาง
17. ราคาเช่าเรือจักรยานน้ำ (50 บาท / 1 ชม.)	3.32 (1.05)	ปาน กลาง	3.37 (1.03)	ปาน กลาง	3.03 (.99)	ปาน กลาง
18. ร้านจำหน่ายของที่ระลึก	3.21 (1.17)	ปาน กลาง	3.30 (1.21)	ปาน กลาง	2.16 (1.20)	น้อย
19. บอร์ดประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ สถานที่หรือจุดเข้าชมพระราชวัง สนามจันทร์ ณ จุดจำหน่ายบัตร	3.44 (1.05)	ปาน กลาง	3.83 (.75)	มาก	2.48 (1.08)	น้อย

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยเชิงจิต ทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
20. บอร์ดเผยแพร่ความรู้ที่ตั้งแสดง ณ พระที่นั่ง / พระตำหนัก / เรือน ข้าราชการบริพารต่างๆ ทั้งภาษาไทยและ ภาษาอังกฤษ	3.68 (.91)	มาก	3.57 (1.10)	มาก	2.69 (.98)	ปาน กลาง
21. การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ ประชาชนแสดงความจงรักภักดี เช่น การลงนามถวายพระพร การมีส่วน ร่วมในการถวายราชสดุดีเนื่องในวัน คล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา	3.60 (.98)	มาก	3.73 (.78)	มาก	2.33 (1.08)	น้อย
22. การจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่อง กับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว เช่น วันสมเด็จพระมหาธีรราช เจ้า และวันคล้ายวันสถาปนาลูกเสือ ไทย	3.75 (.93)	มาก	3.86 (.74)	มาก	2.76 (1.22)	ปาน กลาง
23. การจัดให้มีแบบสอบถามความ คิดเห็นของผู้เข้าชมพระราชวัง สนามจันทร์	3.65 (1.05)	มาก	3.73 (1.11)	มาก	2.31 (1.22)	น้อย
24. การจัดให้มีผู้ใส่แบบสอบถาม ของผู้แสดงความคิดเห็น	3.52 (1.09)	มาก	3.43 (1.07)	มาก	2.34 (1.13)	น้อย
รวม	3.67 (.68)	มาก	3.78 (.56)	มาก	3.07 (.58)	ปาน กลาง

จากตารางที่ 9 พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย และ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีความ
คิดเห็นสอดคล้องกันว่าปัจจัยทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นของพระราชวังสนามจันทร์โดย
ภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = .68), ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = .56)

ตามลำดับ ส่วน **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นว่าปัจจัยทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นของพระราชวังสนามจันทร์โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.07, S.D. = .58$)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบเป็นรายข้อในประเด็นต่างๆ พบว่า **นักท่องเที่ยวชาวไทย** มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบรรยากาศของความเป็นพระราชวังว่ามีความเหมาะสมที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.19, S.D. = .80$) **นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ** มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดแสดงรูปภาพ วัตถุ สิ่งของ ฯลฯ อันเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่ามีความเหมาะสมที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.43, S.D. = .68$) ส่วน **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องบรรยากาศของความเป็นพระราชวังว่ามีความเหมาะสมสูงสุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเช่นกัน ($\bar{X} = 3.84, S.D. = .81$)

ส่วนประเด็นความเหมาะสมที่ **นักท่องเที่ยวชาวไทย** และ **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย คือ ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมต่ำสุดเช่นกัน คือ ($\bar{X} = 3.21, S.D. = 1.17$) และ ($\bar{X} = 2.16, S.D. = 1.20$) ตามลำดับ ส่วน **นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ** มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราคาเช่ารถจักรยานว่ามีความเหมาะสมน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมต่ำสุด ($\bar{X} = 3.20, S.D. = 1.00$)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประการที่ 2 ปัจจัยประกอบ (Complementary Factors)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยประกอบของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่ม แสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยประกอบ

ความเหมาะสมด้านปัจจัยประกอบ	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
1. การจัดเจ้าหน้าที่ตรวจตราเป็นระยะ	3.91 (.83)	มาก	3.70 (.70)	มาก	3.41 (.75)	ปาน กลาง
2. การจัดการด้านความปลอดภัยของ นักท่องเที่ยว	4.01 (.82)	มาก	3.76 (1.01)	มาก	3.50 (.66)	ปาน กลาง
3. การจัดการด้านความปลอดภัยของ สถานที่ เพื่อป้องกันความเสียหาย ความเสื่อมโทรม	4.01 (.85)	มาก	4.01 (.69)	มาก	3.55 (.82)	มาก
4. การจัดทำป้ายเตือนจุดอันตราย	3.71 (.98)	มาก	3.57 (1.14)	มาก	2.67 (1.00)	ปาน กลาง
5. ตู้ล็อกเกอร์สำหรับจัดเก็บสิ่งของ นักท่องเที่ยว	3.79 (.96)	มาก	3.73 (1.01)	มาก	3.26 (.85)	ปาน กลาง
6. การจัดเจ้าหน้าที่ปฐมพยาบาล เบื้องต้น	3.34 (1.11)	ปาน กลาง	3.50 (.78)	ปาน กลาง	2.12 (.94)	น้อย
7. ป้ายบอกกฎระเบียบในการเข้าชม	3.61 (.97)	มาก	3.47 (.97)	ปาน กลาง	2.74 (1.00)	ปาน กลาง
8. การแต่งกายของเจ้าหน้าที่	3.83 (.84)	มาก	4.20 (.76)	มาก	3.48 (.71)	ปาน กลาง
9. คุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และ ยุติธรรม ของเจ้าหน้าที่	3.87 (.82)	มาก	4.23 (.90)	มาก	3.47 (1.05)	ปาน กลาง

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยประกอบ	นักท่องเที่ยวชาวไทย		นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
10. ความน่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจของเจ้าหน้าที่	3.89 (.80)	มาก	4.03 (.81)	มาก	3.59 (.86)	มาก
11. ความรู้และความสามารถในการบรรยายนำชมได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง และน่าสนใจของเจ้าหน้าที่	3.77 (.90)	มาก	3.97 (.93)	มาก	3.53 (.86)	มาก
12. จำนวนของเจ้าหน้าที่ที่มีเพียงพอต่อผู้เข้าชม	3.59 (.95)	มาก	3.90 (.99)	มาก	2.79 (.91)	ปานกลาง
13. ความรู้ความสามารถในการบรรยายนำชมเป็นภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่นๆ ของ เจ้าหน้าที่	3.59 (.94)	มาก	3.77 (1.10)	มาก	2.79 (1.02)	ปานกลาง
รวม	3.76 (.68)	มาก	3.84 (.58)	มาก	3.12 (.57)	ปานกลาง

จากตาราง 10 พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย และ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าปัจจัยประกอบของพระราชวังสนามจันทร์โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$, S.D. = .68), ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = .58) ตามลำดับ ส่วน เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นว่าปัจจัยประกอบของพระราชวังสนามจันทร์โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = .57)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ นักท่องเที่ยวชาวไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดการด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและเรื่องการจัดการด้านความปลอดภัยของสถานที่ เพื่อป้องกันความเสียหาย ความเสื่อมโทรม มีความเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = .82), ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = .85) ตามลำดับ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมมาก

ที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = .90) ส่วน **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องความน่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจของเจ้าหน้าที่ มีความเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุดเช่นกัน ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = .86)

ส่วนประเด็นความเหมาะสมที่ **นักท่องเที่ยวชาวไทย** และ **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมน้อยที่สุด คือ การจัดเจ้าหน้าที่ปฐมพยาบาลเบื้องต้น ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมต่ำสุดเช่นกัน คือ ($\bar{X} = 3.34$, S.D. = 1.11) และ ($\bar{X} = 2.12$, S.D. = .94) ตามลำดับ ส่วน **นักท่องเที่ยวต่างชาติ** มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องป้ายบอกกฎระเบียบในการเข้าชมว่ามีความเหมาะสมน้อยที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมต่ำสุด ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = .97)

ประการที่ 3 ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก (Supporting Facilities)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่ม แสดงในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก

ความเหมาะสมด้านปัจจัยสนับสนุน และสิ่งอำนวยความสะดวก	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
1. จุดจำหน่ายบัตรเข้าชม	3.76 (.84)	มาก	3.97 (.96)	มาก	3.10 (.79)	ปาน กลาง
2. ค่าธรรมเนียมบัตรเข้าชม	3.79 (.84)	มาก	4.10 (.92)	มาก	3.41 (.92)	ปาน กลาง
3. จุดบริการเครื่องดื่ม	3.47 (.92)	ปาน กลาง	3.80 (.81)	มาก	2.81 (.78)	ปาน กลาง
4. จุดบริการอาหาร	3.35 (.99)	ปาน กลาง	3.53 (1.04)	มาก	2.41 (.86)	น้อย

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยสนับสนุน และสิ่งอำนวยความสะดวก	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
5. ที่ตั้งของจุดบริการห้องสุขา	3.45 (.99)	ปาน กลาง	3.57 (1.04)	มาก	2.64 (.99)	ปาน กลาง
6. จำนวนของจุดบริการห้องสุขา เพียงพอกับนักท่องเที่ยว	3.44 (.99)	ปาน กลาง	3.83 (.59)	มาก	2.59 (1.06)	ปาน กลาง
7. สถานที่จอดรถ	3.73 (.91)	มาก	3.90 (.84)	มาก	2.90 (1.18)	ปาน กลาง
8. จุดที่ตั้งและจำนวนเก้าอี้นั่งพัก	3.55 (.96)	มาก	3.83 (.83)	มาก	2.83 (1.09)	ปาน กลาง
9. จุดที่ตั้งป้ายบอกทางและบอก สถานที่	3.62 (.90)	มาก	3.50 (1.07)	ปาน กลาง	2.69 (.96)	ปาน กลาง
10. ความชัดเจนของสัญลักษณ์ป้าย บอกทาง	3.76 (.83)	มาก	3.53 (1.17)	มาก	2.84 (.87)	ปาน กลาง
11. จุดที่ตั้งของภาชนะรองรับขยะ	3.40 (1.01)	ปาน กลาง	3.70 (.84)	มาก	2.34 (.93)	น้อย
12. จำนวนภาชนะรองรับขยะ	3.35 (1.00)	ปาน กลาง	3.40 (1.10)	ปาน กลาง	2.33 (.96)	น้อย
13. ป้ายบอกกฎระเบียบการเข้าชม	3.63 (.91)	มาก	3.33 (1.24)	ปาน กลาง	2.59 (.92)	ปาน กลาง
14. ความสะอาดของสถานที่ต่าง ๆ	4.09 (.77)	มาก	4.43 (.68)	มาก	3.60 (.77)	มาก
15. ที่ตั้งและจำนวนของศูนย์บริการ ข้อมูลข่าวสาร	3.57 (.93)	มาก	3.60 (1.16)	มาก	2.48 (.90)	น้อย
16. ที่ตั้งและจำนวนของจุดบริการรับ ฝากสิ่งของ	3.70 (.91)	มาก	3.93 (.91)	มาก	3.05 (.93)	ปาน กลาง

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยสนับสนุน และสิ่งอำนวยความสะดวก	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
17. ที่ตั้งจุดบริการฝากรองเท้า	3.69 (.90)	มาก	3.80 (1.03)	มาก	3.14 (.89)	ปาน กลาง
18. ห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น	3.33 (1.12)	ปาน กลาง	3.63 (1.07)	มาก	1.98 (1.00)	น้อย
19. ข้อมูลเกี่ยวกับพระราชวัง สนามจันทร์ในแผ่นพับ	3.69 (.99)	มาก	3.47 (1.17)	ปาน กลาง	3.21 (.89)	ปาน กลาง
20. การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร เป็นไปอย่างกว้างขวาง	3.52 (1.06)	มาก	4.03 (.96)	มาก	2.41 (1.04)	น้อย
21. ช่วงเวลาในการเปิด - ปิดให้เข้าชม (09.00 - 16.00 น.)	3.77 (.93)	มาก	4.10 (.71)	มาก	3.97 (.77)	มาก
22. ขั้นตอนในการเข้าชม	3.78 (.84)	มาก	4.03 (.89)	มาก	3.36 (.93)	ปาน กลาง
23. การรับฟังข้อเสนอแนะและความ ต้องการของผู้เข้าชม	3.62 (.92)	มาก	3.80 (1.00)	มาก	3.00 (.97)	ปาน กลาง
24. การบริหารจัดการในการรองรับ นักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มๆ ให้เหมาะสม กับสถานที่ในแต่ละพระที่นั่ง / พระตำหนัก / เรือนต่างๆ เพื่อป้องกัน ความเสียหายของสถานที่	3.76 (.88)	มาก	3.80 (1.06)	มาก	3.50 (.90)	ปาน กลาง
25. การจัดเจ้าหน้าที่นำชมเพื่อบริการ แก่นักท่องเที่ยว	3.60 (1.01)	มาก	3.93 (.91)	มาก	3.52 (.84)	มาก
26. กฎระเบียบการเข้าชม	3.75 (.89)	มาก	3.70 (.84)	มาก	3.24 (.88)	ปาน กลาง

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยสนับสนุน และสิ่งอำนวยความสะดวก	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
27. ช่วงเวลาที่จัดแสดงละคร พระราชนิพนธ์และนาฏศิลป์ไทย (14.00 - 15.00 น.)	3.63 (.96)	มาก	3.90 (.96)	มาก	3.34 (.93)	ปาน กลาง
28. ป้ายประชาสัมพันธ์เวลาการแสดง ละครพระราชนิพนธ์และชุดการแสดง นาฏศิลป์ไทย	3.55 (.97)	มาก	3.77 (.86)	มาก	2.88 (.94)	ปาน กลาง
29. ข้อมูลประชาสัมพันธ์การแสดง ละครพระราชนิพนธ์และการแสดง นาฏศิลป์ไทย	3.56 (.99)	มาก	3.63 (1.27)	มาก	2.90 (.85)	ปาน กลาง
รวม	3.62 (.68)	มาก	3.78 (.70)	มาก	2.93 (.59)	ปาน กลาง

จากตารางที่ 11 พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย และ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกของพระราชวังสนามจันทร์โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = .68), ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = .70) ตามลำดับ ส่วน เจ้าหน้าที่ ความคิดเห็นในด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกของพระราชวังสนามจันทร์โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = .59)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ นักท่องเที่ยวชาวไทย และ นักเที่ยวชาวต่างชาติ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมมากที่สุดเกี่ยวกับเรื่องความสะอาดของสถานที่ต่างๆ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = .77), ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = .68) ตามลำดับ ส่วน เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นว่าง่วงเวลาในการเปิด-ปิด ให้เข้าชม (09.00-16.00 น.) มีความเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = .77)

ส่วนประเด็นความเหมาะสมที่ **นักท่องเที่ยวชาวไทย** และ **เจ้าหน้าที่** มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมน้อยที่สุดเกี่ยวกับเรื่องห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น โดยมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมต่ำสุดเช่นกัน คือ ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = 1.12) และ ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = 1.12) ตามลำดับ ส่วน **นักท่องเที่ยวต่างชาติ** มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องป้ายบอกระเบียบการเข้าชมว่ามีความเหมาะสมน้อยที่สุด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = 1.24)

ประการที่ 4 ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการคมนาคม (Infrastructure & Transportation)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน และคมนาคม ของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่ม แสดงในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในด้านปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการคมนาคม

ความเหมาะสมด้านปัจจัยสนับสนุน และสิ่งอำนวยความสะดวก	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
1. ความสะดวกและความปลอดภัย ของการเดินทางมายังพระราชวัง สนามจันทร์	4.05 (.77)	มาก	3.57 (1.14)	มาก	3.38 (.70)	ปาน กลาง
2. สภาพของถนนและทางเดินเท้า ภายในบริเวณพระราชวัง	4.17 (.70)	มาก	3.93 (.83)	มาก	3.78 (.86)	มาก
3. การจัดระบบระบายน้ำ	3.77 (.86)	มาก	4.03 (.85)	มาก	2.95 (.96)	ปาน กลาง

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ความเหมาะสมด้านปัจจัยสนับสนุน และสิ่งอำนวยความสะดวก	นักท่องเที่ยว ชาวไทย		นักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติ		เจ้าหน้าที่	
	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น	\bar{X} (S.D.)	ระดับความคิดเห็น
4. สิ่งอำนวยความสะดวกในการ สื่อสาร เช่น โทรศัพท์สาธารณะ	3.51 (1.01)	มาก	3.63 (1.10)	มาก	2.71 (.94)	ปาน กลาง
รวม	3.88 (.67)	มาก	3.79 (.88)	มาก	3.20 (.69)	ปาน กลาง

จากตารางที่ 12 พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย และ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีความคิดเห็นว่าปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการคมนาคม ของพระราชวังสนามจันทร์โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก คือ ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = .67) และ ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = .88) ตามลำดับ ส่วน เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นว่าปัจจัยทางด้าน โครงสร้างพื้นฐาน และการคมนาคมของพระราชวังสนามจันทร์ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.20$, S.D. = .69)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ นักท่องเที่ยวชาวไทย และ เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมมากที่สุดเกี่ยวกับเรื่องสภาพของถนนและทางเดินเท้าภายในบริเวณพระราชวัง และ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดระบบระบายน้ำ ว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด

ส่วนประเด็นความเหมาะสมที่ นักท่องเที่ยวชาวไทย และ เจ้าหน้าที่ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสมน้อยที่สุด คือ เรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกในการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์สาธารณะ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และเจ้าหน้าที่ เกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ของพระราชวังสนามจันทร์ แบ่งผลการวิเคราะห์ ออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์

3.1.1 นักท่องเที่ยวชาวไทย

3.1.2 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์

3.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์จากคำถามปลายเปิด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

3.2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์จากคำถามปลายเปิด

ตารางที่ 13 จำนวนของนักท่องเที่ยวที่ตอบคำถามปลายเปิดแยกตามประเภทนักท่องเที่ยว

ประเภทของนักท่องเที่ยว	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ
1. นักท่องเที่ยวชาวไทย	156	38.81
2. นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ	12	40.00
3. เจ้าหน้าที่พระราชวังสนามจันทร์	30	51.72

จากตารางที่ 13 พบว่ามีจำนวน นักท่องเที่ยวชาวไทย ที่ตอบแบบสอบถามปลายเปิด คิด เป็นร้อยละ 38.81 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ คิดเป็นร้อยละ 40.00 และ เจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 51.72

3.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น ข้อเสนอแนะแนวทาง ในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์

3.1.1 นักท่องเที่ยวชาวไทย

3.1.2 นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และเจ้าหน้าที่ เกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ แนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอ ออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว (Primary Attraction)

ประการที่ 2 ปัจจัยประกอบ (Complementary Factors)

ประการที่ 3 ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก (Supporting Facilities)

ประการที่ 4 ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม (Infrastructure & Transportation)

ประการที่ 1 ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว (Primary Attraction)

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว (Primary Attraction) ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ปัจจัยจุดใจทางด้านธรรมชาติ (Natural Assets)

1.2 ปัจจัยจุดใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical & Religious Assets)

1.3 ปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product & Activities)

1.1 ปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติ

ตารางที่ 14 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติของพระราชวังสนามจันทร์ จากนักท่องเที่ยวชาวไทย

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวชาวไทยในด้านปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติ	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อดี			
1. สถานที่มีความสวยงามและร่มรื่น	5	3.21	1
2. สนามหญ้ามีความเขียวชอุ่ม และสวยงามมาก	4	2.56	2
3. สถานที่มีความสะอาดและเป็นระเบียบ	3	1.92	3
4. บรรยากาศโดยรอบพระราชวังสนามจันทร์โดยรวมดี ควรเน้นบรรยากาศสบายๆ อากาศบริสุทธิ์ ร่มรื่นไม่ร้อนว้าว	2	1.28	4
ข้อเสีย			
1. บริเวณคูน้ำล้อมรอบพระราชวังสนามจันทร์ น้ำเน่าเหม็น สกปรก ท่อระบายน้ำมีน้ำเน่าขัง	152	97.43	1
2. การจัดสวนมีค่อนข้างน้อย	16	10.26	2
3. ต้นไม้มีมากเกินไปในบางจุด ทำให้ถ่ายรูปพระตำหนัก พระที่นั่ง ได้ไม่คงคาม เพราะต้นไม้บังมากเกินไป	4	2.56	3
ข้อเสนอแนะ			
1. ควรมีบริเวณให้อาหารปลา เป็นที่พักผ่อนสำหรับเด็ก	14	8.97	1
2. ควรมีป้ายห้ามสูบบุหรี่ในบริเวณพระราชวัง	13	8.33	2
3. ควรมีรายละเอียดของสถานที่ต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาข้อมูลด้วย	7	4.49	3
4. ควรเพิ่มการจัดสวนดอกไม้ให้มากขึ้น	5	3.21	4
5. ควรมีต้นไม้ใหญ่มากกว่านี้ เพื่อเพิ่มความร่มรื่น	3	1.92	5

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวชาวไทยในด้านปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติ	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
6. ควรมีลานเด็กเล็ก เด็กขี่จักรยานได้ เด็กนำจักรยานมาเอง	3	1.92	5
7. ควรตกแต่งแสงไฟในเวลากลางคืน	3	1.92	5

จากตารางที่ 14 ข้อดี พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีความคิดเห็นในเรื่องของปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติว่า สถานที่ที่มีความสวยงามและร่มรื่น คิดเป็นร้อยละ 3.21 รองลงมา คือ สนามหญ้ามีความเขียวชอุ่ม และสวยงามมาก คิดเป็นร้อยละ 2.56 สถานที่ที่มีความสะอาดและเป็นระเบียบ คิดเป็นร้อยละ 1.92 ตามลำดับ

ข้อเสีย พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีความคิดเห็นในเรื่องของปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติว่า บริเวณคูน้ำล้อมรอบพระราชวังสนามจันทร์ น้ำเน่าเหม็น สกปรก ท่อระบายน้ำมีน้ำเน่าขัง คิดเป็นร้อยละ 97.43 รองลงมา คือ การจัดสวนมีค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ 10.26 ต้นไม้มีมากเกินไปในบางจุด ทำให้ถ่ายรูปพระตำหนัก พระที่นั่ง ได้ไม่งดงาม เพราะต้นไม้บังมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 2.56 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีข้อเสนอแนะในเรื่องของปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติ ส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีบริเวณให้อาหารปลา เป็นที่พักผ่อนสำหรับเด็ก คิดเป็นร้อยละ 8.97 รองลงมา คือ ควรมีป้ายห้ามสูบบุหรี่ในบริเวณพระราชวัง คิดเป็นร้อยละ 8.33 ควรมีรายละเอียดของสถานที่ต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาข้อมูล คิดเป็นร้อยละ 4.49 ตามลำดับ

1.2 ปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา

ตารางที่ 15 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนาของพระราชวังสนามจันทร์ จากนักท่องเที่ยวชาวไทย

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวชาวไทยในด้านปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
1. ในพระตำหนักต่างๆ ควรจะมีการจัดแสดงประวัติความเป็นมา มากกว่าการจัดแสดงภาพถ่าย	12	7.69	1
2. สถาปัตยกรรมในพระราชวังสนามจันทร์ มีคุณค่า ควรดึงดูดคนมาแสดง ควรเสริมข้อมูลด้านสถาปัตยกรรม ความเป็นมาให้มากขึ้น งานบูรณะซ่อมแซม ไม่กลมกลืนกับงานเดิม การติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิง ไฟฟ้า โทรศัพท์ ควรกลมกลืนกับงานสถาปัตยกรรมของอาคารเดิม	3	1.92	2

จากตารางที่ 15 ข้อเสนอแนะ พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีข้อเสนอแนะในเรื่องของปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา ส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่า ในพระตำหนักต่างๆ ควรจะมีการจัดแสดงประวัติความเป็นมา มากกว่าการจัดแสดงภาพถ่าย คิดเป็นร้อยละ 7.69 รองลงมาคือสถาปัตยกรรมในพระราชวังสนามจันทร์มีคุณค่า ควรดึงดูดคนมาแสดง ควรเสริมข้อมูลด้านสถาปัตยกรรม ความเป็นมาให้มากขึ้น งานบูรณะซ่อมแซม ไม่กลมกลืนกับงานเดิม การติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิง ไฟฟ้า โทรศัพท์ ควรกลมกลืนกับงานสถาปัตยกรรมของอาคารเดิม คิดเป็นร้อยละ 1.92

1.3 ปัจจัยจูงใจทางด้านการกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น

ตารางที่ 16 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านการกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นของพระราชวัง สนามจันทร์จากนักท่องเที่ยวชาวไทย

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวชาวไทยในด้านการกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสีย			
1. เจ้าหน้าที่ประจำพระตำหนักมีมนุษยสัมพันธ์ไม่ค่อยดี	37	23.72	1
2. การจัดแสดงรูปภาพ วัตถุ สิ่งของ ฯลฯ ในบางพระตำหนักมีการจัดแสดงน้อย การจัดแสดงศิลปวัตถุไม่เรียบร้อย เช่น ใต้รูปภาพไม่มีคำบรรยาย ไม่มีป้ายบอกชื่อสิ่งของ และข้อมูลบรรยายแต่ละสถานที่น้อยไป	13	8.33	2
3. จักรยานให้เช่ามีจำนวนน้อยเกินไป และส่วนมากมีแต่คันเล็ก ๆ	12	7.69	3
4. ราคาเช่ารถกอล์ฟสูงไป ทำให้นักท่องเที่ยวบางกลุ่มไม่มีโอกาสที่จะสามารถนั่งรถเที่ยวชมรอบๆ ได้ เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการ ควรปรับลดราคา	8	5.13	4
5. เจ้าหน้าที่ขายบัตรผ่านประตูเข้า-ออก ให้บริการข้อมูลไม่ชัดเจน	5	3.21	5
6. เจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้และความเข้าใจในการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว	5	3.21	5
7. ไม่มีร้านค้าและร้านขายของที่ระลึก เป็นการเสียโอกาสและเสียรายได้ของทางสำนักพระราชวัง	5	3.21	5

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวชาวไทยในด้านปัจจัยจูงใจทางด้าน กิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสีย			
8. ไม่จำเป็นต้องมีสัตว์เลี้ยง เพราะถ่ายมูลสกปรก แต่หากสามารถทำให้มีนกที่บินมาอยู่ตามต้นไม้ได้อย่างเป็นธรรมชาติจะเหมาะสมมากกว่า	4	2.56	6
9. การติดตั้งนาฬิกาไว้ที่เรือนข้าราชการบริหารบางแห่งไม่เหมาะสมและไม่มีความจำเป็น ทำลายความงามของตัวเรือน คิดว่าเจ้าหน้าที่และผู้ชมคงจะมีนาฬิกาข้อมือทุกคนแล้ว ไม่จำเป็นต้องมาติดตั้งเพื่อให้รู้เวลาได้ชัดเจน	4	2.56	6
10. ป้ายชื่อพระตำหนัก พระที่นั่ง และเรือนข้าราชการบริพารของแก่งดงงามสมค่าเป็นพระราชวัง แต่ของใหม่ที่ทำขึ้นนั้นเป็นพลาสติกดูไม่งามตา และป้ายใหญ่มากเกินไป ไม่สวยเลย ที่จริงไม่จำเป็นต้องทำป้ายใหม่ เพราะผู้เข้าชมมีตาที่จะดูและทราบได้ว่าเป็นพระตำหนักชื่อใด เนื่องจากมีแผ่นพับให้แล้ว และเจ้าหน้าที่ก็สามารถพูดบอกเล่าให้ทราบได้ นอกจากนี้การจัดให้เข้าชมพระราชวังในต่างประเทศ เขาก็พยายามรักษาของเก่าไว้ให้กลมกลืน ไม่จำเป็นต้องทำป้ายใหม่ เพราะขัดกับสถาปัตยกรรม	3	1.92	7
11. เจ้าหน้าที่บางส่วนมักพูดคุยเรื่องส่วนตัวในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ ควรจะเอาใจใส่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้มากกว่านี้	3	1.92	7
12.บอร์ดเผยแพร่ความรู้ที่ตั้งแสดง ณ พระที่นั่งพระตำหนัก เรือนข้าราชการบริพารต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีน้อย	3	1.92	7

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวชาวไทยในด้านปัจจัยจูงใจทางด้าน กิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสีย			
13. จำนวนรถจักรยานและรถกอล์ฟที่ให้บริการมีน้อย ไม่เพียงพอ ตกบ่ารถไฟรถกอล์ฟจะอ่อน ใ้บริการ ไม่ได้ ทำให้เข้าชมได้ไม่ทั่วถึง	3	1.92	7
14. เจ้าหน้าที่มักจะปิดบริการต่างๆ ก่อนเวลา เพื่อ เตรียมตัวกลับบ้าน	2	1.28	6
ข้อเสนอแนะ			
1. บอร์ดประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่หรือจุดเข้าชม พระราชวังสนามจันทร์ ณ จุดจำหน่ายบัตร ควร ชัดเจน	12	7.69	1
2. เจ้าหน้าที่ควรปรับปรุงบุคลิกภาพและคำพูดในการ ให้บริการ	10	6.41	2
3. การแสดงนาฏศิลป์ไทยมีความน่าสนใจมาก ให้ ความรู้และความประทับใจ ควรมีการจัดแสดงทุกวัน หรือมีการเพิ่มรอบการแสดงให้มากขึ้น	8	5.13	3
4. ควรจัดให้มีผู้รับฟัง / เสนอความคิดเห็น และ ข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวในแต่ละจุดให้บริการ	7	4.49	4
5. ควรเพิ่มจำนวนรถจักรยาน และมีบริการรถม้า รถสามล้อถีบ เพื่อความสะดวกในการเข้าชม และเพื่อ เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับพระราชวังสนามจันทร์	6	3.85	5
6. ควรจะมีรถรางนำเที่ยวรอบพระราชวังสนามจันทร์ ในราคาข่อมเยา เพื่อเปิดโอกาสให้แก่นักท่องเที่ยวใน แต่ละกลุ่ม	5	3.21	6
7. ควรมีการจัดกิจกรรมกลางแจ้งแบบไทยๆ ให้ นักท่องเที่ยวได้รับชม	5	3.21	6

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวชาวไทยในด้านปัจจัยจุดใจทางด้าน กิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
8. ควรมีการเพิ่มบอร์ดเผยแพร่ความรู้ที่ดึงดูด พระที่นั่ง พระตำหนัก เรือนข้าราชการต่างๆ ทั้ง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้มากขึ้นกว่านี้	4	2.56	7
9. ศิลปะวัตถุในการจัดแสดงมีความกระจัดกระจาย ไม่มีการจัดเป็นหมวดหมู่	3	1.92	8
10. ควรจะมีการปรับกลยุทธ์ในด้านการให้บริการ	3	1.92	9
11. ควรจัดให้มีการประเมินผลการให้บริการจาก นักท่องเที่ยวสม่ำเสมอ แล้วนำผลสรุปมาปรับปรุง แก้ไข โดยมีการรับฟังผลข้อเสนอแนะจากผู้บริหาร พระราชวังฯ ทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับสูง	3	1.92	9
12. ควรอนุญาตให้ถ่ายรูปได้ในบางพระตำหนักเพื่อ เป็นที่ระลึกและเป็นภาพความทรงจำครั้งหนึ่งในชีวิต	2	1.28	10
13. เจ้าหน้าที่ประจำในแต่ละจุดควรจะมีการอธิบาย ความสำคัญของพระตำหนักและประวัติความเป็นมา ให้แก่นักท่องเที่ยวได้รับทราบด้วย	2	1.28	10
14. ควรมีวิทยากรบรรยายพร้อมกับเปิดวีดิทัศน์ให้ดู ประกอบการบรรยายตามความเหมาะสมในแต่ละจุด	2	1.28	10

จากตารางที่ 16 พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีความคิดเห็นว่ามีข้อเสียในเรื่องของปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้น ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเจ้าหน้าที่ประจำพระตำหนักมีมนุษยสัมพันธ์ไม่ค่อยดี คิดเป็นร้อยละ 23.72 รองลงมา คือ การจัดแสดงรูปภาพ วัตถุ สิ่งของ ฯลฯ ในบางพระตำหนัก มีการจัดแสดงน้อย การจัดแสดงศิลปวัตถุไม่เรียบร้อย เช่น ใต้รูปภาพไม่มีคำบรรยาย ไม่มีป้ายบอกชื่อสิ่งของ และข้อมูลบรรยายแต่ละสถานที่น้อยไป คิดเป็นร้อยละ 8.33 จักรยานให้เช่ามีจำนวนน้อยเกินไป และส่วนมากมีแต่คันเล็กๆ คิดเป็นร้อยละ 7.69 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีข้อเสนอแนะในเรื่องของปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้น ส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่า บอร์ดประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสถานที่หรือจุดเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ ณ จุดจำหน่ายบัตร ควรชัดเจน คิดเป็นร้อยละ 7.69 รองลงมา คือ เจ้าหน้าที่ควรปรับปรุงบุคลิกภาพและคำพูดในการให้บริการ คิดเป็นร้อยละ 6.41 การแสดงนาฏศิลป์ไทยมีความน่าสนใจมาก ให้ความรู้และความประทับใจ ควรมีการจัดแสดงทุกวันหรือมีการเพิ่มรอบการแสดงให้มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 5.13

ประการที่ 2 ปัจจัยประกอบ

ตารางที่ 17 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านปัจจัยประกอบของพระราชวังสนามจันทร์จากนักท่องเที่ยวชาวไทย

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวชาวไทยทางด้านปัจจัยประกอบ	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
1. เจ้าหน้าที่ควรมีการแต่งตัวย้อนยุคเฉพาะในวันเสาร์-วันอาทิตย์	6	3.85	1
2. เจ้าหน้าที่บางท่านแต่งกายไม่เรียบร้อย ควรมีการจัดระเบียบการแต่งกาย	5	3.21	2
3. ควรมีการดูแลระบบการรักษาความปลอดภัยให้ดีกว่านี้ โดยมีการจัดเจ้าหน้าที่ตรวจตราเป็นระยะๆ	2	1.28	3

จากตารางที่ 17 พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีข้อเสนอแนะในเรื่องของปัจจัยประกอบส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่าเจ้าหน้าที่ควรมีการแต่งตัวย้อนยุคเฉพาะในวันเสาร์-วันอาทิตย์ คิดเป็นร้อยละ 3.85 รองลงมา คือ เจ้าหน้าที่บางท่านแต่งกายไม่เรียบร้อย ควรมีการจัดระเบียบการแต่งกาย คิดเป็นร้อยละ 3.21 ควรมีการดูแลระบบการรักษาความปลอดภัยให้ดีกว่านี้ โดยมีการจัดเจ้าหน้าที่ตรวจตราเป็นระยะๆ คิดเป็นร้อยละ 1.28

ประกาศที่ 3 ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก

ตารางที่ 18 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกของ พระราชวังสนามจันทร์จากนักท่องเที่ยวชาวไทย

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวชาวไทยทางด้าน ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสีย			
1. จำนวนจุดบริการห้องสุขามีน้อย ไม่เพียงพอกับ นักท่องเที่ยว	18	11.54	1
2. ป้ายบอกที่ตั้งของห้องบริการสุขาไม่ชัดเจน	10	6.41	2
3. จำนวนภาชนะรองรับขยะมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอ	9	5.77	3
4. ป้ายแนะนำในแต่ละจุดให้บริการ ไม่ชัดเจน	5	3.21	4
5. สถานที่จอดรถร้อน และไม่เพียงพอหาก นักท่องเที่ยวมาพร้อมๆ กันในจำนวนมาก	4	2.56	5
6. การบริหารจัดการสถานที่ยังไม่ดีเท่าที่ควร หน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐและเอกชนควรให้การ สนับสนุนและประชาสัมพันธ์อย่างเต็มที่เพื่อกระตุ้น และส่งเสริมการท่องเที่ยว	2	1.28	6

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวยชาวไทยทางด้าน ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
1. วันสำคัญอันเกี่ยวกับพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ควรจัดให้มีการลงนามถวายพระพร เพราะประชาชนที่มาเข้าชมพระราชวังจะได้มีโอกาสได้ถวายพระพรสะดวกขึ้น เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย เนื่องจากได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีไปพร้อมๆ กับการมาท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม	59	37.82	1
2. ควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ ให้กว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโอกาสที่เป็นวันสำคัญของพระองค์ท่าน เช่น วันสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (25 - 26 พฤศจิกายน) วันคล้ายวันพระราชสมภพ (1 มกราคม) วันที่ระลึกวันพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (11 พฤศจิกายน) วันลูกเสือไทย (1 กรกฎาคม) วันตั้งกองเสือป่า (1 พฤษภาคม) เป็นต้น	54	34.62	2
3. ควรจัดแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของรัชกาลที่ 6 ให้มากกว่าในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นพระราชวังของพระองค์ท่าน เพื่อจะได้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ เรื่องราวของพระองค์ได้โดยตรง ข้อนี้ถือเป็นจุดอ่อนที่สุดของการจัดการและการให้ความรู้ในด้านนี้	46	29.49	3

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวชาวไทยทางด้าน ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
4. แผ่นพับข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าชมสถานที่ต่างๆ ใน พระราชวังสนามจันทร์ควรมีแผนที่แสดงจุดเข้าชม พร้อมบอกทาง	36	23.08	4
5. วิธีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารมีน้อยไป ควร มีทางเว็บไซต์ด้วย และควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ มากกว่านี้	26	16.67	5
6. ห้องน้ำที่ร้านอาหารใกล้พระตำหนักมารีราชรัต- บัลลังก์ ควรได้รับการปรับปรุงใหม่ให้สะอาดและดู ทันสมัยกว่านี้ ที่เป็นอยู่ดูทรุดโทรมไป และในร้านค้า ไม่สะอาดเท่าที่ควร ส่วนห้องน้ำที่ร้านขายของด้าน ใกล้สะพานสุนทรถวาย ควรดูแลความสะอาด ไม่ให้ มีทิวชู่อยู่ในถังจนเต็ม เพราะส่งกลิ่นเหม็น	25	16.03	6
7. ควรมีการพิจารณาภาพที่นำมาติดตั้งในพระที่นั่ง และพระตำหนักต่างๆ ให้เหมาะสมเนื่องจากเป็น พระราชวังมิใช่เกลดลอรี่	23	14.74	5
8. การจะจัดสร้างสิ่งก่อสร้างขึ้นมาใหม่ เช่น ห้องน้ำ ควรหาสถานที่ตั้งให้เหมาะสมกว่าที่เป็นอยู่ การสร้าง ห้องน้ำขนาดใหญ่อยู่ตรงมุมสนามเยื้องกับพระบรม ราชานุสาวรีย์ ซึ่งเป็นตำแหน่งใกล้เคียงกับศูนย์กลาง ของพระราชวัง นั้นไม่เหมาะสม ควรหลบมุมไป ทางด้านข้างหรือใกล้กับเรือนข้าราชการก็ได้	17	10.90	4

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวยชาวไทยทางด้าน ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
9. ควรมีกิจกรรมการแสดงดนตรี ทั้งดนตรีไทยและ ดนตรีสากล โดยอาจขอความร่วมมือจากมหาวิทยาลัย มหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร และจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย เป็นต้น	17	10.90	4
10. ควรจัดให้มีห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น	15	9.62	5
11. ควรมีการประชาสัมพันธ์นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการ ทำพิธีสักการะพระพิฆเนศวรว่าจะต้องเตรียมเครื่อง สักการะมาเอง	13	8.33	6
12. ควรมีการให้ข้อมูลเป็นเสียงตามสายถึงประวัติ ของพระราชวังสนามจันทร์ พระที่นั่ง พระตำหนัก และเรือนข้าราชการต่างๆ	10	6.41	7
13. ภาพและสิ่งของที่ผู้ดูแลต่างๆ ถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ควร พิจารณาหาจัดที่แสดงให้เหมาะสม อาจจะเป็น สถานที่เฉพาะ ซึ่งไม่ใช่ห้องพระบรรทมและห้อง ต่างๆ บนพระที่นั่ง อนึ่ง การจัดแสดงควรคัดสรรภาพ ที่จะนำมาจัดแสดงให้เหมาะสม ไม่ใช่ติดตั้งเรียงราย ไปหมด หรือพระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ซึ่งประดิษฐานบนแผ่น ไม้แกะสลัก ก็มีการนำไปตั้งไว้ตรงทางเดินหน้าห้อง ทรง ซึ่งไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง	9	5.77	8

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวชาวไทยทางด้าน ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
14. ควรมีป้ายบอกกฎระเบียบในการเข้าชมให้ชัดเจน และควรรอยู่ ณ จุดจำหน่ายบัตรเข้าชม และทุกๆ พระตำหนักที่เปิดให้เข้าชม	7	4.49	9
15. ควรมีการอบรมเจ้าหน้าที่ในเรื่องของศิลปวัตถุ สิ่งของที่จัดแสดงในแต่ละสถานที่ เพราะเจ้าหน้าที่ บางท่านไม่สามารถบอกที่มา ให้ความรู้กับ นักท่องเที่ยวได้เลย เช่น ทูลเกล้าถวายฯ โดยผู้ใด สำคัญอย่างไร ตั้งแต่ปี พ.ศ. ไค	7	4.49	9
16. การบรรยายของเจ้าหน้าที่บางท่านควรมีการ ปรับปรุงเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกเพลิดเพลินมากกว่า บรรยายแบบท่องจำ	6	3.85	10
17. กฎระเบียบการเข้าชม ควรมีกฎระเบียบ ข้อบังคับ ในการเข้าชมอย่างเคร่งครัด ณ จุดจำหน่ายบัตร	6	3.85	11
18. จำนวนจุดบริการอาหารควรมีให้มากกว่านี้	4	2.56	12
19. สัญลักษณ์ป้ายบอกทาง ควรมีความชัดเจนและมี ลูกศรบอกทางว่าอยู่ ณ จุดใด	4	2.56	12
20. ต้องการให้เจ้าหน้าที่นำชมอธิบายประวัติ ศิลปวัตถุที่จัดแสดงให้มากกว่านี้	4	2.56	12
21. อากาศด้านในพระตำหนักร้อน ควรมีการติด เครื่องปรับอากาศ	3	1.92	13
22. ควรมีการจัดนำชม และมีเจ้าหน้าที่นำชมให้ เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว ถึงแม้ว่านักท่องเที่ยว จะเข้าชมจำนวนน้อยก็ควรมีการนำชมทุกครั้งเพื่อ บริการแก่นักท่องเที่ยว	3	1.92	13

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวชาวไทยทางด้าน ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
23. ควรติดตั้งป้ายการให้บริการต่างๆ ให้ชัดเจน	3	1.92	13
24. ควรปรับราคาค่าธรรมเนียมในการเข้าชมให้สูง กว่านี้ เพื่อจะได้มีรายได้มาปรับปรุงและพัฒนา พระราชวังฯ	2	1.28	14
25. สถานที่จอดรถ ควรปลูกต้นไม้ใหญ่หรือมีหลังคา เพื่อเพิ่มความร่มรื่น และขยายให้กว้างขึ้น	2	1.28	14
ข้อเสนอแนะ			
1. ควรเลื่อนเวลาในการเปิด-ปิดให้เข้าชม ควรเปิด จนถึงช่วงเย็นถึงค่ำ เพื่อเป็นการเปลี่ยนมุมมองและ เห็นความสวยงามเหมือนในต่างประเทศ	2	1.28	14
2. ตู้สื่อคเกอร์สำหรับจัดเก็บสิ่งของของนักท่องเที่ยว เก่าและสกปรกมาก ควรมีการปรับปรุง	2	1.28	14
3. ควรเพิ่มจำนวนเก้าอี้นั่งพักผ่อนให้มากกว่านี้	2	1.28	14
4. ควรบริหารจัดการในการรองรับนักท่องเที่ยวเป็น กลุ่มๆ ให้เหมาะสมกับสถานที่ในแต่ละพระที่นั่ง พระตำหนัก เรือนต่างๆ เพื่อป้องกันความเสียหายของ สถานที่ ยังไม่ดี	1	0.64	15

จากตารางที่ 18 ข้อเสีย พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีความคิดเห็นในเรื่องของปัจจัย
สนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าจำนวนจุดบริการห้องสุขามี
น้อยไม่เพียงพอกับนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 11.54 รองลงมา คือ ป้ายบอกที่ตั้งของห้องบริการ
สุขาไม่ชัดเจน คิดเป็นร้อยละ 6.41 จำนวนภาชนะรองรับขยะมีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อย
ละ 3.21

ข้อเสนอแนะพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีข้อเสนอแนะในเรื่องของปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่าวันสำคัญอันเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ควรจัดให้มีการลงนามถวายพระพร เพราะประชาชนที่มาเข้าชมพระราชวัง สามารถถวายพระพรได้สะดวกขึ้น อีกทั้งยังเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย เนื่องจากได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีไปพร้อมๆ กับการมาท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ คิดเป็นร้อยละ 37.82 รองลงมาคือ ควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ ให้กว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโอกาสที่เป็นวันสำคัญของพระองค์ เช่น วันสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (25 - 26 พฤศจิกายน) วันคล้ายวันพระราชสมภพ (1 มกราคม) วันที่ระลึกวันพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (11 พฤศจิกายน) วันลูกเสือไทย (1 กรกฎาคม) วันตั้งกองเสือป่า (1 พฤษภาคม) เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 34.62 ควรจัดแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของรัชกาลที่ 6 ให้มากกว่าในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นพระราชวังของพระองค์ท่าน เพื่อจะได้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เรื่องราวของพระองค์ได้โดยตรง ข้อนี้ถือเป็นจุดอ่อนที่สุดของการจัดการและการให้ความรู้ในด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 29.49

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวนลิขสิทธิ์

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ตารางที่ 19 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกของพระราชวังสนามจันทร์จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทางด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
1. ควรมีการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยี่ยมชมพระปฐมเจดีย์ได้มาเที่ยวที่พระราชวังสนามจันทร์มากขึ้น	8	66.67	1

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวยุโรปต่างชาติทางด้าน ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
2. ควรมีข้อมูลหรือสารสนเทศเกี่ยวกับพระราชวัง สนามจันทร์ที่เป็นภาษาอังกฤษให้มากกว่านี้	4	33.33	2

จากตารางที่ 19 พบว่า นักท่องเที่ยวยุโรปต่างชาติ มีข้อเสนอแนะในเรื่องของปัจจัย
สนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการประชาสัมพันธ์
เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยี่ยมชมองค์พระปฐมเจดีย์ได้มาเที่ยวที่พระราชวังสนามจันทร์มากขึ้น
คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมา คือ ควรมีข้อมูลหรือสารสนเทศเกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์ที่
เป็นภาษาอังกฤษให้มากกว่านี้ คิดเป็นร้อยละ 33.33

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประกาศที่ 4 ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม

ตารางที่ 20 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา
ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคมของพระราชวัง
สนามจันทร์ จากนักท่องเที่ยวชาวไทย

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวชาวไทยทางด้าน ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อดี			
1. โดยภาพรวมของสถานที่ดูสะอาด ร่มรื่น พระตำหนักสวยงามทั้งด้านในและด้านนอก ให้ความรู้สึกร่มเย็น ให้ความรู้แก่คนรุ่นหลัง รู้สึก ภูมิใจมากที่เกิดเป็นคนไทย	1	3.33	1

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของ นักท่องเที่ยวชาวไทยทางด้าน ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
ข้อเสนอแนะ			
1. การจัดระบบระบายน้ำไม่ดี น้ำในคูน้ำเหม็น มี กลิ่นสัตว์เน่าคายน่าขยะ ควรปรับปรุงโดยการติดตั้งเครื่อง บำบัดน้ำเสีย	18	60.00	1
2. ควรมีระบบบำบัดน้ำ เช่น มีล้อหมุนใบพัดสร้าง เครื่องออกซิเจน เหมือนโครงการพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9	10	33.33	2
3. ควรมีตู้ ATM ไว้บริการนักท่องเที่ยว	4	13.33	3
4. ควรมีรถรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวจากองค์พระปฐม เจดีย์มายังพระราชวังสนามจันทร์เพื่ออำนวยความสะดวก สะดวกในการเดินทางแก่นักท่องเที่ยว	2	6.67	4
5. ต้นไม้ใหญ่บังป้ายบอกทาง ป้ายไม่ชัดเจน ป้ายน้อย ทำให้หลงทาง ควรมีป้ายบอกทางเป็นระยะๆ ต้อง สอบถามทางเป็นระยะๆ ควรมีป้ายบอกทางมากกว่านี้	1	3.33	5

จากตารางที่ 20 ข้อดี พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีความคิดเห็นในเรื่องของปัจจัย
ทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม โดยภาพรวมของสถานที่ดูสะอาด ร่มรื่น พระตำหนัก
สวยงามทั้งด้านในและด้านนอก ให้ความรู้สึกร่มเย็น ให้ความรู้แก่คนรุ่นหลัง รู้สึกภูมิใจมากที่เกิด
เป็นคนไทย คิดเป็นร้อยละ 3.33

ข้อเสนอแนะพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทย มีข้อเสนอแนะในเรื่องของปัจจัยทางด้าน
โครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม โดยส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่าการจัดระบบระบายน้ำไม่ดี น้ำ
ในคูน้ำเหม็น มีกลิ่นสัตว์เน่าคายน่าขยะ ควรปรับปรุงโดยการติดตั้งเครื่องบำบัดน้ำเสีย คิดเป็นร้อยละ
60.00 รองลงมา คือ ควรมีตู้ ATM ไว้บริการนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 13.33 ควรมีการดูแลระบบ
การรักษาความปลอดภัยให้ดีกว่านี้ โดยจัดเจ้าหน้าที่ตรวจตราเป็นระยะๆ คิดเป็นร้อยละ 1.28

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์

3.2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์จากคำถามปลายเปิด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบุคลากร (Man)
2. ด้านงบประมาณ (Money)
3. ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / สถานที่ (Materials)
4. ด้านการจัดการ (Management)

3.2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์จากคำถามปลายเปิด แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบุคลากร (Man)
2. ด้านงบประมาณ (Money)
3. ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / สถานที่ (Materials)
4. ด้านการจัดการ (Management)

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะอื่นๆ ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์

ตารางที่ 21 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน พระราชวังสนามจันทร์

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
1.1 บุคลากร (Man)		
1.1.1 ความต้องการในการอบรมเพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์	39	67.2
1.1.2 ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ในการเข้ารับการอบรมและเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ	35	60.3

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
1.1 บุคลากร (Man)		
1.1.3 การใช้ภาษาในการสื่อสารให้เกิดสัทธิภาพในการทำงานและเกิดความรู้สึกที่ดี	35	60.3
1.1.4 ความต้องการในการอบรมความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์	25	43.1
1.1.5 กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์	30	51.7
1.1.6 ความร่วมมือในการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน	38	65.5
1.1.7 ความเที่ยงธรรมหรือความยุติธรรม	43	74.1
1.1.8 ความสามารถในการเป็นผู้นำ	23	39.7
1.1.9 โอกาสในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่	40	69.0
1.1.10 จิตสำนึกร่วมทางจริยธรรมในการทำงาน	43	74.1
1.2 การเงิน / งบประมาณ (Money)		
1.2.1 งบประมาณในการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว	37	63.8
1.2.2 งบประมาณในการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์	26	44.8
1.2.3 ค่าตอบแทนที่ทางหน่วยงานจัดให้เจ้าหน้าที่ในกรณีที่มีการปฏิบัติหน้าที่นอกเวลาราชการ	31	53.4
1.2.4 งบประมาณ (เงินรางวัลพระราชทาน) ไม่เท่าเทียมกัน	25	43.1
1.2.5 ความต้องการงบประมาณในการตัดเครื่องแบบนำชม	17	29.3
1.2.6 งบประมาณในการบำรุงรักษาชุดการแสดงละครพระราชนิพนธ์และนาฏศิลป์ไทย	17	29.3
1.2.7 งบประมาณในการบำรุงรักษาระบบแสง สี เสียง ที่ใช้ในการแสดง	22	37.9
1.2.8 งบประมาณในการจัดทำเพลงประกอบการแสดงละครพระราชนิพนธ์และนาฏศิลป์ไทย	17	29.3

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
1.2 การเงิน / งบประมาณ (Money)		
1.2.9 งบประมาณในการบำรุง / ซ่อมแซม / รักษาสภาพสถานที่ต่างๆ เช่น ถนน คูน้ำ ฯลฯ	35	60.3
1.2.10 งบประมาณในการบำรุง / ซ่อมแซม / รักษาวัสดุ / อุปกรณ์ และเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ประกอบการปฏิบัติงาน เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร ฯลฯ	38	65.5
1.3 วัสดุ / อุปกรณ์ / อาคาร สถานที่ (Materials)		
1.3.1 สวัสดิการ (ที่พัก) ที่ทางหน่วยงานจัดให้เจ้าหน้าที่ ในกรณีที่มีการปฏิบัติหน้าที่นอกเวลาราชการ (เวลา 16.30 น. เป็นต้นไป)	31	53.4
1.3.2 สวัสดิการ (รถยนต์รับ-ส่ง) ที่ทางหน่วยงานจัดให้เจ้าหน้าที่	45	79.3
1.3.3 วัสดุ / อุปกรณ์ / เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานไม่เพียงพอต่อเจ้าหน้าที่งานรักษาราชอุทยาน เช่น เครื่องตัดหญ้า รถเก็บขยะ ลิฟท์เคลื่อนที่หรือรถกระเช้า ฯลฯ	32	55.2
1.3.4 วัสดุ / อุปกรณ์ / เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานไม่เพียงพอต่อเจ้าหน้าที่งานชาวที่ เช่น เครื่องดูดฝุ่น น้ำยาถูพื้น เครื่องขัดพื้น ฯลฯ	21	36.2
1.3.5 อุปกรณ์สำนักงานมีไม่เพียงพอ เช่น คอมพิวเตอร์ ฯลฯ	27	46.6
1.3.6 อุปกรณ์ / เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับใช้ในงานประชาสัมพันธ์และค้นหาข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตมีไม่เพียงพอ	27	46.6
1.3.7 อุปกรณ์บันทึกเสียง บันทึกภาพ สำหรับใช้ในงานพัสดุ มีไม่เพียงพอ	19	32.8
1.3.8 อุปกรณ์ขยายเสียงในการนำชมไม่ทันสมัย	26	44.8
1.4 การจัดการ (Management)		
1.4.1 การปฏิบัติหน้าที่ไม่ตรงกับสายงานที่สังกัด	26	44.8

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
1.4 การจัดการ (Management)		
1.4.2 ความต้องการเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการใช้ภาษาต่างประเทศ	26	44.8
1.4.3 ความสนใจของผู้บริหารที่มีต่อเจ้าหน้าที่	34	58.6
1.4.4 ความต้องการการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งเพิ่มพูนความรู้	24	41.4
1.4.5 ความต้องการขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่	41	70.7
1.4.6 ควรมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาในการเป็นข้าราชการและลูกจ้างประจำอย่างชัดเจน	37	63.8
1.4.7 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเกี่ยวกับการเลื่อนตำแหน่งของสายงาน	35	60.3
1.4.8 ควรเปิดโอกาสในการเสนอหัวข้อที่ประสงค์เข้ารับการฝึกอบรม สัมมนา	26	44.8
1.4.9 ควรจัดให้มีกิจกรรมพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานในพระราชวังสนามจันทร์	36	62.1
1.4.10 ความต้องการให้ผู้บังคับบัญชาสนับสนุนการทำงาน	33	56.9
1.4.11 ความต้องการให้มีการสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับงานในหน้าที่	24	41.4
1.4.12 ความต้องการให้มีการจัดทัศนศึกษาและดูงานเกี่ยวกับพระราชวังในต่างประเทศ และการจัดพิพิธภัณฑ์ทั้งในและต่างประเทศ	27	46.6

จากตารางที่ 21 พบว่า เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน มีความคิดเห็นว่าปัญหาและอุปสรรค ด้านบุคลากร (Man) ในข้อความที่ขงธรรมและในข้อจิตสำนึกร่วมทางจริยธรรมในการทำงานนั้นมี ปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด คือ ร้อยละ 74.1 รองลงมาคือ โอกาสในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ร้อยละ 69.0 ความต้องการในการอบรมเพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์ ร้อยละ 67.2 ความร่วมมือในการทำงานจากเพื่อนร่วมงาน ร้อยละ 65.5

ความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ในการเข้ารับการอบรมและเรียนรู้ภาษาต่างประเทศและการใช้ภาษาในการสื่อสารให้เกิดศักยภาพในการทำงานและเกิดความรู้สึกที่ดี ร้อยละ 60.3 กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพเพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์ ร้อยละ 51.7 ความต้องการเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ ร้อยละ 43.1 และความสามารถในการเป็นผู้นำ ร้อยละ 39.7 ตามลำดับ

ส่วนปัญหาและอุปสรรค ด้านการเงิน / งบประมาณ (Money) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่มีความคิดเห็นว่าในข้องบประมาณ (เงินรางวัลพระราชทาน) ไม่เท่าเทียมกัน มีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด คือ ร้อยละ 69.0 รองลงมาคือ งบประมาณในการบำรุง/ซ่อมแซม รักษาวัสดุ/อุปกรณ์ และเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ประกอบการปฏิบัติงาน เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร ฯลฯ ร้อยละ 65.5 งบประมาณในการบำรุง/ซ่อมแซม / รักษาสภาพสถานที่ต่างๆ เช่น ถนน คูน้ำ ฯลฯ ร้อยละ 63.8 งบประมาณในการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวมีจำนวนร้อยละเท่ากับค่าตอบแทนที่ทางหน่วยงานจัดให้เจ้าหน้าที่ในกรณีที่มีการปฏิบัติหน้าที่นอกเวลาราชการ ซึ่งมี ร้อยละ 53.4 งบประมาณในการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ ร้อยละ 44.8 งบประมาณในการบำรุงรักษาระบบแสง สี เสียง ที่ใช้ในการแสดง ร้อยละ 37.9 ในข้อความต้องการงบประมาณในการตัดเครื่องแบบนำชมและในข้องบประมาณในการบำรุงรักษาชุดการแสดงละครพระราชินีพินช์และนาฏศิลป์ไทยมีจำนวนร้อยละเท่ากับงบประมาณในการจัดทำเพลงประกอบการแสดงละครพระราชินีพินช์และนาฏศิลป์ไทย ซึ่งมีร้อยละ 29.3

ปัญหาและอุปสรรค ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / อาคารสถานที่ (Materials) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่มีความคิดเห็นว่าในข้อสวัสดิการ (รถยนต์รับ-ส่ง) ที่ทางหน่วยงานจัดให้เจ้าหน้าที่นั้น มีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด คือ ร้อยละ 79.3 รองลงมาคือ วัสดุ/อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานไม่เพียงพอต่อเจ้าหน้าที่งานรักษาราชอุทยาน เช่น เครื่องตัดหญ้า รถเก็บขยะ ลิฟท์เคลื่อนที่หรือรถกระเช้า ฯลฯ ร้อยละ 55.2 สวัสดิการ (ที่พัก) ที่ทางหน่วยงานจัดให้เจ้าหน้าที่ ในกรณีที่มีการปฏิบัติหน้าที่นอกเวลาราชการ (เวลา 16.30 น. เป็นต้นไป) ร้อยละ 53.4 อุปกรณ์สำนักงานมีไม่เพียงพอ เช่น คอมพิวเตอร์ ฯลฯ มีจำนวนร้อยละเท่ากับข้ออุปกรณ์ / เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับใช้ในงานประชาสัมพันธ์และค้นคว้าหาข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตมีไม่เพียงพอ ซึ่งมีร้อยละ 46.6 อุปกรณ์ขยายเสียงในการนำชมไม่ทันสมัย ร้อยละ 44.8 วัสดุ/อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานไม่เพียงพอต่อเจ้าหน้าที่งานรักษาราชอุทยาน เช่น เครื่องดูดฝุ่น น้ำยาถูพื้น เครื่องขัดพื้น ฯลฯ ร้อยละ 36.2 อุปกรณ์บันทึกเสียง บันทึกภาพ สำหรับใช้ในงานพัสดุ มีไม่เพียงพอ คิดเป็น ร้อยละ 32.8 ตามลำดับ

ปัญหาและอุปสรรค ด้านการจัดการ (Management) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่มีความคิดเห็นว่าในข้อของความต้องการขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่นั้น มีปัญหาและอุปสรรค

มากที่สุด คือ ร้อยละ 70.7 รองลงมาคือ ควรมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาในการเป็นข้าราชการและ ลูกจ้างประจำอย่างชัดเจน ร้อยละ 63.8 ควรจัดให้มีกิจกรรมพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานใน พระราชวังสนามจันทร์ มีร้อยละ 62.1 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเกี่ยวกับการเลื่อนตำแหน่งของสาย งาน มีร้อยละ 60.3 ความสนใจของผู้บริหารที่มีต่อเจ้าหน้าที่ มีร้อยละ 58.6 ความต้องการให้ ผู้บังคับบัญชาสนับสนุนการทำงาน มีร้อยละ 56.9 ความต้องการให้มีการจัดทัศนศึกษาและดูงาน เกี่ยวกับพระราชวังในต่างประเทศและการจัดพิพิธภัณฑ์ทั้งในและต่างประเทศ มีร้อยละ 46.6 ในข้อ การปฏิบัติหน้าที่ไม่ตรงกับสายงานที่สังกัดและความต้องการเพิ่มพูนความรู้และทักษะในการใช้ ภาษาต่างประเทศมีจำนวนร้อยละเท่ากับข้อควรเปิดโอกาสในการเสนอหัวข้อที่ประสงค์เข้ารับการ ฝึกอบรม สัมมนา ซึ่งมีร้อยละ 44.8 ในข้อความต้องการการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแหล่งเพิ่มพูน ความรู้มีจำนวนร้อยละเท่ากับความต้องการให้มีการสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับงานในหน้าที่ ซึ่งมี ร้อยละ 41.4 ตามลำดับ

3.2.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการ ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์จากคำถามปลายเปิด แบ่งการ วิเคราะห์ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านบุคลากร (Man)
2. ด้านงบประมาณ (Money)
3. ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / สถานที่ (Materials)
4. ด้านการจัดการ (Management)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่จากการตอบคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยแบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นด้านต่างๆ 4 ด้าน (4 M) ดังนี้

1. ด้านบุคลากร (Man)

ตารางที่ 22 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์ ด้านบุคลากร (Man)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ด้านบุคลากร (Man)	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
1.1 ควรจัดให้เจ้าหน้าที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้ และดูงานในต่างประเทศบ้าง เพื่อจะได้เข้าใจ และสามารถดำเนินการจัดตกแต่งการแสดงให้เหมาะสมงดงามและสอดคล้องกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ หรือจัดให้มีการอบรมหัวหน้าและเจ้าหน้าที่ เพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจ และเป็น การเปิดโลกทัศน์ ไม่เช่นนั้นก็จะไม่รู้ไม่เข้าใจ ซึ่ง มีผลต่อการจัดการหรือบริหารงานในการจัดแสดง วัตถุสิ่งของต่างๆ	27	90.00	1
1.2 บุคลากร / เจ้าหน้าที่ มีจำนวนน้อยมาก ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว	20	66.67	2
1.3 ควรจัดการอบรมบุคลากรที่เปิดรับทำงานให้มีความรู้ ความเข้าใจในหน้าที่ ความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติ ก่อนที่จะเข้าปฏิบัติหน้าที่จริง เพื่อให้ปฏิบัติงานได้ด้วยความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับงานที่ทำอยู่ ทำให้มั่นใจในการทำงานและบุคลากรในหน่วยงานนั้นปฏิบัติหน้าที่ในแนวทางเดียวกันได้อย่างถูกต้อง	18	60.00	3

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ด้านบุคลากร (Man)	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
1.4 ควรมีการฝึกอบรมและให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ นำชมพระราชวังฯ เช่น ความรู้ทางด้าน ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ความรู้เกี่ยวกับด้าน มัลลเทศก์และศิลปะการนำชมให้มากกว่านี้ เพื่อ เพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการนำชม พระราชวังอยู่เสมอ ทั้งนี้ จะทำให้เจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย มีความคิดสร้างสรรค์ และช่วยกันทำให้พระราชวัง มีความดีเด่น มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและผู้ชม ยิ่งขึ้น	15	50.00	4
1.5 เจ้าหน้าที่ควรเป็นแบบอย่างของประชาชน จึง ไม่ควรปล่อยตัวตามสบายเกินไป โดยเฉพาะการ เคารพธงชาติในช่วงเย็น	15	50.00	4
1.6 เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบางคนไม่ยืน ตรง นอกจากนี้ยังนั่งพูดโทรศัพท์อย่างไม่สำรวม ในขณะที่ทุกคนในบริเวณนั้นยืนเคารพธงชาติกัน หมด	13	43.33	5
1.7 เจ้าหน้าที่มีอยู่ประจำก็จริง แต่ขาดชีวิตชีวา ควรจัดให้เข้า course การอบรมการให้บริการแก่นัก ท่องเที่ยวและผู้เข้าชม เจ้าหน้าที่ดูแล้ว เหมือนผู้เฝ้าห้องมากกว่าผู้ให้คำแนะนำหรือเป็น มัลลเทศก์	11	36.67	6
1.8 การเปลี่ยนพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่บางหน่วย อาทิเช่น งานประชาสัมพันธ์ งานชาวที่ การเงิน	6	20.00	7
1.9 เจ้าหน้าที่รักษาอุทยานยังน้อย เครื่องมือในการ ปฏิบัติหน้าที่ยังมีน้อยอยู่	4	13.33	8

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ด้านบุคลากร (Man)	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
1.10 ควรเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ให้มากขึ้น เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามสายงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	4	13.33	8
1.11 เจ้าหน้าที่ควรมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประสิทธิภาพของงาน	3	10.00	9
1.12 ควรให้ข้อมูลกับมัคคุเทศก์เกี่ยวกับระเบียบในการเข้าชม ขั้นตอนการเข้าชม และการปฏิบัติตัวในการเข้าชมเพื่อป้องกันความเสียหายและความเรียบร้อย	3	10.00	9
1.13 ขอให้เจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ปฏิบัติหน้าที่ในพระราชวังสนามจันทร์ทำงานด้วยใจซื่อ บริสุทธ์ อย่าคิด โกงเอาผลกำไรให้กับตัวเองให้มาก ขอให้ตั้งใจทำงานด้วยใจรัก	1	3.33	10

จากตารางที่ 22 พบว่า เจ้าหน้าที่ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะว่า ควรจัดให้เจ้าหน้าที่ได้ไปศึกษาเรียนรู้ และดูงานในต่างประเทศบ้าง เพื่อจะได้เข้าใจ และสามารถจัดดำเนินการตกแต่งการแต่งให้เหมาะสม สงดงาม และสอดคล้องกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ หรือ จัดให้มีการอบรมหัวหน้าและเจ้าหน้าที่ เพื่อจะได้มีความรู้ ความเข้าใจ และเป็นการเปิดโลกทัศน์ไม่เช่นนั้นก็จะไม่รู้ ไม่เข้าใจ ซึ่งมีผลต่อการจัดการหรือบริหารงานในการจัดแสดงวัตถุสิ่งของต่างๆ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 90.00 รองลงมาคือ บุคลากร / เจ้าหน้าที่ มีจำนวนน้อยมาก ไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 66.67 ควรจัดการอบรมบุคลากรที่เปิดรับทำงานให้มีความรู้ ความเข้าใจในหน้าที่ ความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติก่อนที่จะเข้าปฏิบัติหน้าที่จริง เพื่อให้ปฏิบัติงานได้ด้วยความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับงานที่ทำอยู่ ทำให้มั่นใจในการทำงานและบุคลากรในหน่วยงานนั้นปฏิบัติหน้าที่ในแนวทางเดียวกันได้อย่างถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 60.00

2. ด้านการเงิน / งบประมาณ (Money)

ตารางที่ 23 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่
ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์ ด้านการเงิน / งบประมาณ (Money)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ด้านการเงิน / งบประมาณ (Money)	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
2.1 งบประมาณทางด้านการปฏิบัติหน้าที่และ สวัสดิการของเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ทำให้ เจ้าหน้าที่และพนักงานขาดขวัญและกำลังใจใการ ปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างมาก	19	63.33	1

จากตารางที่ 23 พบว่า เจ้าหน้าที่ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในด้าน
การเงิน / งบประมาณว่า งบประมาณทางด้านการปฏิบัติหน้าที่และสวัสดิการของเจ้าหน้าที่ไม่
เพียงพอ ทำให้เจ้าหน้าที่และพนักงานขาดขวัญและกำลังใจใการปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างมาก คิด
เป็นร้อยละ 63.33

3. ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / อาคารสถานที่ (Materials)

ตารางที่ 24 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่
ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์ ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / อาคารสถานที่
(Materials)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / อาคารสถานที่ (Materials)	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
3.1 สวัสดิการที่พักอาศัยยังมีไม่เพียงพอต่อ เจ้าหน้าที่ มีการแบ่งแยก พนักงานสำนัก พระราชวัง ลูกจ้างประจำ ข้าราชการ	12	40.00	2
3.2 คุกคลองนี้ยังไม่มีเครื่องบำบัดน้ำเสีย เจ้าหน้าที่ รักษาราชอุทยานยังน้อย	9	30.00	3

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / อาคารสถานที่ (Materials)	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
3.3. สวัสดิการรถรับ-ส่ง ไม่เอื้อความสะดวกให้แก่เจ้าหน้าที่ ต้องการรถที่มีหน้าต่างคล้ายรถบัสเพื่อสะดวกต่อการขึ้น-ลง	22	73.33	1

จากตารางที่ 24 พบว่า เจ้าหน้าที่ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / อาคารสถานที่ว่า สวัสดิการรถรับ-ส่ง ไม่เอื้อความสะดวกให้แก่เจ้าหน้าที่ ต้องการรถที่มีหน้าต่างคล้ายรถบัส เพื่อสะดวกต่อการขึ้น-ลง รองลงมาคือ สวัสดิการที่พักอาศัยยังมีไม่เพียงพอต่อเจ้าหน้าที่ มีการแบ่งแยกพนักงานสำนักพระราชวัง ลูกจ้างประจำ ข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 40.00 ครอบงำยังไม่มีเครื่องบำบัดน้ำเสีย เจ้าหน้าที่รักษาราชอุทยานยังน้อย คิดเป็นร้อยละ 30.00

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

4. ด้านการจัดการ (Management)

ตารางที่ 25 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวังสนามจันทร์ ด้านการจัดการ (Management)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ด้านการจัดการ (Management)	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
4.1 ควรมีการประชาสัมพันธ์มากกว่านี้ ทั้งทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ และควรเพิ่มป้ายบอกเส้นทางให้มากขึ้น	20	66.67	1
4.2 การประชาสัมพันธ์ที่ดี ก็จะทำให้คนรู้จักและมาเที่ยวเพิ่มขึ้น หรือมีการจัดกิจกรรมให้คนมาเที่ยวเพิ่มขึ้น เมื่อมีคนมาเที่ยวมาก เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานก็จะมีกำลังใจที่จะปฏิบัติงานให้เต็มที่ และควรมีกิจกรรมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ	16	53.33	2

ตารางที่ 25 (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเจ้าหน้าที่ ด้านการจัดการ (Management)	จำนวนผู้ตอบ แบบสอบถาม (คน)	ร้อยละ	ลำดับ
4.3 ควรมีกิจกรรมหรือนิทรรศการต่างๆ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวพระราชวังสนามจันทร์	14	46.67	3
4.4 ความสนใจของผู้บริหารที่มีต่อเจ้าหน้าที่ที่ไม่มีทำให้ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ไม่มีตามไปด้วย	11	36.67	4
4.5 ควรจัดให้มีแบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ โดยจัดให้มีผู้รับความคิดเห็น ทั้งนี้ ผู้บริหารพระราชวังฯ ทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับสูง ควรรับฟัง และพิจารณาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เข้าชมด้วย	9	30.00	5
4.6 การทำงานที่ไม่เป็นเอกภาพ ทำให้องค์กรพัฒนาได้ช้าและไม่ดี	6	20.00	6
4.7 การบริหารจัดการ ควรจัดระบบการจัดการใหม่ ภายในหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของเจ้าหน้าที่ และผู้บริหาร ควรลงมาทำงานกับลูกน้องบ้าง เพื่อจะได้รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหน่วยงาน จะได้แก้ไขปัญหาคือถูกทาง	4	13.33	7

จากตารางที่ 25 พบว่า **เจ้าหน้าที่** ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในด้านการจัดการว่า ควรมีการประชาสัมพันธ์มากกว่านี้ ทั้งทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ และควรเพิ่มป้ายบอกเส้นทางให้มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 66.67 การประชาสัมพันธ์ที่ดี ก็จะทำให้คนรู้จักและมาเที่ยวเพิ่มขึ้น หรือมีการจัดกิจกรรมให้คนมาเที่ยวเพิ่มขึ้น เมื่อมีคนมาเที่ยวมาก เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานก็จะมีกำลังใจที่จะปฏิบัติงานให้เต็มที่ และควรมีกิจกรรมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ คิดเป็นร้อยละ 53.33

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัย เรื่อง การศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช่แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) แล้วนำเสนอแบบพรรณนาความ

สรุปผลการวิจัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

1. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาแยกตามตัวบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว 4 ด้าน ผลปรากฏดังนี้

1.1 ศักยภาพด้านปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกศักยภาพด้านปัจจัยหลักในประเด็นย่อย พบว่า

1.1.1 ศักยภาพด้านปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติอยู่ในระดับมาก โดยสิ่งที่เป็นศักยภาพเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ การจัดสวน ความร่มรื่นของสถานที่ และความสะอาด เป็นระเบียบของสถานที่

1.1.2 ศักยภาพด้านปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนาอยู่ในระดับมาก โดยสิ่งที่เป็นศักยภาพเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ เรื่องประติมากรรม คือ เทวรูปพระคเณศ และพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.1.3 ศักยภาพด้านปัจจัยจูงใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นอยู่ในระดับมาก โดยสิ่งที่เป็นศักยภาพเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ บรรยากาศของความเป็นพระราชวัง การจัดแสดงรูปภาพ วัสดุ สิ่งของอันเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.2 ศักยภาพด้านปัจจัยประกอบของการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก โดยสิ่งที่เป็นศักยภาพเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ การจัดการด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และการจัดการด้านความปลอดภัยของสถานที่ เพื่อป้องกันความเสียหาย ความเสื่อมโทรม คุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและคุณธรรมของเจ้าหน้าที่

1.3 ศักยภาพด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในระดับมาก โดยสิ่งที่เป็นศักยภาพเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ ความสะอาดของสถานที่ต่างๆ

1.4 ศักยภาพด้านปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคมอยู่ในระดับมาก โดยสิ่งที่เป็นศักยภาพเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ สภาพของถนนและทางเดินเท้าภายในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์

2. แนวทางพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ ได้แก่ ควรปรับปรุงคู่มือรอบพระราชวังสนามจันทร์ และควรติดตั้งเครื่องบำบัดน้ำเสีย เพื่อเพิ่มออกซิเจนในน้ำ ควรจัดแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้มากกว่าที่จัดแสดงอยู่ ควรมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในด้านบุคลิกภาพ ด้านการให้บริการที่ดี และการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ควรมีการจัดฝึกอบรมภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่นๆ ให้แก่เจ้าหน้าที่ ควรจัดกิจกรรมวันสำคัญอันเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยจัดให้มีการลงนามถวายพระพร ควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวโรกาสที่เป็นวันสำคัญของพระองค์ท่าน เช่น วันสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ควรมีการรับ-ส่งนักท่องเที่ยวจากองค์ประปฐมเจดีย์มายังพระราชวังสนามจันทร์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยว

3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ได้แก่ ด้านบุคลากร ปัญหาเกี่ยวกับความเที่ยงธรรมหรือความยุติธรรม ด้านการเงิน งบประมาณ เกี่ยวกับการบำรุง ซ่อมแซม รักษาสภาพสถานที่ต่างๆ ด้านวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ เกี่ยวกับสวัสดิการ (รถยนต์รับ-ส่ง) ที่ทางหน่วยงานจัดให้แก่เจ้าหน้าที่ ด้านการจัดการเกี่ยวกับความต้องการขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีข้อข้อเสนอแนะ ดังนี้ ควรจัดให้เจ้าหน้าที่มีโอกาสได้ไปศึกษาเรียนรู้ และดูงานต่างประเทศหรือนอกสถานที่ ควรมีงบประมาณในด้านการปฏิบัติหน้าที่ ควรจัดรถรับ-ส่ง ในลักษณะที่เป็นรถบัสให้เจ้าหน้าที่ และควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์ให้มากกว่านี้

การอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. จากผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับมาก โดยผลการวิจัยปรากฏว่าพระราชวังสนามจันทร์มีศักยภาพ **ในด้านปัจจัย** **เชิงจิตทางด้านธรรมชาติ** อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่ใช้เป็นตัวแปรวัดความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ 2531 : 43 - 45) เกี่ยวกับประเด็นสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว โดยรวมถึงตั้งแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ระบบนิเวศและสภาพอื่นๆ เช่น สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง คว้น สภาพน้ำตามแหล่งน้ำขุนขึ้นหรือใสสะอาด และความสะอาดอื่นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเองและบริเวณใกล้เคียง หากสภาพแวดล้อมเกิดปัญหาจนเป็นไปในลักษณะมลภาวะ ก็ย่อมจะส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดสภาพเสื่อมโทรม ลดคุณค่า และลดความประทับใจต่อนักท่องเที่ยว ดังนั้นสภาพแวดล้อมจะดีหรือเลวก็เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยปัจจัยเชิงจิตทางด้านธรรมชาติ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าสถานที่ที่มีความสวยงามและร่มรื่น สนามหญ้ามีความเขียวขจี สวยงามมาก สถานที่ที่มีความสะอาดเป็นระเบียบ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับตัวชี้วัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของวิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์ (2529 : 27) และธรรมศักดิ์ ไรจนสุนทร (2542 : 14) ได้เสนอตัวชี้วัดศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่า ปัจจัยเชิงจิตหลักทางการท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และในเรื่องของปัจจัยประกอบ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพเศรษฐกิจ สังคมที่สะท้อนพฤติกรรม สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น และการรักษาสิ่งแวดล้อม

ส่วนประเด็นศักยภาพทาง **ด้านปัจจัยเชิงจิตทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา** พระราชวังสนามจันทร์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และดร.รรชนี เอมพันธ์ (อ้างถึงใน นาดยา ธนพลเกียรติ 2547 : 8) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยว โดยแบ่งไว้ 4 ประการ โดยเฉพาะในประการที่ 1 ซึ่งกล่าวว่าทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยว เช่น สถานที่ กิจกรรม และวัฒนธรรมที่แสดงถึงอารยธรรมของพื้นที่ ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.1 แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ชายหาด และถ้ำ

1.2 แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี เช่น วัด โบราณสถาน และ พิพิธภัณฑสถาน โบราณคดี

1.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรม เช่น งานประเพณี วิถีชีวิต ของชาวเขาภาคเหนือ และการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น พระราชวังสนามจันทร์จัดอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ 2 คือ ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานที่มีโบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ ทางด้านประวัติศาสตร์ มีประวัติเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ ซึ่งนับเป็นคุณค่า หรือความสำคัญที่ยังคงอยู่คู่กับพระราชวังสนามจันทร์ตลอดมา อันจะเป็นสิ่งที่น่าดึงดูดใจให้ นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชม

ส่วนประเด็นศักยภาพ ทางด้านปัจจัยเชิงจิตทางด้านที่มนุษย์สร้างขึ้น พระราชวัง สนามจันทร์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับประกอบศิริ ภักดีพิณี (2550 : 6) ที่กล่าวว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมด้านการท่องเที่ยวในเรื่องของสิ่งดึงดูดใจในการก่อให้เกิดการท่องเที่ยว

ส่วนประเด็นศักยภาพ ทางด้านปัจจัยประกอบ พระราชวังสนามจันทร์มีความ เหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับประกอบศิริ ภักดีพิณี (2550 : 6) ที่กล่าวว่า ศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมด้านการท่องเที่ยวในเรื่องของความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวในระหว่างการท่องเที่ยว และความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

ส่วนประเด็นศักยภาพ ทางด้านปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก พระราชวังสนามจันทร์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับประกอบศิริ ภักดีพิณี (2550 : 6) ที่กล่าวว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว

ส่วนประเด็นศักยภาพ ทางด้านปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก พระราชวังสนามจันทร์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับประกอบศิริ ภักดีพิณี (2550 : 6) ที่กล่าวว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวก ปลอดภัย ตามรูปแบบของการท่องเที่ยว

2. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวพระราชวังสนามจันทร์ ได้แก่ ในเรื่องของปัจจัยเชิงจิตทางด้านธรรมชาติ ควรปรับปรุงคูน้ำล้อมรอบพระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งสอดคล้องกับภราดร พยัควิเชียร (2525 : 17 - 18) ควรมีบริเวณให้อาหารปลา เป็นที่พักผ่อนสำหรับเด็กๆ ควรมีป้ายห้ามสูบบุหรี่ในบริเวณพระราชวัง และควรมีรายละเอียดของสถานที่ต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาข้อมูลด้วย ซึ่งสอดคล้องกับประกอบศิริ ภักดีพินิจ (2550 : 6) ที่กล่าวว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมด้านการท่องเที่ยวในเรื่องของสิ่งดึงดูดใจในการก่อให้เกิดการท่องเที่ยว และความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น ห้องสุขาที่สะอาด ลานจอดรถที่สะดวก ปลอดภัย ป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย

ในเรื่องของปัจจัยเชิงจิตทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา ควรมีการจัดแสดงประวัติความเป็นมามากกว่าการจัดแสดงภาพถ่าย และควรเสริมข้อมูลทางด้านสถาปัตยกรรมของพระที่นั่ง และพระตำหนักต่างๆ การจัดแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสอดคล้องกับวิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2531 : 42 - 43) ได้ยกตัวอย่างแนวความคิดในการจัดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวโดยพิจารณาจากองค์ประกอบของคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งหมายถึง สารที่เป็นแก่นแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวนับเป็นคุณค่าหรือความสำคัญที่มีอยู่ อันจะยังผลเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเป็นการสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และเป็นสิ่งตอบสนองความสนใจหรือความต้องการของนักท่องเที่ยว ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะมีมากน้อยไม่ทัดเทียมกัน

ในเรื่องของปัจจัยเชิงจิตด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ควรมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในด้านบุคลิกภาพและด้านการให้บริการที่ดีและการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับสุรศักดิ์ ขุนณรงค์ (อ้างถึงใน สิริประภา สมบูรณ์วงศ์ 2545 : 11) กล่าวว่าธุรกิจบริการต้องมีคนให้บริการที่ดี หมายถึง ตั้งแต่คัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานบริการ เช่น มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส มีบุคลิกเป็นมิตรและอบอุ่น มีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นผู้ให้บริการ ตามด้วยระบบการอบรมที่ดี หมายถึง หลักสูตรการฝึกอบรมที่ชี้ให้เห็นบทบาทผู้ให้บริการที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกิริยาท่าทาง สีหน้า การพูดจา น้ำเสียง และบทพูดในการให้บริการ รวมถึงระบบพี่เลี้ยง

ในเรื่องของปัจจัยประกอบ เจ้าหน้าที่ควรมีการแต่งกายย้อนยุค โดยเฉพาะในวันเสาร์ - อาทิตย์ ซึ่งสอดคล้องกับประกอบศิริ ภักดีพินิจ (2550 : 6) ที่กล่าวว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมด้านการท่องเที่ยวในเรื่องของสิ่งดึงดูดใจในการก่อให้เกิดการท่องเที่ยว

ในเรื่องของปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ควรจัดกิจกรรมวันสำคัญอันเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ และควรจัดให้มีการลงนาม

ถวายพระพร เพราะประชาชนที่มาเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ จะได้มีโอกาสถวายพระพรสะเดก ขึ้น อีกทั้งยังเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย เพราะได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีไปพร้อมๆ กับการท่องเที่ยว และเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับ วิวัฒน์ชัย บุญยกศักดิ์ (2531 : 42 - 43) ที่กล่าวว่า คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สาระที่เป็นแก่นแท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งนับเป็นคุณค่าหรือความสำคัญที่มีอยู่ อันจะยังผลเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเป็นการสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และเป็นสิ่งตอบสนองความสนใจหรือความต้องการของนักท่องเที่ยว ลักษณะคุณค่าเหล่านี้ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะมีมากน้อยไม่ทัดเทียมกัน ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งหรือส่วนประกอบของสถานที่แห่งนั้นที่ จะต้อนรับนักท่องเที่ยว หรือสิ่งที่จะช่วยในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่จะเลือกการเดินทางมาสู่ สถานที่แห่งนั้น ซึ่งแม้ว่าความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจะไม่ใช่สิ่งดึงดูดใจหรือสิ่งตอบสนอง ความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจะมีอิทธิพลมากในการตัดสินใจ เพื่อเลือกเดินทางมายังสถานที่นั้น

ในเรื่องของปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ควรติดตั้งเครื่อง บำบัดน้ำเพื่อเพิ่มออกซิเจนในน้ำ ควรมีตู้ ATM ไว้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับภราเดช พยัควิเชียร (2525 : 17 - 18) ที่กล่าวถึงเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในเรื่องของปัจจัย ทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ได้แก่ โครงข่ายการคมนาคม ทั้งทางบก ทางน้ำ และ ทางอากาศที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำใช้ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารโทรคมนาคม

3. จากการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงาน ผลการวิจัยพบว่า

3.1 ปัญหา อุปสรรค ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานพระราชวัง สนามจันทร์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

ด้านบุคลากร (Man) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพระราชวังสนามจันทร์ เห็นว่า ความเที่ยงธรรมและจิตสำนึกร่วมทางจริยธรรมในการทำงาน เป็นปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในการพัฒนาบุคลากร รวมถึงโอกาสในการ เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ และความต้องการในการอบรมเพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับ พระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมสุคนธ์ แสงประสิทธิ์ (2548 : 58) ได้ ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่งานประชาสัมพันธ์และวิชาการในสังกัด พระที่นั่งวิมานเมฆ พระราชวังดุสิต พบว่าความต้องการในการฝึกอบรมทุกด้านอยู่ในระดับมาก

ด้านการเงิน / งบประมาณ (Money) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพระราชวังสนามจันทร์ เห็นว่า งบประมาณในการบำรุง ซ่อมแซม รักษาสภาพสถานที่ต่างๆ เช่น ถนน คูน้ำ มีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด งบประมาณในการบำรุง ซ่อมแซม รักษาวัสดุ/อุปกรณ์ และเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ประกอบการปฏิบัติงาน เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร ฯลฯ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะงบประมาณทางหน่วยงานมีไม่เพียงพอ ซึ่งต้องรอนงบประมาณในครั้งต่อไป อันสอดคล้องกับผลการวิจัยของทัศนาว บุญปัญญาโรจน์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการวิจัยพบว่า ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า พบปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับข้อจำกัดของงบประมาณซึ่งมีไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการเช่นเดียวกัน

ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / อาคารสถานที่ (Materials) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพระราชวังสนามจันทร์ เห็นว่า สวัสดิการ (รถยนต์รับ-ส่ง) ที่ทางหน่วยงานจัดให้เจ้าหน้าที่นั้นมีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด รวมถึงปัญหาเรื่องวัสดุ / อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานไม่เพียงพอต่อเจ้าหน้าที่งานรักษาราชอุทยาน เช่น เครื่องตัดหญ้า รถเก็บขยะ ลิฟต์เคลื่อนที่หรือรถกระเช้า ฯลฯ และสวัสดิการ (ที่พัก) ที่ทางหน่วยงานจัดให้เจ้าหน้าที่ ในกรณีที่มีการปฏิบัติหน้าที่นอกเวลาราชการ อันสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาวดี อนันตฤทธิ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพที่พักอาศัยและการพักอาศัยของลูกจ้างแรงงานในกลุ่มโรงงานขนาดใหญ่ ในเขตอุตสาหกรรมสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ถ้าบริษัทมีการจัดบริการรถรับ-ส่งถึงที่พักอาศัยโดยครอบคลุมเส้นทางมากที่สุด บุคลากรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจเป็นอย่างมาก และในเรื่องของวัสดุ / อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงานไม่เพียงพอต่อเจ้าหน้าที่นั้น พบว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของศศิธร แก้วกลาง (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บริการประชาชนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนและบัตร ของที่ทำการปกครองอำเภอ/กิ่งอำเภอ ในจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งพบว่าปัญหาในการปฏิบัติงานให้บริการประชาชนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนและบัตร มีปัญหาในด้านการบริหารวัสดุ / อุปกรณ์สำนักงาน เกี่ยวกับเรื่องของความทันสมัยของเครื่องมือเครื่องใช้ ไม่มีบุคลากรที่รับผิดชอบในการควบคุมดูแลวัสดุ / อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน และไม่มีการตรวจเช็คสภาพโดยสม่ำเสมอ

ด้านการจัดการ (Management) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพระราชวังสนามจันทร์ เห็นว่า ความต้องการขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่นั้นมีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของชูรินา คลานุรักษ์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ขวัญและกำลังใจของครูในการปฏิบัติงาน พบว่า ข้าราชการครูสายผู้สอนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน

ระดับประถมศึกษา ในอำเภอโขง ลำกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานราธิวาส เขต 1 ในภาพรวมมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง

3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพระราชวังสนามจันทร์ ตามตัวบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของภราดร พยัควิเชียร (2525 : 17 - 18) ซึ่งมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.2.1 ปัจจัยจูงใจหลักของการท่องเที่ยว

3.2.1.1 ประเด็นของปัจจัยจูงใจทางด้านธรรมชาติ

พระราชวังสนามจันทร์ควรได้รับการบำรุงรักษาในเรื่องของสภาพของภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ โดยเฉพาะในเรื่องของคลองบริเวณโดยรอบพระราชวังสนามจันทร์ ควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการบำบัดรักษาสภาพของน้ำให้ดีขึ้น และควรมีป้ายห้ามสูบบุหรี่ในบริเวณพระราชวัง ถ้านักท่องเที่ยวต้องการสูบบุหรี่ ควรจัดสถานที่มุมใดมุมหนึ่งให้เป็นที่สูบบุหรี่โดยเฉพาะ ควรมีบริเวณให้อาหารปลา เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจในการก่อให้เกิดการท่องเที่ยวและเพื่อเป็นที่พักผ่อนสำหรับเด็กๆ

3.2.1.2 ประเด็นของปัจจัยจูงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา

1. พระที่นั่งและพระตำหนักต่างๆ ควรจะมีการจัดแสดงประวัติความเป็นมาให้มากกว่านี้ และควรเสริมข้อมูลเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมแต่ละพระที่นั่งและพระตำหนักให้มากขึ้น

2. ควรจัดแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เนื่องจากเป็นพระราชวังของพระองค์ท่าน และเพื่อเป็นแหล่งการศึกษาเรียนรู้เรื่องราวของพระองค์โดยตรง

3.2.1.3 ประเด็นของปัจจัยจูงใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น

1. ควรมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในด้านบุคลิกภาพ ด้านการให้บริการที่ดี และการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพื่อเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีต่อนักท่องเที่ยวและเพื่อภาพลักษณ์ที่ดีแก่พระราชวังสนามจันทร์

2. ควรจัดกิจกรรมที่เป็นงานต่อเนื่องจากงานเฉลิมฉลอง 100 ปี พระราชวังสนามจันทร์ เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

3. ควรนำพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มาประดิษฐาน ณ พระที่นั่งพิมานปฐม และพระตำหนักต่างๆ

3.2.2 ปัจจัยประกอบ

1. ควรมีแบบฟอร์มการแต่งกายของเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานเพื่อเป็นเอกลักษณ์เฉพาะหน่วยงาน

2. ควรจัดให้เจ้าหน้าที่มีการแต่งกายย้อนยุคหรือแต่งชุดไทยในวันเสาร์ - อาทิตย์ เพื่อเป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

3.2.3 ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก

1. ควรมีการประชาสัมพันธ์พระราชวังสนามจันทร์ในสื่อประเภทต่างๆ ให้มากขึ้น ควรมีการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมองค์พระปฐมเจดีย์ได้มาเที่ยวที่พระราชวังสนามจันทร์ โดยอาจจะประสานงานกับจังหวัด หรือการท่องเที่ยวระดับภูมิภาค

2. ควรมีห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น โดยการขอคำสั่งสนับสนุนจากกองแพทย์หลวง สำนักพระราชวัง หรือมีการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ที่มีใจรักบริการมีโอกาสเข้าอบรมความรู้เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น

3. ควรมีร้านจำหน่ายของที่ระลึก เพื่อเป็นที่ระลึกในการได้เข้ามาเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์

4. ควรจัดกิจกรรมวันสำคัญอันเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ควรจัดให้มีการลงนามถวายพระพร เพราะประชาชนที่มาเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ จะได้มีโอกาสถวายพระพรสะดวกขึ้น ซึ่งเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย เพราะได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีไปพร้อมๆ กับการท่องเที่ยวและเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน

5. พระราชวังสนามจันทร์ควรเปิดทำการในวันหยุดนักขัตฤกษ์ เพราะนักท่องเที่ยวบางท่านต้องทำงานทุกวัน จะได้หยุดบ้างก็คือวันหยุดนักขัตฤกษ์

6. ควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวโรกาสที่เป็นวันสำคัญของพระองค์ท่าน เช่น วันสมเด็จพระ

มหาธีรราชเจ้า (25 - 26 พฤศจิกายน) วันคล้ายวันพระราชสมภพ (1 มกราคม) วันที่ระลึกวันพระราชพิธีบรมราชาภิเษก (11 พฤศจิกายน) วันลูกเสือไทย (1 กรกฎาคม) วันตั้งกองเสือป่า (1 พฤษภาคม) เป็นต้น

7. แผ่นพับข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าชมสถานที่ต่างๆ ในพระราชวังสนามจันทร์ ควรมีแผนที่และหมายเลขแสดงจุดการเข้าชม พร้อมบอกเส้นทาง

8. ควรมีการอบรมเจ้าหน้าที่ในเรื่องของศิลปวัตถุที่จัดแสดงในแต่ละสถานที่ เพราะเจ้าหน้าที่บางท่านไม่สามารถบอกที่มา ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวได้เลย

9. ควรจัดเจ้าหน้าที่นำชมทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้แก่นักท่องเที่ยว หรือถ้าหากมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ควรจัดทำป้ายคำบรรยายบอกถึงความสำคัญของสถานที่ที่สำคัญ เช่น ห้องพระเจ้า และเทวาลัยคณะศรี

10. ควรจัดทำห้องสไลด์มัลติวิชั่นก่อนชมสถานที่จริง

11. ควรจัดจำหน่ายของที่ระลึกของพระราชวังสนามจันทร์

3.2.4 ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม

1. ควรติดตั้งเครื่องนับคนเข้าเพิ่มออกซิเจนในน้ำเหมือนโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9

2. ควรมีรถรางรับ-ส่ง นักท่องเที่ยวจากองค์พระปฐมเจดีย์มายังพระราชวังสนามจันทร์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยว

4. ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

ด้านบุคลากร

1. ควรจัดให้มีโครงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ด้านความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ด้านทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน และด้านทัศนคติเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน

2. ควรให้เจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นที่มีต่อกิจกรรมการฝึกอบรมหรือเนื้อหาการฝึกอบรมให้เหมาะสม

3. ควรจัดประชุมบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจในหน้าที่ ความรับผิดชอบในหน้าที่ เพื่อให้การปฏิบัติงานในหน้าที่เป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อลดความขัดแย้งในการปฏิบัติหน้าที่

ด้านการเงิน / งบประมาณ

ควรมีงบประมาณ เช่น การตัดเครื่องแบบเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่

ด้านวัสดุ / อุปกรณ์ / สถานที่

ควรจัดรถบัสแบบมีหน้าต่างเป็นสวัสดิการ ในการเดินทางไป-กลับ ให้กับเจ้าหน้าที่ เพื่อเพิ่มขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ และเพื่อป้องกันการเดินทางในช่วงฤดูฝน และฤดูหนาว

ด้านการจัดการ

1. ควรให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่ จัดให้มีอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเจ้าหน้าที่ที่จะเข้ารับการฝึกอบรมให้กันไปอย่างทั่วถึง

2. ควรจัดให้มีการประชุม พบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับเจ้าหน้าที่ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อสอบถามผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่ผ่านมา หรือการพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติงาน เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติในทางลบของเจ้าหน้าที่ในบางเรื่อง และเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ทำให้เจ้าหน้าที่รู้สึกอบอุ่นใจ เหมือนไม่ถูกทอดทิ้ง

3. ควรสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น พร้อมทั้งจัดให้มีการปรับตำแหน่งงาน และอัตราเงินเดือนเพื่อรองรับสำหรับผู้ที่สำเร็จการศึกษา

4. ควรจัดให้มีการศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ เกี่ยวกับพระราชวังต่างประเทศ และการจัดพิพิธภัณฑ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

5. ควรมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในเรื่องของข้อมูลภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศอื่นๆ

6. ควรจัดเจ้าหน้าที่บรรยายในแต่ละสถานที่

5. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะด้านศักยภาพของพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของสำนักพระราชวังให้มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบ และเพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวพระราชวังต่างๆ รวมทั้งเพื่อเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีให้กับนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ ผู้วิจัยใคร่ขอเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องต่างๆ เช่น

ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของพระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งวิมานเมฆฯ พระราชวังบางปะอิน และพระราชวังสนามจันทร์ และศึกษาปัจจัยที่จูงใจในการท่องเที่ยวที่พระราชวังนิเวศน์มฤคทายวัน และศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของ พระบรมมหาราชวัง พระที่นั่งวิมานเมฆฯ พระราชวังบางปะอิน และพระราชวังสนามจันทร์ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย. “หัวใจสำคัญของการให้บริการประชาชน.” เอกสารครบรอบ 104 ปี กรมที่ดิน. กรุงเทพฯ : สำนักงานที่ดิน, 2548.

กระทรวงศึกษาธิการ. ทัศนศาสตร์ไทย จังหวัดนครปฐม. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยพาณิชย์, 2504.

กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. พระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : เอส พี เอส พรินติ้ง แอนด์ บิลด์ดิ้ง, 2543.

_____. พระราชวังสนามจันทร์. กรุงเทพฯ : ไทยดีไซน์ พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2545.

_____. รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2552.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต.สต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543.

“การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.” ม.ป.ท., ม.ป.ป. (แผ่นพับ)

ไกรฤกษ์ ไมตรีวงษ์. “เทคนิคและจิตวิทยาในการให้บริการประชาชน.” เอกสารประกอบคำบรรยาย วิทยาลัยการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2547. (อัดสำเนา)

งานซ่อมเครื่องราชภัณฑ์ กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง. รายงานผลการปฏิบัติงานซ่อมแซม พระพิฆเนศวร ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม. ม.ป.ท., 2547.

จ้านง ตริณุมิตร. “ความพึงพอใจของนักศึกษาและอาจารย์เกี่ยวกับการให้บริการการศึกษาของสำนักส่งเสริมวิชาการ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2545.

จินตนา บุญงการ. “การสร้างจิตสำนึกการให้บริการกับการปรับปรุงการบริการภาครัฐ.” ใน รวมผลงานทางวิชาการเพื่อพัฒนาข้าราชการ : ข้าราชการไทยในสหัสวรรษใหม่. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ขุนนนท์การพิมพ์, 2543.

จุไรรัตน์ อุตมะ. จังหวัดนครปฐม. นครปฐม : พระปฐมการพิมพ์, 2520.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. มัลลเทศก์. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2535.

ชูรีนา คลานุรักษ์. “ขวัญและกำลังใจของครูในการปฏิบัติงาน.” วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

ณชพงศ จันจุฬา. “ศักยภาพของชุมชนเกาะศรีบอยาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณพื้นที่
ชุ่มน้ำนานาชาติปากแม่น้ำกระบี่.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
การจัดการทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.

ตุ้ย ชุมสาย. มัลลเทศก์. ม.ป.ท., 2529.

_____. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.

เถลิง สวาสดิพันธ์. มัลลเทศก์กับการนำเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525.

ทวี มุขระโกษา. พระมหาธีรราชเจ้า. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2506.

ทัดดาว บุญปัญญาโรจน์. “แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

ทิววัฒน์ รัตนเกตุ. “การศึกษาศักยภาพของพื้นที่ และความพร้อมของชุมชนในการส่งเสริมและ
พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประเภทอ่างเก็บน้ำ กรณีศึกษา : อ่างเก็บน้ำคลองระโงก
จังหวัดระยอง.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการ
วางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างประสิทธิผลของการนำนโยบายการให้บริการแก่
ประชาชนไปปฏิบัติ : กรณีศึกษาสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาพัฒนศาสตรดุษฎีบัณฑิตทางการบริหารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์, 2536.

ธนาการอมสิน. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. กรุงเทพฯ : สไตลครีเอทีฟเฮาส์, 2545.

ชานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : วี.
อินเตอร์พริ้นท์, 2549.

นพวงษ์ พิรุณ. การท่องเที่ยว. ม.ป.ท., 2525.

นวลผจง เสวตเวช. “พระราชวังสนามจันทร์.” ใน พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์และพระราชวัง
สนามจันทร์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2539.

นาคยา ธนพลเกียรติ. “การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในอำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์
การวางแผนการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ ภาควิชาภูมิศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2547.

นาคพิมพ์ล วาดสันทัด. “กลยุทธ์ทางการตลาดแหล่งท่องเที่ยวเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จังหวัด เชียงราย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

นิคม วงศ์นันตา. “ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่.” ปัญหาพิเศษปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การพัฒนา โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2548.

บุญกวม มิตรเมืองไชย. “ศักยภาพของบ้านปากหลาที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมืองหล้า แขวงอุดมไชย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ส.ป.ป. ลาว).” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2549.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์ ดีไซน์, 2548.

_____. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ธุรกิจที่ไม่มีวันตาย. กรุงเทพฯ : ซี.พี.บุ๊ก สแตนดาร์ด, 2548.

บุหงา ภูมิพานิช. การจัดการนำเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2539.

เบญจวรรณ ศรีสุธรรม. “สภาพและความต้องการของนิสิตบัณฑิตศึกษาในการให้บริการของ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.

ประกอบศิริ ภัคดีพินิจ. “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาการท่องเที่ยวทางน้ำชุมชน ริมนคลองเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550.

ประวีดี เสมดี. “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณโบราณสถาน : ศึกษากรณีพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตร มหาบัณฑิต สาขาสังแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

ปวริศ มินา. “พระอัจฉริยภาพด้านการดัดแปลงบทละครของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว : กรณีศึกษาเรื่องหลวงจำเนียรเดินทาง.” สารนิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร์ บัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 4 กรกฎาคม 2549. เข้าถึง ได้จาก <http://www.stou.ac.th/Tourism/Achieve/April/Topic1.htm>

“พระราชวังสนามจันทร์.” ม.ป.ท., 2546. (แผ่นพับ)

พระวัชรินทร์ เทวสาโร. สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2552.

พศวัต คุ่มภัย. เจ้าหน้าที่บริหารงานในพระองค์ พระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง. สัมภาษณ์,
1 ตุลาคม 2549.

พิทักษ์ ตรุษทิม. “ความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบและกระบวนการให้บริการของ
กรุงเทพมหานคร : ศึกษากรณีสำนักงานเขตยานนาวา.” ภาคนิพนธ์คณะพัฒนาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2538.

ภราเดช พยัฒวีเชียร. การวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. ม.ป.ท., 2525.

“มหาत्मคานธี.” ม.ป.ท., ม.ป.ป. (แผ่นพับ)

มหาวิทยาลัยศิลปากร. พระราชวังสนามจันทร์ และเสื่อป่ากับการรักษาความมั่นคงของชาติ.
กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2550.

มาเรียม นิลพันธุ์. วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. นครปฐม : โครงการส่งเสริมการ
ผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์,
2525.

_____. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนา อินเตอร์พริ้นท์,
2546.

ราไฟพรรณ แก้วสุริยะ. “เอกสารประกอบการบรรยายหลักการพัฒนากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.” ม.ป.ท.,
(อัดสำเนา)

_____. “เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง ความรู้เฉพาะด้าน : อบรม.กับการท่องเที่ยว,”
กรกฎาคม 2544, (อัดสำเนา)

วรรณ วลัยวานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

วัลลภา ชายหาด. “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการสาธารณะด้านรักษาความ
สะอาดของกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา
รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2531.

ศรัญญา วรากุลวิทย์. งานมัลติมีเดีย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขต
พระนครศรีอยุธยา วาสุกกรี, 2537.

ศศิธร แก้วถलग. “ปัญหาในการปฏิบัติงานเพื่อให้บริการประชาชนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทะเบียนและบัตร
ของที่ทำการปกครองอำเภอ / กิ่งอำเภอ ในจังหวัดชัยภูมิ.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, 2547.

ศุภชัย ขาวะประภาส. การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย : กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

สมพร สุทัศน์ีย์. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

สมสุคนธ์ แสงประสิทธิ์. “ความต้องการในการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่งานประชาสัมพันธ์และวิชาการในสังกัดพระที่นั่งวิมานเมฆ พระราชวังดุสิต.” ปัญหาพิเศษปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2548.

สัญญาชาติ วัชรากิริย์. พนักงานเอกพิเศษ ผู้ดูแลพระราชวังสนามจันทร์ พระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง. สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2549.

สำนักงานจังหวัดนครปฐม. “การบูรณะพระราชวังสนามจันทร์.” 2539.

สำนักพระราชวัง. เฉลิมฉลอง ๑๐๐ ปี พระราชวังสนามจันทร์. กรุงเทพฯ : ดิน ดิน ไชน์, 2551.

_____. หน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานในสำนักพระราชวัง. ม.ป.ท., 2534.

สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครปฐม. เอกสารชุดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและธรรมชาติจังหวัดนครปฐม เรื่อง แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดนครปฐม. นครปฐม : สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2542.

สุกัลยา วรรณสมบัติ. “ศักยภาพของมัคคุเทศก์ต่อการเป็นผู้นำในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.

สุธัญญา ทองวิชิต. “ศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี.” ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุพินดา ธีระวราพิชญ์. “การศึกษาเปรียบเทียบการให้บริการของธนาคารกสิกรไทยและธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาขาสยามแสควร์.” ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.

สุภาพร มากแจ้ง. หลักมัคคุเทศก์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2538.

สุภาวดี อนันตฤทธิ์. “สภาพที่พักอาศัย และการพักอาศัยของลูกจ้างแรงงานในกลุ่มโรงงานขนาดใหญ่ในเขตอุตสาหกรรมสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์เคหพัฒนศาสตร์ มหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

สุรศักดิ์ ขุนณรงค์. “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษากรณีแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำในจังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาลิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

สุวิทยา พ่วงจำ. เจ้าหน้าที่บริหารงานในพระองค์ พระราชวังสนามจันทร์ สำนักพระราชวัง. สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2550.

เสาวลักษณ์ จันทราสกุล. “การสร้างและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.

โสภณ จงสมจิต. “การศึกษาสิ่งแวดล้อมเพื่อการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์สถานที่เกาะเมืองรัตนโกสินทร์ชั้นใน.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530.

อักษรานุกรมนามสกุลพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2529.

อนันต์ งามสะอาด. มนุษย์สัมพันธ์ในการทำงาน. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมอาชีพ, 2546.

อรรถพร คำคม. “การให้บริการสินเชื่อของธนาคารอาคารสงเคราะห์ : ศึกษาจากความคิดเห็นของผู้ใช้บริการฝ่ายกิจการสาขากรุงเทพและปริมณฑล.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2546.

อรอนงค์ ฤชาฤทธิ์. “ศักยภาพของตำบลสัมปทวนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.

อิทธิพล ไทยกมล. “ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาชุมชนตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารทรัพยากรป่าไม้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.

อุไรพรรณ ปางอุดมทรัพย์. “ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งสูง จังหวัดกระบี่.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทรัพยากร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.

เอกพงศ์ ธนพิบูลพงศ์. การบริการเพื่อความพึงพอใจ. กรุงเทพฯ : Editor 1999, 2548.

ภาษาต่างประเทศ

Bloom, Benjamin S. Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning. New York : Mc – Graw : 1971.

_____. Taxonomy Education Objectives Handbook I : Cognitive Domain. New York : Davie Mc Kay : 1956.

Dictionary of Education. New York : McGraw – Hill : 1973.

Inall, Cox. The Rural Tourism Industry in Australia. n.p., n.d.

Webster Tenth Collegiate Dictionary. Massachuestte : Merriam-Webster Inc : 1995.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล นางสาวสุกัญญา กิมเปี่ยม
ที่อยู่ 50/3 หมู่ที่ 2 ตำบลบางขุนกอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2536 ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย (ละคร)
วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ สมทบสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

พ.ศ. 2547 ศึกษาต่อระดับปริญญาโท คณะศึกษาศาสตร์ (พัฒนศึกษา)
มหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2538 - 2546 ลูกจ้างชั่วคราวรายเดือน
ฝ่ายพิพิธภัณฑ์พระที่นั่งวิมานเมฆ สำนักงานพระคลังข้างที่
สำนักพระราชวัง

พ.ศ. 2547 ลูกจ้างชั่วคราวรายเดือน
พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม
ฝ่ายพิพิธภัณฑ์พระที่นั่ง วิมานเมฆและพระที่นั่งอภิเศกคฤสิต
สำนักงานพระคลังข้างที่ สำนักพระราชวัง

พ.ศ. 2548 - ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่บริหารงานในพระองค์ 5
ฝ่ายพิพิธภัณฑ์พระที่นั่งวิมานเมฆ สำนักงานพระคลังข้างที่
สำนักพระราชวัง